CUMHURİYET'İN 80. YILI ARMAĞANI

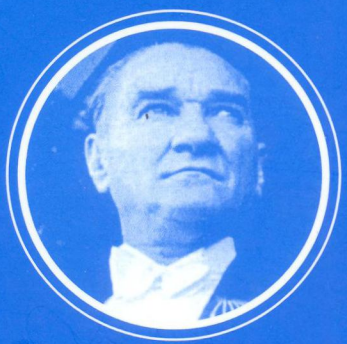

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 26

(1932 - 1934)

KAYNAK YAYINLARI

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 26

(1932-1934)

KAYNAK YAYINLARI

Atatürk'ün
Bütün Eserleri

Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti. Adına Sahibi
Osman Bilge Kuruca

Genel Yayın Yönetmeni
Şule Perinçek

Redaksiyon
Nejat Bayramoğlu, Kurtuluş Güran

Ankara Temsilciliği
Kemal Şenoğlu

Arşiv-Araştırma
Ercan Dolapçı, Hüseyin Gültekin, Musa Sarıkaya, Gökçe Şenoğlu, Hâdiye Yılmaz

Çevrimyazı
Ercüment Hüsnü Baki, Ahmet Hezarfen, Sadık Perinçek

Sayfa Düzeni ve Dizgi
Güler Kızılelma

Kapak Tasarımı
Emre Şenoğlu, Sistem Ofset

Montaj
Analiz

Baskı
Analiz Basım Yayın

Cilt
Cansın Mücellit

Satış ve Pazarlama
Şinasi Gökçe, Nizamettin Şen

Dağıtım
Ali Erkılınç

Abone
Mesut Barış

Muhasebe
Derya Çuhadar, Sevgi Sivaslı
© 2009

Bu eserin yayın hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.nindir

Birinci Basım: Kasım 2009

Kaynak Yayınları: 556

ISBN: 978-975-343-235-6 (Tk. No)
978-975-343-573-4 (26. Cilt)

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Cad. Kardeşler Han No: 12/3-4 34430 Galatasaray-İstanbul
Telefon: (0212) 252 21 56 - 252 21 99 - 292 21 08 Faks: 249 28 92
Ankara: (0312) 231 56 64 Web: www.kaynakyayinlari.com
E. Posta: iletisim@kaynakyayinlari.com

Atatürk'ün Bütün Eserleri Danışma Kurulu

(Alfabetik soyadı sırasına göre)

M. Türker Acaroğlu
Prof. Dr. Feroz Ahmad
Prof. Dr. Sina Akşin
Talip Apaydın
Prof. Dr. Zeki Arıkan
Prof. Dr. İlhan Arsel
Ercüment Hüsnü Baki*
Nejat Birdoğan*
Em. Kur. Alb. Dr. Orhan Coşkun
Muazzez İlmiye Çığ
Ali Dündar
Erol Şadi Erdinç
Yrd. Doç. Dr. İsmet Görgülü
Ahmet Hezarfen*
Prof. Dr. Alpaslan Işıklı
Suphi Karaman*
Prof. Dr. Nejat Kaymaz
Em. Tümg. Turhan Olcaytu*
Emin Özdemir
Ahmet Bekir Palazoğlu
Sadık Perinçek*
Dr. Doğu Perinçek
Prof. Dr. Tülin Sağlamtunç
Zeki Sarıhan
Prof. Dr. Taner Timur
Prof. Dr. Şerafettin Turan
Gürbüz Tüfekçi
Memet Türkkan

* Sadık Perinçek'i 13 Eylül 2000, Nejat Birdoğan'ı 4 Mayıs 2001, Ercüment Hüsnü Baki'yi 23 Aralık 2001, Em. Tümg. Turhan Olcaytu'yu 25 Ağustos 2003, Suphi Karaman'ı 15 Nisan 2004, Ahmet Hezarfen'i 27 Mayıs 2005 tarihinde kaybettik.

Bu Cilde Katkıda Bulunanlar

(Alfabetik soyadı sırasına göre)

Rıfat N. Bali, Elif Ertan, Prof. Dr. Süha Göney, Firdevs Kıral, Kiraz Perinçek, Prof. Dr. Sabri Sayarı, Martı Şahin.

Adana Atatürk Müzesi, Adana İl Halk Kütüphanesi, Adana İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, Amasya İl Halk Kütüphanesi, Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Anıtkabir Derneği, Ankara İl Halk Kütüphanesi, Ankara Milli Kütüphane, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphane ve Arşivi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi Uzmanları, Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Antalya İl Halk Kütüphanesi, Arma Yayınları, Atatürk Araştırma Merkezi Kütüphanesi, Aziz Berker Kütüphanesi, Basın Müzesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Abdullah Kuran Kütüphanesi, Bostancı Kırtasiye çalışanları, Bursa Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Çukurova Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı, Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Erciyes Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Fethiye İl Halk Kütüphanesi, Galatasaray Lisesi Kütüphanesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, Giresun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Harp Akademileri Komutanlığı Kütüphanesi, İş Bankası Yayınları, Hatay İl Halk Kütüphanesi, Havza Kaymakamlığı, Isparta Müzesi, İstanbul Araştırmalar Merkezi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Atatürk Kitaplığı, İstanbul İl Halk Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İzmir Kent Müzesi, İzmir Milli Kütüphane, Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kastamonu Müzesi, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya Mevlana Müzesi, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzesi Müdürlüğü Arşivi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Law Library of USA Congress, Macaristan Cumhuriyeti Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür İşleri Müsteşarlığı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Milli Kütüphane, Mülkiyeliler Birliği, Rusya Devlet Kütüphanesi, Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Rusya Tarihi Yayınlar Kütüphanesi, Samsun İl Halk Kütüphanesi, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi, Serial and Government Publications Division Library of USA Congress, Sosyo-Politik Tarih Rusya Devlet Arşivi (RGASPİ), Süleyman Demirel Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, Süleymaniye Kütüphanesi, Tarihi Yayınlar Rusya Devlet Kütüphanesi, Taşucu Belediye Başkanlığı, Türk Dil Kurumu Arşivi, Türk Hava Kurumu Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Kütüphanesi, TC Başbakanlık Enformasyon Genel Müdürlüğü Kütüphanesi, TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Arşiv Hizmetleri Şube Müdürlüğü, TC Dışişleri Bakanlığı Arşiv ve Ulaştırma Daire Başkanlığı, Tokat İl Halk Kütüphanesi, Türk Dil Kurumu Arşivi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Arşivi, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi.

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 26

(2 Ekim 1932 - 27 Eylül 1934)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 23
Tahta Çıkışının Yıldönümü Dolayısıyla
Bulgar Kralı III. Boris'i Tebrik (2 Ekim 1932) 25
Birinci Türk Dil Kurultayı Hakkında
Başvekil İsmet Paşa'ya (5 Ekim 1932) 26
İstanbul'a Gelmesi Hakkında
Başvekil İsmet Paşa'ya (9 Ekim 1932) 27
Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne Girmesi Dolayısıyla
Kral Faysal'ı Tebrik (13 Ekim 1932) 28
İtimatnamesini Sunan
İtalya Büyükelçisi Lojacono'nun Nutkuna Cevap (25 Ekim 1932) 29
İtimatnamesini Sunan
Yugoslavya Elçisi Dr. Yankoviç'in Nutkuna Cevap (25 Ekim 1932) 30
İtimatnamesini Sunan
İspanya Elçisi Juan Manuel De Aristejui'nin Nutkuna Cevap (25 Ekim 1932) 31
Üçüncü Balkan Konferansı Reisi Stephan Cocio Pop'a (26 Ekim 1932) 32
Gençlik Hakkında
İtalyan Elçisi Lojacono'ya (29 Ekim 1932) 33
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Kalinin'e Teşekkür (30 Ekim 1932) 34
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Macaristan Kral Naibi Amiral Horthy'ye Teşekkür (31 Ekim 1932) 35
Türkiye Büyük Millet Meclisi
4. Devre 2. Toplanma Yılını Açış Konuşması (1 Kasım 1932) 36
İstanbul CHF Reisi Cevdet Kerim Bey'e (1 Kasım 1932) 39
Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ne Direktifler (Kasım 1932) 40
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Bulgar Kralı III. Boris'e Teşekkür (2 Kasım 1932) 42
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Amerika Reisicumhuru Hoover'a Teşekkür (2 Kasım 1932) 43
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Yunan Reisicumhuru Zaimis'e Teşekkür (2 Kasım 1932) 44
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
İtalya Kralı III. Victor Emanuel'e Teşekkür (2 Kasım 1932) 45

Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'ye Teşekkür (2 Kasım 1932) 46
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Meksika Cumhurbaşkanı Abelardo L. Rodriguez'e Teşekkür (2 Kasım 1932) 47
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Amiral Bristol'e Teşekkür (2 Kasım 1932) 48
İstanbul Valisi ve Belediye Reisi Muhittin Bey'e Teşekkür (2 Kasım 1932) 49
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Mısır Kralı Fuad'a Teşekkür (4 Kasım 1932) 50
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Irak Kralı Faysal'a Teşekkür (4 Kasım 1932) 51
Birinci Milli Diş Tabipleri Kurultayı Reisi
Profesör Kâzım Esat Bey'e (7 Kasım 1932) 52
Sovyet İhtilali'nin Yıldönümü Dolayısıyla
Sovyet Sosyalist Şûralar Birliği İcra Komitesi Reisi Kalinin'e (7 Kasım 1932) 53
Doktor Reşit Galip Bey'in Maarif Vekilliğine Tayini Hakkında
Meclis'e Tezkere (8 Kasım 1932) 54
Türkçe Hakkında (12 Kasım 1932) 55
Fransa Cumhurbaşkanlığına Seçilmesini Tebrik Dolayısıyla
Albert Lebrun'a (16 Kasım 1932) 56
Doğumunun Yıldönümünü Tebrik Dolayısıyla
İtalya Kralı Victor Emanuel'e (19 Kasım 1932) 57
Zonguldak CHF ve Halkevi Reisi Mithat Akif Bey'e (28 Kasım 1932) 58
Mülkiyelilere Teşekkür İçin
Ordu Mebusu Ahmet İhsan Bey'e (4 Aralık 1932) 59
Armstrong'un *Bozkurt* Kitabındaki Çarpıtmalara Cevap (8-19 Aralık 1932) 60
Samih Rifat'ın Vefatı Üzerine
Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ne (9 Aralık 1932) 82
İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde
Birinci Kadın İktisat Sergisini Ziyaret (18 Aralık 1932) 83
Tasarruf Haftası Dolayısıyla Halka Teşekkür (18 Aralık 1932) 85
Galatasaraylılar Cemiyeti Reisi Şevki Bey'e (24 Aralık 1932) 86
Ankaralılara Teşekkür (27 Aralık 1932) 87
Kubilay'ın Şehit Edilişinin Yıldönümü Dolayısıyla
Gelen Telgraflara Teşekkür (27 Aralık 1932) 89
Torununun Evlenmesi Üzerine
İsveç Kralı Gustaf'ı Tebrik (28 Aralık 1932) 90
Türk-Yunan Dostluğu Hakkında
Atina Ajansı'na Beyanat (31 Aralık 1932) 92
Yılbaşı Şenliğinde Armağan Edilen
Tarih ve Dil Kitapları Hakkında Nutuk (1 Ocak 1933) 92
Yeni Yılı Kutlama Dolayısıyla Gelen Telgraflara Cevap (2 Ocak 1933) 94
Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyeti'ne Teşekkür (11 Ocak 1933) 95

İtimatnamesini Sunan
Avusturya Ortaelçisi Edwin Versbach'ın Nutkuna Cevap (14 Ocak 1933) 96
İtimatnamesini Sunan
Yunan Ortaelçisi Sakelloropoulos'un Nutkuna Cevap (14 Ocak 1933) 97
Kızının Doğumu Üzerine
Bulgaristan Kralı III. Boris'i Tebrik (14 Ocak 1933) 99
Eskişehir'i Yeniden Ziyaret Hakkında Eskişehirlilere (16 Ocak 1933) 100
Eskişehir Ziyareti Hakkında
Başvekil İsmet Paşa'ya (16 Ocak 1933) 101
Bursa Cumhuriyet Halk Fırkası'nda Konuşma (18 Ocak 1933) 102
İpekiş Dokuma Fabrikası Hatıra Defterine Yazı (19 Ocak 1933) 103
Bursa Seyahati Hakkında
Bursa Belediye Reisi Muhittin Bey'e (20 Ocak 1933) 104
Balıkesir Belediye Reisi Naci Bey'e (21 Ocak 1933) 105
Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Reisi Yusuf Akçura'ya (22 Ocak 1933) 106
Ülkü Dergisine (23 Ocak 1933) 107
Afyon İstasyonundaki Uğurlama Dolayısıyla Halka (24 Ocak 1933) 108
Birleşik Meksika Hükümetleri Reisi Seçilmesi Dolayısıyla
Abelardo L. Rodriguez'i Tebrik (25 Ocak 1933) 109
Maarif Vekili Doktor Reşit Galip Bey'e (25 Ocak 1933) 110
Gaziantep, Adana, Mersin, Antalya ve
İzmir Seyahatleri Hakkında (26 Ocak - 2 Şubat 1933) 111
Şubat 1933 Tahsisatı Alındı Belgesi (27 Ocak 1933) 114
Köprülüzade Fuat Bey'in Bayram Tebrikine Teşekkür (28 Ocak 1933) 115
Yeni Lise Hakkında Gaziantep Valisi Akif Bey'e (2 Şubat 1933) 116
Ispartalıların Davetine Cevap (3 Şubat 1933) 117
Bursa Nutku (5 Şubat 1933) 118
Ezanın Türkçe Okunması Üzerine
Bursa'da Yaşanan Olaylar Hakkında Anadolu Ajansı'na (6 Şubat 1933) 120
Milli Hedef Hakkında Arkadaşlara Not 121
Muhiddin Paşa'nın Vazifesinin Sona Ermesi Üzerine
Mısır Kralı I. Fuad'a (7 Şubat 1933) 122
Mehmet Ali Şevki Bey'in Ortaelçi Atanması Üzerine
Mısır Kralı I. Fuad'a (7 Şubat 1933) 123
Topkapı Sarayı'nı Ziyaret (10 Şubat 1933) 124
Roosevelt'e Suikast Girişimi Dolayısıyla
Müttehit Amerika Hükümetleri Reisi Herbert Hoover'a (16 Şubat 1933) 125
Suikast Girişimi Üzerine Franklin Roosevelt'e (16 Şubat 1933) 126
Ankara Halkevi'ndeki Nutukları Dolayısıyla
İsmet Paşa ve Necip Ali Bey'i Tebrik (24 Şubat 1933) 127
Amerika Cemahiri Müttehidesi Reisicumhuru
Franklin Roosevelt'i Tebrik (4 Mart 1933) 128
Darüşşafaka Lisesi Mezunları Cemiyeti'ne (13 Mart 1933) 129

Doğumunun Yıldönümü Dolayısıyla
İran Şahı Rıza Şah Pehlevi'ye (14 Mart 1933) 130
Kaliforniya Depremi Üzerine
Amerika Reisicumhuru Franklin Roosevelt'e Taziye (14 Mart 1933) 131
Erzurum Gençlerine (15 Mart 1933) 132
Oğlunun Evliliğini Kutlama Dolayısıyla
Habeşistan Kralı I. Haile Sellassie'ye (16 Mart 1933) 133
Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Charles Sherrill İle
Görüşmeler (16 Mart 1933) 134
Fahrettin Paşa'ya Dikte Ettirilen
Ordu'ya Mesaj (19 Mart 1933) 143
Emperyalizmin Yok Olacağı ve Doğu Milletlerinin Uyanışı
Hakkında (27 Mart 1933) 144
Doğumunun Yıldönümü Dolayısıyla
Mısır Kralı I. Fuad'a (27 Mart 1933) 145
Altes Duc Abruzzes'in Ölümü Dolayısıyla
İtalya Kralı III. Victor Emanuel'e Taziye (27 Mart 1933) 146
İstanbul Milli Türk Talebe Birliği'ne (27 Mart 1933) 147
Yunan Milli Bayramı Dolayısıyla
Reisicumhur Aleksandr Zaimis'i Tebrik (28 Mart 1933) 148
Akron Balonu Felaketi Dolayısıyla
Amerika Cumhurreisi Franklin Roosevelt'e Taziye (6 Nisan 1933) 149
Mısır Kralı I. Fuad'a Teşekkür (8 Nisan 1933) 150
İtimatnamesini Sunan
Bulgaristan Ortaelçisi Antonov'un Nutkuna Cevap (15 Nisan 1933) 151
Cemiyeti Tedrisiye Reisi İstanbul Mebusu Halil Ethem Bey'e (21 Nisan 1933) 152
Himayei Etfal Cemiyeti Kongre Reisi Dr. Rıza Nuri Bey'e (23 Nisan 1933) 153
23 Nisan Bayramı Dolayısıyla Gelen Tebriklere Teşekkür (24 Nisan 1933) 154
Milli Türk Talebe Birliği Kongresi Daimi Delegelerine (25 Nisan 1933) 155
Yalıncak Köyü Ahlatbel Kazısını İnceleme (5 Mayıs 1933) 156
Kâzım Karabekir'in Mektubu Hakkında
Falih Rıfkı Bey'e (7 Mayıs 1933) 157
İki Mustafa Kemal (10 Mayıs 1933) 160
İtimatnamesini Sunan
Arnavutluk Ortaelçisi Cavit Leskoviku'nun Nutkuna Cevap (14 Mayıs 1933) 161
Lehistan Reisicumhuru Moscicki'ye Taziye (17 Mayıs 1933) 162
İstanbul Muallimler Birliği Kongresi'ne (18 Mayıs 1933) 163
Siyasi ve İktisadi Buhran Hakkında
Amerika Birleşik Devletleri Başkanı
Franklin D. Roosevelt'e (18 Mayıs 1933) 164
Erzurum Mebusu ve Ankara Halkevi Reisi
Nafi Atuf Bey'e Teşekkür (23 Mayıs 1933) 167
İzmir Mebusu Saraçoğlu Şükrü Bey'in
Adliye Vekâleti'ne Tayini Hakkında Meclis'e (23 Mayıs 1933) 168

Doğumunun Yıldönümü Dolayısıyla Irak Kralı Faysal'a (24 Mayıs 1933) 169
Mühendis Kimyager Mehmet Ali Bey'e Teşekkür (24 Mayıs 1933) 170
Yeni Yapılan Demiryolu Uğrağındaki Halka Teşekkür (29 Mayıs 1933) 171
Kâzım Karabekir'in *İstiklâl Harbimizin Esasları* Kitabı
Hakkında Notlar (Mayıs 1933) 172
İnkılap Hakkında (4 Haziran 1933) 181
Kardeşinin Vefatı Dolayısıyla
Afgan Kralı Gazi Mehmet Nadir Şah'a Taziye (8 Haziran 1933) 183
Venizelos'un Suikasta Uğraması Üzerine
Yunanistan Reisicumhuru Zaimis'e (8 Haziran 1933) 184
Suikasta Uğraması Üzerine Venizelos'a (8 Haziran 1933) 185
Kızının Ölümü Üzerine
Habeşistan İmparatoru I. Haile Sellassie'ye Taziye (10 Haziran 1933) 186
Havza Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi'ne (11 Haziran 1933) 187
İtimatnamesini Sunan
Lehistan Büyükelçisi Kont Potocki'nin Nutkuna Cevap (14 Haziran 1933) 188
Polonya Reisicumhuru Moscicki'yi Kutlama (19 Haziran 1933) 190
Ankara Kız Lisesi Son Sınıf Talebesini İmtihan (24 Haziran 1933) 191
Ankara Erkek Lisesi Talebesini İmtihan (28 Haziran 1933) 193
Ankara Hukuk Fakültesi'nde Türk Kadını Hakkında Sohbet (29 Haziran 1933) 197
Galatasaray Lisesi Talebesini İmtihan (1 Temmuz 1933) 199
Darülfünun Talebesini İmtihan (2 Temmuz 1933) 204
İstanbul Mektepleri İmtihanlarına İlgi Dolayısıyla
Reşit Galip Bey'in Teşekkürüne Cevap (5 Temmuz 1933) 206
Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'in
Mektubuna Cevap (5 Temmuz 1933) 208
Milli Hâkimiyet Bayramı Dolayısıyla
Gelen Tebriklere Teşekkür (6 Temmuz 1933) 209
Bağımsızlık Gününün Yıldönümü Dolayısıyla
Birleşik Amerika Hükümetleri Reisi Franklin Roosevelt'e (8 Temmuz 1933) 210
Gümüş Para Basmak İçin Alınacak Gümüşlerin Fiyatı
Hakkında Başvekâlet'e (16 Temmuz 1933) 211
Lozan Antlaşması'nın Yıldönümü Dolayısıyla
Başvekil İsmet Paşa'yı Tebrik (24 Temmuz 1933) 212
10/23 Temmuz ve Lozan Bayramları Dolayısıyla
Gelen Tebriklere Teşekkür (27 Temmuz 1933) 213
Adatepe Muhribi İle Seyahat Hakkında
Başvekil İsmet ve Erkânıharbiye Reisi Fevzi Paşalara (27 Temmuz 1933) 214
Adatepe Muhribi Hatıra Defterine Yazı (27 Temmuz 1933) 215
Adatepe Muhribi Hakkında
Başvekil İsmet Paşa'ya (28 Temmuz 1933) 216
İsmet Paşa'ya (6 Ağustos 1933) 217
Afganistan'ın Bağımsızlığının Yıldönümü Dolayısıyla
Mehmet Nadir Şah Gazi'ye (19 Ağustos 1933) 218

Herriot İle Görüşme (21 Ağustos 1933) 219
Kuruluşunun 9. Yıldönümü Kutlamaları Dolayısıyla
İş Bankası Heyeti İle Sohbet (26 Ağustos 1933) 224
30 Ağustos Zaferi'nin Yıldönümünü Tebrik Dolayısıyla
Malul Gaziler Kongresi'ne Teşekkür (31 Ağustos 1933) 225
30 Ağustos Zaferi'nin Yıldönümünü Tebrik Dolayısıyla
Şükrü Kaya ve Abdülhalik Beylere Teşekkür (31 Ağustos 1933) 226
30 Ağustos Zaferi'nin Yıldönümünü Tebrik Dolayısıyla
Budapeşte Ortaelçisi Behiç Bey'e Teşekkür (31 Ağustos 1933) 227
Eskişehir'in Kurtuluş Günü Üzerine
Eskişehir Belediye Reis Vekili Kâmil Bey ve
Halkevi Reisi Osman Bey'e (4 Eylül 1933) 228
Türk-Yunan Antlaşması Hakkında
Atina'da Başvekâlet Vekili Kondilis'e (6 Eylül 1933) 229
Çubuk Barajı Yapımında Kullanılacak Taşların İthali
Hakkında Başvekâlet'e (6 Eylül 1933) 230
Akhisar Belediye Reisi Enis Naci Bey'e (7 Eylül 1933) 231
Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa'ya (7 Eylül 1933) 232
I. Faysal'ın Ölümü Dolayısıyla
Irak Elçisi Emir Zeyd'e Taziye (8 Eylül 1933) 233
I. Faysal'ın Ölümü Dolayısıyla
Irak Kral Naibine Taziye (8 Eylül 1933) 234
Türk-Yunan Dostluğu Hakkında
Yunan Gazetecilerine Beyanat (11 Eylül 1933) 235
Türk-Yunan Dostluk Antlaşması Hakkında
Başvekil İsmet Paşa'ya (12 Eylül 1933) 236
Bursa Belediye Reisi Muhiddin Bey ve
CHF Vilayet Reisi Yusuf İzzettin Bey'e (13 Eylül 1933) 237
Türk-Yunan Dostluk Antlaşması'nın İmzalanması Üzerine
Başvekil İsmet Paşa'ya (14 Eylül 1933) 238
Türk-Yunan Dostluk Antlaşması'nın İmzalanması Üzerine
Yunanistan Reisicumhuru Zaimis'e (14 Eylül 1933) 239
Türk-Yunan Dostluk Antlaşması'nın İmzalanması Dolayısıyla
Balkan Birliği Yunan Milli Grubu Reisi M. Papanastasyu'ya (14 Eylül 1933) 240
Türk-Yunan Dostluk Antlaşması'nın İmzalanması Üzerine
Yunan Başvekili Çaldaris ve Hariciye Nazırı Maksimos'a (14 Eylül 1933) 241
İsmet Paşa'yı Uğurlarken Söyledikleri Nutuk Dolayısıyla
Bulgar Öğrencilere Teşekkür (19 Eylül 1933) 242
Türk-Yunan Antlaşması Üzerine
Selanik Halk Fırkası Kulübü Reisi Papanagos ve
General Sifacas'a (20 Eylül 1933) 243
Ragıp Raif Bey'in Ortaelçiliğe Tayini Hakkında
Norveç Kralı VII. Haakon'a (20 Eylül 1933) 244

Ragıp Raif Bey'in Ortaelçiliğe Tayini Hakkında
Finlandiya Reisicumhuru Evind Svinhufvud'a (20 Eylül 1933) 245
Maarif İşlerinin Dr. Refik Bey Vekâletinde Yürütülmesi Hakkında
Meclis'e Tezkere (23 Eylül 1933) 246
Venizelos İle Görüşme Hakkında
Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'in Tuttuğu Notlar (26 Eylül 1933) 247
Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Dolayısıyla
Kadro Dergisine Mesaj (Ekim 1933) 249
Tahta Çıkışının Yıldönümü Dolayısıyla
Bulgaristan Kralı III. Boris'e (3 Ekim 1933) 250
Bulgaristan Kralı III. Boris'e Teşekkür (4 Ekim 1933) 251
Yugoslavya Kralı Alexandre'a Teşekkür (5 Ekim 1933) 252
İstanbul'un Kurtuluş Bayramı Dolayısıyla
İstanbul Halkına Teşekkür (6 Ekim 1933) 253
Çin Milli Bayramını Tebrik Dolayısıyla
Çin Cumhuriyeti Milli Hükümeti Reisi Bay Lin Sen'e (10 Ekim 1933) 254
Nafıa Vekilliğine Elaziz Mebusu Fuat Beyin Tayini Hakkında
Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne (13 Ekim 1933) 255
İtimatnamesini Sunan
Amerikan Büyükelçisi Skinner'in Nutkuna Cevap (16 Ekim 1933) 256
İtimatnamesini Sunan
Japon Büyükelçi Vikont Kintomo Mushakoji'nin Nutkuna
Cevap (16 Ekim 1933) 257
Ateş-Güneş Spor Kulübü Kongresi Reisi Hasan Vâsıf Bey'e (16 Ekim 1933) 259
İtimatnamesini Sunan
Fransız Büyükelçisi Kammerer'in Nutkuna Cevap (17 Ekim 1933) 260
İtimatnamesini Sunan
Avusturya Ortaelçisi Charles Buchberger'in Nutkuna
Cevap (17 Ekim 1933) 262
İtimatnamesini Sunan
Meksika Ortaelçisi Genaro Estrado'nun Nutkuna Cevap (17 Ekim 1933) 263
Manisa Mebusu Hikmet Bey'in Maarif Vekilliğine Tayini Hakkında
Meclis'e Tezkere (27 Ekim 1933) 264
Cumhuriyet'in Onuncu Yıldönümünü Kordiplomatik Adına Kutlayan
Sovyet Büyükelçisi Suriç'in Nutkuna Cevap (29 Ekim 1933) 265
Onuncu Yıl Nutku (29 Ekim 1933) 267
Emel Hanım ve Fatin Bey'in Nişan Töreninde Konuşma (29 Ekim 1933) 270
Ankara Halkevi'nde Gençlere Nutuk (29 Ekim 1933) 271
Cumhuriyet'in Onuncu Yıldönümü Dolayısıyla
Hâkimiyeti Milliye Gazetesine (29 Ekim 1933) 272
Amerikalı Türk Dostları Cemiyeti'nin
Cumhuriyet'in 10. Yıldönümünü Kutlama Yemeğine
ABD Başkanı Roosevelt'in Gönderdiği Mesaja Cevap (29 Ekim 1933) 273

Macar Heyetini Kabul (30 Ekim 1933) 275
Cumhuriyet Bayramı Dolayısıyla
Gelen Tebriklere Teşekkür (31 Ekim 1933) 277
Türkiye Büyük Millet Meclisi
4. Devre 3. Toplanma Yılını Açış Konuşması (1 Kasım 1933) 278
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Kalinin'e Teşekkür (1 Kasım 1933) 281
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt'e Teşekkür (1 Kasım 1933) 282
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Yunanistan Reisicumhuru Zaimis'e Teşekkür (1 Kasım 1933) 283
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Macaristan Kral Naibi Amiral Horthy'e Teşekkür (1 Kasım 1933) 284
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Brezilya Birleşik Devletleri Geçici Hükümeti Reisi
Getulio Vargas'a Teşekkür (1 Kasım 1933) 285
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Bulgaristan Kralı III. Boris'e Teşekkür (1 Kasım 1933) 286
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Danimarka Kralı X. Christian'a Teşekkür (1 Kasım 1933) 287
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Hicaz ve Necid Meliki Abdülaziz'e Teşekkür (1 Kasım 1933) 288
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Irak Kralı Gaziyülevvel'e Teşekkür (1 Kasım 1933) 289
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
İran Şahı Rıza Şah Pehlevi'ye Teşekkür (1 Kasım 1933) 290
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
İsveç Kralı V. Gustaf'a Teşekkür (1 Kasım 1933) 291
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
İtalya Kralı III. Victor Emanuel'e Teşekkür (1 Kasım 1933) 292
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
İtalya Başbakanı Mussolini'ye Teşekkür (1 Kasım 1933) 293
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Japon İmparatoru Hirohito'ya Teşekkür (1 Kasım 1933) 294
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Litvanya Reisicumhuru Antanas Smetona'ya Teşekkür (1 Kasım 1933) 295
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Arnavutluk Kralı I. Zogu'ya Teşekkür (1 Kasım 1933) 296
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Mısır Kralı I. Fuad'a Teşekkür (1 Kasım 1933) 297
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Norveç Kralı Haakon'a Teşekkür (1 Kasım 1933) 298
İktisat Sergisi Dolayısıyla
Ankara Ticaret Lisesi Hatıra Defterine Yazı (2 Kasım 1933) 299

Cumhuriyet Bayramı'nın Yıldönümünü Kutlayan
Yugoslavya Kralı Alexandre'a Teşekkür (4 Kasım 1933) 301
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Afganistan Kralı Mehmet Nadir Şah'a Teşekkür (4 Kasım 1933) 302
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Fransa'da Radikal Fırkası Reisi Herriot'a Teşekkür (4 Kasım 1933) 303
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Yakın ve Ortaşark Cemiyeti Reisi Albert Road'a Teşekkür (5 Kasım 1933) 304
Sovyet İhtilali'nin 16. Yıldönümü Dolayısıyla
Kalinin'e (7 Kasım 1933) 305
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Almanya Başvekil Muavini Von Papen'e Teşekkür (8 Kasım 1933) 306
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Finlandiya Reisicumhuru Svinhufvud'a Teşekkür (8 Kasım 1933) 307
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Türk Dostları Cemiyeti Reisi Amiral Bristol'e Teşekkür (8 Kasım 1933) 308
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Balkan Konferansı Elen Grubu'na (8 Kasım 1933) 309
Avusturya Cumhuriyeti'nin Yıldönümünü Tebrik Dolayısıyla
Reisicumhur Wilhelm Miklas'a (11 Kasım 1933) 310
Doğumunun Yıldönümünü Tebrik Dolayısıyla
İtalya Kralı Victor Emanuel'e (14 Kasım 1933) 311
Tahta Çıkışını Tebrik Dolayısıyla
Afgan Kralı Mehmet Zahir Han'a (15 Kasım 1933) 312
Sovyet Rusya Merkezi İcra Komitesi Reisi Kalinin'e (16 Kasım 1933) 313
İstanbul Üniversitesi'nin Açılışı Dolayısıyla
Maarif Vekili Hikmet Bey'e (19 Kasım 1933) 314
İstanbul Üniversitesi'nin Açılışı Dolayısıyla
Milli Türk Talebe Birliği Reisi Zeki Bey'e (19 Kasım 1933) 315
Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlayan
Almanya Reisicumhuru Hindenburg'a Teşekkür (19 Kasım 1933) 316
İstanbul Üniversitesi'nin Açılışı Dolayısıyla
İstanbul Üniversitesi Rektörü Doktor Neşet Ömer Bey'e (20 Kasım 1933) 317
Arnavutluk Milli Bayramını Tebrik Dolayısıyla
Arnavutluk Kralı I. Zogu'ya (28 Kasım 1933) 318
Yugoslavya Kralı Alexandre'a (2 Aralık 1933) 319
Ziraat Fakültesi Talebe Cemiyeti'ne Teşekkür (4 Aralık 1933) 320
Eskişehir Şeker Fabrikası Özel Defterine Yazı (4 Aralık 1933) 321
Mülkiye Mektebi'nin 57. Yıldönümünü Kutlama Dolayısıyla
BMM Reisi Kâzım Paşa'ya (5 Aralık 1933) 322
Mülkiyelilerin Bayramı Dolayısıyla
Ahmet İhsan Bey'e (6 Aralık 1933) 323
Türk Mühendisler Birliği Kongresi'ne Teşekkür (7 Aralık 1933) 324

Mülkiye Mektebi'nin 57. Yıldönümünü Kutlama Dolayısıyla
Mülkiye Mektebi Müdürü Şükrü Bey'e (8 Aralık 1933) 325
Tasarruf Haftası Dolayısıyla Gelen Tebriklere Teşekkür (14 Aralık 1933) 326
İstanbul Muallimler Birliği Kongresi Reisi
Mahir Bey'e (15 Aralık 1933) 327
Doğumunun Yıldönümü Dolasıyla
Yugoslavya Kralı I. Alexandre'a (16 Aralık 1933) 328
Memduh Şevket Bey'in Büyükelçi Atanması Üzerine
Afganistan Kralı Muhammed Zahir Han'a (18 Aralık 1933) 329
Veliaht Prensin Doğumu Üzerine
Japonya İmparatoru Hirohito'ya (27 Aralık 1933) 330
Yeni Yıl Dolayısıyla Gelen Kutlamalara Teşekkür (2 Ocak 1934) 331
Tahta Çıkışının Yıldönümü Dolayısıyla
Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz Ali Suut'u Tebrik (11 Ocak 1934) 332
Evlenmesi Dolayısıyla
Irak Kralı Gaziyülevvel'i Tebrik (29 Ocak 1934) 333
Mucur Belediye Reisi Mehmet Kâmil ve
CHF Reisi Tevfik Beylere (2 Şubat 1934) 334
Yozgat Halkına (3 Şubat 1934) 335
Adının Baran Olarak Değiştirilmesi Hakkında
Yozgat Valisi Bekir Sami Bey'e (3 Şubat 1934) 337
Nafıa Vekili Fuat Bey'in Maliye Vekâleti'ne Tayini Hakkında
Başvekil İsmet Paşa'ya (3 Şubat 1934) 338
Nafıa Vekili Fuat Bey'in Maliye Vekâleti'ne Tayini Hakkında
Meclis'e Tezkere (3 Şubat 1934) 339
Yozgat Halkına Selam (4 Şubat 1934) 340
Balkan Anlaşma Paktı'nın İmzalanması Üzerine
Hariciye Nazırlarını Tebrik (9 Şubat 1934) 341
Balkan Anlaşma Paktı'nın İmzalanması Üzerine
Yunanistan Reisicumhuru Aleksandr Zaimis'e (11 Şubat 1934) 342
Nafıa Vekâletine Afyon Mebusu Ali Bey'in Tayini Hakkında
Meclis'e Tezkere (16 Şubat 1934) 343
Kral I. Albert'in Vefatı Dolayısıyla
Belçika Kralına Taziye (18 Şubat 1934) 344
Galatasaray Kulübü Kongresi'ne Teşekkür (23 Şubat 1934) 345
Tahta Çıkışı Dolayısıyla
Belçika Kralı III. Leopold'u Tebrik (25 Şubat 1934) 346
Litvanya Milli Bayramı Dolayısıyla
Cumhurbaşkanı Antanas Smetona'yı Tebrik (25 Şubat 1934) 347
Halkevlerinin Açılışının Yıldönümü Dolayısıyla
Halkevlerine (25 Şubat 1934) 348
Büyükada'da Yaptırılacak Köşk Tahsisatının
Şehrin İhtiyacına Sarfı Hususunda Emir (14 Mart 1934) 349

Doğumunun Yıldönümünü Tebrik Dolayısıyla
İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'ye (14 Mart 1934) 350
İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti Kongresi'ne Teşekkür (17 Mart 1934) 351
Himayei Etfal Kadın Yardım Cemiyeti Kongresi'ne Teşekkür (25 Mart 1934) 352
Tahir Lütfi Bey'in Tayini Dolayısıyla
Arnavutlar Kralı I. Zogu'ya (2 Nisan 1934) 353
Ruşen Eşref Bey'in Ortaelçiliğe Tayini Hakkında
Arnavutlar Kralı I. Zogu'ya (2 Nisan 1934) 354
Doğumunun Yıldönümü Dolayısıyla
Mısır Kralı I. Fuad'ı Tebrik (2 Nisan 1934) 355
Yunan Milli Bayramını Tebrik Dolayısıyla
Yunanistan Reisicumhuru Zaimis'e (3 Nisan 1934) 356
Doğumunun Yıldönümü Dolayısıyla
Irak Kralı I. Gazi'yi Tebrik (6 Nisan 1934) 357
Türklerin Milli Sırrı (12 Nisan 1934) 358
Ankara Tütün Kongresi'ne Teşekkür (16 Nisan 1934) 360
Hilali Ahmer Kongresi'ne Teşekkür (18 Nisan 1934) 361
Kemalettin Sami Paşa'nın Vefatı Dolayısıyla
Almanya Reisicumhuru Mareşal Von Hindenburg'a (19 Nisan 1934) 362
Bir Melbourne Gazetesinin Talebi Üzerine
Çanakkale Muharebesi Hakkında Mesaj (22 Nisan 1934) 363
23 Nisan Bayramı Tebriklerine Teşekkür (25 Nisan 1934) 365
Emekliler Cemiyeti'ne Teşekkür (26 Nisan 1934) 366
Antakya, İskenderun ve Havalisi Yardım Birliği'ne (29 Nisan 1934) 367
Alman Milli Bayramını Tebrik Dolayısıyla
Reich Reisi Feldmarschall Paul Von Hindenburg'a (30 Nisan 1934) 368
İş Bankası Umum Müdür Vekili Muammer Bey'e (3 Mayıs 1934) 369
Hamdi Bey'in Büyükelçiliğe Tayini Hakkında
Alman Reich Cumhuriyeti Reisi Von Hindenburg'a (5 Mayıs 1934) 370
Doğumunun Yıldönümünü Tebrik Dolayısıyla
Japon İmparatoru Hirohito'yu Tebrik (9 Mayıs 1934) 371
Cumhuriyet Gazetesinin 10. Yılı Dolayısıyla
Yunus Nadi Bey'e (16 Mayıs 1934) 372
Bağımsızlık Bayramı Dolayısıyla
Arjantin Reisicumhuru General Agustin'i Tebrik (24 Mayıs 1934) 373
Sovyet *Stroim* Dergisine
Türk-Sovyet Dostluğu Hakkında Beyanat (31 Mayıs 1934) 374
Galatasaraylılara Teşekkür (5 Haziran 1934) 375
Fenerbahçelilere Teşekkür (5 Haziran 1934) 376
İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'ye (11 Haziran 1934) 377
İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'yi Karşılama Töreninde (16 Haziran 1934) 378
Rıza Şah Pehlevi Şerefine Verilen Ziyafette Nutuk (16 Haziran 1934) 379

Doğumunun Yıldönümünü Tebrik Dolayısıyla
İsveç Kralı Gustav'a (16 Haziran 1934) 381
Uyuşturucu Maddeleri Sınırlama Sözleşmesi'nin
Birinci Yıldönümünde World Narcotic Defense Cemiyeti Reisi
Captain Richmond P. Hobson'a (20 Haziran 1934) 382
İzmir Bornova Ziraat Mektebi'nde Yörük Kızları (22 Haziran 1934) 385
İran Şahı Şerefine İzmir'de Verilen Suarede
Şah'ın Şerefine (23 Haziran 1934) 386
Balıkesir İstasyonunda Küçük Kız Çocuğuna (24 Haziran 1934) 388
Milli Hâkimiyet Bayramı Dolayısıyla Gelen Tebriklere
Teşekkür (27 Haziran 1934) 389
İran Şahıyla Birlikte Topçu Atış Mektebi'nde (28 Haziran 1934) 390
TBMM'nin Tatile Girmesi Hakkında
TBMM Reisliği'ne (3 Temmuz 1934) 391
Mediha Hanım'la İsmail Efendi'nin Evlenmeleri Hakkında
Profesör Neşet Ömer Bey'e (4 Temmuz 1934) 392
İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'ye (6 Temmuz 1934) 394
Abidin Bey'in Maarif Vekâletine Tayini Hakkında Meclise (9 Temmuz 1934) 395
Hüsrev Bey'in Vazifesinin Son Bulduğu Hakkında
İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'ye (10 Temmuz 1934) 396
Mehmet Enis Bey'in Büyükelçiliğe Tayini Hakkında
İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'ye (10 Temmuz 1934) 397
Fransız Milli Bayramı Dolayısıyla
Fransa Reisicumhuru Albert Lebrun'a (14 Temmuz 1934) 398
Bolu Halkevi Hatıra Defterine Yazı (18 Temmuz 1934) 399
İnebolu Halkevi'ne Teşekkür (21 Temmuz 1934) 401
Lozan Gününün Yıldönümü Dolayısıyla
Gelen Telgraflara Teşekkür (24 Temmuz 1934) 402
Gençler Birliği Kongresi Reisi Kâzım Bey'e (25 Temmuz 1934) 403
Hüseyin Ragıp Bey'in Vazifesinin Sona Erdiği Hakkında
Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı
Merkez İcra Komitesi Reisi Kalinin'e (26 Temmuz 1934) 404
Vâsıf Bey'in Büyükelçiliğe Tayini Hakkında
Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı
Merkez İcra Komitesi Reisi Kalinin'e (26 Temmuz 1934) 405
Almanya Devlet Reisi Mareşal Von Hindenburg'un Vefatı
Dolayısıyla Adolf Hitler'e Taziye (2 Ağustos 1934) 406
Almanya Devlet Reisi Mareşal Von Hindenburg'un Vefatı
Dolayısıyla Oğlu Miralay Von Hindenburg'a Taziye (2 Ağustos 1934) 407
Fransız Demokrasisi Hakkında
Eski Fransız Maliye Nazırı Georges Bonnet'ye (9 Ağustos 1934) 408
Afganistan Bağımsızlık Bayramının Yıldönümü Dolayısıyla
Kral Muhammed Zahir Han'a (18 Ağustos 1934) 409

Macar Milli Bayramı Dolayısıyla
Macar Kralı Naibi Amiral Horthy'ye (20 Ağustos 1934) 410
Alman Devlet Reisi Adolf Hitler'i Tebrik (23 Ağustos 1934) 411
İzmir Panayırı'nın Açılışı Dolayısıyla
İsmet Paşa'ya (29 Ağustos 1934) 412
İzmir Panayırı'nın Açılışı Dolayısıyla
Kâzım Paşa'ya (29 Ağustos 1934) 413
30 Ağustos Zafer Bayramını Tebrik Eden Zevata Teşekkür (30 Ağustos 1934) 414
Ferik Ali Sait, Birinci Ferik İzzettin ve
Ferik Mustafa Paşalara (31 Ağustos 1934) 415
Vâsıf Bey'in Tayini Dolayısıyla
İtalya Kralı III. Victor Emanuel'e (2 Eylül 1934) 416
Hüseyin Ragıp Bey'in Büyükelçiliğe Tayini Hakkında
İtalya Kralı III. Victor Emanuel'e (2 Eylül 1934) 417
Armutlu Kaynak Suları Hakkında
Dahiliye Vekâleti'ne (4 Eylül 1934) 418
Armutlu Kaynak Suları Hakkında
Başvekâlet'e ve Sıhhiye Vekâleti'ne (4 Eylül 1934) 419
Armutlu Kaynak Suları Hakkında
Başvekâlet'e ve Maliye Vekâleti'ne (4 Eylül 1934) 420
Armutlu Kaplıcaları Hakkında
İsmet Paşa'ya (4 Eylül 1934) 421
Bağımsızlık Bayramını Tebrik Dolayısıyla
Brezilya Reisicumhuru Getulio Vargas'a (5 Eylül 1934) 422
İzmir'in Kurtuluşu Dolayısıyla
Vali Kâzım Paşa'ya (11 Eylül 1934) 423
İzmir'in Kurtuluşu Dolayısıyla
CHF Vilayet İdare Heyeti Reisi Avni Bey'e (11 Eylül 1934) 424
Divanı Muhasebat Reisi Seyfi Bey'e (11 Eylül 1934) 425
İzmir'in Kurtuluşu Dolayısıyla
Belediye Reisi Doktor Behçet Salih Bey'e (12 Eylül 1934) 426
İzmir'in Kurtuluşu Dolayısıyla
Bornova Belediye Reisi Fehmi Bey'e (12 Eylül 1934) 427
İzmir'in Kurtuluşu Dolayısıyla
İzmir Halkevi'ne (12 Eylül 1934) 428
İzmir'in Kurtuluşu Dolayısıyla
İzmir Esnaf ve İşçi Teşekkülleri'ne (13 Eylül 1934) 429
İngiliz Gazetecı Edwin Keliher'a
Türkiye'nin İlerlemesi ve Bütün Milletlerle Dostluk Arzusu
Üzerine Mesajlar (18 Eylül 1934) 430
Karaburun'un Kurtuluşu Dolayısıyla
Kaymakam Besim Bey'e (23 Eylül 1934) 432
Oğlunun Doğumu Üzerine
Belçika Kralı III. Leopold'u Tebrik (23 Eylül 1934) 433

Mıntıka Spor Kongresi Reisi Kâzım Paşa'ya (25 Eylül 1934) 434
Doğumunun Yıldönümü Dolayısıyla
Danimarka ve İzlanda Kralı X. Christian'a (25 Eylül 1934) 435
Altaylı Gençlere Teşekkür (26 Eylül 1934) 436
Parlamentolar Birliği Konferansı'na Teşekkür (26 Eylül 1934) 437
Dil Bayramı Dolayısıyla Gelen Tebriklere Teşekkür (27 Eylül 1934) 438
DİZİN 439

SUNUŞ

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye halkının ulusal demokratik devriminin önderidir. O'nun hayatı, daha 1908 Devrimi öncesinden 1938'de hayata göz yummasına kadar toplumumuzun devrim süreçleriyle iç içedir.

Atatürk, çağımızın iki büyük devrim dinamiğinden birini oluşturan Mazlumlar Dünyası'nın başarıya ulaşan ilk devrimine önderlik etmiştir. Bu nedenle, O'nun başında bulunduğu eylem, yalnız ulusal tarihimize damgasını vurmakla kalmamış, insanlık tarihinin yaratılmasına da önemli katkıda bulunmuştur. Kurtuluş Savaşı'mızın ve Cumhuriyet Devrimi'mizin, bir bütün olarak, bütün dünyada Kemalist Devrim diye bilinmesi, başka deyişle O'nun adıyla anılması doğaldır.

Bu gerçekler ışığında, Atatürk'ü bilmek ve anlamak, 20. yüzyıl Türkiye'sini ve dünyasını inceleme ve açıklama çabasının bir gereğidir. Oysa O'nun önderliğindeki büyük devrimci eylemi ateşleyen ve yönlendiren düşünce birikiminin belgeleri, çeşitli kitap, dergi, gazete, yayın ve arşivlere dağılmıştır. Bu nedenlerle, araştırmacılar ve ilgililer, Türkiye Devrimi'ni bütün yönleri ve derinliğiyle inceleme ve açıklama olanağından yoksundur.

Atatürk'ü kaybetmemizden bu yana 60 yıl geçtiği halde, yazı ve konuşmalarını, bir arada ve asıllarına uygun olarak yayımlama görevi, ne yazık ki, bugünlere kalmıştır.

Kaynak Yayınları, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ni yayımlama görevini üstlenmekle tarifsiz bir onur duymaktadır ve yaptığı işin bilincindedir.

Kuvvet kaynağımız, Türkiye halkının devrimci pratiğini özetleyen bu büyük birikimi, önümüzdeki devrimci atılımların enerji kaynağına dönüştürme iradesidir. Biricik güvencemiz ise, Türkiye devriminin yaratıcısı ve sahibi olan Türkiye halkıdır ve onun aydın birikimidir.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, yalnız bir derleme ve özgün metinlere göre düzeltme çalışması sınırları içinde kalmamış, bir araştırma ve keşif faaliyeti boyutlarına ulaşmıştır. Kaynak Yayınları, Atatürk'e ait ülkemiz ve yabancı ülkeler arşivlerinde gizlenen belgelere ulaşmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış ve özel bir çalışma yürütmüştür. Bu çabalarımızın ürünlerini toplamaktayız. Özellikle Türkiye ve eski Sovyetler Birliği arşivlerinde bulduğumuz, yüzlerce yeni belge, yazı, mektup, demeç, tutanak, görüşme ve konuşma, Türkiye devrim tarihinin bazı aşamalarını yeniden yazmayı gerektiren bilgileri ve kanıtları içermektedir.

Atatürk'ün Bütün Eserleri'ni yayımlama görevi, kuşkusuz ancak Türkiye devrim tarihine ve Atatürk araştırmalarına emek vermiş aydın ve uzman birikimiyle başarılabilirdi. Bu anlayışla oluşturulan Atatürk'ün Bütün Eserleri Danışma Kurulu, araştırmaların yürütülmesinde ve eserin oluşturulmasında izlenecek yöntemleri tartışmış ve anlayış birliğine varmıştır. Buna göre:

- Bu çalışmayla, Atatürk'ün yazdığı, söylediği ve imzaladığı bütün metinler ve belgeler bir araya getirilecektir.
- *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nde, yalnız Atatürk'e ait olduğu kanıtlanmış olan metinler yer alacaktır. Hatıralardaki aktarmalar, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ne konmayacaktır.

• Hataların ve tahrifatların düzeltilmesi yanında, eksiklerin giderilmesi için, yayımlanmış metinler, asılları ve özgün belgelerle karşılaştırılacaktır.

• Belgenin kaynağı, konuşmanın nerede, hangi tarihte yapıldığı gibi nesnel bilgiler, yorumsuz olarak verilecektir.

• Metinler, eserde tarih sırasına göre yer alacaktır. Çünkü, Atatürk'ün görüşleri, tarihsel akış içinde anlamlıdır.

• Eser, günümüz Türkçesiyle yayımlanacaktır. Dildeki tarihi hava korunurken, artık anlaşılmayan sözcük ve deyimlerin yerine bugünkü karşılıkları konulacaktır.

Bu çerçevede binlerce kitap, gazete, dergi ve belge taranmış, incelenmiş, yayımlanmış metinlerle karşılaştırılmış; eski yazı metinler Latin harfli Türkçe yazıya yeniden aktarılmış; Rusça, İngilizce, Fransızca, Almanca ve diğer yabancı dillerden metinler, yeniden çevrilmiştir. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nde yer alan bütün metinler ve tarihleri, belgelerin asıllarına ya da ilk kaynaklarına başvurularak teker teker incelenmiş, araştırılmış, karşılaştırılmış ve defalarca kontrol edilmiştir. Yüzlerce yanlış okuma, çeviri ve tarih hataları saptanıp giderilmiştir.

Metinler 40 yaş aydın kuşağının Türkçesi temel alınarak, tarihi dokusu bozulmadan sadeleştirildi.

Dipnotlarda, metinlerin daha önce yer aldığı kaynaklar ile belgelerin bulunduğu arşiv belirtilmiştir.

Rumi tarihlerin yanında miladi karşılıkları gösterilmiştir.

Öğle vaktini esas alan 12 saat sistemi korunmuştur. Örneğin; "saat 2 sonra'da", "saat 14'te"; "saat 6 evvel'de", "saat 06'da" anlamındadır.

Kişi ve yer adlarının yazılışına müdahale edilmemiş, farklılıklar korunmuştur. ("Saip, Sâip, Saib", "Saffet, Safvet" ya da "Kanlı sırt, Kanlısırt" gibi.)

Sonunda "Y.N." (Yayımlayanın Notu) imzası bulunan notlar Kaynak Yayınları tarafından konulmuştur.

Böylesine ağır ve yorucu olan bu çalışma sırasında, Danışma Kurulu'nun yanında çok sayıda uzman araştırmacı, arşivci, çevirmen ve redaktör görev almaktadır. Hepsinin adını burada anmamıza sayfalarımız yetmez. Değerli katkıları için kendilerine ne kadar teşekkür edilse azdır.

***

Atatürk'ün Bütün Eserleri'ni en başta O'nun önderliğinde Türkiye Devrimi'ni gerçekleştiren Türkiye halkına, Birinci Dünya Savaşı'nın, özellikle Çanakkale Direnişi'mizin, Kurtuluş Savaşı'mızın silahlı kuvvetlerine, şehit ve gazilerine, Cumhuriyet Devrimi'mizin Aydınlanma savaşçılarına, Devrim şehitlerine, Kubilay'lara, "Cumhuriyet bize emanet" diyen devrim gençliğine, ulusal demokratik devrimimizi tamamlamak için mücadele eden emekçi ve aydınlarımıza borçluyuz. Bu büyük eserin gerçek yaratıcıları, başta Atatürk, onlardır.

20. yüzyılın devrimci yükselişinde, Ezilen Dünya'nın ayağa kalkışını ateşleyen ve 21. yüzyılın büyük devrimci atılımlarına olağanüstü katkılarda bulunacak olan Türkiye halkına ve aydınlarına, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ni, Cumhuriyet'in 75. yılı armağanı olarak, derin saygı ve bağlılıkla sunuyoruz.

Ekim 1998
KAYNAK YAYINLARI

TAHTA ÇIKIŞININ YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA BULGAR KRALI III. BORİS'İ TEBRİK*

(2 EKİM 1932)

Türkiye Cumhurbaşkanı
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 2.10.1932

Bulgaristan Kralı Haşmetli Üçüncü Boris Hazretleri'ne

Zatı Haşmetanelerinin tahta çıkışlarının yıldönümü münasebetiyle en samimi tebriklerimle birlikte şahsi saadetleri ve Bulgaristan'ın refahı hakkındaki samimi temennilerimi beyan eylerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.524; *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Ekim 1932, Numara: 4036, s.1; *Cumhuriyet*, 9 Ekim 1932, Numara: 3027, s.1-2; *Milliyet*, 9 Ekim 1932, Numara: 2394, s.2; *Vakit*, 9 Ekim 1932, Numara: 5299, s.2; *Akşam*, 9 Ekim 1932, Numara: 5092, s.2.

BİRİNCİ TÜRK DİL KURULTAYI HAKKINDA BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YA*

(5 EKİM 1932)

05.10.1932

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne

On gün süren Birinci Türk Dil Kurultayı bugün milletimizi derinden sevindirecek verimli hızlara yol açan keskin, güzel, özlü sözler söylenerek senin yüce adın alkışlar içinde anılarak bitirildi. Maarif Vekili Beyefendi kendisine olan buyruğunu çok güzel, tam yerinde Kurultay'a bildirdi. Sevinç yükseldi. Ben Kurultay'ın değerli çalışmasından, yüksek duygular ortaya koymasından ne kadar sevindiğimi sana bildirmek istedim. Seni çok özledim. İşini bitir de çabuk kavuşalım.

Gazi M. Kemal

* Zeynep Korkmaz, *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.431. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Türk Dil Kurumu*, Hazırlayan: Nail Tan, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 863, Ankara, 2006, s.45.

İSTANBUL'A GELMESİ HAKKINDA BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YA*

(9 EKİM 1932)

Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti
Kalemi Mahsus Müdürlüğü
Şifre
Makine başında

9.10.932

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne

Mühim incelemelerinizin kalmadığını zannederim. Maarif Vekili'nin de hazır bulunmasıyla İstanbul'da bazı acil meselelerin müzakeresini lüzumlu görüyorum. Maarif Vekili'nin Ankara'ya dönüşünü erteledim. Hemen ve doğruca İstanbul'a gelmenizi rica eder, gözlerinizden öperim.

Gazi Mustafa Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-3, D: 51, F: 48'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

IRAK'IN MİLLETLER CEMİYETİ'NE GİRMESİ DOLAYISIYLA KRAL FAYSAL'I TEBRİK*

(13 EKİM 1932)

Ankara, 13 (AA) - Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri Irak'ın Milletler Cemiyeti'ne girmesi münasebetiyle Irak Kralı Faysal Hazretleri'ne aşağıdaki telgrafı göndermiştir:

Komşu ve dost Irak'ın tam bağımsızlığına sahip bir devlet olarak Milletler Meclisi'ne girmesi beni ve Türk milletini pek memnun eden bir hadise olmuştur. Hararetli tebriklerimi takdim eder ve çok samimi dostluk hislerimi bu mesut vesile ile de tekrar eylerim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Anadolu Ajansı Bülteni*, Üçüncü Servis, 13 Ekim 1932, s.2; *Cumhuriyet*, 14 Ekim 1932, Numara: 3032, s.1; *Milliyet*, 14 Ekim 1932, Numara: 2389, s.6; *Vakit*, 14 Ekim 1932, Numara: 5304, s.9.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN İTALYA BÜYÜKELÇİSİ LOJACONO'NUN NUTKUNA CEVAP*

(25 EKİM 1932)

Ankara, 25 (AA) - Bugün öğleden sonra İtalya Büyükelçisi M. Lojacono, Yugoslavya Elçisi Dr. Yankoviç ve İspanya Elçisi Juan Manuel de Aristejui alışılmış merasimle birbirini müteakip Reisicumhur Hazretleri tarafından kabul buyurularak itimatnamelerini takdim etmişlerdir. Bu münasebetle elçilerle Reisicumhur Hazretleri arasında aşağıdaki nutuklar teati edilmiştir: [...]

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Ankara, 25.10.1932

Büyükelçi Hazretleri,

Haşmetli İtalya Kralı Hazretleri'nin Zatı Devletlerini nezdime büyükelçi ve fevkalade delege tayin ettiklerini bildiren mektubu büyük bir memnuniyetle aldım. Çok mümtaz selefinizin vazifesine nihayet veren vedanameyi de alıyorum.

Memleketlerimiz arasında hayırlı olarak mevcut işbirliği münasebetlerini daha ziyade kuvvetlendirmek hususunda aldığınız talimat ve göstermekte olduğunuz dostane arzu ve hisler, size karşı en sıcak ve en samimi bir kabul gösterilmesine kefil olacaktır. Bizde de aynı dostane arzu ve hisleri bulacağınızdan emin olabilirsiniz.

Pek eski ve pek parlak bir tarihe sahip olan milletlerimiz en kuvvetli azimleri kıracak kadar şiddetli zorlukları yendikten sonra bugünkü parlak vaziyetlerini kazanmış ve hayret verici yükseliş yoluna girmişlerdir.

Bu neticeyi meydana getiren etkenler aynı zamanda memleketlerimizin dost olmaktaki maddi ve manevi yüksek menfaatlarını görmüş ve bu dostluğu meydana getirmişlerdir.

Büyükelçi Hazretleri, Zatı Devletlerinin yüksek vazifenizi yerine getirmek hususunda sarf edeceğiniz mesaiye benim destek olacağıma, Cumhuriyet hükümetinden de çok samimi bir yardım göreceğinize itimat buyurabilirsiniz.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.162-164; *Anadolu Ajansı Bülteni*, Dördüncü Servis, 25 Ekim 1932, s.1-2; *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Ekim 1932, Numara: 4053, s.1, 5; *Cumhuriyet*, 26 Ekim 1932, Numara: 3044, s.1, 6; *Milliyet*, 26 Ekim 1932, Numara: 2411, s.1-2; *Vakit*, 26 Ekim 1932, Numara: 5316, s.2, 8.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN YUGOSLAVYA ELÇİSİ DR. YANKOVİÇ'İN NUTKUNA CEVAP*

(25 EKİM 1932)

Elçi Hazretleri,

Yugoslavya Kralı Hazretleri'nin Zatıâlilerini nezdime fevkalade delege ve ortaelçi tayin eylediklerini bildiren mektuplarını memnuniyetle aldım.

Kral Hazretleri'nin hakkımda besledikleri hislere tercüman olan sözlerinizden pek mütehassis oldum. Kendi yüksek şahsiyetleri hakkında ben de aynı takdir ve dostluk hislerini duymaktayım.

Türkiye ile Yugoslavya arasında mevcut dostluğun müşterek menfaatların karşılıklı olarak anlaşılması ile her iki memleket için faydalı neticeler vereceğine ben de kaniyim. Bu dostluğun devam ve gelişmesi bizim de arzumuza uymakta olduğundan gösterdiğiniz ümidin tahakkukunu dilerim.

Yüksek vazifenizin yerine getirilmesi esnasında gerek benim gerek Cumhuriyet hükümetinin destek ve yardımına daima mazhar olacağınızdan emin olabilirsiniz.

Yugoslavya Kralı Hazretleri'nin şahsi saadetlerini ve Yugoslavya'nın refah ve yükselmesini temenni ederim, Elçi Hazretleri.

* *Anadolu Ajansı Bülteni*. Dördüncü Servis, 25 Ekim 1932, s.2-3; *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Ekim 1932, Numara: 4053, s.1, 5; *Cumhuriyet*, 26 Ekim 1932, Numara: 3044, s.1, 6; *Milliyet*, 26 Ekim 1932, Numara: 2411, s.1-2; *Vakit*, 26 Ekim 1932, Numara: 5316, s.2, 8.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN İSPANYA ELÇİSİ JUAN MANUEL DE ARISTEJUI'NİN NUTKUNA CEVAP*

(25 EKİM 1932)

Elçi Hazretleri,

İspanya Cumhuriyeti Reisi Hazretleri'nin Zatı Devletlerini nezdime fevkalade delege ve ortaelçi tayin buyurduklarını bildiren mektubu memnuniyetle alıyorum. Reis Hazretleri'nin bana karşı beslemekte olduklarını söylediğiniz hislerden ve gerek şahsım gerek memleketimle alakalı temennilerden çok mütehassis oldum. Genç ve kuvvetli İspanyol Cumhuriyeti'nin refah ve ilerlemesi hakkındaki dileklerimiz ile onun muhterem reisine karşı benim ve Türk milletinin hissettiğimiz duygular sizin ifade buyurduklarınızın tamamen aynıdır. Türkler ve İspanyollar, Akdeniz aşırı olan uzun temas ve münasebetlerinde birbirlerini daima sevmekten, karşılıklı takdir etmekten geri kalmamış ve aralarına hiçbir anlaşmazlık girmemiş iki dost millettirler.

Vefatını derin bir teessürle öğrenmiş olduğum mümtaz selefiniz burada hürmetle anılan mesut bir hatıra bırakmış ve Türkiye-İspanya yakınlığına hizmet etmiştir. Zatı Devletlerinin evvelce görmüş, tanımış olduğunuz memleketimle temsil eylediğiniz memleket arasındaki eski dostluğu daha ziyade kuvvetlendirmeye gayret sarf buyuracağınızdan emin bulunuyorum.

Yüksek vazifenizin yerine getirilmesinde benim şahsi desteğime ve Cumhuriyet hükümetinin devamlı ve dostça yardımına daima güvenebileceğinizden emin olunuz, Elçi Hazretleri.

* *Anadolu Ajansı Bülteni*, Dördüncü Servis, 25 Ekim 1932, s.3; *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Ekim 1932, Numara: 4053, s. 1, 5; *Cumhuriyet*, 26 Ekim 1932, Numara: 3044, s.1, 6; *Milliyet*, 26 Ekim 1932, Numara: 2411, s.1-2; *Vakit*, 26 Ekim 1932, Numara: 5316, s.2, 8.

ÜÇÜNCÜ BALKAN KONFERANSI REİSİ STEPHAN COCİO POP'A*

(26 EKİM 1932)

Ankara, 26 (AA) - Üçüncü Balkan Konferansı'nın toplanması münasebetiyle Konferans Reisi M. C. Pop Reisicumhur Hazretleri'yle Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine aşağıdaki telgrafları göndermiştir: [...]

Reisicumhur Hazretleri'yle Başvekil Paşa'nın bu telgraflara cevapları aşağıdadır:

Mösyö İstephan C. Pop
Üçüncü Balkan Konferansı Reisi

Telgrafınıza ve hakkımdaki samimi temennilere teşekkür eder, sizlere büyük muvaffakiyetler dilerim.

Gazi
M. Kemal

* *Anadolu Ajansı Bülteni*, Üçüncü Servis, 26 Ekim 1932, s. 1; *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Ekim 1932, Numara: 4054, s.1; *Cumhuriyet*, 27 Ekim 1932, Numara: 3045, s.4; *Vakit*, 27 Ekim 1932, Numara: 5317, s.2.

GENÇLİK HAKKINDA İTALYAN ELÇİSİ LOJACONO'YA*

(29 EKİM 1932)

29 Ekim 1932 Ankara'nın bulunduğu rakımın sağladığı berrak, serin günlerden biriydi. [...]

Yüz davetli olarak katıldığımız gece verilen resmi ziyafetin, Avrupa'nın büyük herhangi bir başşehrindeki benzer yemeklerden, sadece Sultan II. Mahmut (1808-1839) zamanından kalma muhteşem altın yemek takımı dışında, farkı yoktu.

Mustafa Kemal, kuvvetli bir vücut yapısına sahip, geniş yüzlü, keskin düşünceli, tesirli konuşan, her şeyden önce, çok açıktır ki inatçı bir mücadele adamıdır; fakat bu gece nazik devlet adamı ve mükemmel başkandı. Her bir sefir ondan tamamen eşit teveccühe mazhar olmalıydı ve oldu. Sağ tarafında, mevki itibariyle başkandan sonra geldiği için Büyük Millet Meclisi Reisi'nin (Kâzım Paşa) eşi oturuyordu. Sol tarafında Sovyet Sefiri'nin eşi vardı, çünkü geliş açısından sefirler arasında en kıdemlisi oydu. Başkan'ın sağındaki ilk kişi Başvekil İsmet Paşa'ydı ve onun yanında benim eşim vardı. Ben eşimin hemen hemen tam karşısında oturuyordum. Benim sağımda (aramızda bir vekil hanımı olmak üzere) Fransız Sefiri Kont Charles de Chambrun vardı. Onunla 57 yıl önce doğduğu Washington'dan çocukluk arkadaşıydık. Kıdemi sebebiyle Başkan'ın hemen hemen tam karşısında oturuyordu.

Başkan'ın on sefire birden, hepimize ayrı ayrı yönelttiği nazik sözlere en son muhatap olan, itimatnamesi yeni kabul edilen İtalya Sefiri Bay Lojacono'ydu. Aralarındaki karşılıklı iltifat teatisi sırasında Gazi üstünlük gösterdi. İtalyan Sefir Türklerin ve İtalyanların daima ahenk içinde birlikte çalışacaklarını ümit ettiği şeklinde cevap verdi ve sonra (Giovanezza'sını[1] daima aklında tutan hakiki bir Faşist gibi) ilave etti: "Ve bilhassa her iki ülkenin gençliği." Gazi gülümseyerek ona karşılık verdi:

"Daha doğrusu iki memleketin yetişkin zihinleri diyelim. Ekselansları açısından gençlikten bahis buyurmaları çok isabetli, çünkü geçmişinizde eski Roma'nın parlak tarihi var. Gençlik mükemmeldir, fakat hiçbir zaman unutmamalıyız ki, yüksek ağaçlar mutlaka derin köklere sahip olmalıdır, tıpkı İtalyan ve Türk ırklarının olduğu gibi."

* Charles H. Sherrill, *A Year's Embassy to Mustafa Kemal*, Charles Scribner's Sons, New York-London, 1934, s.18-20; Amerika'nın Eski Türkiye Sefiri Charles Sherrill, *Gazi Mustafa Kemal Hz. Nezdinde Bir Yıl Elçilik*, Türkçeye Çeviren: Ahmet Ekrem, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1934, s.10-11; General Sherrill, *Üç Adam/ Kemal Atatürk, Roosevelt, Mussolini*, Türkçeye çeviren: Cemal Bükerman, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1937, s.131-134. İngilizce metin Şule Perinçek tarafından Türkçeye çevirilmiştir. (Y.N.)

1 Giovanezza: İtalyanca anlamı "Gençlik". Nasyonal Faşist Parti'nin marşı. 1924-1943 arasında başta İtalya'nın resmi milli marşı Marcia Reale ile birlikte söylenirdi. Daha sonra İtalya Sosyal Cumhuriyeti'nin resmi milli marşı oldu. Marş, gençliği faşist hareketin konusu olarak vurguluyordu. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN KALİNİN'E TEŞEKKÜR*

(30 EKİM 1932)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 30.10.1932

Sovyetist Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı[1]
Merkez İcra Komitesi Reisi Mösyö Kalinin'e

Türkiye Cumhuriyeti'nin yıldönümü münasebetiyle ifade buyurduğunuz temenniler beni samimi surette müteşekkir bıraktı. Çok mütehassis olduğum bu dostluk eserinden dolayı ben de Zatıâlinize kalbi selamlarımı, büyük dost memleketin[2] saadeti için en samimi temennilerimle birlikte takdim ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Sovyet Rusya. K.1/61'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.162; *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1932, Numara: 4060, s.5.

1 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. (Y.N.)

2 *Hâkimiyeti Milliye*'de "milletin" şeklinde. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN MACARİSTAN KRAL NAİBİ AMİRAL HORTHY'YE TEŞEKKÜR*

(31 EKİM 1932)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 31.10.1932

Macaristan Kral Naibi Amiral Horthy Cenapları'na

Türk milli bayramı münasebetiyle Zatı Fahimanelerinin bana göndermek lütfunda bulundukları sevimli tebriknameden çok mütehassis olarak en hararetli teşekkürlerimi takdim ve Zatı Fahimanelerinin saadeti ve asil kardeş milletin refahı hali hakkındaki benim ve Türk milletinin en samimi temennilerimizi kabul etmenizi rica ederim. İki memleketimiz arasında hayırlı olarak kurulmuş olan dostluğun günden güne kuvvetlendiğini bir kere daha şiddetli bir haz ile görüyorum.

Gazi Mustafa Kemal
Türkiye Reisicumhuru

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Macaristan 2/32'den Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.292-293; *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1932, Numara: 4060, s.5; *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1932, Numara: 3051, s.3.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
4. DEVRE 2. TOPLANMA YILINI AÇIŞ KONUŞMASI*

(1 KASIM 1932)

(Reisicumhur Gazi Hazretleri şiddetli alkışlar arasında riyaset kürsüsünü teşrif buyurdular.)

Büyük Millet Meclisi'nin muhterem üyeleri;

Büyük Millet Meclisi'nin dördüncü devresinin ikinci toplanma yılını açıyorum. Yüce milletimizin değerli vekillerini saygı ve sevgi ile selamlarım. *(Alkışlar.)*

Aziz arkadaşlarım!

Milletlerarası siyasi ve iktisadi buhranlardan insanlığın duymakta olduğu sıkıntı ve acı devam etmektedir.

Siyasi buhranın mahiyeti, silahları bırakma konferansının müşküllerinde özet olarak gözlemlenebilir.

İktisadi buhran ise, milletler arasında değişimin azalması ve daralması şeklinde sahasını genişletmiş ve nüfuzunu[1] artırmıştır.

Bizim kanaatimizce milletlerarası siyasi emniyetin gelişmesi için, ilk ve en mühim şart, milletlerin hiç olmazsa barışı muhafaza fikrinde samimi olarak birleşmesidir. *(Alkışlar.)*

Biz iktisadi genişliğin temelini de, ancak her milletin refahla yaşamaya ve ilerlemeye hakkı olduğunu kabul eden[2] bir zihniyetle bütün milletlerin birlikte çalışmaları yolunun bulunmasında görüyoruz. *(Alkışlar.)*

Muhterem milletvekilleri!

Bütün milletlerin güçlükle göğüs germeye uğraştığı zorluklar içinde milletimiz büyük canlılık, hükümetimiz yüksek isabet göstermektedir. *(Alkışlar.)*

Komşularımızla ve bütün milletlerle münasebetlerimiz ciddi, samimi, barış ve emniyet fikrine dayalı olarak gelişmektedir. *(Alkışlar.)*

* Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Meclis konuşmasının görüntü kaydı Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre IV, c. 10, TBMM Matbaası, Ankara, 1932, s.3; *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Kasım 1932; Numara: 4059, s.1; *Cumhuriyet*, 2 Kasım 1932, Numara: 3050, s.1-2; *Milliyet*, 2 Kasım 1932, Numara: 2417, s.1, 6; *Vakit*, 2 Kasım 1932, Numara: 5322, s.1, 9; *Akşam*, 2 Kasım 1932, Numara: 5052, s.2.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal bu konuşmayı, Büyük Millet Meclisi'nin 1 Kasım 1932 günü öğleden sonra saat 14'te açılan ve riyasetini Geçici Reis Refet Bey'in yaptığı 1. toplantı 1. celsesinde yapmıştır. (Y.N.)

1 Yazılı kaynaklarda "tesirini" şeklinde. (Y.N.)

2 Yazılı kaynaklarda "teslim eden" şeklinde. (Y.N.)

Dostlar arasında dürüst bir vaziyetin muhafazası bizim daima çok ehemmiyet verdiğimiz bir esastır.[1] *(Alkışlar.)*

Milletlerarası iktisat güçlüklerine karşı, halin icabına göre, müdafaa, denge, gelişme tedbirlerini almaktayız. Karşısında bulunduğumuz her imkânı genişlik ve kolaylık yolunda tatbik etmeye çalışıyoruz. Milli iktisadın ve milli[2] paranın gösterdiği kudret ve istikrar, alınan tedbirlerin isabetine kanaat verecek mahiyettedir.

Bütçenin vaziyeti, tahminlerin gelecek yıl[3] tahakkuk edebileceğine kuvvetli umut vermektedir. Her halde dengeli bir bütçenin temini, gelecek yıla düşen kaygılarımızın yine esası kalacaktır.

Aziz arkadaşlar!

Her zaman göz önünde bulundurduğumuz ana işlere ara vermeden devam etmeye mecburuz.

Demiryolu programının tatbikine devam edeceğiz. *(Alkışlar.)*

Ziraat sahasında ıslah müesseselerini tamamlayacağız.

İhracat mallarımıza hariçte alıcı bulmak ve satışlarımızı genişletmek için, her tedbiri arayıp bulmak ehemmiyet verdiğimiz noktadır. *(Alkışlar.)*

Milli ihtiyaç ve menfaatlarımızın kaçınılmaz kıldığı sanayi şubelerinin bir an önce tahakkuk ettirilmesine hassasiyetle çalışıyoruz.

Toplumsal hastalıklar ile mücadele faaliyetini artıracağız.

Milli kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türk Cumhuriyeti'nin temel dileği olarak temin edeceğiz. *(Alkışlar.)*

Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilatımızın dikkatli, alakalı olmasını isteriz. *(Alkışlar.)*

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 27 Eylül 1932'de Amerikan Genelkurmay Başkanı General Mac Arthur'u kabulünden 19 yıl sonra, Gazi'nin "Rusya'nın ve Bolşevizmin hem Avrupa hem de Asya için büyük bir tehlike olduğuna" dair sözde görüşlerine yer veren bir görüşme metni imal edilmiştir. Bu metin ilk olarak Ağustos 1951'de *Kafkasya (Der Kaukasus)* dergisinde yayımlanmıştır. Türk Haber Ajansı tarafından yerli basına verilmiş ve 8 Kasım 1951'de *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanmıştır. Daha sonra *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III*'te (Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayımları, Ankara, 1954, s.92-94) yer almıştır. Oysa:

1. Görüşme metni, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal hayatta iken yayımlanmamıştır. 19 yıl sonra ortaya çıkmıştır.

2. Türkiye devlet arşivleri ve ABD arşivlerinde böyle bir metin yoktur.

3. Metnin ilk yayımlandığı *Kafkasya (Der Kaukasus)* dergisinde görüşme tarihi bile yanlış verilmiştir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ile General Mac Arthur'un 1931 yılında görüştükleri yazılmıştır.

5. *Kafkasya (Der Kaukasus)*'ta uzun bir görüşme yapıldığı ve görüşmenin 1 saat 20 dakika sürdüğü yazmaktadır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 27 Eylül günü Türk Dil Kurultayı'nın ikinci gün çalışmalarını izlemektedir ve Amerikalı misafirleri karşılamak üzere 16.50'de Kurultay'dan ayrılmıştır. General Mac Arthur'u saat 17.00'de kabul eder ve beraber Kurultay'a dönerler. General Mac Arthur, Kurultay'ın kapanış saati olan 18.20'de Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılır. Görüldüğü gibi *Kafkasya (Der Kaukasus)*'ta yazılanın aksine Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve General Mac Arthur 1 saat 20 dakika süren uzun bir görüşme yapmamıştır.

5. Görüşmede öne sürülen fikirler Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in dış siyaset ilkeleriyle ve Sovyetler Birliği'ne dair fikirleriyle uygunluk taşımamaktadır. Bkz. Cüneyt Akalın, *Atatürk-Mac Arthur Görüşmesinin İçyüzü Bir Soğuk Savaş Yalanı*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006; Hâdiye Yılmaz, "ABD'de Uydurulan Atatürk-Mac Arthur Görüşmesi", *Teori*, Haziran 2002, s.61-70. (Y.N.)

2 Yazılı kaynaklarda "milli" sözcüğü yoktur. (Y.N.)

3 Yazılı kaynaklarda "bu yıl" şeklinde. (Y.N.)

Muhterem arkadaşlar!

Milletimiz her güçlük ve zorluk karşısında durmadan ilerlemekte ve yükselmektedir. *(Alkışlar.)*

Büyük Türk milletinin bu yoldaki hızını her vasıta ile artırmaya çalışmak, bizim, hepimizin en kutlu vazifemizdir.

(Sürekli alkışlar arasında kürsüden indiler.)

İSTANBUL CHF REİSİ CEVDET KERİM BEY'E*

(1 KASIM 1932)[1]

Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle İstanbul Halk Fırkası Teşkilatı Reisi Cevdet Kerim Bey, Reisicumhur Hazretleri'ne ve Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne tazim ve tebrik telgrafları çekmişti. Bu telgraflara aşağıdaki cevaplar gelmiştir:

C. Cumhuriyet Bayramı'nızı ben de kutlular, hakkımda gösterdiğiniz temiz duygulara teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 1 Kasım 1932, Numara: 2416, s.3.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 1 Kasım 1932, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

TÜRK DİLİ TETKİK CEMİYETİ'NE DİREKTİFLER*

(KASIM 1932)[1]

(1)

Madde 1: Derleme defterleri ve kılavuzlar derhal ve nefis bir surette bastırılacak.

Madde 2: Bültenin nefis ve cazip şekilde derhal bastırılması.

Hatıra:

Maarif Vekili Beyefendi bunlar için lazım gelen parayı size temin buyururlar. Ben de kendisi ile görüşürüm.

---

2. Şimdiki Anadolu Kulübü binası ayın 21. gününe kadar TDTC Merkez Heyeti'ne devir ve teslim olunacaktır.

* Klişesiyle birlikte aktaran: *Tarih Vesikaları*, Şubat 1943, c.2, Sayı: 11, s.323-330; Ruşen Eşref Ünaydın, *Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin Kuruluşundan İlk Kurultaya Kadar Hâtıralar*, 2. Basım, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1943. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*, Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Ankara, 1992, s.197-201.

1 Belge üzerinde tarih bulunmamaktadır. Ancak belgeyi ilk olarak yayımlayan *Tarih Vesikaları* dergisinde belgeyle birlikte Peşte Elçisi Ruşen Eşref Ünaydın'ın "Tarih Vesikaları Mecmuası Müdürü'ne" yazdığı mektup da yer almaktadır. Ruşen Eşref Ünaydın, mektubunda şunları kaydetmektedir:

> "[...] Kurultay 5 Birinciteşrin [Ekim] 1932'de çalışmalarını sona erdirdi.
> Atatürk o tarihten az sonra Ankara'ya döndü. Ankara'da bir gün beni Çankaya'daki köşküne çağırttı. Kitap odasının masası başında bana bu notları dikte etti. Böylece Atatürk'ün Kurultay'dan sonra Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Kâtibi'ne verdiği bu ilk direktifler meydana gelmiş oldu.
> Yazdırdıkları bitince, Atatürk en son kâğıdı istedi. Söylediklerinin altına kendi eliyle imzasını koydu Bana da: 'Bunları Başvekil İsmet Paşa'ya gösterirsiniz. Görüşünü ve emrini alınız. Ondan sonra men faaliyete geçersiniz' buyurdu.
> O gün, Atatürk'ün huzurundan ayrıldıktan sonra bu notları derhal pek sayın Başvekil İsmet Paşa'ya arz ettim. Okudular. Emirlerini aldım."

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Türk Dili Kurultayı'ndan sonra 23 Ekim 1932'de İstanbul'dan Ankara'ya gelmiştir. Ruşen Eşref Bey, *Atatürk'ün Nöbet Defteri*'nde 1-6 Kasım 1932 tarihleri arasında kabul edilenler arasında yer almaktadır. (Bkz. *Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938*, Toplayan: Özel Şahingiray, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1955, s.111-113.) Bu durumda söz konusu direktifler bu tarihler arasında yazdırılmış olmalıdır. (Y.N.)

(2)

Bu hususta Kulüp Komite Heyeti ile temasa gelinecektir. Bu hususta Komite'nin haberi vardır. Keyfiyet tarafımızdan Maarif Vekili Beyefendi'ye bildirilecek ve bundan Başvekil Paşa'ya da malumat verilecektir.

(3)

Diğer İstanbul ve vilayetlerin gazeteleri de *Hâkimiyeti Milliye*'nin açtığı sütuna benzer daimi sütun açacaklar. Bu hususta gazete başyazarları ile konferans yapılacak.

Samih Rifat Bey'i ziyaret edeceğim.

(4)

1. Müşküllerinizin hallinde daima Başvekil İsmet Paşa'ya müracaat edeceksiniz, başka kimseye değil.

2. Üzerinize aldığınız mühim dil işinde muvaffak olmak için temasında bulunacağınız her resmi dairenin faydalı görüşlerini dinleyeceksiniz. Güzel neticeler vaat eden sözleri memnuniyetle dinleyeceksiniz, fakat

(5)

bunları fiile dönüştürmek için ne yapmak, nasıl yapmak lazım geldiğinde karşılaşacağınız müşküllerin halli için yine Başvekil İsmet Paşa'ya müracaat edeceksiniz.

3. Benim size bu tavsiyelerimi yapmak için tabii tereddüt caiz değildir. Siz bu hususlarda tereddüde düşürüldükçe müracaat edeceğiniz zat Başvekil İsmet Paşa'dır.

(6)

4. Çünkü her büyük işin ehli ve faili olduğu gibi, bu işin de yüksek etkeni İsmet Paşa'dır.

Gazi M. Kemal

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN BULGAR KRALI III. BORİS'E TEŞEKKÜR*

(2 KASIM 1932)

Ankara, 2 (AA) - Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'ne devlet reisleri ve hükümdarları hazretlerinden gelen tebrik telgrafları ve Gazi Hazretleri'nin cevapları aşağıdadır:

Haşmetli Kral Boris Hazretleri'ne

Milli bayram münasebetiyle gerek Türk milleti, gerek şahsım hakkında ifade buyurulan temennilerden dolayı Zatı Haşmetpenahilerine en hararetli teşekkürlerimi arz ve benim de bilmukabele asil Bulgar milleti için aynı dostluk hislerini beslediğime itimat buyurmanızı rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1932, Numara: 4060, s.1; *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1932, Numara: 3051, s.3.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN AMERİKA REİSİCUMHURU HOOVER'A TEŞEKKÜR*

(2 KASIM 1932)

Amerika Reisicumhuru Hoover Cenapları'na

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanının yıldönümü münasebetiyle Zatı Devletleri tarafından vaki tebrikler bana büyük bir memnuniyet verdi. Hararetli teşekkürlerimi takdim ederken en samimi dostluk hislerimin ifadesini Zatı Devletlerine iletirim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1932, Numara: 4060, s.1; *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1932, Numara: 3051, s.3.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN YUNAN REİSİCUMHURU ZAİMİS'E TEŞEKKÜR*

(2 KASIM 1932)

Yunan Reisicumhuru M. Zaimis Hazretleri'ne

Türkiye Cumhuriyeti'nin yıldönümü münasebetiyle asil dost milletin yüksek şefi Zatı Devletleri tarafından iletilen refah ve saadet temennileri beni son derece mütehassis etmiştir. Zatı Devletlerine pek kalbi olan teşekkürlerimi arz ederken derin saygılarımın teminatını tekrar ve Türk milleti tarafından Yunan milleti hakkında beslenen hissiyatın da lütufnamelerinde ifade edilen hissiyata tamamen uyduğuna itimat buyurmalarını rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1932, Numara: 4060, s. 1, 5; *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1932, Numara: 3051, s.3.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN İTALYA KRALI III. VICTOR EMANUEL'E TEŞEKKÜR*

(2 KASIM 1932)

İtalya Kralı Haşmetli Üçüncü Viktor Emanuel Hazretleri'ne

Milli bayramımız münasebetiyle Zatı Haşmetanelerinin gerek şahsım, gerek Türk milletinin refahı hakkında lütfen ifade buyurdukları temennilerden pek mütehassis oldum. Bu dostluk nişanesinden dolayı en hararetli teşekkürlerimi Zatı Haşmetanelerine takdim ederek samimi ve devamlı dostluk hislerime itimat buyurmanızı rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1932, Numara: 4060, s.1; *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1932, Numara: 3051, s.3.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN İRAN ŞEHİNŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE TEŞEKKÜR*

(2 KASIM 1932)

Alâhazret İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi Hazretleri'ne

Zatı Haşmetpenahileri tarafından milli bayramımız münasebetiyle yapılan tebrik ve temennilere bütün samimiyetimle teşekkürlerimi arz eder ve dost ve komşu milletin saadet ve ilerlemesini halisane dilerim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1932, Numara: 4060, s.5.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN MEKSİKA CUMHURBAŞKANI ABELARDO L. RODRIGUEZ'E TEŞEKKÜR*

(2 KASIM 1932)

Meksika Reisicumhuru Abelardo L. Rodriguez Hazretleri'ne

Türkiye Cumhuriyeti'nin yıldönümü münasebetiyle Zatı Devletlerinin gerek kendi namlarına ve gerek Meksika milleti namına vaki tebrikinden ve ifade buyurdukları temennilerden dolayı pek mütehassis oldum. Zatı Devletlerinin şahsi saadetleri ve Meksika Cumhuriyeti'nin refahı hakkındaki samimi dileklerime itimat buyurmanızı rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1932, Numara: 4060, s.5.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN AMİRAL BRISTOL'E TEŞEKKÜR*

(2 KASIM 1932)

Amiral Bristol Hazretleri'ne

Zatıâlinizin Türkiye Cumhuriyeti'nin yıldönümü münasebetiyle gerek kendi namlarına, gerek Türkiye'nin Amerikalı dostları namına vaki tebrik ve temennilerinden çok mütehassis oldum. Samimi teşekkürlerimin kabulünü ve en kalbi selamlarımın Türkiye'nin Amerika'daki dostlarına iletilmesini rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1932, Numara: 4060, s.5.

İSTANBUL VALİSİ VE BELEDİYE REİSİ MUHİTTİN BEY'E TEŞEKKÜR*

(2 KASIM 1932)[1]

Cumhuriyet'in yıldönümü münasebetiyle İstanbul Valisi ve Belediye Reisi Muhittin Bey tarafından Büyük Reis Gazi Mustafa Kemal Hazretleri ile Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri'ne çekilen telgraflara şu cevaplar gelmiştir:

İstanbul Vali ve Belediye Reisi Muhittin Beyefendi'ye

Cumhuriyet Bayramı'nın dokuzuncu yıldönümünü kutlulayan telyazınızdan ve hakkımda gösterdiğiniz temiz duygulardan pek sevindim.

Teşekkür eder ve ben de sizi kutlularım.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 2 Kasım 1932, Numara: 3050, s.2; *Milliyet*, 2 Kasım 1932, Numara: 2417, s.3; *Vakit*, 2 Kasım 1932, Numara: 5322, s.3.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 2 Kasım 1932, telgrafın gazetelerde yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN MISIR KRALI FUAD'A TEŞEKKÜR*

(4 KASIM 1932)[1]

Reisicumhur Hazretleri'ne Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle Mısır ve Irak Kralları Hazretlerinden gelen tebrik telgrafları ile cevapları aşağıdadır: [...]

Milli bayramımız münasebetiyle gerek şahsım ve gerek Türkiye'nin refahı için Zatı Haşmetanelerinin ifade buyurdukları samimi temennilerden dolayı şükran hislerimin kabulünü rica ederim. Memleketlerimizin dostane münasebetlerinin gelişmesi hakkında Zatı Haşmetanelerinin ifade buyurdukları temennilerden son derece mütehassis oldum. Hükümetlerimizin karşılıklı, samimi ve verimli işbirliği sayesinde Türk-Mısır dostluğunun daima daha ziyade kuvvetlenmesini pek arzu eylediğime itimat buyurmanızı rica ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye,* 4 Kasım 1932, Numara: 4061, s.1.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. 4 Kasım 1932, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN IRAK KRALI FAYSAL'A TEŞEKKÜR*

(4 KASIM 1932)[1]

Cumhuriyet'in yıldönümü münasebetiyle Zatı Haşmetanelerinin göndermek nezaketinde bulundukları telgraftan çok mütehassis oldum.

Gerek şahsım, gerek Türk milleti hakkında ifade buyurulan dostane temennilerden dolayı derin teşekkürlerimi takdim ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1932, Numara: 4061, s.1.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. 4 Kasım 1932, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

BİRİNCİ MİLLİ DİŞ TABİPLERİ KURULTAYI REİSİ PROFESÖR KÂZIM ESAT BEY'E*

(7 KASIM 1932)[1]

Birinci Milli Diş Tabipleri Kongresi dün [...] ilmi mesaisine son vermiştir. [...] Kongre neticesinde bazı kararlar ve temenniler tesbit edilmiştir. [...] Yapılan temenniler arasında mektebin eğitim müddetinin dört buçuk seneye çıkarılması ve ayrıca bir doktora sınıfı tesisi vardır. Bundan başka diş tabipliği şubesinde ilmi terimlerin toplanması, Türkçe olarak tespiti için bir komisyon teşkil edilmiştir. Komisyon yakında faaliyete başlayacak ve elde ettiği neticeleri peyderpey Türk Dili Tetkik Cemiyeti Merkez Heyeti'ne bildirecektir. Sesli olmak üzere bir Türkçe diş sağlığını koruma filmi vücuda getirilmesi de karar altına alınmıştır. Mektep ve ordu gibi umumi topluluk olan yerlerde ağız ve diş sağlığını koruma hakkında propaganda yapılması için teşebbüslere girişilmesi karar altına alınmıştır. [...] Kongre'nin Gazi Hazretleri'ne çektiği tazimat telgrafına Gazi Hazretleri aşağıdaki cevabı göndermişlerdir:

Birinci Milli Diş Tabipleri Kurultayı Reisi
Dr. Profesör Kâzım Esat Beyefendi'ye

Teşekkür eder ve muvaffakiyetler dilerim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 7 Kasım 1932, Numara: 2422, s.3.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 7 Kasım 1932, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

SOVYET İHTİLALİ'NİN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA SOVYET SOSYALİST ŞÛRALAR BİRLİĞİ İCRA KOMİTESİ REİSİ KALİNİN'E*

(7 KASIM 1932)

Ankara, 17 (AA) - Rus İhtilali'nin 15. yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'yle Sovyet Sosyalist Şûralar Birliği İcra Komitesi Reisi M. Kalenin Cenapları [...] arasında aşağıdaki telgraflar teati edilmiştir:

Tel. Ankara, 7.11.1932

Birinciteşrin [Ekim] İhtilali'nin 15. yıldönümünü kutlularım. Şahsi saadetiniz ile dost Birlik[1] halkının refahı için başarmakta olduğunuz yüce işte tamamıyla muvaffak olmanız için beslediğim en samimi dileklerimin kabulünü rica eylerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - K.M./ R.C.K.U.'dan Fransızcasını aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.162; *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Kasım 1932, Numara: 4075, s.1; *Milliyet*, 18 Kasım 1932, Numara: 2433, s.6; *Vakit*, 18 Kasım 1932, Numara: 5338, s.2.

1 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. (Y.N.)

DOKTOR REŞİT GALİP BEY'İN MAARİF VEKİLLİĞİNE TAYİNİ HAKKINDA MECLİS'E TEZKERE*

(8 KASIM 1932)

Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti
Kâtibi Umumiliği
4/782

Ankara, 8.11.1932

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Makamı'na

Maarif Vekili Esat Beyefendi'nin 19.9.932 tarihinde vekillikten çekilmesi üzerine yerine Başvekâlet'in teklifi üzere Aydın Mebusu Dr. Reşit Galip Beyefendi'nin tayin edilmiş olduğunu arz ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, TBMM Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, M.F. No: 10'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 4, c.10, TBMM Matbaası, Ankara, 1932, s.14-15.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in bu tezkeresi, Büyük Millet Meclisi'nin 10 Kasım 1932 günü öğleden sonra saat 14.30'da açılan ve riyasetini Refet Bey'in yaptığı 3. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

TÜRKÇE HAKKINDA*

(12 KASIM 1932)[1]

[...] Büyük Rehber Gazi Mustafa Kemal gayeyi, bakınız bir sözle ne güzel anlatıyor:

"Gaye, bugünkü ve yarınki Türkün medeniyetini kucaklayacak en güzel ve en ahenkli Türkçedir."

* Ahmet Cevat, "Öz Dilimiz/Dil İşinde Ne Yapmak İstiyoruz?", *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Kasım 1932, Numara: 4069, s.3.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in bu sözlerinin tarihi yer almamaktadır. 12 Kasım 1932, sözlerin *Hâkimiyeti Milliye*'de aktarıldığı tarihtir. (Y.N.)

FRANSA CUMHURBAŞKANLIĞINA SEÇİLMESİNİ TEBRİK DOLAYISIYLA ALBERT LEBRUN'A*

(16 KASIM 1932)

Türkiye Cumhurbaşkanı
Gazi Mustafa Kemal

Fransa Cumhurbaşkanı Ekselans Albert Lebrun'a

Büyük ve aziz dost,

10 Mayıs 1932 tarihinde Milli Heyet halinde toplanmış olan Âyan ve Mebusan Meclisleri tarafından Fransa Cumhuriyeti Reisliği'ne seçilerek Anayasa'nın bahşettiği salahiyetleri kullanmaya başladığınızı bildiren mektubunuzu derin bir hoşnutlukla aldım.

Zatı Devletlerini yurtlarının en yüksek makamını elde ettiğinden dolayı kutlularken Türkiye ile Fransa arasında hayırlı olarak mevcut dostça münasebetlerin muhafaza ve bir kat daha sağlamlaştırılması ve kuvvetlendirilmesi için mesai sarf buyuracağınız hakkında verilen teminattan dolayı bilhassa teşekkür ederim.

Her iki yurt iyiliklerine hizmet eden bu vazifenin yerine getirilmesi hususunda Zatı Devletleri gibi mesai sarf etmekten geri durmayacağım.

Bu kanaatledir ki, takdir ve daimi dostluk teminatımı kabul buyurmalarını rica ederim.

Ankara'da, 16 İkinciteşrin [Kasım] 1932'de yazılmıştır.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Fransa. Albert Lebrun'un cumhurbaşkanlığa seçilmesi'nden Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.99-100. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Albert Lebrun'un cumhurbaşkanlığına seçilmesi üzerine çektiği 10 Mayıs 1932 tarihli telgrafı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009, s.334. (Y.N.)

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜNÜ TEBRİK DOLAYISIYLA İTALYA KRALI VICTOR EMANUEL'E*

(19 KASIM 1932)

Ankara, 19 (AA) - İtalya Kralı Viktor Emanuel Hazretleri'nin doğum yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'yle Kral Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur:

Zatı Haşmetanelerinin doğumunun yıldönümünü hararetle kutlular ve şahsi saadetleri ve dost İtalya'nın refah ve ikbali için en samimi ve halisane dileklerimi takdim ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Kasım 1932, Numara: 4077, s. 1; *Vakit*, 20 Kasım 1932, Numara: 5340, s.2; *Milliyet*, 20 Kasım 1932, Numara: 2435, s.1.

ZONGULDAK CHF VE HALKEVİ REİSİ MİTHAT AKİF BEY'E*

(28 KASIM 1932)[1]

Uzun Mehmet Kömür Bayramı'nın kutlanması münasebetiyle Zonguldak Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi ve Halkevi Reisi Mithat Akif Bey'in halkın hissiyatına tercüman olarak çekilen telyazılarına Gazi Hazretleri, İsmet Paşa Hazretleri ve Zonguldak mebusları şu cevapları vermişlerdir:

Halkevi Reisi Mithat Akif Beyefendi'ye
Zonguldak

Temiz duygularınıza teşekkür ederim, efendim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Milliyet*, 28 Kasım 1932, Numara: 2443, s.1.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 28 Kasım 1932, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

MÜLKİYELİLERE TEŞEKKÜR İÇİN ORDU MEBUSU AHMET İHSAN BEY'E*

(4 ARALIK 1932)

Ankara, 4 (Telefonla) - Bugün Ankara'daki Mülkiye Mektebi mezunları tarafından Gazi Hazretleri'ne çekilen telgrafla Reisicumhur Hazretleri'nin lütfen verdikleri cevap şudur: [...]

Ordu Mebusu Ahmet İhsan Beyefendi'ye

Yurda hizmet, inkılaba ve ideale sadakat yolunun işaret ve manası olarak toplanan Mülkiyelilerin bayramına zevkle iştirak cderim. Derin sevgi.

Gazi Mustafa Kemal

* *Vakit*, 5 Aralık 1932, Numara: 5355, s.9; *Cumhuriyet*, 5 Aralık 1932, Numara: 3083, s.3; *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Aralık 1932, Numara: 4093, s.5.

ARMSTRONG'UN *BOZKURT* KİTABINDAKİ ÇARPITMALARA CEVAP*

(8-19 ARALIK 1932)

1

"1908'de padişahı deviren!"
"1915'te Gelibolu'da İngiliz İmparatorluğu'nu ezen;"
"1922'de İzmir'de Yunanlıları denize döken;"
"1923'te muzaffer Müttefik devletleri İstanbul'dan kovan;"
"1924'te hilafet kudretini imha eden;"
"1926'da bütün muhalefeti asan;"
"1932 senesine kadar, yıkı'an bir imparatorluktan bir millet yaratan"
"Zalim, acı, demir iradeli bir Adam'ın tetkiki."

İngiliz Yüzbaşısı M. Armstrong'un Gazi Hazretleri hakkında yazdığı kitabın bir kabını baştan başa bu kitabe süslüyor. Yıkılmış, ezilmiş, her köşesi istilaya uğramış bir imparatorluk enkazından –bu İngiliz entelijans servisi subayının da takdir ve itiraf ettiği gibi– hakikaten yeni ve modern bir devlet, genç ve zinde bir millet çıkaran Gazi Mustafa Kemal'in menkıbelerini birkaç satırda özetleyen ve esere de bir nevi kı-

* Necmeddin Sadık, "Bozkurt: Mustafa Kemal (Yüzbaşı Armstrong'a Cevap)", *Akşam*, 8-19 Aralık 1932, Numara: 5088-5099. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Armstrong'a Cevabı "Bozkurt" Kitabındaki Yanlışlar ve Çarpıtmalar*, Derleyen: Sadi Borak, 3. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 1997, s.41-76.
Kılıç Ali *Atatürk'ün Hususiyetleri* kitabında bu konuyla ilgili şunları aktarmaktadır:
"Armstrong ismindeki meşhur bir Türk düşmanının yazdığı kitapta, Atatürk'ün aleyhinde bazı kısımlar vardı ve bunun için de hükümet tarafından memlekete sokulması men edilmişti.
Atatürk merak etti. Bir gece sofrada geç vakte kadar tercüme ettirerek okuttu, dinledi.
Armstrong, Atatürk'ün herkesçe malum olan içkisinden bahsediyor ve bunlara garazkârane fikirlerini de ilave ediyordu. Fakat bunları sayıp dökerken de, memleketin herhangi bir felaketi veyahut memleketini ve milletini alakadar edecek herhangi bir mühim bir hadise zuhur etti mi, onun içkisini de, eğlencesini de bir tarafa bırakıp pençesini hadiselerin üzerine atarak arslan gibi kükrediğini de belirtip yazmayı ihmal etmiyordu. Atatürk kitabı sonuna kadar dinledikten sonra: 'Bunun ithalini men etmekle hükümet hataya düşmüş. Adamcağız yaptığımız sefahati eksik yazmış, bu eksiklerini ben tamamlayayım da kitaba müsaade edilsin ve memlekette okunsun!' diye latife etmişlerdi." (Bkz. Kılıç Ali, *Atatürk'ün Hususiyetleri*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.78-79.)
Atatürk'ün Nöbet Defteri'ne göre Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Necmeddin Sadık'la gazetedeki yazı dizisinden önce iki gün arka arkaya 22 ve 23 Kasım 1932 tarihlerinde görüşmüş. (Bkz. *Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938*. Toplayan: Özel Şahingiray, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1955, s.117-118.)
Sadi Borak, Armstrong'un kitabına "Necmeddin Sadak'a dikte ettirmek suretiyle bizzat Atatürk'ün cevap verdiğini" söylemektedir. Borak "verilmiş olan yanıtın eda ve üslubundan da anlaşılacağı üzere, bu yazıların dörtte üçü Atatürk tarafından dikte ettirilmiştir. Bunun en çürütülemez örneği, Ata'nın anasından 'Zübeyde', kendisinden de sadece 'Gazi' diye bahsetmesidir. Bütün bu yanıtlar Büyük Atatürk'ün ağzından çıktığı gibi kaydedilmiş ve aynen yayımlanmıştır" demektedir. (Bkz. *age*, s.17, 77.) (Y.N.)

sa fihrist vazifesi gören bu heyecan verici kitabe, eleştireceğimiz ve reddedeceğimiz kitabın mahiyetini de bir bakışta ifşa ediyor: İngiliz Subayı, Gazi'nin eserini inkâr edemediği için, daha doğrusu Gazi'nin eseri en garezkâr ve kötü niyetle dolu insanların bile inkâr edemedikleri kadar hadiselere ve cihan tarihine mal olduğu için "gülünç ve cahil" diye kitabının ellerden atılmasından çekinen her yazar için hakikati olduğu gibi yazmaktan başka çare yoktur!.. Yüzbaşı Armstrong da böyle yapmıştır.

Fakat bu eserin yazarı "Capitaine Harold Armstrong" kimdir?

Mütareke devrinde İstanbul'u işgal eden İngiliz ordusunun istihbarat şubesinde meşhur Capitaine Bennett'le beraber çalışan bu genç yüzbaşı, Gazi ve Türk milleti Anadolu'da vatanı kurtarmak için cihanla pençeleşirken, İstanbul'da Türk milliyet-perverlerine eziyet, işkence eden, entrikacı, dalavereci, çirkin bir sima idi. Meğer, İstanbul'da kendisini iyi tanıyanlar pek çokmuş!

Beyoğlu yabancı mahfillerinde yeniden yaptığımız tahkikata göre, bu yüzbaşı, zevk ve sefahate düşkün, marazi hassasiyetlere meraklı, hakiki İngilizlerce çok nefret edilen kumara müptela, Cercle d'Orient'ta bakara masasından ayrılmaz, ekseriya borcunu da ödemez, maceraperest bir gençtir.

İstanbul muhitini o kara günlerde kokuşturmak için aradığı ve dost olduğu sefil adamlar arasında meşhur Sait Molla'yı bulmuş, onunla samimiyetini artırmış, ona "İngiliz Muhipler Cemiyeti"ni teşkil ettirmiş ve Sait Molla'yı iktidar mevkiine çıkarmıştır.

Bu genç İngilizin Sait Molla ile rabıta ve münasebetleri, Beyoğlu'nun Levanten muhitinde hâlâ türlü türlü yorumlanıyor! Bu garip gencin Beyoğlu'ndaki maceralarını –konumuzu bozmamak için– ileride ayrıca yazacağız.

Bir İngiliz yazarı –şimdiye kadar bildiğimize nazaran– gördüğü, öğrendiği veya tetkik ettiği bir hadiseyi yazarken konusunu bir gramofon veya fotoğraf cihazı gibi dürüst ve sadıkane nakleder, eserine asla yalan karıştırmaz, mübalağaya dahi sapmaz. Diğer milletlerin müelliflerinde bazen görüldüğü gibi, ciddi İngiliz müellifleri kitaplarının satışını temin için sahte ve suni heyecanlara tenezzül etmezler. Hele garezkârlık İngilizler için en ağır ayıplardandır. Biz İngilizleri böyle biliriz.

Halis İngiliz yazarları tarafsız olmakla meşhurdurlar. Zaten hakiki İngilizlerin en büyük ahlaki şiarı yalan söylememektir.

Yüzbaşı Armstrong'un eserini okuduğumuz zaman, hakiki bir İngiliz karakteriyle taban tabana zıt, yalancı, garezkâr ve sırf kitabını satmak, yahut bir büyük adamı fena tanıtmak endişesiyle hareket eden bir yazar karşısında bulunduğumuzu derhal anladık. Bu tezattır ki, bizi Armstrong'un şahsi hüviyeti hakkında tahkikata sevk etti. İşte bu tahkikat neticesinde öğrendik ki, M. Armstrong Mütareke devrindeki hareketleriyle yalnız Türkleri değil, İngilizleri de hicaba sevk eden ve onlarca da nefretle görülen dengesiz bir adamdır. Kendisine cevap vermeye lüzum görüşümüz, konunun bizce mukaddes olmasından ve İngiliz matbuatında bu kitaptan çok bahsedilmiş olduğunu gördüğümüzden ileri geliyor. Yazarda ilmi veya ahlaki herhangi bir kıymet sezdiğimizden değildir.

Yazar, bittabi Türkleri sevmiyor. Türklerin ve Türkiye'nin eskiden beri düşmanıdır. Milli mücadelenin, Gazi Mustafa Kemal'in aleyhinde, senelerce çalışmıştır.

Türkleri kitabında daima "ilkel, vahşi aşiret" diye vasıflandıran bu zayıf ahlaklı İngiliz subayı milletimiz hakkında öfkesini göstermek için ne yapsın? Gazi'yi fena göstermek için, onun heybetli ve muazzam bir tarih abidesi gibi gözlere batan, gün gibi aşikâr, İngiltere'deki çocuklarca bile malum eserini küçültmek mümkün olmayınca ne yapsın? Eseri takdir etmek, olduğu gibi göstermek, fakat insanı küçültmek ve bunun için de, bütün bunları yapan adamın İngilizlerce ve yabancılarca malum olmayan hususi hayatına hücum etmek... Bundan daha basit bir manevra olur mu? İşte Yüzbaşı Armstrong bu manevraya başvurmuştur. Kitabının kabında yazarın derhal göze çarpan gizli fikri budur: Açık hayatında ve vazife başında bütün bu büyük işleri yapan insan, hususi hayatında zalimdir, acıdır, haşindir, muhaliflerini asmıştır!

İngiliz yazarının ikinci bir fikri daha, yine kitabın kabında derhal göze çarpıyor: Gazi'nin resmini koymuş... Fakat nasıl bir resim!.. Bütün fotoğrafları, yüzündeki necip ve asil güzelliği, gözlerindeki harikulade karakter kuvvetini ifade eden, istisnasız herkese derin bir hürmet ve sevgi telkin eden Gazi Hazretleri, hiçbir acemi veya garezkâr ressam elinde bu derece tahrif (défiguré) edilmemiş, böyle korkunç bir şekle sokulmamıştır. Bu resim hakkında bir İngiliz gazetesinin görüşünü yazmak, yazarın hasis maksadını göstermeye kâfidir. Bu İngiliz gazetesi diyor ki: "Kitabın kabındaki resim, insanın damarlarındaki kanı dondurmaya kâfidir. Eğer Mustafa Kemal Paşa hakikaten bu feci resme benziyorsa, insan, karanlıkta değil, gündüz bile onunla karşı karşıya gelmekten korkar..." (*Sunday Times,* 30.10.32)

Ne bir fotoğraf, ne de bir karikatür olmayan, tıpkı Arsen Lüpen vesaire gibi cinayet romanlarının kabını süsleyen temsili resimleri andıran bu çizgi ve renk ucubesi, sırf okuyucuların merakını çekmek ve kitabı satmak için oraya konmuştur. Esasen asrın en büyük adamı olduğunu bizzat kitabında itiraftan kendini men edememiş olan M. Armstrong, Gazi Hazretleri'ne, hususi hayatında amiyane bir macera romanı kadar hayal ürünü uydurma vasıflar izafe etmekle İngilizlerin "görülmemiş" şeylere karşı malum merak ve alakalarını çekmekten ibaret addolunabilir. Kaptaki o korkunç resim kitaptaki bu hasis maksadın ilk afişi vazifesini görüyor. Bunu yalnız, bir değil, diğer bir İngiliz gazetesi söylüyor: "Bu kitap hakiki bir hikâyeden ziyade, meraklı bir sinema filmi senaryosunu andırıyor..." (*The Observer,* 30.10.32)

İngiliz yazarının bu uydurma kuvvetini, kitabı dolduran yalanları, tarihi misallerle ispat etmek istiyoruz. Kitabın aslında hiçbir kıymeti yoktur. Çünkü, vesikaya dayalı malum hadiseler haricinde –yani Gazi'nin askeri zaferleri, vücuda getirdiği siyasi ve toplumsal inkılaplar haricinde– hususi hayatına, karakterine, ahlakına ait efsanelerin ve hükümlerin ciddi, tarihi hiçbir mahiyeti yoktur. Bu kitap hakkında bir eleştiri yazmış olan İngilizce *"Sunday Referee"* gazetesi aynen diyor ki: "M. Armstrong, sinemadan taklit edilmiş, hikâyevi bir usul takip etmiştir." *"Sunday Times"* de diyor ki: "M. Armstrong, sanki elinde portatif bir mikrofon aleti olduğu halde, Mustafa Kemal Paşa'yı otel odalarında takip etmiş, hususi konuşmalarını bile dinlemiştir!.. Bu kitap, tarihçiler için kaynak diye kullanılamaz."

Bu kitabın tetkikine yarın devam edeceğiz.

2

M. Armstrong, kitabın adını şöyle koymuş: *Boz Kurt, Mustafa Kemal: Bir Diktatörün Hususi Hayatının Tetkiki.*

İngiliz yazarın, kitabının adına yapıştırdığı bu diktatörlük vasfı Türkiye'yi iyi tanımayan Batı yazarları tarafından Mustafa Kemal isminin yanına sık sık takılan bir yönlendirmedir. Gariptir ki, Gazi'nin en az hoşlandığı, hatta en fazla nefret ettiği sıfat da budur. Bunun için, kitabı açmadan evvel bundan bahsedelim.

Gazi, bir politika oyunu, bir hükümet baskını ile kuvvet ve cebir kullanarak, hatta bir sınıf veya zümrenin arzusu ile devletin bütün kudret ve salahiyetlerini nefsinde toplamış bir politikacı değildir ki, diktatör sıfatı ona yakışsın. Gazi, bütün bir milletin tarihe ve cihana karşı isyan ve ihtilali neticesi, millet tarafından işbaşına getirilmiş bir kurtarıcıdır. O, dahili politika tertibatıyla iktidar makamını ele geçirmiş bir siyaset adamı değil, büyük bir milletin ıstırabının doğurduğu bir kahramandır. Bu farkı anlamak için, onun doğuşunu ve yükselişini hakiki diktatörlerin hayatıyla mukayese etmek kâfidir. Gazi, nasıl diktatör olur ki, vatanın geleceğini kurtarmak için cephede ordular idare ederken, kendine, şahsına düşman unsurların da içinde bulunduğu Millet Meclisi'ni hiçbir an ihmal etmemiş, düşman ordularına göğüs gerdiği, yahut taarruzlar hazırlamakla meşgul olduğu cehennemi günlerde, Millet Meclisi'ndeki demagoglara, hasetçilere meram anlatmak için devamlı olarak cepheden Ankara'ya giderek kürsüden Meclis'i ikna etmek vazifesini lüzumsuz bir zahmet saymamıştır. Diktatör olmak isteyen milli bir kahraman için daha o zamanlar bu zahmeti külfet saymaktan kolay ne vardı? Gazi diktatör değil, mahsulü ve evladı olduğu milli iradenin kudret ve kutsiyetine tapan, dünyada her varlıktan üstün tuttuğu Türk milletinin vicdanından kuvvet alan en demokrat ruhlu bir devlet reisidir. Eğer, M. Armstrong, açık hakikati, ticaret emeline veya garaz sabit fikrine biraz tercih etseydi, Türkiye'nin son seneler tarihi zarfında, Gazi'nin diktatörlükten nefretini ispat eden nice açık hadiseler bulurdu...

Fakat ne çare ki, bu İngiliz Yüzbaşısı, Gazi ve dolayısıyla Türkiye aleyhinde senelerden beri kafasında yer eden veya ettirilen sabit fikirlerin tesiri altında hayali daima hakikate tercih etmiştir. Bu iddiamızı, kitabı baştan başa dolduran –inkâr edemediği birçok tarihi hakikatler yanında– yalan yanlış masallardan bazılarını göstermek suretiyle ispat edeceğiz. Ta ki, tarihe, böyle amiyane bir romandan dahi intikal edebilir efsaneler önünde, İngiliz milleti gibi maddi hakikate âşık bir milletin hatırası bulanmış olmasın...

"Boz Kurt" kitabını açalım. İlk sayfadan itibaren sonuna kadar göz gezdirelim. *"Boz Kurt"* kitabı şöyle bir önsözle başlıyor:

"İsa'nın XIII. asrında büyük kuraklık oldu. Çin duvarlarından bütün Asya'ya kadar topraklar çatladı. Yağmursuzluktan yeryüzü parça parça oldu. Aşiretler sürülerine yeni otlaklar bulmak için yerlerinden kalktılar. İçlerinde Osmanlı Türkleri de vardı. Bu Türklerin reisleri Süleyman Şah'ın bayrağında bir boz kurt kafasının resmi görünüyordu. Osmanlı Türkleri ilkel ve vahşi hayvan gibi kuvvetli idiler. Yassı Moğol suratlarında ince çekik gözleri vardı. Yaban bozkırlarda, Orta Asya'nın korkunç yaylalarında avladıkları boz renkli kurtlar kadar sert ve amansızdılar. Buna rağmen gö-

çebe hayatın tehlikeleri onları inzibata sokmuş, beylerine mutlak surette itaatli kılmıştı. Asırlardan beri at kılından yapılmış kara çadırlarını, Gobi Çölü'nün kenarında Sungarya ovalarına kurmuşlardı. Su ve ot yoksulluğunun tesiri altında Süleyman Şah, aşiret halkının başına geçti. Batıya doğru göçe mecbur oldu. Anadolu'ya geldi. Son asır tarihine girdi..."

M. Armstrong, ilk Türkleri Osmanlı Türkleri sanıyor, binlerce ve binlerce senelik eski Türk tarihi içinde muayyen ve nispeten kısa bir devre olan Osmanlı tarihinin bütün Türk tarihi olmadığını ya cehaletinden bilmiyor, yahut inkâr edecek kadar garezkârlık gösteriyor. Türk ırkının asaletini ve medeniyetini inkâr ederek ecdadımızı "ilkel, vahşi" diye vasıflandırmasındaki kabalık, eserinin asıl konusunu yalan ve iftira içinde ne suretle tahrif edeceğine ilk alamettir.

Yazar bundan sonra Osmanlı tarihini kısaca özetleyerek Osmanlı padişahlarını "gaddar, hayvani" diye vasıflandırdıktan sonra, 19. asra geliyor. Rusya Harbi'ni, Berlin Kongresi'ni anlatıyor ve nihayet Mustafa Kemal'in doğduğunu, Kitabı Mukaddes üslubu ile şöyle haber veriyor:

"Bu hadiselerden dört sene sonra, Ege Denizi'nin kuzeyindeki Selanik şehrinde, Ali Rıza isimli bir Türk ile zevcesi Zübeyde'den bir çocuk doğdu: Adını Mustafa koydular..."

Ali Rıza kimdi? Zübeyde kimdi? Mustafa Kemal nerede doğmuştur?.. Bu soruların cevabını verirken M. Armstrong, baştan aşağı hataya, yalana sapmıştır. Hususi hayatını tetkik iddiasıyla koca bir kitap yazdığı dünya çapında şöhrete sahip Büyük İnsan'ın hiç olmazsa çocukluk hayatı, ailesi hakkında doğru şeyler söylemesi bir yazar için en basit bir vazife değil miydi? Bu derece tespit edilmiş, dünyaca malum, öğrenilmesi herkes için gayet kolay hakikatleri bile tahrif eden bir yazarın eserine nasıl itimat edilir?

Yazarın hatalarını yarından itibaren birer birer göstereceğiz.

3

M. Armstrong'un *"Boz Kurt"* kitabına göz gezdirelim:

Eserin 17. sayfasında yazar, Mustafa Kemal'in ailesini, çocukluğunu anlatıyor: Babası Ali Rıza, fakir, ehemmiyetsiz, hiç şahsiyeti olmayan bir adammış.

Çocukluğunda Sırp sınırındaki Arnavutluk dağlarından gelerek Selanik'te Düyunu Umumiye'de kâtiplik ediyordu. Maaşı azdı, ödemeleri gecikiyordu. Boş vakitlerde ticaret ediyordu. Fakir bir mahallede, küçük bir evde yaşıyorlardı. Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde de, Güney Arnavutluk'tan gelmiş köylü bir kadınmış.

Mustafa Kemal'in babası vefat edince, annesi "Langaza"da biraderinin yanına sığınmış... Genç Mustafa, orada hayvanlara bakmaya, ahırları temizlemeye memur olmuş... Bu köy hayatını sever görünüyormuş. Yaşı ilerledikçe münzevi, çekingen, hür ve bağımsız tabiatlı olmaya başlamış...

Mustafa Kemal on bir yaşına gelince annesi onu mektebe göndermek için kız kardeşinden nakdi yardım istemiş ve Mustafa Kemal, mektebe girmek için tek başına

Selanik'e gitmiş. Yazara göre, Mustafa Kemal, çocukluğunda inatçı, kavgacı idi. Bir gün mektepte dövüş etti. Hocasına karşı geldi. Mektepten kaçtı, bir daha gitmedi... Yazar, Gazi'nin validesi Zübeyde'nin daha sonraları kör olduğunu yazacak kadar yalanda ileri gitmiştir.

Kitabın 17, 18, 19. sayfalarını kaplayan bu iddiaların ne kadar yalan olduğunu birer birer anlatalım:

Bir kere, Mustafa Kemal'in babası bir askeri kumandanın (officier superieur'ün) oğlu olan Ali Rıza idi. İlk gençlik hayatında o zamanki Yunan sınırına yakın, sahilde müstakil bir rüsumat müdürü idi. Ondan sonra memuriyetini terk ederek kereste ticareti yapmıştır. Kendisinin ormanları vardı ve Selanik'te birçok kereste mağazalarına sahipti.

M. Armstrong'un dediği gibi, Sırp sınırı ve Arnavut dağlarıyla hiçbir münasebeti yoktu ve olmamıştır. Zekâsıyla, teşebbüs faaliyetiyle, akıllılığı, azim ve cesaretiyle Selanik'te şöhret sahibi idi. Kendisiyle arkadaşlık etmiş ve buna şahit olmuş henüz hayatta olan adamlar vardır. (Bugün Büyük Millet Meclisi üyelerinden Aydın Mebusu Tahsin Bey gibi; bu zat Ali Rıza'nın dava vekili idi.)

Mustafa Kemal'in anası Zübeyde ise, Selanikli, Selanik yakınında Langaza denilen yerde çiftlik sahibi zengin bir ailenin kızı idi.

Mustafa Kemal'in doğduğu ev, yazarın iddiasının aksine, Selanik'in en şerefli yerinde, büyük bahçeli, sanayi mektebinin karşısında ve Selanik'in en geniş caddesinin üzerinde idi. (Islahhane Caddesi.) Bu evi Ali Rıza yeni yaptırmıştı. Bundan başka dördü bu ev civarında ve biri de "Ahmet Subaşı" denilen mahallede olmak üzere daha beş tane evleri vardı.

Evin eski hali yer verdiğimiz resimde görülüyor. Bugün içinde Helen bir aile oturuyor. Evin muhafazası için bu aile Gazi'den yardım istemiştir.

Ali Rıza, servetine göz konularak bir defa Yunan eşkıyası tarafından dağa kaldırılmış ve kurtuluş fidyesi karşılığında kurtulmuştur.

Bir defa da Selanik'te Evranoszadelerden Memet Paşa, ki Selanik'in en büyük eşrafındandır; dağa kaldırıldığı zaman Ali Rıza'nın cesaretine müracaat edilmiş ve o da bizzat asker ve jandarmanın başına geçerek Memet Paşa'yı kurtarmıştır.

Mustafa Kemal Hazretleri, tıpkı babasına benzemektedir.

Aynı baba ve anadan Naciye adlı diğer bir kız kardeşi vardı, sonra ölmüştür.

Mustafa Kemal'in anası Zübeyde, İngiliz yazarın dediği gibi köylü değildi. Selanik'in eski ailelerinden birine mensuptu. Güney Arnavutluk'la hiçbir alakası yoktu. Bütün Selanik'te asaleti ile, fazileti ile bilhassa zekâ ve akıllılığı ile şöhret bulmuş bir kadındı.

Zübeyde, hiçbir vakit kör olmamıştır ve İzmir'de dünyaya veda ederken gözünü kapadığı güne kadar asla kör değildi! Bu derece yalan yazmaktan maksat nedir?

Ali Rıza'nın ölümünden sonra, Zübeyde henüz hayatta olan anası ve kardeşi ile bir müddet birlikte yaşadı. Fakat bu, yazarın dediği gibi parasızlıktan değildi. Henüz çok genç olduğu içindi ve çocuğu Mustafa Kemal'i münasip bir yaşa yetiştirinceye kadar başka bir adamla evlenmemeye karar verdiği içindi.

Ali Rıza öldükten sonra, yalnız zevcesi Zübeyde'ye değil, doğrudan doğruya Mustafa Kemal'in şahsına ve kız kardeşlerine kâfi servet bırakmıştı. Bu devirde Mus-

tafa Kemal bir müddet çiftlik hayatı yaşadı ve çiftliğin bağ bahçe ve tarlalarında dolaştı. Fakat bu meşgale sırf eğlenmek içindi ve yanında daima hizmetçileri olarak...

Yazarın yazdığı gibi, Zübeyde'nin kız kardeşi yoktu ve anasının ve erkek kardeşinin yanında yaşadığı zaman da kendisinin ve çocuklarının masrafını kendi yapardı.

Mustafa Kemal mektebe girmek için Selanik'e yalnız değil, büyük anası, anası ve iki kız kardeşiyle döndü. Ve esasen çiftlik Selanik'e atla iki saat mesafede idi. Oraya daimi surette kalmak için değil, mevsim münasebetiyle gidip gelinmiştir.

Selanik'in en modern ve mükemmel mektebi olan Şemsi Efendi Mektebi'nde ilk tahsilini bitirmiş bulunan Mustafa Kemal, kısa bir zaman çiftlik hayatı geçirdikten sonra Selanik'e, daha yüksek tahsile devam etmek üzere evvela sivil rüştiye mektebine girmiş; hakikaten orada bir muallliminin muamelesinden etkilenerek orayı terk etmiştir. Ondan sonra, askerliğe hevesi uyandığı için annesinin rızasını almadan imtihan vererek askeri rüştiyesine girdi.

Bütün bu vakalar, yazarın, Mustafa Kemal'in hayatını bile ciddi surette tetkik etmediğini ve kitabını şuradan buradan işitme, yalan yanlış malumat ile doldurduğunu gösteriyor.

Yarın devam edeceğiz.

4

Armstrong'un kitabında, Gazi'nin hususi hayatına ait diğer malumat daha yalandır. Çünkü sırf iftira, isnattan meydana gelmektedir. Sırasıyla bazılarını tetkik edelim:

Mesela, Gazi'nin anası, babası, ilk tahsili, oturduğu yer gibi en somut ve maddi meseleler hakkında bile doğruyu yazamayan bu yazar, Mustafa Kemal'in 14 yaşında iken ahlakiyatına dair saçma sapan iddialar ortaya atıyor ve o yaşta kafes arkasında, mahallenin kızlarına sataştığını, fena kadınlar peşinde koştuğunu yazıyor. 14 yaşındaki bir çocuğun, çocukluklarını bu derece mübalağa ile mevzu diye almakta ve anlatmakta mana nedir?

Diğer bir yerde (s.25), Gazi'nin, her Arnavut ve Makedonyalı gibi otoriteye, istibdada karşı geldiğini söylüyor. Yazar, görülüyor ki, Arnavutluk ve Makedonya neresidir bilmiyor, yahut bu iki yeri birbirine karıştırıyor.

Diğer taraftan, yine bilmiyor veya kasten bilmek istemiyor ki, Mustafa Kemal, ana ve baba cetleri halis Türk olan, kanı karışmamış öz Türk evladıdır.

Sayfa sırasıyla kitabı karıştırmakta devam edelim, neler görüyoruz:

Sayfa 26: Gazi, tatilde Selanik'e geliyor. Validesini Rodoslu zengin bir tacirle evlenmiş buluyor. Üvey babasını tanımak istemiyor. Anasıyla kavga ediyor.

Halbuki, Mustafa Kemal, daha Selanik Askeri Rüştiyesi'nde iken, Zübeyde, Moralı Ragıp Bey isminde biriyle evlenmişti. Bu zat, gerçi "Moralı Lort Abbas" diye, serveti ve asaleti ile meşhur bir adamın oğlu idi.

Fakat Mora'dan Selanik'e gelinceye kadar yapmaya mecbur oldukları birçok göçlerden sonra bütün servetinden mahrum bulunuyordu. Zübeyde, onunla zengin bir adam olduğu için değil, asil bir aileden olduğu için evlenmişti ve karşılıklı servet vaziyetleri yazarın söylediklerinin tamamen tersi idi.

Aynı sayfada yazarın vukufsuzluğuna bir misal daha:

Gazi'nin Manastır İdadisi'ni muvaffakiyetle bitirdikten sonra İstanbul'da Erkânıharbiye Mektebi (Harbiye) için özel olarak seçildiğini ve oraya mülazımı sani[1] olarak gönderildiğini yazıyor.

Halbuki Gazi, Selanik Rüştiyesi'nden sonra idadi tahsili için Manastır'a gitmiş, orada üç senelik tahsili bitirdikten sonra, İstanbul'daki Harbiye Mektebi'ne geçmiştir. Burada üç sene tahsilden sonra mülazım olmuştur. Ondan sonra, Harp Akademisi'ne (Erkânıharbiye Mektebi) girmiş, orada üç sene tahsil etmiş, Erkânıharp Yüzbaşısı olarak çıkmıştır.

Yazar, Gazi'nin, Fethi Bey'le bir tatil esnasında Manastır İdadisi'nden Selanik'e geldiği vakit tanıştığını söylüyor. Halbuki bütün mekteplerde, Fethi Bey, Mustafa Kemal'den bir sene evvel idi. Aralarında mektep hayatında arkadaşlık yoktu. Bu, çok seneler sonra, her ikisi kolağası iken Selanik'te vuku bulmuştur.

Yazar, garazkârlığı ne dereceye götürmüştür ki, Gazi İstanbul'da Harbiye'ye girdiği vakit "büyük İstanbul şehrinin kirli muhitine daldığını", gecelerini kahve ve lokantalarda geçirdiğini, gezip dolaştığını yazıyor...

Yalan!.. Çünkü, Mustafa Kemal İstanbul'da üç sene Harbiye ve üç sene de Erkânıharbiye Mektebi'nde askeri ve yatılı talebe hayatı geçirdi. Yazarın dediği gibi bir hayat yaşamaya yatılı askeri mektebinin şartları müsaade edemezdi.

Mustafa Kemal, bu devirde tatil günleri usulen gidilen birkaç masum ve nezih mesire yerinden başka bir yer tanımıyordu.

Yine Gazi'nin mektep hayatından bahseden yazar, Harbiye'de "Vatan" Cemiyeti teşkilatı olduğundan bahsediyor.

Herkes bilir ki, Erkânıharbiye Mektebi'nde hakikaten inkılapçı küçük bir teşekkül vardı. Fakat, Vatan Cemiyeti bu değildi.

"Vatan" Cemiyeti'ni, Mustafa Kemal, Şam'a sürülünce orada, bugün Çorum Mebusu Dr. Mustafa ve Kırşehir Mebusu Müfit Beylerle kurmuştu.

Bu misalleri sadece yazarın, hadiselerin ne derece cahili olduğunu göstermek ve güya tarihi olmak iddiasında bir kitaba nasıl üstünkörü ve ekseriya kasten yalan vakalar soktuğunu anlatmak için alıyoruz.

Devam edelim:

Sayfa 36: Gazi'yi Şam'a sürüyorlar. Gizlice Selanik'e geliyor. Sonra ikinci defa, Meşrutiyet'ten biraz evvel, tekrar Selanik'e geliyor. 3. Ordu Erkânıharbiyesi'ne memur... Validesinin ikinci kocası ölmüş, epey bir de servet bırakmış...

Hakikat büsbütün başka:

Mustafa Kemal'in üvey babası o tarihte değil, Balkan Harbi'nden çok sene sonra ölmüştür. Zübeyde, Balkan Harbi'nden sonra oğluna kavuşmak üzere İstanbul'a geldiği vakit ikinci kocasını Selanik'te bırakmıştı. Bu zat orada, Zübeyde'nin evinde oturup onun orada bıraktığı servete bakmak üzere kalmıştır.

Armstrong anlatıyor:

Gazi, Selanik'e 3. Ordu Erkânıharbiyesi'ne memur olarak döndüğü vakit, eski mektep arkadaşlarına rast geliyor, orada "Vatan" Cemiyeti'nin şubesini teşkile çalışıyor, muvaffak olamıyor. Ona, "İttihat ve Terakki" tesis edildiğini haber vermişler...

1 Teğmen. (Y.N.)

Halbuki, Mustafa Kemal ilk firar suretiyle Selanik'e geldiği vakit, orada bir "Vatan" şubesi tesis etmiştir. İkinci gelişinde buna lüzum kalmamıştı. Artık bu tarihte "Vatan" Cemiyeti "Terakki ve İttihat" adını almış idi ki, bu, sonra "İttihat ve Terakki" şekline girdi.

Diğer sayfalarda, yazar Gazi'nin subay arkadaşlarının –bu arada Fethi Bey'in– mason olduklarını ve Gazi'nin de "Vedata" locasına girdiğini yazıyor.

Bu sayfalardaki sözler baştan aşağı saçmadır. Mustafa Kemal, hayatında hiçbir suret ve vesile ile bir mason locasına girmemiştir ve farmason olmamıştır.

Yazarın bir loca ismi dahi uydurarak attığı yalan çok açıktır.

Yarın, yazarın Meşrutiyet tarihine ait işlediği hataları yazacağız.

5

M. Armstrong, nihayet Meşrutiyet tarihine geliyor. Enver'leri, Niyazi'leri, 31 Mart irticaını, Hareket Ordusu'nu anlatıyor (s.42):

Mahmut Şevket Paşa Selanik'te tereddüt içinde... Erkânıharbiyesinde Mustafa Kemal de dahil... Mahmut Şevket Paşa'yı, yarı arzusuna aykırı harekete zorlamışlar. Artçı kuvvetini 1. Muhtelit Fırka[1] oluşturuyor. Bunda, Enver süvari müfrezesine kumanda ediyor.

Meşrutiyet'in ilanı ve ondan sonra İstanbul'daki 31 Mart irtica vakası üzerine oraya Hareket Ordusu namı altında bir kuvvet gönderilmesi hakkında yazarın verdiği bu izahat tamamen yalan ve yanlıştır. Mesela (Avant Garde) süvari müfrezesinin kumandanı olan Enver değil, Erkânıharp Binbaşısı Muhtar Bey isminde biriydi. Bu zat şehit oldu. İstanbul'da Hürriyeti Ebediye Tepesi'ndeki abide bunun namına yapılmış, oraya gömülmüştür.

İrtica hadisesi esnasında Berlin'de bulunan Enver, Hareket Ordusu İstanbul'a ulaştığı zaman Selanik'ten hareket edebilen Mahmut Şevket Paşa ile birlikte son günde gelmişti. Selanik'ten itibaren Hareket Ordusu'nun kumandanı Selanik'te bir Redif Fırkası Kumandanı olan Hüsnü Paşa ve Erkânıharbiye Reisi de Mustafa Kemal'di. Bu kuvvetlere (Armée d'operation) "Hareket Ordusu" ismini veren bizzat Mustafa Kemal'dir.

Yazar, diğer sayfada Mustafa Kemal'in Makedonya'da 3. Ordu Erkânıharbiye Reisi olduğunu yazıyor. Mustafa Kemal, hiçbir vakit Makedonya'da 3. Ordu Erkânıharp Reisi olmamıştır ve o vakit rütbesi de buna müsait değildi. Zira o zamanlarda henüz binbaşı dahi olmamıştı.

"İttihat ve Terakki" hükümeti, muhalefet, memlekette hoşnutsuzluk, Mustafa Kemal'in komploları, politikacılığı, Ali Rıza Paşa ile Fransa'ya manevralara gitmesi vesaire... Bunları geçiyoruz. Yazar bir yerde Trablusgarp Harbi esnasında oraya giden Mustafa Kemal'in Filistin-Mısır yolu ile karadan gittiğini yazıyor.

Halbuki Mustafa Kemal Trablusgarp'a karayolu ile gitmedi. "Tanin Gazetesi Yazarı Şerif Bey" namı ve pasaportu ile bir Rus vapuruna binerek Mısır'a çıktı ve oradan Derne cephesine gitti.

1 Karma Fırka. (Y.N.)

Yazara göre Mustafa Kemal, orada Enver'i de buluyor, Enver'le geçinemiyor. Zira Enver'den eski olduğu halde onun emrinde olmaya tahammül edemiyormuş...

Halbuki Enver, Mustafa Kemal'den iki sene evvel askeri tahsilini bitirmiş olup ondan eski bir subaydı. Rütbesi de daha ileriydi. Ancak bu sebepledir ki, Enver cephe kumandanı olmuştu.

Gazi Trablus'tan dönüyor. Yazar bu dönüşün Fransa, Avusturya, Romanya, Karadeniz yoluyla vuku bulduğunu yazıyor. Halbuki Gazi, Tiryeste-Macaristan yoluyla memlekete dönmüştür. Yani Fransa'ya uğramamıştır.

Balkan Harbi'nden sonra Mustafa Kemal, malum olduğu üzere Sofya'ya ataşemiliter tayin ediliyor. Yazar, bariz bir iftira ile Gazi'nin Sofya'daki hayatını gayet fena tasvir ediyor.

Mustafa Kemal'in Sofya hayatına ait olan bu sayfalarda da çok aşikâr manasızlıklar vardır. Hakikat olan ve bugün dahi mahallinde bin bir şahidi bulunan şudur ki, Mustafa Kemal'in Sofya'daki ataşemiliterlik hayatı ve sosyete hayatında bıraktığı intiba, namuskârlık ve fazilet numunesidir. Bilhassa kendilerinin şerefine karşı nezaket ve hürmetkârlığıyla en büyük ve en kibar ailelerin, aile efradından imiş gibi, emniyet, itimat ve hürmetini kazanmıştır.

Mustafa Kemal'in o hayatı ile Bulgarlar indinde temin etmiş olduğu itimat ve muhabbet hâlâ devam etmektedir. Herhangi bir Sofyalı Bulgar ailesi bugün bile o hayatın tafsilatını verebilir ve Gazi'den derin bir hürmetle bahseder. Sofya'ya ettiğim birçok seyahatlar esnasında Bulgarların, Gazi'nin o zaman bıraktığı asil hatıralardan minnetle bahsettiklerine bizzat şahit oldum.

Harbi Umumi'ye geldik:

"Gazi'nin Sofya'dan dönüşüne Enver Paşa müsaade etmiyor. Sofya'da kalıyor. Fakat Enver Paşa Kafkas cephesine gitmiş, Topal İsmail Hakkı Paşa Enver'e vekâlet ediyormuş. İsmail Hakkı, Gazi'yi Sofya'dan çağırmış, Liman von Sanders'e, Çanakkale'ye kumandan göndermiş." (s.46.)

Hakikat büsbütün başka.

Mustafa Kemal'i çağıran, İsmail Hakkı Paşa değildir. Doğu'da mağlup olan Enver, Erzurum'dan bizzat çektiği telgrafla Mustafa Kemal'in vazife almak üzere İstanbul'a gelmesini bildirmiştir.

Bir hata daha:

Güya Enver Kafkas'tan dönüşünde Mustafa Kemal'i derhal kumandadan kaldırmak emrini veriyor ve bunun üzerine Liman von Sanders onu Maydos'taki 19. Fırka'ya gönderiyor...

Yazar daha sonra da Gazi'nin Anafartalar'da "Paşa" olduğunu yazıyor (s.81). Bunlar da doğru değil. Çünkü Enver, Mustafa Kemal'i bizzat çağırmış olduğu için, onu, işe başlamadan kaldırması esasen mümkün olamazdı.

Mustafa Kemal, evvela Arıburnu'nda, sonra Anafartalar'da muvaffak olduğu zaman Enver onu oralardan uzaklaştırmaya teşebbüs etmiştir. Fakat buna da muvaffak olamamıştır.

Diğer taraftan Mustafa Kemal, Anafartalar cephesinde "Paşa" olmadı. Çanakkale muharebeleri bittikten sonra, Doğu'da Muş-Bitlis cephesindeyken paşa olmuştu...

Yazar, bunu bile bilmiyor. Ne garip!

Devam edelim (s.86-88):

Mustafa Kemal Kafkas cephesine gönderiliyor. Cephede ordunun vaziyetini pek fena buluyor. Rusların bir taarruzundan endişe ediyor. Yardım taleplerine cevap alamıyor. Rus İhtilali'nin başlaması dolayısıyla Rus ordularının bozulmaya başlaması, bir talih eseri olarak onu bu müşkül vaziyetten kurtarıyor... Ondan sonra Mustafa Kemal Van'ı, Muş'u, Bitlis'i alarak Batum üstüne yürüyor ve kumandayı Kâzım Karabekir Paşa'ya devrediyor! Ona, memleketi temizlemek, sınırı tespit etmek talimatını veriyor.

Bunlar da doğru değil:

Zira, Mustafa Kemal 16. Kolordu Kumandanı olarak Bitlis-Muş cephesine gitti ve ilk günlerde bu iki cephede taarruz ederek beş günlük bir muharebeyle Bitlis ve Muş'u Ruslardan geri aldı.

Mustafa Kemal'in doğrudan doğruya Kafkas cephesiyle alakası olmamıştır. Bu cephedeyken (yani Bitlis-Muş Cephesinde) Ahmet İzzet Paşa'nın yerine 2. Ordu Kumandanı olmuş ve daha sonra bu son kumandanlıktan ayrıldığı zaman yerine 2. Ordu Kumandanlığına Fevzi Paşa gelmiştir. Kâzım Karabekir Paşa bu cephede Mustafa Kemal'in emrinde bir kolordu kumandanıydı ve yine kolordu kumandanı olarak kalmıştır.

Batum'a yürüyüş vesaire hakkında kitapta yazıldığı gibi Kâzım Karabekir Paşa'ya verilmiş emirler yoktur ve bu yazılar tamamen asılsızdır.

Yazar, harp tarihine geçmiş hakikatlere olsun hürmet etmemeli miydi? Etmiyor ve etmeyecek!..

Yazarın hakikatleri nasıl tahrif ettiğini yarın da açıkça göstereceğiz.

6

Mütareke devrinin tarihi...

Sultan Vahdettin firar ediyor vesaire... Malum hadiseler.

M. Armstrong bir münasebetle asılan Arif'ten bahsediyor ve Gazi'nin, Arif'i Selanik ve Manastır'dan beri tanıdığını, Suriye'de, Balkanlar'da ve Gelibolu'da beraber çalıştıklarını yazıyor (s.118).

Yazara göre Arif, Gazi'nin yegâne dostuymuş. Bir adam ki ona kalbini açmış, onun mahremi olmuş...

İstiklal Mahkemesi tarafından idama mahkûm edildiği vakit, Gazi'nin bu idam kararını nasıl imza ettiğini, M. Armstrong, kitabında bir roman gibi, bütün teferruat ve halleriyle anlatıyor. Yazarın ne derece yalana düştüğüne bir misal olmak üzere bu birkaç satırı aynen alalım:

"Orada bulunan birinin söylediğine göre, sıra (imza sırası) bu kâğıda (Arif'in kâğıdına) gelince, Gazi'nin boz renkte bir maske gibi olan yüzü hiç değişmedi. Bir fikir söylemedi; tereddüt etmedi; sigara içiyordu. Sigarayı tablanın kenarına bıraktı. Arif'in

idam müzekkeresini alelade bir işmiş gibi imza etti, öteki kâğıda geçti... Birtakım hatıraların ve hislerin iradesini zaafa düşürmesine müsaade etmeyecekti..." (s.273.)

Halbuki bunlar hep hayal mahsulüdür.

Arif, Adanalıdır. Askeri idadi tahsilini Erzurum'da yapmıştır; Manastır'da değil. Mustafa Kemal'le ancak İstanbul'da, Harbiye ve Erkânharbiye mekteplerinde aynı sınıfta bulunmuşlardır. Bahsolunan tarihte, yani İstanbul'da Mütareke senelerinde, Arif bir defa dahi Mustafa Kemal'in yanına gelmemiştir. Ancak, Mustafa Kemal Anadolu'ya geçerken maiyetinde kolordu kumandanı olarak gelen Refet Bey'in (şimdi paşa) erkânıharbiye reisi olarak ona vapurda iltihak etmiştir.

Mustafa Kemal'in o zaman erkânıharbiye reisi, bugün İzmir'de vali bulunan Kâzım Paşa'ydı.

Bu sayfalarda ve müteakip bahislerde rezilane bir düşünce ile yazıldığı gibi, Arif hiçbir vakit, hiçbir hususta Mustafa Kemal'in mahremi olmamıştır. Bütün Anadolu İnkılabı senelerinde Mustafa Kemal, Arif'i şöyle istihdam etmiştir:

Mustafa Kemal Samsun'a çıktıktan sonra Arif'i beraberinde bulundurmamıştır. Samsun güneyinde Kavak denilen bir köyde teşkilat yapmak üzere bırakmıştır. Sıvas'a, Erzurum'a, Ankara'ya beraber götürmemiştir ve kendinden uzak muhtelif vazifelerde bulundurmuştur.

Yunanlılara karşı Batı Cephesi teşekkül ettikten sonra İsmet Paşa'nın maiyetinde evvela bir fırka kumandanı, sonra da bir grup (kolordu) kumandanı olmuştur. Fakat Arif, vazifesinde gevşek, aldığı emirleri tatbikte laubali olduğu için ve bilhassa ordu Sakarya'ya çekilirken büyük hatalar işlediği anlaşıldığından, Cephe Kumandanı İsmet Paşa tarafından Başkumandan olan Mustafa Kemal'e şikâyet edildi. Mustafa Kemal, cepheyi böyle bir kumandanın zararlarından kurtarmak için Arif'i, halin müsaade ettiği en ağır ceza olarak kumandadan çekmiş, karargâh emrine vermişti.

Sakarya Meydan Muharebesi esnasında Mustafa Kemal'in ufak bir kabine militeri[1] vardı. Onun reisi, Liman von Sanders'in erkânıharbiye reisliğini yapmış olan Kâzım Paşa'dır. Arif, karargâh emrindeyken bu zatın maiyetindeydi.

Daha sonra Arif askerlikten çekildi, mebus oldu. Bundan sonra Mustafa Kemal'in muhalifleri ile birleşti ve bilhassa Mustafa Kemal'in şahsına suikast yapanların her defasında başında bulundu ve malum olduğu gibi İstiklal Mahkemesi tarafından idama mahkûm edildi.

Yazar, Arif'in idam kararını Mustafa Kemal'e Ankara'da Çankaya'daki evinde imza ettirmek suretiyle uydurma bir sahne tertip etmiş. Halbuki Mustafa Kemal, hayatında hiçbir idam kararı imza etmiş değildir. Çünkü, bu salahiyet kendisine asla verilmemiş ve daima Büyük Millet Meclisi tarafından muhafaza edilmiştir. Malumdur ki, bizde idam hükümleri Meclis kararıyla verilmiştir ve verilir. İstiklal Mahkemesi kararlarını ise Meclis dahi tasdik etmezdi. Bundan başka Arif İzmir'de idam olunurken Mustafa Kemal Ankara'da değildi, seyahatteydi.

Türkiye'de Mustafa Kemal'in yakınında ve uzağında bulunanlarca gayet açık bir surette malumdur ki, Arif, onun fikir müşavirliğini yapmamış ve yapamazdı.

Yazarın uydurmaları bundan ibaret değildir. Daha göreceğiz.

1 Askeri kabine. (Y.N.)

7

Bundan sonra M. Armstrong Milli Mücadele hareketlerine geçiyor. Memlekette her şeyin nasıl dağılmış bir halde olduğunu, orduları, Gazi'nin karmakarışık ve perişan olduğunu yazarken diyor ki:

"Yalnız Doğu'da Kâzım Karabekir'in kumandası altında olan Diyarbekir Kolordusu mevcut idi." (s.130.)

Yine aynı sayfalarda İzmir karşısındaki çeteleri Bahriye Nazırlığından istifa etmiş olan Rauf Bey'in tanzim ettiğini yazıyor (s.130-132).

Halbuki Kâzım Karabekir Paşa Diyarbekir'de değil Erzurum'da Kolordu Kumandanı'ydı. Diyarbekir'de kumandan başkasıydı. Çetelere gelince: Rauf Bey, bugün İzmit mebusu bulunan Süreyya Bey'in de dahil bulunduğu bazı arkadaşlarla İzmir karşısındaki cephede Fırka Kumandanı olan Bekir Sami Bey'in yanına gitmiştir. O gece, o noktada vaki bir bozgunluk üzerine bir geceden fazla kalmayıp Eskişehir üzerinden Ankara'da bulunan Fuat Paşa'nın yanına gelmişlerdir.

Rauf Bey, kitapta denildiği gibi, hiçbir vakit hiçbir nevi teşkilatla uğraşmış adam değildir.

Rauf Bey Ankara'dan Fuat Paşa vasıtasıyla Amasya'da bulunan Mustafa Kemal'e şifre olarak dahi ismini bildirmekten korkmuş, imalı bazı sözlerle kendisinin oraya geldiğini anlatmaya çalışmıştır. Bunu anlayan Mustafa Kemal, Fuat Paşa'ya, Rauf Bey'i de alarak kılık değiştirerek Amasya'da yanına gelmesini emretmiştir.

Rauf'un Mustafa Kemal Paşa'ya iltihakı bu yolda vuku bulmuştur.

Mustafa Kemal, gerek bunları gerek zaten emrinde bulunan Refet Paşa'yı Amasya'ya görüşmekten ziyade emir vermek için çağırmıştır.

Arif'in orada bulunduğu ve not aldığı da vaki değildir ve bu husus daha evvel açıklanmıştı. Gazi'nin o zaman dikte ettiği şeyleri yazanlar Kâzım Paşa (İzmir Valisi) ile erkânıharbiyesine memur, bugün Tahran Büyükelçisi olan Hüsrev Bey idi.

M. Armstrong, böyle bir kitapta Halide Hanım'a mühim bir yer ayırmadan geçemezdi. Nasıl ki bir kısım sayfalarını kendisine tahsis etmiştir.

Fakat yazarın Halide Hanım ismi münasebetiyle yaptığı şairane sahnelerin malzemesi çok uydurmadır.

Türkiye'de herkesin bildiği ve bizzat yazarın da dediği gibi Mustafa Kemal, Yahudi bir babanın kızı olan Halide Hanım'dan asla hoşlanmamıştır. Ona yalnız bir kadın olduğu için ve İstanbul'dan firarla Anadolu'da kendisine sığındığı ve katıldığı için terbiyeli davranmıştır. Fakat onu hiçbir vakit ciddi hiçbir işe karıştırmamıştır.

Kendisi de bundan çok kudurmuş ve Mustafa Kemal'in o zamandan beri her yerde fuzuli olarak aleyhtarı kesilmiştir.

Halide Hanım bir kadın olduğu için ve Gazi Hazretleri'nin de bütün kadınlara ve kadınlığa karşı herkesten fazla nazik ve hürmetli olduklarını yakından bildiğimiz için bu bahiste fazla ısrar etmeyeceğiz. Esasen vaziyeti birçok kimseler bilirler.

Başka bahse geçelim:

Evvelce de yazdığımız gibi M. Armstrong Gazi'nin eserini inkâr etmiyor. Çünkü edemiyor. Kamuoyu için kitabında Milli Mücadele'de Gazi'nin gösterdiği azme, cesarete, askeri dehaya ait hakiki sayfalar vardır. Eğer yazar, gün gibi aşikâr olan bu hakikatleri de inkâr etseydi şüphesiz çok gülünç olur, kitabı kepaze edilirdi.

Gazi'nin aleyhinde bulunmak için bulduğu strateji, Mustafa Kemal'in eserini itiraf, hatta takdir etmek ve İngilizlerin bittabi bilmedikleri ve henüz yazılmamış olan hususi hayatına hücum etmek...

Bunun misalini 170. sayfada tekrar görüyoruz. Yazar, Gazi'yi Milli Harekât'ın düzenleyicisi, milletin büyük kahramanı olarak tasvir ettikten sonra bu iltifatı çok görmüş gibi hemen ilave ediyor:

"Fazla içerdi, oyuna dalar, boyalı kadınlar peşinde dolaşırdı..." (s.170.)

Bu kadar yalan ve iftiraya düşerken bir yazarın utanması lazımdır.

Mustafa Kemal zaman zaman içki içer ve içtiği de herkesçe malumdur. O, bunu asla gizli yapmaz. Binlerce halkın şerefine alenen kadehini kaldırdığı görülmüştür. Zaten o, hususi hayatının hiçbir köşesini gizlemeye hiçbir zaman lüzum görmemiş ve görmemektedir.

Fakat yazarın, Mustafa Kemal'in hususi hayatını fikirlerde canlandırmak için söylediği misaller, görülüyor ki, bilerek skandallı bir şekle sokulmuştur.

Mustafa Kemal Anadolu'nun ilk buhranlı senelerinde ve işbaşındayken hiçbir nevi içkiyi ağzına götürmemiştir.

Bir de, Mustafa Kemal, herkes gibi, kadınlardan hoşlanmaz değildir. Fakat dünyada en çok nefret ettiği ve iğrendiği de yazarın tarif ettiği türden süfli, boyalı kadınlardır. Gazi'nin bu tarzda eğlencesini hiç kimse görmemiştir.

Hele oyun bahsinde yazar, Gazi'yi hiç tanımadığını ispat ediyor. Gazi, bazen ve çok nadiren arkadaşlarıyla poker oynar. Fakat Gazi'nin dahil bulundukları bir oyunun ciddi para oyunu haline girdiği asla görülmemiş, işitilmemiştir. Her oyunun sonunda, oyunun şaka olduğunu ilan eder. Yazar, bunu sefirlerden bile araştırabilirdi.

8

M. Armstrong Gazi'nin ilk dostlarından bahsederken aynen diyor ki (s.171):

"Kimse elinden kurtulamadı. Ne boş şeylerle iftihar eden kozmopolit Refet, ne gevşek ve aşırı hassasiyetli Halide Edip, ne Adnan'ın iradesizliği, ne kendini asker zanneden fakat daha ziyade bir kâtip yazıhanesine yakışan Bekir Sami, ne de büyük adam rolü oynamak isteyen fakat fena sesli bir keman çalmaktan başka bir şey beceremeyen Kâzım Karabekir...

"Bunların hepsi evvelce kendi dostlarıydı. İnkılabın ilk günlerindeki güçlük zamanlarında yanında bulunuyorlardı..."

Yazarın burada aldandığı nokta şudur: Bu zevatı Gazi terk etmemiş, aksine onlar kendiliklerinden muhalefete geçerek Gazi'yi terk etmişlerdir. Yazar bir de Fikriye Hanım meselesinden bahsediyor:

Fikriye Hanım, Gazi'nin uzak akrabalarından imiş. Mücadele senelerinde hastabakıcısı olarak Ankara'ya gelmiş... Mustafa Kemal kendisini görünce evine almış... Bundan uzun uzadıya bahis var. Daha ileri sayfalarda Gazi'nin Fikriye Hanım'ı evinden kovduğunu ve bundan etkilenen Fikriye Hanım'ın intihar ettiğini yazıyor.

Fikriye Hanım, Mustafa Kemal'in üvey babasının akrabasıydı. Veremli ve sinir hastalığına müptela olan bu kızcağız anasını, babasını, kız kardeşini birbiri ardınca az zamanda kaybetmiş, kimsesiz ve nasipsiz kalmış ve Mustafa Kemal'e sığınmak mecburiyetinde kaldığını bildirmiştir.

Mustafa Kemal'in verdiği emir üzerine bu hanım Zonguldak üzerinden Ankara'ya getirilmiş ve himaye altına alınmıştır. Bu hastalıklı kızın Mustafa Kemal'le olan münasebeti şefkatin icap ettirdiğinden fazla olmamıştır.

Mustafa Kemal'in Fikriye Hanım'ı evinden çıkarması, anası Zübeyde Ankara'ya geldiği zaman ona karşı hürmetsiz vaziyet alması yüzündendir ve buna rağmen Mustafa Kemal bunu tedavi için Avrupa'ya bol para ile göndermişti.

Fakat o maalesef iyi olamamış, aksine sinir hastalığı kendisini intihara sevk edecek kadar cinnet halini bulmuştur.

M. Armstrong, Gazi'nin hususi hallerine, mizacına zaman zaman dönmekten ve bunu eleştirmekten adeta zevk duyuyor. Yine kitabın bir yerinde diyor ki:

"Resmi ve hususi hayatında çok alaycı, haşin ve katı olmuştu. En ufak bir eleştiri üzerine birdenbire parlar, kendisiyle münakaşa etmek isteyenleri söyletmezdi...

"Bir gün kabine üyelerinden muhterem bir zatı odasından sopa ile kovmuş..." (s.190.)

Mustafa Kemal'in bariz bir özelliği, her türlü eleştiriyi sükûnetle hazmetmek ve bilhassa her görüşü –kendi fikrinin lehinde olsun, aleyhinde olsun– dikkatle dinlemektir. Gerek hususi sohbetlerinde, gerek Meclis münakaşalarında kendisinin bu hususta tahammülü daima herkesin dikkatini çekmiştir.

Mustafa Kemal'in bazı görüş sahiplerine söz dahi söyletmediği, en amansız muamele ettiği de hakikaten vakidir. Fakat bu muamelesi, ancak millet ve memleket aleyhinde bazı görüşleri entrikalı bir ifade ile ortalığa hoş göstermeye çalıştığı sabit olan kötü ruhlu politikacılara karşı idi.

Muhterem bir kabine üyesinin sopa ile kovulması asla vaki olmamıştır. Yazar bu hadiseyi, diğer birçokları gibi, sırf hayalhanesinden çıkarmıştır.

Kitabı sayfa sırasıyla takip ettiğimiz ve yalnız mühim gördüğümüz bazı kısımlarına, yazarın yalanlarını göstermek maksadıyla cevap verdiğimiz için bahislerde bir sıra takip edemiyoruz. Maksadımız kitabı baştan başa özetleyerek herkesin bildiği çok malum şeyleri tekrar etmek olmadığına göre, bu sırasızlık bir mahzur teşkil etmez kanaatindeyiz.

Şimdi Büyük Taarruz zamanlarına geldik... Yazarın, Gazi Hazretleri'nin karakteriyle taban tabana zıt fikirlere eserinde nasıl yer verdiğini göstermek için bir cümleyi zikredelim.

9

M. Armstrong diyor ki:

"Taarruz için her şey hazırlanmış, her tedbir alınmış. Fakat Mustafa Kemal, hiçbir şeye inanmamakla beraber batıl inançları vardı; şansa, kadere inanırdı. Onun için kendisine uğur getirsin (maskot) diye Halide Hanım'ı yanına çağırmış."

Yazarın bu tarzdaki ifadelerinin ne derece gülünç olduğunu yazmaya gerek var mı? Mustafa Kemal'in asla ve hiçbir zaman inanmadığı ve ehemmiyet vermediği bir şey varsa o da "superstition", yani batıl inançlara inanmaktır. Gerçi Mustafa Kemal, Halide Hanım'ın karargâha iltihakına müsaade etmiştir, ama yazarın anlattığı sebepten dolayı ve yazıldığı zamanda değil, şundan dolayı ve şu zamandadır:

Gazi, Afyonkarahisar cephesinde Büyük Taarruz'u emretti. Ordu muvaffak oldu. İzmir üzerine yürümeye başladı. Bu esnadaydı ki, İsmet Paşa, Halide Hanım'ın İstanbul'dan iltica ve iltihak etmiş bir kadın olması münasebetiyle bu zafer günlerini görmesinin ve karargâhla beraber İzmir'e girmesinin münasip olacağını ileri sürerek kendisinin davet olunmasını Gazi'den rica etti ve bunun üzerine Halide Hanım, 6 Eylül'de, yani taarruz başladıktan 11 gün sonra Alaşehir'de İsmet Paşa'ya iltihak etti ve bu suretle İzmir'e girmek şerefi kendisine lütfedilmiş oldu...

Yazarın, vakalardan haberi olmadığını gösteren bir tarih hatası daha:

Mustafa Kemal, "Asker, hedefiniz Akdeniz!" emrini Büyük Taarruz başlamadan evvel vermiş! (s.193.) Halbuki en basit hakikat, bu emir, Başkumandanlık Meydan Muharebesi kazanıldıktan, yani taarruzun başlangıcından beş gün sonra, 31 Ağustos'tan itibaren ordularımızın ana kuvvetlerinin İzmir genel istikametini tutmasını müteakip ordulara verilen takip emridir. Yoksa taarruz başlamadan evvel verilmiş muharebe emri değildir. Bir yüzbaşının bunu bilmemesi çok garip değil midir?

Fakat bunlar bir şey değil. Bir insanın hususi hayat ve mizacının en ziyade belirdiği yer izdivaç hayatıdır. M. Armstrong, Gazi Hazretleri'ne bu cepheden hücum etmek için, izdivaç ve evlilik hayatından daha iyi bir bahis bulabilir miydi? Bunun içindir ki, yazar Gazi Hazretleri'nin Lâtife Hanım'la izdivacı meselesine tam 14 sayfa ayırmıştır. (s.200-214.)

Yazarın uzun uzadıya anlattığına göre, Gazi İzmir'e girdiği vakit Lâtife Hanım karargâha gelmiş, Gazi'yi evine davet etmiş... Gazi'nin karşısına açık olarak çıkmış. Gazi kendisine karşı derin bir sevgi duymuş. Gazi'nin validesi de bu izdivaca rıza göstermiş, evlenmişler... Fakat nasıl?..

Gazi, Lâtife Hanım'ı sokağa sürüklemiş, sokakta rast geldikleri ilk Hoca Efendi'yi yakalamışlar: "Bizi burada hemen şimdi evlendiriniz!" diye emir vermiş, hatta arkadaşları bile bu izdivacın farkına varmamışlar... Bütün bunlar bin türlü yalanlarla, şairane bir surette tasvir ediliyor.

Bu bahis de bittabi hakikatle taban tabana zıttır. Bir defa Lâtife Hanım İzmir'de asla Mustafa Kemal'in bürosuna girmemiştir.

Buna dair kitapta yazılı olan sahne tamamen uydurmadır.

Lâtife Hanım İzmir'e ilk giren fırka kumandanlarından Kâzım Paşa'ya (ki İzmir Mevki Kumandanlığı'nı üstlenmişti ve şimdi Diyarbekir mebusudur) işlerine vekil Osman Efendi namında birini göndermiş ve Bornova'da değil Göztepe'deki evlerini Mustafa Kemal ikametgâh kabul ederse kendileri için büyük şeref olacağını söylemiş ve böyle bir şerefin bir Türk ailesinden esirgenmemesini rica etmiştir.

Mesele, Mustafa Kemal'e arz olunmuştur. Henüz karargâhlarının nerelerde tesis olunacağı kati olarak tespit edilmemiş olduğu için Mustafa Kemal bu evi görmek üzere gitmiştir.

Lâtife Hanım oraya, yazarın dediği kıyafetle, yani açık değil, tamamıyla siyah bir İslam çarşafına bürünmüş ve yüzü kapalı olarak gelmişti. Lâtife Hanım, Gazi'nin ellerini öpmek üzere onun karşısına çıkmış ve Mustafa Kemal onu, heyecanını tutamayarak ayaklarına çökmüş olduğu halde görmüş, elinden tutup ayağa kaldırmış ve "Yüzünüzü açın!" demiştir. Mustafa Kemal için İzmir'de ikametgâh tedarikiyle meşgul olan İzmir Belediye Reisi ve heyeti de o esnada orada hazır bulunuyorlardı.

Ondan sonra Mustafa Kemal o aile hakkında malumat istedi ve evi gördü. Fakat evden memnun olmadı ve nazikane bir muameleyle çıktı gitti. Rıhtım üzerinde, Kordon'da, münasip evlerde karargâhlarının tesisini emretti ve orada karargâha girip çalışmaya başladı.

10

O gün idi ki, İzmir'in meşhur yangını başladı. Yangın, Mustafa Kemal'in Kordon'da oturduğu eve kadar geldi. Gece, karanlık basmıştı. Ortalık mahşer gibi, karmakarışıktı. Gazi, karargâhın Bornova'da tesis olunmasını emretti.

O esnada başka yer olmadığından, kendisi yaverleriyle beraber geceyi geçirmek için Lâtife Hanım'ın ailesinin evine gitti. Lâtife Hanım evi terk etmiş, büyükannesiyle beraber diğer bir bitişik eve nakletmişti.

Mustafa Kemal orada 5-10 gün kaldı. Bu müddet zarfında Lâtife Hanım'la bittabi görüştü. Bir nokta, Mustafa Kemal'in şefkatine sebep oldu. O da şudur:

Lâtife Hanım, günlerce devam eden yangının alevlerini göstererek Gazi Hazretleri'ne demiştir ki:

-Ailemizin bütün serveti yandı, mahvolduk; fakat zararı yok! Siz geldiniz, memleketimizi ve bizi kurtardınız; bu bize yetişir!..

Bu söz ve Mustafa Kemal'in Lâtife Hanım'da farz ve tahmin ettiği kıymet, Mustafa Kemal'de Lâtife Hanım ailesi hakkında bir himaye ve şefkat hissi uyandırdı.

Lâtife Hanım, ona verdiği izahatta demişti ki, kendisi Londra'nın filan mektebinden mezundur, Paris'in Hukuk Fakültesi'ne devam etmiştir. Gerçi Lâtife Hanım bir iki Avrupa lisanı öğrenmişti. Fakat ne o mekteplerden ve ne bu fakülteden mezuniyet sertifikalarını asla gösterememiştir.

Lâtife Hanım, Mustafa Kemal'le evlendikten iki gün sonra ağlaya ağlaya "Kendisinin Mustafa Kemal'e layık olmadığını" itiraf etmiştir.

Fakat Mustafa Kemal, yazarın dediği gibi onunla duygusal bir ilişki yüzünden evlenmiş değil, sadece şefkat ve himaye hissiyle hareket etmiş, uyumsuzluğa rağmen onunla birkaç sene yaşamıştır.

İşte bilhassa bu senelerdedir ki, Mustafa Kemal eşiyle, istisnasız bir gecesini yalnız olarak geçirmeye tahammül edemeyerek sofrasında hususi arkadaşlarını bulundurmuş ve en çok içmiştir!

Ayrılmasını icap ettiren kuvvetli sebepler vardır ki, bunlardan hiçbirinin kabahati Gazi'ye atfedilemez. Bunlardan burada bahsetmeyi münasip görmüyoruz.

Validesinin bu izdivaca razı olmasına gelince:

Gerçi Mustafa Kemal'in anası her ana gibi, Mustafa Kemal'in kendisi ölmeden evvel Lâtife Hanım'la veya herhangi münasip bir hanımla evlenmesini şiddetle arzu ediyordu. Fakat Çankaya'nın yüksek rakımı kalbine zararlı geldiği anlaşıldıktan sonra İzmir'e gittiği vakit, Zübeyde, kendisini trende karşılamaya gelen Lâtife Hanım'ı yanında görür görmez derhal yanında bulunan ve akrabasından olan Mustafa Kemal'in Yaveri Salih Bey'e (şimdi Bilecik mebusu) demiştir ki:

"Çabuk oğluma bildirin. Bu kızla evlenmesin. Bu, ona layık değildir."

Yazar, evlenme tarzını, Türk hayatını hiç bilmeyen fena bir romancı gibi yazmıştır.

Her şuurlu adam takdir eder ki, Mustafa Kemal'in şeref, haysiyet ve mevkii sokakta rasgele evlenmeye müsait değildi ve buna ihtiyaç dahi yoktu. Evlenme merasimi Lâtife Hanım'ın ailesinin köşkünde, usulü dairesinde, birçok davetliler karşısında vuku bulmuştur. Evlenme muamelesini resmen imza eden şahitlerden biri de Kâzım Karabekir Paşa'dır.

Yazar daha neler yazıyor! Gazi'yi mutlaka içki müptelası göstermek için en bariz mantıksızlıklardan bile çekinmiyor.

Mesela kitabın bir yerinde (s.251) hilafetin kaldırılmasını anlattıktan sonra, Mustafa Kemal'in böbrek sancılarından mustarip olduğunu ve bu ağrıları hafifletmek için fazla miktarda içmeye başladığını yazıyor. Halbuki Gazi'den çok içen yazarın bilmesi icap eden en basit şeydir: Böbrek ağrısını en fazla tahrik eden ve artıran etken, içkidir. Böyle hastalık zamanlarında içmek mümkün olur mu?

Diğer bir yerde, Gazi'ye karşı zehirle ve bomba ile suikast yapıldığını ve bir defa zehrin tesiri altında ölmek üzereyken hayata güç döndüğünü söylüyor (s.255).

Hakikaten Gazi'ye bir iki defa suikast yapılmak istenmiş, fakat zehirleme teşebbüsü hiç vaki olmamıştır. Bu da tamamen yalandır.

Kitapta mevcut yalan veya yanlışların hepsini reddetmek isteseydik yazarın eserine yakın büyüklükte bir eser yapmak lazım gelirdi. Çünkü bu İngiliz Yüzbaşısı, mesela, Şeyh Sait isyanında Şark İstiklal Mahkemesi Reisi'nin Afyon Mebusu Ali Bey olduğunu zannediyor. Yahut tıpkı bir romancı gibi, idam kararları verildiği gece Gazi tarafından sefirlerin de davetli bulundukları mükellef ve eğlenceli bir balo tertip olunduğunu hayal ediyor. Böyle bir balo verilip verilmediğini hiç olmazsa sefirlerinden sorup anlayabilirdi. Daha sonra Mebus Ali Şükrü Bey'i Topal Osman öldürdüğü vakit İsmet Paşa'nın Başvekil olduğunu yazıyor. Halbuki o zaman Başvekil Rauf Bey'di.

Eserin sonlarına doğru (s.311-312) Gazi ile İsmet Paşa arasında asla vaki olmamış anlaşmazlıklar hikâye ediyor; vesaire vesaire...

Esasen Türk milletine ve onun büyük temsilci ve reisine medeniyet hislerini bahşedemeyen bu İngiliz yazarı, başka ricalimizi de eleştirilerinden esirgemiş değildir. İsmet Paşa'yı ve onun arkadaşlarını da cahil, kaba buluyor. Bilhassa maliye işlerinde "çöl ortasında oturmuş" İsmet Paşa'yı şiddetle eleştiriyor.

11

M. Armstrong, 334 sayfalık bu koca kitabı, Gazi vasıtasıyla Türk milletine hücum için yazmıştır.

Şu satırları okuyunuz:

"Bozkurt dişlerini gösterdi. O, kaba ve ilkel bir milletin çetin ve vahşi bir memlekette hâkimi olmuştu. Bunun için kuvvetli ve kaba olması icap ederdi..." (s.326.)

Yazar, Türk milleti ve Gazi hakkındaki hükümlerinde daima tezada düşmüştür. Mustafa Kemal'i bazen bir mektep hocası, bazen yüksek bir dâhi olarak tasvir etmekte, bazen de Timur'a, Cengiz'e benzetmektedir. Bu suretle bütün arzusuna rağmen Gazi'nin yüksek kudretini inkâr etmek imkânını bulamamıştır.

Eserin son kısmı olan aşağıdaki parçayı –yazarın fikrinde çarpışan tezatları ve Gazi'nin eserindeki azamet karşısında hissettiği derin şaşkınlığı göstermek itibariyle– aynen tercüme ediyorum:

"Hayatiyet kudretinin tesiriyle zinde olan ve yerinde duramayan Mustafa Kemal, Türkiye'nin diktatörüdür. O, asıl zamanının haricinde doğmuş bir adam, bir anakronizm, bozkır Tatarının genel vasıflarına sahip, korkunç, ilkel kuvvete sahip bir insandır.

"Eğer Mustafa Kemal, bütün Orta Asya harekete geldiği devirlerde doğmuş olsaydı, Süleyman Şah ile birlikte, bozkurt sancağının altında ve tam bir bozkurt karakter ve cesareti ile atı üzerinde giderdi. O, sahip olduğu askeri deha ve hissiyat ile, ne sadakat ne ahlakiyat ile zaafa uğramayan merhametsiz azmi ile mükemmel bir Timurlenk, yahut bir Cengiz Han olur, yabani süvarilerden meydana gelen muazzam orduların başında diyarlar fetheder, şehirler tahrip eder ve harp ile sulh arasında geçen zamanlarını zevk ve sefa âlemlerinde geçirirdi.

"Lakin Mustafa Kemal, ölmüş bir imparatorluğun vârisi olarak doğdu. Bu ülkeyi budayarak, bundan, şiddetli yoksulluk içinde kıvranan küçük bir çiftçi memleketi yaptı.

"Mustafa Kemal ufak siyasiyat ağına düştü, ruhsuz ve tembel bir halkı ıslahata uydurmak gibi yeknesak, sıkıcı bir işe yakalandı.

"Fakir Çankaya köyünde, bir sayfiyede, bir imparator zihniyetiyle kaba bir krallık hayatı yaşıyor. O, silahları tebeşir ile siyah yazı tahtasından ibaret olan, jaketatay'lı[1] ilkel bir kabile reisidir. Onun büyüklüğü, fırsatlarının dar sınırlarını bilip onları kabul etmesindedir.

"Mustafa Kemal, her şeyin üstünde, büyük bir iman içinde büyüktür: Milletinin muhteşem geleceği hakkındaki imanı!

"Mustafa Kemal diyor ki:

"'Bütün milletleri tanıdım. Bunları, muharebe meydanlarında, ateş altında, ölüm karşısında, yani bir milletin karakterinin çıplak olarak göründüğü ahvalde tetkik et-

1 Jaketatay: Resmi ziyaret ve davetlerde erkeklerin giydikleri, arkası yırtmaçlı, etekleri uzun ve ön köşeleri yuvarlak kesilmiş ceket. (Y.N.)

tim. Milletim, sizi yeminle temin ederim ki, milletimin manevi kuvveti cihandaki bütün milletlerinkinden üstündür. Ben milletimi elinden tutarak ayağını sağlam hissedinceye ve yolu öğreninceye kadar ona rehberlik edeceğim. Sonradan kendisini idare için istediğini seçebilir. İşte ben o zaman vazifemi bitirmiş olacağım...'

"İhtimal ki, bu ses, boşluklarda yükselen bir feryattır. İhtimal ki, kâinatın büyük yaratıcısının, nefis ve mükemmel yapmak için ilham ettiği bir sestir.

"Mustafa Kemal diktatördür. Gelecek onun kuvvetli ellerindedir. Eğer bu eller âcizlik gösterirse, eğer bu eller yavaş yavaş gevşer ve titrerse, şayet bu eller mevcudu tahrip etmekte kuvvetli olup da yeniden inşada kudret göstermezse, o zaman Türkiye ölür.

"Mustafa Kemal kimsesiz, ailesiz, dostsuz bir adam olduğu için şahsi mal ve mülküne, kuvvet ve salahiyetine Türk milletini vâris kılmıştır.

"O, Türkiye'de bir daha diktatör çıkmasına imkân bırakmamak için diktatördür."

Yukarıki satırlar dikkate değerdir. Yazar, bazı noktalarda Gazi'yi anlamış, eserini görmüş, kudretini takdir etmiş, fakat Gazi'nin şahsını ve hususiyetini katiyen anlayamamıştır.

Gazi'nin yüksek askeri dehasını, vücuda getirdiği inkılapları, M. Armstrong, eserinde daima takdirle anlatıyor, fakat insan olarak Gazi'ye hiç alışmış olmadığı fenalıkları isnattan çekinmiyor. Onu bazen heybetli ordular önünde, atına binmiş, kılıcını çekmiş, Asya'dan fırlayarak şehirler ve memleketler fethetmeye hazır bir fatih, bir cihangir gibi tasvir ediyor; sonra da, birkaç satır aşağıda aşiret reisliği sıfatını kendisine layık görüyor!

Kökü, tarihin binler ve binlerce sene derinliğine gömülmüş, Asya'da ve Avrupa'da dünyanın en büyük imparatorluklarını kurmuş olan Türk milleti nasıl bir aşiret olur ve onun imparatorluklar ve milletler mağlup eden reisine nasıl "aşiret reisi" denebilir?

12

M. Amstrong'un, kitabının kabında "imparatorluktan millet yaratan adam" diye tarif ettiği Mustafa Kemal'i, kitabın sonunda "aşiret reisi" diye vasıflandırması fikrindeki kavramların tezatlar içinde boğulduğunu, yahut çektiği viskilerin tesiri altında bu fikirlerin yazarın kafasında karmakarışık raks edip değiştiğini göstermez mi?

Gazi bir aşiret reisi değil, en medeni bir milletin, misli bu asırda bile nadir görülmüş medeni ve idealist reisidir.

Yazar, Gazi'yi hiç tanımıyor, çünkü eğer onu bir parça tanısaydı dünyanın bu en medeni, en nazik insanına "zalim" diyemezdi.

Gazi'yi tanıyanlar bilirler ki, milletin mevcudiyeti icap ettirince binlerce ve binlerce insanı ateşe, ölüme sevk etmekte ve kendi de ölüme ve ateşe gitmekte zerre kadar tereddüt göstermeyen, harp meydanlarında davayı kurtarmak için ceset yığınları üstünden atlayarak zafere koşan bu asker, günlük hayatında bir tavuk boğazlanırken bakmayacak kadar yumuşak kalplidir.

Zafer günlerinde binlerce insanın siperler önünde süngü ile ölümünü gözünü kırpmadan seyreden bu insan, kurtardığı yerlerden geçerken halk tarafından kendisi için kesilen kurbanların seyrine hiçbir zaman tahammül edememiştir.

Gazi'ye kaba, nezaketsiz diyen Yüzbaşı Armstrong, eğer onun cemiyetinde, sofrasında bir defa hazır bulunsaydı, Gazi'nin centilmenliğine, hatta alelade insanlara bir devlet reisinde aşırı görünebilecek nezaketine hayran olurdu.

Yazarın, Gazi'ye en çok isnat ettiği kusur, kadın ve içkidir.

Gazi'nin adi kadın eğlencelerinden, yazarın tasvir ettiği sefahatlerden zevk almadığını onu tanıyanlar pekâlâ bilirler. Gazi'nin bütün zevki, bütün sefahati çoğu geceler arkadaşlarını sofrasına davet ederek saatlerce muhtelif bahisler üzerinde konuşmasıdır. Bu konuşulan mevzular, ekseriya Gazi'nin naklettiği askerlik, mücadele, ihtilal hatıralarıdır. Sofrada hazır bulunmak şeref ve saadetine nail olanlar, Gazi'nin insanı saatlerce şaşkın ve hayran bırakan bir ifadeyle anlattığı bu güzel şeyleri derin bir zevkle dinlerler.

Gazi'nin bütün sefahati, işte bu samimi, heyecanlı arkadaş sofralarıdır. Kaç senedir hususiyet ve samimiyet dairesine kabul edilmekle iftihar ederim. Başka bir âleme hiç rastlamadım.

Gazi bu sofralarda ekseriya rakı içer. Yukarıda da yazdığımız gibi, bunu gizlemeye de lüzum görmez; fakat yazarın sık sık bahsettiği şarap ve şampanyayı Gazi hiç sevmez.

Yüzbaşı Armstrong, Gazi'nin rakı içtiği zamanlardaki halini görmemiş olduğundandır ki, bu yönünü tasvir etmek için Avrupa saraylarında geçmiş sahneleri model olarak almışa benziyor. Hakikaten yazarın daha iyi bilecek mevkide olduğu gibi, oralarda asilzade güzideler, nedim ve nedimeler arasında geçmiş orji[1] gecesinin şafağında, devrilmiş şarap kadehleriyle dolu yaldızlı masaların altında sızmış bir halde sırmalı hizmetçiler tarafından kaldırılan krallar çoktur!..

Gazi'nin "kimsesiz ve dostsuz" olduğunu yazması için yazarın hakikaten Türkiye'yi asla tanımamış olması lazımdır. Gazi, kimsesiz ve dostsuz değil, onun kadar dosta ve hayrana sahip insan yeryüzünde yoktur dense mübalağa edilmiş olmaz. Çünkü bütün bir millet onun dostudur. Genel manasından çıkıp dostluğu dar çerçevesi içinde kabul edecek olsak –Yüzbaşı Armstrong'a haber verelim ki– Gazi'nin yakınında ve uzağında onun için hayatını her an fedaya hazır dostlarının adedi sayılamayacak kadar çoktur.

Bu İngiliz yüzbaşısına karşı Gazi'yi mi müdafaa edeceğiz?

Buna ne lüzum var!

Bunları yazmaktan maksadımız, henüz yaşayan bir adam hakkında bile tarihe mal etmek istedikleri hezeyanları ortaya çıkarmaktır. Yoksa, kuvvetli nuru dünyayı aydınlatan güneşe karşı projektör tutarak onu aydınlatmaya uğraşmak gafletinde bulunmayız!

M. Armstrong, ismi cihanı tutmuş büyük bir şöhretin ismine yapışarak meşhur olmak istemiş... Mevzu seçimindeki zevkini takdir ederiz.

Büyük adam hayatı yazmak isteyen bir yazar için, bu asırda, hatta geçmiş asırlarda Mustafa Kemal'den daha ihtişam ve azametle dolu bir mevzu bulunamazdı.

1 Orgie (Fr.): İçki âlemi, zevk ve eğlence, sefahat. (Y.N.)

Bu seçiminden dolayı kendisini tebrik ederiz.

Fakat en büyük şöhreti mevzu diye almak, yazara da mutlaka küçük bir şöhret temin etmez. Eğer o yazar hakikatten bu derece uzaklaşırsa ve insanlıktan kendisinin bir parça nasibi olmazsa...

İngiliz yazarının talihsizliği, hususi hayatında küçük göstermek istediği büyük adamın Mustafa Kemal olmasıdır...

Ahlaksızlık bile her yerde sökmez.

Çarptığın kaya çok serttir, yüzbaşı efendi, başka kapıya...

Necmeddin Sadık[1]

1 *Akşam* Gazetesi Başyazarı Necmeddin Sadık Sadak. (Y.N.)

SAMİH RİFAT'IN VEFATI ÜZERİNE TÜRK DİLİ TETKİK CEMİYETİ'NE*

(9 ARALIK 1932)

Ankara, 9 (AA) - Türk Dilini Tetkik Cemiyeti Umumi Merkez Heyeti'nin 4.12.932'de yapmış olduğu Samih Rifat toplanmasında Cemiyet'in hami reisi Gazi Hazretleri'ne bir taziye mektubu yazılmıştı. Bu mektup ve Gazi Hazretleri'nin Cemiyet'e göndermiş oldukları cevap metinleri aşağıdadır: [...]

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Kâtipliği'ne

Türk dili çığırında değerli görüşleri, doğru buluşlarıyla yeni izler açmış olan Samih Rifat'ın aramızdan ayrılışı Türk milleti ve bütün bilgi acunu içinde derin ve acıklı bir boşluk bırakmıştır.

Bu acı karşısında Umumi Merkez Heyeti'nin gösterdiği duyarlık, Türk milletinin bilginleri için her zaman besleyegeldiği yüksek sevgi ve saygının yeni bir belirişidir.

Türk dilinin yükselmesi uğrunda yıllardan beri emek vermiş Reis'inizin yaptığı gibi, bıkmadan, usanmadan çalışmak için içtiğiniz andı kutlularım. Bu andı hepinizin sağ ve sağlam olarak yerine getirmenizi dilerim.

Gazi M. Kemal

* *Vakit*, 10 Aralık 1932, Numara: 5360, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Aralık 1932, Numara: 4097, s.1; *Cumhuriyet*, 10 Aralık 1932, Numara: 3088, s.1-2; *Milliyet*, 10 Aralık 1932, Numara: 2455, s.2; *Akşam*, 10 Aralık 1932, Numara: 5090, s.2. Ayrıca bkz. *Öz Dilimize Doğru*, Aralık 1932, Sayı: 8, s.1; *Türk Dili*, Nisan 1933, Sayı: 1, s.2-3.

İSMET PAŞA KIZ ENSTİTÜSÜ'NDE BİRİNCİ KADIN İKTİSAT SERGİSİNİ ZİYARET*

(18 ARALIK 1932)

Ankara, 18 (Telefonla) - Bugün Halkevi'nde tasarruf haftasının sonu münasebetiyle Kız Lisesi talebesi tarafından verilen müsamere çok parlak olmuştur.

Gazi Hazretleri de saat dörtte Halkevi'ni teşrif ederek müsamereyi sonuna kadar takip buyurmuşlardır.

Reisicumhur Hazretleri müteakiben Halkevi'ndeki tarih ve halk kütüphanelerini refakatlerinde Maarif Vekili Reşit Galip ve Necip Ali Beyler olduğu halde incelemişler, buradan İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nü teşrif ederek sergiyi gezmişlerdir.

Reisicumhur Hazretleri akşam saat altı buçukta İsmet Paşa Kız Enstitüsü'ndeki Birinci Kadın İktisat Sergisi'ni şereflendirmişlerdir. Gazi Hazretleri'nin yanında Muallim Afet Hanımefendi ve Maarif Vekili Reşit Galip Bey vardı. Mektepte Enstitü Müdürü ve muallimleri tarafından karşılanmışlar ve serginin muhtelif kısımlarını inceleyerek her nokta üzerinde uzun izahat almışlardır.

Birinci kısımda yün kumaşlar kısmında bilhassa durmuşlar ve merinos koyunu yününden yapılan kumaşlar ve tiftik üzerinde incelemeler yapmışlardır.

İpekiş'in kumaşları etrafında ve Enstitü'de bu kumaşlara dair yapılan tecrübelerin neticelerini dinlemişlerdir.

Reisicumhur Hazretleri İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin üç senelik faaliyetini gösteren pavyonda bu cemiyetin yayınlarıyla alakadar olmuşlar ve memnuniyet beyan etmişlerdir.

Ev idaresi tekniği şubesinin giyim, ev eşyası ve yiyeceğe ait kısımlarını gözden geçirdikten sonra küçük ev modelini incelemişlerdir.

Gazi Hazretleri evin misafir odasında bir müddet istirahat ederek ve her eşyayı ayrı ayrı inceleyerek bunlar üzerinde görüşlerini söylemişler ve Maarif Vekili Reşit Galip Bey'e:

-"Bu evin hakiki bir örneğini yaptıralım. Çiftlikte, damı düz ve kerpiçten tecrübe edelim. Çok güzel bir model olur" *demişlerdir.*

Çocuk bakımı, resim ve elişleri kısmını inceledikten sonra sergiden ayrılırken mektep müdürüne:

* *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Aralık 1932, Numara: 4106, s.1; *Vakit*, 19 Aralık 1932, Numara: 5369, s.1, 2; *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1932, Numara: 3097, s.1, 4; *Milliyet*, 19 Aralık 1932, Numara: 2464, s.1; *Akşam*, 19 Aralık 1932, Numara: 5099, s.2; *Son Posta*, 19 Aralık 1932, Numara: 864, s.3.

-"Çok muvaffakiyetli bir ekspozisyondur.[1] Cidden çok etraflı, esaslı çalışıldığını anlatan eserler vardır. Tebrik ederim. Enstrüktif[2] bir sergidir" *iltifatında bulunmuşlardır.*[3]

Büyük Reis Maarif Vekili Reşit Galip Bey'e hitaben de:

-"Bravo, mükemmel, mükemmel!" *buyurmuşlardır.*

Reisicumhur Hazretleri sergide bir saatten fazla kalmışlardır.

1 Exposition (Fr.): Sergi. (Y.N.)

2 Instructif (Fr.): Eğitici, öğretici. (Y.N.)

3 Paragraf *Hâkimiyeti Milliye, Cumhuriyet* ve *Vakit*'te şu şekildedir: "Çok muvaffakiyetli bir sergidir. Cidden çok etraflı ve esaslı çalışıldığını anlatan eserler vardır. Muvaffakiyetlerinizi tebrik ederim. Görülmeye değer bir eser, demişlerdir." (Y.N.)

TASARRUF HAFTASI DOLAYISIYLA HALKA TEŞEKKÜR*

(18 ARALIK 1932)

Ankara, 18 (AA) - Reisicumhur Hazretleri yüksek ve uyanık duygulu halkımızın milli üretimi koruma ve tasarruf yolundaki faydalı çalışmasından çok sevinç duymaktadırlar.

Reisicumhur Hazretleri Tasarruf Haftası'nın girmesi münasebetiyle haklarında gösterilen temiz duygulara teşekkür ettiklerinin ve muvaffakiyet dilediklerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Vakit*, 19 Aralık 1932, Numara: 5369, s.2; *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1932, Numara: 3097, s.4; *Milliyet*, 19 Aralık 1932, Numara: 2464, s.2; *Akşam*, 19 Aralık 1932, Numara: 5099, s.2.

GALATASARAYLILAR CEMİYETİ REİSİ ŞEVKİ BEY'E*
(24 ARALIK 1932)[1]

Galatasaraylılar Cemiyeti Reisi Şevki Beyefendi

Galatasaraylıların hakkımdaki temiz duygularına teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* "Galatasaraylılar Cemiyeti", *Galatasaraylılar*, 24 Aralık 1932, Sayı: 19, s.21.
1 *Galatasaraylılar*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 24 Aralık 1932, telgrafın *Galatasaraylılar*'da yayımlandığı tarihtir. Galatasaraylılar Cemiyeti 17 Kasım 1932'de törenle açılmıştır. (Y.N.)

ANKARALILARA TEŞEKKÜR*

(27 ARALIK 1932)

Ankara, 27 (AA) - Bu gece Ankara Halkevi'nde verilen müsamerede Şair Behçet Kemal Bey'in "Ergenekon" isimli temsili bir şiiri kendisi ve bir arkadaşı tarafından çok güzel dekorlar içinde okunmuş ve bunu takiben milli danslar yapılmıştır.

Bundan sonra Ankara Vali ve Belediye Reisi Nevzat Bey kürsüye gelerek şu beyanatta bulunmuştur:

Aziz Ankaralılar;

Sizinle biraz konuşacağım. Ve büyük bir müjde vereceğim. Şimdi heyetimizle beraber en büyüğümüz Gazi Hazretleri'nin huzurlarından geliyorum. Ankara şehrinin, bütün Ankara vilayetlerinin en büyüğümüz için gösterdikleri sevgi, saygı, inanış ve bağlanışlarını kendilerine anlattık. Şu şekilde anlattık hemşerilerim:

Türkiye ve Türklüğü esaretten kurtarmak savaşınızda Ankara'yı şereflendirdiğiniz günün yıldönümü olan bugün kendilerini yurdun en talihlisi bilen halkımız Büyük Kurtarıcı'sına minnet ve şükranlarını heyecanla andılar. Ve o günün tezahürünü tekrar ettiler. Bu şerefli vesileden istifade ederek sonsuz saygı ve sevgilerinin de arzı vazifesini lütfen devletlilerinin huzuruna kabul buyurduğunuz heyetimize verdiler.

Yüksek Kurtarıcı'mız sizin namınıza söylediğimiz bu duyguları sevgi ile dinledi ve size yukarıda vereceğimi söylediğim şu müjdeli sözleri söyledi. Büyük Gazi'nin size ve bütün Ankara vilayetine söylediklerini birer birer okuyorum:

Muhterem arkadaşlarım,

Bugünkü tezahüratı yakından seyrettim. Çok mütehassis oldum. Bu canlı tezahürat bende on üç yıl evvel Ankara'ya ilk geldiğim gün duyduğum heyecanı yeniden yaşattı. Bugünkü manzara karşısında muhterem Ankaralı hemşerilerimin o gün bana gösterdikleri iyi kabulü ve yüksek misafirperverliği tamamen hatırladım. Zaten bu asil hareketi hiçbir vakit unutmadım ve unutmayacağım. Ankara'ya geldiğimden sonraki mücadele hayatımızda hürriyet ve bağımsızlık âşığı kahraman Ankaralıların -başta sizin gibi daima benimle beraber kalmış olan değerli arkadaşlarım olduğu halde- gösterdikleri vefa ve yardımları her vakit minnetle yâd ederim. Benim Ankara'ya geldiğim günü yaşatmak teşebbüsünü alan yüksek heyetinize çok teşekkür ederim. Bugünü yaşatmakta de-

* *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Aralık 1932, Numara: 4115, s.1; *Milliyet*, 28 Aralık 1932, Numara: 2473, s.1, 5; *Vakit*, 28 Aralık 1932, Numara: 5378, s.1; *Cumhuriyet*, 28 Aralık 1932, Numara: 3106, s.1, 5; *Akşam*, 28 Aralık 1932, Numara: 5108, s.1-2. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1959, s.274.

rin sevgi heyecanını ve duygularını minnetle bir daha gördüğüm Ankaralı hemşerilerime sonsuz saygılarımı ve sönmez sevgilerimi bildirmenizi rica ederim.

Gazi Hazretleri'nin bu beyanatlarını halk hararetle alkışlamıştır.

KUBİLAY'IN ŞEHİT EDİLİŞİNİN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA GELEN TELGRAFLARA TEŞEKKÜR*

(27 ARALIK 1932)

Ankara, 27 (AA) - Reisicumhur Hazretleri Menemen'de Kubilay'ın şehit edildiği günün yıldönümünde inkılapçı, yeniliksever halkın haklarında gösterdikleri temiz duyguları bildiren telyazılarından dolayı teşekkürlerini iletmeye Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Vakit*, 28 Aralık 1932, Numara: 5378, s.2; *Cumhuriyet*, 28 Aralık 1932, Numara: 3106, s.1; *Milliyet*, 28 Aralık 1932, Numara: 2473, s.1; *Akşam*, 28 Aralık 1932, Numara: 5108, s.2.

TORUNUNUN EVLENMESİ ÜZERİNE İSVEÇ KRALI GUSTAF'I TEBRİK*

(28 ARALIK 1932)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

İsveç, Goths'lar ve Vendes'ler Kralı Haşmetli Gustaf Hazretleri'ne

Aziz ve iyi dost,

Pek sevgili torununuz İsveç Prensi ve Vasterbotten Dükası Fahametlu Prens Gustaf Adolf Oscar Frederik Arthur Edmond'un Saxe-Cobourg ve Gotha Prensesi Fahametlu Prenses Sibylla Calma Marie Alice Bathilds Feodora ile evlenmelerinin Cobourg'da 20 Birinciteşrin [Ekim] 1932 tarihinde kutlandığını bildirmek suretiyle Zatı Haşmetaneleri dostluğun yeni bir nişanesini göstermiş bulunuyor.

Zatı Haşmetaneleri, muhterem şahsını ve hanedanını ilgilendiren her şeye ziyadesiyle alakadar olduğumdan şüphe etmemekle hislerime tercüman olmaktadır.

Hararetli kutlulamalarımın kabulünü Zatı Haşmetanelerinden rica ederim.

Zatı Haşmetanelerine yüksek takdir ve değişmez dostluk temennilerimi teyit eylerim, aziz ve büyük dost.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz iki senesi Birincikanun [Aralık] ayının yirmi sekizinci günü yazılmıştır.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60/0'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.61.

TÜRK-YUNAN DOSTLUĞU HAKKINDA ATİNA AJANSI'NA BEYANAT*

(31 ARALIK 1932)

Ankara, 31 (AA) - Atina Ajansı'nın vaki olan talebi üzerine Türkiye Reisicumhuru Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'yle Başvekil İsmet Paşa ve Hariciye Vekili Doktor Tevfik Rüştü Beyefendi Hazretlerinin adı geçen ajansa lütfettikleri beyanatı aynen alıyoruz:

Reisicumhur Hazretleri'nin beyanatı:

Türkiye ve Yunan anlaşması ve dostluğu milletlerarasında çalışma beraberliğinin ve yeni siyaset anlayışının tahakkuk etmiş çok güzel bir numunesi ve insanlığın Doğu Akdeniz ve Balkanlar'da ilerleme ve yükselmesinin bir ifadesidir. Yeni senenin asil dost Yunan milleti hakkında kutlu olmasını dilerim.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Ocak 1933, Numara: 4119, s.1; *Cumhuriyet*, 1 Ocak 1933, Numara: 3110, s.1; *Milliyet*, 1 Ocak 1932, Numara: 2477, s.1, 5; *Akşam*, 1 Ocak 1933, Numara: 5112, s.2; *Vakit*, 1 Ocak 1933, Numara: 5382, s.10.

YILBAŞI ŞENLİĞİNDE ARMAĞAN EDİLEN TARİH VE DİL KİTAPLARI HAKKINDA NUTUK*

(1 OCAK 1933)

Ankara, 1 (AA) - Reisicumhur Hazretleri dün gece yılbaşı münasebetiyle Hilali Ahmer'in[1] *Ankara Palas'ta tertip ettiği şenliği huzurlarıyla şereflendirmişlerdir. [...]*

Gece yarısından biraz sonra Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey söz alarak:

"Hanımlar, beyler" dedi, "bir saat bir çeyrekten beri yeni yıla girmiş bulunuyoruz. Bu dakikada herkes sevdiklerini memnun etmek, onlara en kıymetli hediyelerini vermekle meşguldür. Ben de müsaadenizle Büyük Reis'imize naçiz olmakla beraber kendilerini çok sevindireceğini bildiğim bir hediyeyi takdim ediyorum. Bu armağan geçen yıl içinde Ankara'da toplanan Tarih Kurultayı'nın basılan zabıtlarıyla İstanbul'da toplanan Dil Kurultayı'nın kararları ve dil işlerinde derleme kılavuzundan ibarettir.

Gazi Reis'e Türk irfan ailesi namına bu naçiz armağanı vermekle bir fert için mümkün olan en büyük bahtiyarlığı hissediyorum. Ve hepinizle birlikte huzurlarında saygı ile eğiliyorum." (Şiddetli alkışlar.)

Reisicumhur Hazretleri armağanı alırken yüksek bir sesle:

"Bu anda duyduğum saadet büyüktür. Kıymetli Maarif Vekili'mizin bu armağanından dolayı teşekkür ederim. Kendisinden ve diğer vekillerimizden her an böyle armağanlar beklerim. Vekil Bey'in naçiz dedikleri bu armağan hakikatte çok değerlidir. Bu değerin herkes tarafından daha iyi anlaşılması için bu kitaptan bir sayfa okumalarını Vekil Bey'den rica ediyorum" *dediler ve çok alkışlandılar.*

Reşit Galip Bey Gazi Hazretleri'nin emirlerini yerine getirerek armağandan tayin edip seçmeksizin bir sayfa açtı ve "hepimizin bahtına" diyerek okumaya başladı:

"Kafasını ve vicdanını en son ilerleme ateşleriyle güneşlendirmeye karar vermiş olan bugünün Türk çocukları biliyor ve bildirecektir ki, onlar 400 çadırlı bir aşiretten değil, on binlerce yıllık Ari, medeni, yüksek bir ırktan gelen yüksek kabiliyetli bir millettir. (Sürekli alkışlar.)

"Bir de şunu iyi bilmek lazımdır ki, kadim Etilerimiz, atalarımız, bugünkü yurdumuzun ilk ve otokton sakini ve sahibi olmuşlardır. Burasını binlerce yıl evvel anayur-

* *Anadolu Ajansı Bülteni*, İkinci Servis, 1 Ocak 1933, s.1; *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Ocak 1933, Numara: 4120, s.1; *Cumhuriyet*, 2 Ocak 1933, Numara: 3111, s.1, 4; *Milliyet*, 2 Ocak 1933, Numara: 2478, s.1, 6; *Akşam*, 2 Ocak 1933, Numara: 5113, s.1; *Vakit*, 2 Ocak 1933, Numara: 5383, s.1. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.61-62.

1 Kızılay. (Y.N.)

dun yerine özyurt yapmışlardır. Türklüğün merkezini Altaylar'dan Anadolu-Trakya'ya getirmişlerdir. Türk Cumhuriyeti'nin sarsılmaz temelleri bu özyurdun çökmez kayalarındadır. (Alkışlar.)

"Bu mukaddes yurdun öz vârisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin yılmaz bekçisi, o büyük, yüksek, asil Türk kavminin bugünkü genç ve dinç çocuklarıdır, biziz! (Sürekli alkışlar.)"[1]

Bu güzel tarih sayfası samimi bir heyecanla dinlendi ve sürekli alkışlarla karşılandı ve salonun şevkine can kattı ve bu neşe sabaha kadar devam etti.

1 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*'te burada şu dipnot yer almaktadır:
"Bu metin, 1932 Birinci Türk Tarih Kongresi adlı konferanslar ve müzakere zabıtlarını toplayan eserde Afet İnan tarafından verilen 'Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde' konulu konferans içinde (s.18-41) geçmektedir ki, Sayın Profesör, bu bölümün Atatürk tarafından yazdırıldığını ifade etmişlerdir." (Y.N.)

YENİ YILI KUTLAMA DOLAYISIYLA GELEN TELGRAFLARA CEVAP*

(2 OCAK 1933)

Ankara, 2 (AA) - Reisicumhur Hazretleri yeni yılı kutlulamak vesilesiyle haklarındaki sevgi ve alakayı bildiren zatların telyazılarından pek büyük sevinç duyduklarının ve yeni yılın büyük Türk milletinin yükseliş ve ilerleyişi yolundaki savaşlarında muvaffakiyetlerle geçmesi dileklerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Ocak 1933, Numara: 4121, s.1; *Cumhuriyet*, 3 Ocak 1933, Numara: 3112, s.3; *Vakit*, 3 Ocak 1933, Numara: 5384, s.1; *Akşam*, 3 Ocak 1933, Numara: 5114, s.2.

AKIL HIFZISSIHHASI CEMİYETİ'NE TEŞEKKÜR*

(11 OCAK 1933)[1]

Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyeti'nin[2] *geçenki genel toplantısında uyuşturucu maddeler hakkında hükümetin verdiği karara teşekkür edilmiş ve telgrafla Gazi Hazretleri'yle Başvekil Hazretleri'ne verilen karar arz edilmiştir. Gazi Hazretleri ile İsmet Paşa Hazretleri Cemiyet Riyaseti'ne aşağıdaki cevapları göndermişlerdir:*

C. Hakkımdaki güzel duygularınıza teşekkür eder, muvaffakiyetler dilerim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Milliyet*, 11 Ocak 1933, Numara: 2487, s.3.
1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 11 Ocak 1933, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)
2 Akıl Sağlığını Koruma Cemiyeti. (Y.N.)

İTİMATNAMESİNİ SUNAN AVUSTURYA ORTAELÇİSİ EDWIN VERSBACH'IN NUTKUNA CEVAP*

(14 OCAK 1933)

Ankara, 14 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bugün yeni Avusturya ve Yunan elçilerini Çankaya'daki köşklerinde ayrı ayrı kabul buyurmuşlardır. Elçiler itimatnamelerini Reisicumhur Hazretleri'ne takdim etmişlerdir. Kabul törenlerinde Hariciye Müsteşarı Numan Rifat Bey hazır bulunuyordu.

Reisicumhur Hazretleri Avusturya Elçisi'nin söylediği nutka cevaben şu nutku irat buyurmuşlardır:

Elçi Hazretleri,

Muhterem Avusturya Reisicumhuru Hazretleri'nin sizi nezdime fevkalade delege ve ortaelçi olarak tayin buyurduklarını bildiren mektuplarını büyük bir memnuniyetle alıyorum.

İki memleket arasında mevcut olan çok iyi münasebetleri bir kat daha sıkılaştırmak bizim de samimi dileğimizdir. Bunu başarmak için Türk milleti ile asil Avusturya milleti arasında mevcut olan iyi duygular ve yüksek vazifenize başlarken gösterdiğiniz arzular kuvvetli ve ümit verici dayanaklardır. Size bu hususta muvaffakiyetler dilerim.

Avusturya Reisicumhuru Hazretleri'nin şahsım ve memleketim hakkında tercümanı olduğunuz asil hisleri beni çok mütehassis etti. Kendilerine en kalbi teşekkürlerimi ve şahsi afiyet ve saadetleriyle Avusturya milletinin refahı ve saadeti hakkında beslediğim halisane temennileri iletmeye aracı olunuz.

Milletleri birbirine bağlayan manevi bağlar arasında iktisadi ve ticari münasebetler şüphesiz ki ileri gelenlerdendir. Dünya buhranının her memlekette ıstıraplar doğurduğu şu zamanlarda Türkiye ve Avusturya'nın yüksek menfaatlarını en iyi koruyacak çareleri araştırmaları tabiatıyla temenniye değer.

Bu hususta ve vazifenizin yerine getirilmesi esnasında benim ve Cumhuriyet hükümetinin daima desteğini göreceğinize emin olabilirsiniz, Elçi Hazretleri.

* *Anadolu Ajansı*, Dördüncü Servis, Siyasi Bülten, 14 Ocak 1933, s.3-5; *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Ocak 1933, Numara: 4132, s.5; *Cumhuriyet*, 15 Ocak 1933, Numara: 3124, s.3; *Vakit*, 15 Ocak 1933, Numara: 5396, s.9. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.62-63.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN YUNAN ORTAELÇİSİ SAKELLOROPOULOS'UN NUTKUNA CEVAP*

(14 OCAK 1933)

Ankara, 14.1.1933

Elçi Hazretleri,

Muhterem Elen Reisicumhuru Hazretleri'nin Zatı Asilanelerini nezdime fevkalade delege ve ortaelçi sıfatıyla tayin buyurduklarını bildiren mektuplarını elinizden alırken sizin şahsınızda iki memleket dostluğunda güzel bir faaliyet hissesi olan mümtaz bir diplomatı seçmiş olduklarından dolayı Reisicumhur Hazretleri'ne teşekkür etmek isterim.

Size verilen yüksek vazife hakkındaki hislerinizi ve memleketimizde yaptığınız hizmetlere ait hatıralara atfettiğiniz kıymeti gösteren sözlerinizi dinlemek benim için pek zevkli olmuştur. Türk-Yunan dostluğunun dün için olduğu kadar bugün için de bir hakikat ve bu siyasetin Yunanistan'daki bütün fırkaların siyaseti olduğu ve bunun Yunan milletinin hissiyatına dayandığı hakkındaki beyanatınızdan da pek mütehassisim. Cumhuriyet hükümeti ile bütün Türk milletinin bu dostluk hakkındaki hissiyatı tamamıyla böyledir. Hakikaten, Elçi Hazretleri, temsil ettiğiniz memleket hakkında derin dostluk hisleriyle dolu olan memleketimde üstlendiğiniz yüksek vazifenin yerine getirilmesinin müşkül olmayacağına kanaatim vardır.

Derin ve karşılıklı bir itimada dayanan Türk-Yunan dostluğu artık açık bir hakikattır. İki memleket arasındaki bu sıkı dostluk bağlarının gün geçtikçe kuvvetlenmesi şahsen benim aziz bir emelimdir. Bu dostluğun yalnız hissiyata dayalı değil, karşılıklı hayati menfaatlar icabı olduğu hakkındaki kanaati pek haklı bulurum.

Şahsım hakkındaki güzel sözlerinize ve bilhassa mesainizi iki memleket arasındaki dostluğun gelişmesi gibi mesut bir maksada hasredeceğiniz hakkındaki teminata teşekkür ederim. Yüksek vazifenizin yerine getirilmesinde benim ve Cumhuriyet hükümetinin devamlı yardım ve desteğinden emin olabilirsiniz. Vedanamesini aldığım muhterem selefinizin bu vadideki teşekküre layık mesaisinden doğan memnuniyetimin dost Yunan milletinin asil reisine iletilmesini de bu vesile ile rica etmek isterim.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Yunanistan 2/81'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s.397-399; *Anadolu Ajansı*, Dördüncü Servis, Siyasi Bülten, 14 Ocak 1933, s.7; *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Ocak 1933, Numara: 4132, s.5; *Cumhuriyet*, 15 Ocak 1933, Numara: 3124, s.3; *Vakit*, 15 Ocak 1933, Numara: 5396, s.9.

Elçi Hazretleri,

Siyasetlerinin temelini[1] barış olarak kabul eden iki memleketin içinde bulunduğumuz nazik zamanların icap ettirdiği istisnai bir ihtimam ile kendilerine açtıkları dostluk ve karşılıklı bağlılık yolunun doğru ve güzel bir yol olduğu ve bu doğru yolun iki milleti muhabbete ulaştırdığı hususundaki yüksek anlayışınıza memnuniyetle iştirak ederim.

Asil Yunan milletinin refah ve ikbalini ve onun yüksek Cumhurreisi Hazretleri'nin sıhhat ve saadetlerini halisane dilerim.

1 *Anadolu Ajansı* ve gazetelerde "umdesini" (ilkesini, prensibini) şeklinde. (Y.N.)

KIZININ DOĞUMU ÜZERİNE BULGARİSTAN KRALI III. BORİS'İ TEBRİK*

(14 OCAK 1933)

Tel. Ankara, 14.1.1933

Bulgaristan Kralı Haşmetli Üçüncü Boris Hazretleri'ne
Sofya

Fahametli Kraliyet Ailenizle bütün dost Bulgar milletini sevindiren mesut hadiseyi çok büyük bir sevinçle öğrendim. En samimi tebriklerimle birlikte Zatı Haşmetanelerinin ve Kraliçe ve genç Prenses Hazretlerinin sıhhat ve sonsuz saadetleri hakkındaki temennilerimi takdim ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Bulgaristan. A. 1. - a. 1. - 1/1'den Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.526-527; *Anadolu Ajansı*, Dördüncü Servis, Siyasi Bülten, 18 Ocak 1933, s.1; *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Ocak 1933, Numara: 4136, s.1; *Cumhuriyet*, 19 Ocak 1933, Numara: 3128, s.2; *Vakit*, 19 Ocak 1933, Numara: 5400, s.8.
4 Ocak 1933 tarihli gazetelerde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ile Bulgar Kralı Boris arasında teati olunan yeni yıl kutlamasıyla ilgili şu haber yer almaktadır:

"Ankara, 3 (AA) - Bulgar Kralı Boris Hazretleri yılbaşı münasebetiyle kilisede yapılan dini ayin esnasında sefirler heyeti ile beraber kilisede hazır bulunan elçimiz Tevfik Kâmil Beyefendi'ye Türkçe hitap ederek Reisicumhur Hazretleri'nin afiyetlerini sormuş ve yeni senenin Türkiye için hayırlı ve bereketli olması temennilerini ifade eylemişlerdir.
Reisicumhur Hazretleri'nin Kral Boris Hazretleri'nin bu hatır sormasından kaynaklanan hislerinin ve Bulgar milleti için yeni senenin feyizli olması hakkındaki temennilerinin bildirilmesine Sofya Elçiliği memur edilmiştir."

Bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Ocak 1933, Numara: 4122, s.1; *Cumhuriyet*, 4 Ocak 1933, Numara: 3113, s.3.
Bu konuda Hariciye Vekâleti'nden Sofya Elçiliği'ne çekilen tel şudur:

"Şifre tel. Ankara, 3.1.1933
No: 25516/2

Reisicumhur Hazretleri'nin yeni sene münasebetiyle Kral Boris Hazretleri tarafından vaki hatır sormadan kaynaklanan teşekkür ve hislerinin ve yeni senenin dost millet hakkında mesut ve feyizli olması hakkındaki temennilerinin münasip görülecek bir şekilde Kral Hazretleri'ne lütfunu ve bildirilmesini rica ederim, efendim."

Bkz. D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Bulgaristan. 1/52. -D3. a.1'den aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.526. (Y.N.)

ESKİŞEHİR'İ YENİDEN ZİYARET HAKKINDA ESKİŞEHİRLİLERE*

(16 OCAK 1933)

Gazi Hazretleri memleket dahilindeki seyahatlerine devam buyurmaktadırlar. Evvelki akşam Reisicumhur Hazretleri'nin hususi treni akşam saat 6'da Eskişehir'den Derince'ye hareket etmiştir. [...]

Gazi Hazretleri Eskişehir'den geçerken Kolordu, Hükümet Konağı ve Temyiz Mahkemesi'ni ziyaret etmişlerdir. Gazi Hazretleri Eskişehir Lisesi önünden geçerlerken verdikleri ani bir kararla mektepten içeri girmişlerdir.

Gazi Hazretleri Eskişehir Halk Fırkası'nın şereflerine verdiği ziyafete gitmişlerdir. Burada Gazi Hazretleri'nden Eskişehir'e sık sık teşrifleri rica edilmiştir. Gazi Hazretleri bu ricalara:

"Eğer memleketinize sıhhi ve iyi su getirmeye muvaffak olursanız, bu muvaffakiyetini görmek için memnuniyetle gelirim" *demişlerdir.*

* *Akşam*, 18 Ocak 1933, Numara: 5129, s.1.

ESKİŞEHİR ZİYARETİ HAKKINDA BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YA*

(16 OCAK 1933)

Tel 16.1.1933

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne
Ankara

Eskişehir'de geçirdiğimiz gün çok faydalı olmuştur. Hele Tayyare Karargâhı'nda mektep, alay ve fabrikalarda gördüklerimizden ve yapılan uçuşlardan çok sevindim. Gözlerinizden öperim, efendim.

Gazi M. K.

* Aslı, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Dosya No: 030-10, Yer No: 2.11.3, Tarih: 17.1.1933'te bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: V-4, D: 81, F: 1-212'den fotokopisiyle birlikte aktaran: Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.743, 1006.

BURSA CUMHURİYET HALK FIRKASI'NDA KONUŞMA*

(18 OCAK 1933)

Bursa, 18 (Telefonla) - Gazi Hazretleri dün gece kendilerini karşılayan Bursa mebusları ile kumandan Paşaları, Vali ve Halk Fırkası Reisi'ni köşklerinde yemeğe alıkoymuşlardır.

Reisicumhur Hazretleri bugün saat 15'te Belediye'yi teşrif buyurmuşlardır.

[...]

Gazi Hazretleri hükümet binasında bir müddet kaldıktan sonra yine halkın coşkun tezahüratı arasında yaya olarak Halk Fırkası binasına gitmişlerdir.

Fırka kapısında Vilayet Heyeti Reisi Hulusi Bey Fırka arkadaşlarını Gazi Hazretleri'ne takdim etmiş ve buradan Fırka'nın salonuna çıkılmıştır.

Salonda Gazi Hazretleri Hulusi Bey'e:

-"Halkevi'ne halk ve bilhassa gençlik rağbet ediyor mu?" *sorusunu sormuşlardır.*

Hulusi Bey de cevaben demiştir ki:

-Halkevi büyük bir samimiyetle rağbet görüyor. Çünkü milli ve kolektif dehanın en yüksek timsali olan Zatı Devletleri akılları durduran harikalar, büyük inkılaplar yaptıktan ve memleketin dahili, harici vaziyetini en kuvvetli esaslara dayandırdıktan sonra topladığınız Büyük Kongre'de vücuda getirilen Fırka programı ilmin kıymet ve kuvvetine ehemmiyet vermiş ve bu uyarılarınız bundan sonra ilim ihtiyacı arkasında bütün halkın koşması lüzumunu doğurmuş ve telkin etmişti. [...]

Gazi Hazretleri Fırka'dan çıkarlarken heykellerini görmüşler ve o sırada Halk Fırkası'nda bulunan heykeltıraş Nejat Bey, Vali Bey tarafından kendilerine takdim edilmiştir. Gazi Hazretleri, Nejat Bey'e:

-"Eseriniz muvaffakiyetli ve manidardır. Sizi tebrik ederim" *buyurmuşlardır.*

* *Cumhuriyet*, 19 Ocak 1933, Numara: 3128, s.1-2; *Vakit*, 19 Ocak 1933, Numara: 5400, s.1-2; *Milliyet*, 19 Ocak 1933, Numara: 2495, s.1, 6; *Akşam*, 19 Ocak 1933, Numara: 5130, s.1.

İPEKİŞ DOKUMA FABRİKASI HATIRA DEFTERİNE YAZI*

(19 OCAK 1933)

Bursa, 19 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bugün saat 13 buçukta dairelerinden ayrılarak Bursa-Çekirge yolu üzerinde yeni yapılmış ve henüz suyu gelmemiş olan modern kaplıcayı gezmişler, binanın bütün kısımlarını, banyo ve istirahat yerlerini görerek izahat ve malumat almışlardır. Tesisat çok yeni ve güzeldir.

Sonra otomobille İpekiş Dokuma Fabrikası'na gittiler, burada fabrikanın hemen bütün dairelerini dolaşarak nasıl çalışıldığını yakından göndüler. Fabrikanın müdürü ve mütehassısları tarafından verilen izahatı alaka ile dinlediler.

[...]

Reisicumhur Hazretleri ayrılırken fabrikanın anket defterine şu cümleyi yazdılar:

"19.1.1933

İpekiş Fabrikası'nda gördüklerimden çok sevinç duydum.

Gazi M. Kemal"

Gazi Hazretleri İpekiş'ten sonra Çekirge'de Askeri Hastane'yi ziyaret ettiler. Hastanenin muhtelif dairelerini gezdiler. Bilhassa çok yeni ve modern olan masaj tesisatını görerek başhekimden izahat aldılar.

Reisicumhur Hazretleri hastaneden ayrılmadan hekimlik odasında asker kaymakamlığından emekliye ayrılmış Sıtkı Bey adlı bir zatın maruzatını dinledi. Sıtkı Bey yeni bir atom modeli keşfettiğini, bu keşfinin fizik ve kimya âleminde ve tatbikatı dolayısıyla dünya fen sahasında büyük inkılaplar yapacağını söylemektedir. Hatta kendisi Fransız fen âleminde itibarlı bir mecmuada keşfine temas eder bir yazı yayımlamış ve alaka uyandırmış, Nobel fen mükâfatı müsabakasına girmek için eserini bastırmaya çalışıyor. Gazi Hazretleri bu zatın eserini bastırmak hususunda yardım vaadinde bulundular.

Reisicumhur Hazretleri, saat 18'de dairelerine döndüler.

* İpekiş Dokuma Fabrikası hatıra defterindeki yazının fotokopisi Ahmet Bekir Palazoğlu tarafından Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ne verilmiştir. Ayrıca bkz. *Anadolu Ajansı*, Dördüncü Servis, Siyasi Bülten, 19 Ocak 1933, s.1; *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Ocak 1933, Numara: 4137, s.1; *Cumhuriyet*, 20 Ocak 1933, Numara: 3129, s.1, 5; *Milliyet*, 20 Ocak 1933, Numara: 2496, s.1, 4; *Akşam*, 20 Ocak 1933, Numara: 5131, s.1; *Vakit*, 20 Ocak 1933, Numara: 5401, s.1-2.

BURSA SEYAHATİ HAKKINDA BURSA BELEDİYE REİSİ MUHİTTİN BEY'E*

(20 OCAK 1933)

Bursa, 20 (Hususi telefonla) - Reisicumhur Hazretleri bugün öğleden evvel köşklerinden çıkarak Kara Mustafa Kaplıcası'nda banyo yaptıktan sonra tekrar köşklerine dönmüşler, orada kalmayarak kendilerini bekleyenlerle vedalaşmışlardır. Gazi Hazretleri bundan sonra Belediye Reisi Muhittin Bey'i otomobilde yanlarına almışlar ve yollarda toplanmış olan halkın alkışları arasında saat 12'de hareket etmişlerdir.

Büyük Reis'imiz bu seferki Bursa seyahatlerinden bahsederlerken:

-"Ne kadar memnun olduğumu tahmin edemezsiniz" *buyurmuşlar ve Belediye Reisi'mizi alnından öperek onun şahsında Bursalıları iltifatların en büyüğüne mazhar etmişlerdir.*

* *Vakit*, 21 Ocak 1933, Numara: 5402, s.1-2.

BALIKESİR BELEDİYE REİSİ NACİ BEY'E*

(21 OCAK 1933)

Balıkesir, 21 (AA) - Reisicumhur Hazretleri geceyi Yeniköy istasyonunda geçirmişler ve saat 12'de kadın erkek, binlerce halkın alkışları arasında Balıkesir'e gelmişlerdir. [...]

Gazi Hazretleri Balıkesir'e bağlı Dursunbey civarındaki Kültür mevkiine dair Vali Bey'den izahat istediler ve bilhassa Kolordu dairesinde harita üzerinde bu konunun incelenmesine devam buyurdular.[1]

Kültür, bir tepedir ve üzerinde, etrafında ekilen tarlalar vardır. Arif Ağa isimli bir zatın tarlası buradadır. 1282 tarihli varidat kaydında bu kelime mevcuttur. Dikkate değer bir hususiyet bu mıntıkanın tamamen Türk halkı ile meskûn olması ve köy isimlerinin hep Türkçe ve manaları herkes tarafından anlaşılacak derecede açık bulunmasındadır.

Yine yalnız bu mıntıka değil, Balıkesir havalisinde ziraatla alakadar bir nevi olacak manasına kullanılan kelter kelimeleri vardır. Yol olmadığından Gazi Hazretleri bu köye gitmeyecekler, belki Kütahya'ya giderken o civar köylüleriyle konuşacaklardır.

Resicumhur Hazretleri Cumhuriyet Halk Fırkası'nda kendilerini bekleyen üyelerin alkışları ve heyecanlı tezahürleriyle karşılandılar. Fırka salonunda dil derleme işlerini sordular. Sonra Ankara Halkevi tarafından çıkarılacak mecmuanın adedi üzerinde fikir alışverişinde bulundular. [...]

Belediye'de şehrin ihtiyaçlarına, şehre getirilmiş olan suya ve şehirde talebe pansiyonuna dair üyeler ile görüşüp malumat aldılar. Belediye'den çıkarken Belediye Reisi Naci Bey'e:

"Balıkesir halkının hakkımda gösterdiği samimi hislerden fevkalade mütehassis ve memnun oldum. Bilhassa teşekkürlerimi bildirmenizi rica ederim" *dediler.*

Gazi Hazretleri özel olarak öğle yemeğini dairelerinde yedikten sonra Lise ve Muallim Mektebi'ni çatısı altında birleştiren yeni mektebi ziyaret buyurdular. Derslere girerek anlatımları dinlediler ve talebeye bazı sorular sordular. Mektebin bütün salonlarını, yemek ve yatak yerlerini gezdiler.

Ayrılmadan müdürlük odasında bazı kelimeler üzerine araştırmalar yaparak ve Türk tarihinin muhtelif kısımlarında durarak uzun müddet kıymetli izahlarla muallim beyleri aydınlattılar. Saat on yedi buçukta mektepten talebenin coşkun alkışları, sevgileri arasında çıktılar, askeri mahfelde çay içtikten sonra Vali Konağı'na döndüler.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Ocak 1933, Numara: 4139, s.1; *Cumhuriyet*, 22 Ocak 1933, Numara: 3131, s.1-2; *Akşam*, 22 Ocak 1933, Numara: 5133, s.1; *Vakit*, 22 Ocak 1933, Numara: 5403, s.1-2.

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in "kültür" kelimesinin Türkçe olduğu hakkındaki fikirleri için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.395-396. (Y.N.)

TÜRK TARİHİ TETKİK CEMİYETİ REİSİ YUSUF AKÇURA'YA*

(22 OCAK 1933)

Ankara, 25 (AA) - Reisicumhur Hazretleri Eskişehir'de incelemelerde bulunurlarken Lise'yi de ziyaret etmişler ve burada muallimlerle tarih ve dil meselesi üzerinde görüşmüşlerdi. Gazi Hazretleri bu görüşme esnasında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti tarafından yapılan yayınlar ve toplanmış olan Büyük Kongre mesaisinin memlekette olumlu neticelerini görmekten ileri gelen takdirlerini ifade eylemişlerdir. Bu münasebetle Reisicumhur Hazretleri ile Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Reisi Yusuf Akçura Bey arasında şu telgraflar teati edilmiştir:

[...]

Balıkesir, 22.1.1933

Akçura Yusuf Beyefendi
Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Reisi - Ankara

C. Yalnız Eskişehir'de değil, gezdiğim diğer yerlerde de feyizli mesainizin parlak semerelerini sevinçle görmekteyim. Cemiyetinizin bu yolda millete yapmakta olduğu ve yapacağı hizmet ölçülemeyecek kadar büyüktür. Üyelerin gözlerinden öperim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nden fotokosipisiyle birlikte aktaran: Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.750, 1010. Ayrıca bkz. *Anadolu Ajansı Bülteni*, Dördüncü Servis, Siyasi Bülten, 25 Ocak 1933, s.3; *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Ocak 1933, Numara: 4142, s.4; *Cumhuriyet*, 26 Ocak 1933, Numara: 3134, s.4; *Milliyet*, 26 Ocak 1933, Numara: 2502, s.1, 6; *Vakit*, 26 Ocak 1933, Numara: 5407, s.2. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.171.

ÜLKÜ DERGİSİNE*

(23 OCAK 1933)

Kütahya, 23 (AA) - Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Kâtipliği Ankara'da Halkevi tarafından çıkarılacak mecmuaya ad koymalarını Reisicumhur Hazretleri'nden rica etmiştir. Gazi Hazretleri Halkevlerinin fikirlerini yayımlayacak olan mecmuaya Türkçemizde ideal kelimesinin tam karşılığı olarak "Ülkü" ismini vermişler ve ilk sayısında basılmak üzere armağan ettikleri resmin altına şunu yazmışlardır:

23.1.1933

Ülkü'ye

Ülkü'den, öz ülkümüzü yayma yolunda kutlu verimler beklerim.

Gazi M. Kemal

* Klişesiyle birlikte aktaran: *Ülkü*, Şubat 1933, c.1, Sayı: 1; *Anadolu Ajansı Bülteni*, Birinci Servis, Siyasi Bülten, 24 Ocak 1933, s. 1; *Akşam*, 24 Ocak 1933, Numara: 5135, s.2; *Cumhuriyet*, 25 Ocak 1933, Numara: 3133, s.4; *Milliyet*, 25 Ocak 1933, Numara: 2501, s.6; *Vakit*, 25 Ocak 1933, Numara: 5406, s.2.

AFYON İSTASYONUNDAKİ UĞURLAMA DOLAYISIYLA HALKA*

(24 OCAK 1933)

Afyon, 24 (AA) - Reisicumhur Hazretleri istasyonu dolduran halkın alkışları ve coşkun "Yaşa" sesleri arasında vagonlarından çıktılar, halkın arasına girdiler ve onlarla görüştüler.

"Merhaba, nasılsınız?" *diye sordular.*

"Çok iyiyiz Paşam, başımızdan eksik olmayın" sesleri yükseldi. Birçokları ellerini öptüler. Halkevi Reisi Galip Bey'e Ev'in nasıl çalıştığını sordular ve izahat aldılar. Trenin basamağında halka karşı "Çok memnun oldum, fakat gece geç vakit çok zahmet etmişsiniz, soğukta üşüyeceksiniz, rahatsız olmayınız, Allahaısmarladık" *diyerek vagonlarına çekildiler.*

Tren etrafından ayrılmayan halka bekleyerek rahatsız olmamalarını birçok defalar tebliğ ettirdiler. Tren bir saat bekledikten sonra hareket etti.

* *Hâkimiyeti Milliye,* 25 Ocak 1933, Numara: 4141, s.1, 4; *Vakit,* 26 Ocak 1933, Numara: 5407, s.1.

BİRLEŞİK MEKSİKA HÜKÜMETLERİ REİSİ SEÇİLMESİ DOLAYISIYLA ABELARDO L. RODRİGUEZ'İ TEBRİK*

(25 OCAK 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Birleşik Meksika Hükümetleri Meşruti Reisi
Sinyor Abelardo L. Rodriguez Hazretleri'ne

Büyük ve iyi dost,

Birleşik Meksika Hükümetleri Meşruti Riyaseti'ne seçilerek 4 Eylül 1932 tarihinden vazife yapmaya başladığınızı bildiren mektubu memnuniyetle aldım.

Memleketinizin en yüksek iktidar mevkiini kazanmış olmanızdan dolayı Zatı Devletlerini tebrik ederken Türkiye ile Meksika arasında mevcut olan dostane münasebetlerin muhafaza ve kuvvetlenmesi hakkındaki teminata teşekkür eder ve hislerime mutabık bulunan bu vazifenin yerine getirilmesi hususunda aynı suretle mesai sarf edeceğimi beyan ederim.

Bu kanaatledir ki, yüksek hürmetlerimin ve dostluk teminatımın kabulünü Zatı Devletlerinden rica eylerim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz üç senesi İkincikânun [Ocak] ayının yirmi beşinci günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari-Meksika. K.60-0'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.323.

MAARİF VEKİLİ DOKTOR REŞİT GALİP BEY'E*

(25 OCAK 1933)

Ankara, 25 (AA) - Reisicumhur Hazretleri ile Maarif Vekili Reşit Galip Bey arasında şu telgraflar teati edilmiştir.

[...]

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Beyefendi'ye

Ziyaret ettiğim mekteplerde muallimlerin, talebelerin feyizli mesaisi ve yüksek heyecanını sevinçle görmekteyim. Gözlerinden öperim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Anadolu Ajansı Bülteni*, İkinci Servis, Siyasi Bülten, 27 Ocak 1933, s.1; *Cumhuriyet*, 26 Ocak 1933, Numara: 3134, s.4; *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Ocak 1933, Numara: 4142, s.1, 4 ve 27 Ocak 1933, Numara: 4143, s.5; *Vakit*, 26 Ocak 1933, Numara: 5407, s.2 ve 30 Ocak 1933, Numara: 5409, s.4. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.170; Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.750.

GAZİANTEP, ADANA, MERSİN, ANTALYA VE İZMİR SEYAHATLERİ HAKKINDA*

(26 OCAK - 2 ŞUBAT 1933)

Arife günü Gaziantep'i teşrif buyuran Reisicumhur Hazretleri, milli mücadeledeki kahramanlığı ve fedakârlıkları neticesi Gazi adını kazanan Antep'te halk tarafından büyük tezahüratla karşılanmışlardır. Gazi Hazretleri şehre ulaşmalarını müteakip Fırka merkezine gitmişler, orada Fırka, vilayet, kaza heyetlerini, Halkevi üyelerini kabul buyurmuşlardır. Reisicumhur Hazretleri Fırka'da Fırka üyelerinin adedini, mekteplerdeki talebe adedini, şehirde 1932 senesinde görülen bulaşıcı hastalıkları tespit eden grafikleri incelemişlerdir. Reisicumhur Hazretleri Fırka salonunda yerli mallarından meydana gelen sergiyi gezmişler ve beğenmişlerdir.

Gazi Hazretleri Gaziantep'te Vali Konağı'nda misafir edilmişlerdir. O gece Fırka'da 200 kişilik bir ziyafet verilmiştir. [...]

Gazi Hazretleri bayramın birinci günü sabahı Vilayet'i, Belediye'yi, Garnizon Kumandanlığı'nı ziyaret buyurmuşlardır. Reisicumhur Hazretleri Belediye'de şehir işleri, Belediye'nin gelirleri, su meselesiyle alakadar olmuşlar ve oradan ayrılırken Belediye Reisi'ne halkın gösterdiği tezahürattan dolayı memnuniyet ve teşekkürlerini beyan etmişlerdir. Gazi Hazretleri öğleden sonra Narlı istasyonuna hareket buyurmuşlar, kendilerini bu istasyona uğurlayan Gaziantep heyeti burada Reisicumhur Hazretleri'ne hemşerilik mazbatasını takdim etmişlerdir. Gazi Hazretleri bunu kıymetli bir hatıra olarak saklayacaklarını beyan buyurmuşlardır.[1]

* *Cumhuriyet*, 30 Ocak 1933, Numara: 3136, s.1, 4; 31 Ocak 1933, Numara: 3137, s.1; 2 Şubat 1933, Numara: 3140, s.1-2 ve 3 Şubat 1933, Numara: 3141, s.1, 6; *Milliyet*, 30 Ocak 1933, Numara: 2504, s.1, 7; *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Şubat 1933, Numara: 4146, s.4; *Vakit*, 31 Ocak 1933, Numara: 5410, s.2; 2 Şubat 1933, Numara: 5412, s.2 ve 3 Şubat 1933, Numara: 5413, s.1; *Akşam*, 2 Şubat 1933, Numara: 5142, s.1-2.

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Gaziantep'i ziyareti hakkında *Cumhuriyet'in 50. Yılında Gaziantep*'te şu bilgi yer almaktadır:

> "Atatürk, Gaziantep'e Narlı yolu ile gelmişti. Narlı'da trenden indiğinde Vali, kumandanlar, Belediye Başkanı ve diğer şehrin ileri gelenleri tarafından karşılanmıştı. Otomobillerle Narlı'dan Gaziantep'e gelmişti. 26 Ocak'ı 28 Ocak'a bağlayan geceyi Atatürk Gaziantep'te geçirdi. 28 Ocak günü Şeker Bayramı idi. Atatürk üstü açık bir araba ile Belediye'ye geldi. Lacivert bir elbise, gri kravat ve siyah iskarpinler giymişti. Halılar döşenmiş merdivenlerden ağır ağır çıktı. Şehir Meclisi odasına girdi. Şehrin ihtiyaçlarını, bütçesini ve yapılacak işlerini sorarak bilgi aldı. Şehir Meclisi üyeleri bazı isteklerde bulundular, Atatürk şöyle dedi: 'Antep güzel şehir, Gazientepliler vatanperver, cesur ve çok çalışkandır. Bu şehir her şeye layıktır. Gereken yardım yapılacaktır.'
> Atatürk'ten Gaziantep'e bir lise açılması istenmişti. 1 Şubat 1933'te Gaziantep'te ilk lise açıldı. Gaziantep Ortaokulu lise haline getirildi." Bkz. *Cumhuriyet'in 50. Yılında Gaziantep*, 1973, s.21. (Y.N.)

20 Haziran 1933 tarihli gazetelerde ise Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Gaziantep Belediye Başkanı aracılığıyla Gazianteplilere selam ve iltifatlarının tebliği hakkında şu haber yer almaktadır:

Gazi Hazretleri'nin seyahatlerine ait son telgraflar şunlardır:

Adana, 28 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bayramın ikinci günü Gaziantep'ten sonra Adana'yı şereflendirmişler ve halk tarafından kalpten gelen parlak tezahüratla karşılanmışlardır. [...] Reisicumhur Hazretleri kısa bir müddet Meclis Reisi Paşa'nın evinde dinlendikten sonra [...] Adana Halkevi'ni ziyaret ettiler. Cumhuriyet Halk Fırkası, Belediye ve Halkevi üyeleri burada Büyük Reis'i bekliyordu. Gazi Hazretleri Adana'da dil derleme faaliyetleri, dokuma fabrikalarının vaziyet ve kabiliyetleri, su işleri etrafında görüşüp konuştular. Sonra yine otomobilleriyle halkın Kanaryer dediği mezbahaya giderek bu çok modern ve güzel müesseseyi gezdiler. Şehri dolaşarak trenlerine döndüler. Adana sokaklarını dolduran halk Gazi Hazretleri'ni yollarda derin saygılarla selamlıyordu. Reisicumhur Hazretleri saat 16'da Kâzım Paşa ve kendisini uğurlamak için istasyona inen diğer zevatla vedalaşıp Mersin'e hareket buyurdular.

Adana, 29 - Gazi Hazretleri, Adana Mebusu Zamir Bey'in isminde aile adıyla bir kaynaşma münasebeti görmediklerinden kendisini "Damar" olarak isimlendirmişlerdir.

Zamir Bey Arıkoğlu ailesine mensuptur ve "Arık" saf ve temiz manasına geldiğinden "Zamir"in "Damar" olması Gazi Hazretleri tarafından uygun görülmüştür. Bu hususta icap eden resmi muamelenin icrasını Gazi Hazretleri ayrıca emretmişlerdir.

Mersin, 28 (AA) - Reisicumhur Hazretleri'nin trenleri yollarda ve bilhassa Tarsus'ta binlerce halkın alkışları ve "Yaşa" sesleriyle karşılanmış, saat 18.30'da Mersin'e varmıştır. [...] Reisicumhur Hazretleri, trende kendilerini Yenice'den karşılamış olan Mersin Valisi, mebusları, Mersin ve Tarsus Cumhuriyet Halk Fırkası ve Belediye Reisleri ve üyelerini kabul buyurarak bu mıntıkaya ait işler ve meseleler üzerine uzun müddet konuştular.

Antalya, 29 (AA) - Reisicumhur Hazretleri'ni getiren Gülcemal Vapuru saat 17 buçukta Antalya önlerinde demirledi. [...]

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri refakatlerinde Antalya Valisi, Belediye ve Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi ve üyeleri, Antalya ve Burdur mebusları, birçok yerli aileler vapura geldiler. Gazi Hazretleri Başvekil Paşa ve Antalyalılar ile uzun müddet konuştular. Başvekil Paşa'ya seyahatlerinden memnun olduklarını söylediler.

Hanımlarla hasbıhal ettiler, Halkevi'nin mesaisini ve dil incelemelerini sordular. Kendilerine verilen malumattan memnun oldular.

Gülcemal Vapuru gece İzmir'e doğru yoluna devam etti.

"Gaziantep, 19 (AA) - Reisicumhur Hazretleri'nin Ankara'da bulunan Belediye Reisi'mizi kabul buyurarak memleketimizin kahramanlık ve tarihinden övgü dolu bir lisanla bahis ve halkımıza selam ve iltifatlarının tebliğini arzu buyurdukları öğrenilince coşkun bir sevinçle şehir tamamen donatılmıştır. Saat onda Belediye önünde on binlerce halk karşısında buna ait telgraf şiddetli alkışlar arasında okunmuştur. Fırka Vilayet Reisi Ömer Asım Bey, bu teveccühün kıymetini izah ederek teşekkür arz edilmesi teklifinde bulunmuş ve bu teklif alkışlarla kabul edilmiştir. Şehrimiz bayram yapıyor." Bkz. *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1933, Numara: 3275, s.3; *Milliyet*, 20 Haziran 1933, Numara: 2642, s.2; *Vakit*, 20 Haziran 1933, Numara: 5547, s.2. (Y.N.)

İzmir, 1 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bugün refakatlerindeki alışılmış zevatla birlikte otomobillerle Vilayet makamını, Kumandanlığı, Cumhuriyet Halk Fırkası'nı ve Belediye'yi teşrif buyurmuşlardır.

[...]

Gazi Hazretleri [...] bir saat kadar Belediye'de kaldıktan sonra ayrılırken Belediye Reisi Behçet Salih Bey'e:

"Muhterem İzmir halkının gösterdiği samimi tezahürat ve muhabbetten dolayı çok mütehassis olduklarının" *iletilmesini emir buyurmuşlardır.*

İzmir, 2 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bugün öğleden sonra yanlarında Vali Kâzım Paşa olduğu halde otomobille Karşıyaka tarafında bir gezinti yapmışlar, sonra Bornova'daki Ziraat Mektebi'ne gitmişlerdir. Gazi Hazretleri mektepte talebe ve muallimler tarafından karşılanmış, "Merhaba efendiler, nasılsınız?" *diye talebenin hatırlarını sormuşlardır.*

Yeni yapılan mektep çok güzel ve modern bir müessesedir. Reisicumhur Hazretleri mektebin okuma odalarını, yatak, yemek ve konferans salonlarını gezip görmüşler, Vali ve Mektep Müdürü tarafından verilen izahatı alaka ile dinlemişlerdir. Gazi Hazretleri yollarda halkın samimi sevgi ve saygı tezahürleriyle selamlanarak saat 17.30'da konaklarına dönmüşlerdir.

ŞUBAT 1933 TAHSİSATI ALINDI BELGESİ*

(27 OCAK 1933)

Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti
Kalemi Mahsus Müdürlüğü

27.1.933

Lira	Kuruş
9078	27

Yalnız dokuz bin yetmiş sekiz lira yirmi yedi kuruştur.

Şubat 1933 tahsisatım olan yukarıda yazılı dokuz bin yetmiş sekiz lira yirmi yedi kuruşu Meclis veznesinden aldım.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, TBMM Mikrofilm Arşivi'nde bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. (Y.N.)

KÖPRÜLÜZADE FUAT BEY'İN BAYRAM TEBRİKİNE TEŞEKKÜR*

(28 OCAK 1933)

Ankara, 28.1.1933

Köprülüzade Fuat Beyefendi'ye
Darülfünun Profesörlerinden - İstanbul

Hakkımdaki samimi duygularınıza teşekkür eder, muvaffakiyet dilerim.

Gazi Mustafa Kemal

* Çankaya Köşkü Atatürk Arşivi, D: 86, F: 1/59'dan aktaran: Mehmet Önder, *Atatürk Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.45.

YENİ LİSE HAKKINDA GAZİANTEP VALİSİ AKİF BEY'E*

(2 ŞUBAT 1933)

Gaziantep Valisi Akif Beyefendi'ye

C. Yeni lisenin, memleket ve millete çok yararlı hizmet verecek gençler yetiştirmesini temenni ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Gaziantep*, 9 Şubat 1933, s.1. Ayrıca bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.753.

ISPARTALILARIN DAVETİNE CEVAP*

(3 ŞUBAT 1933)

Isparta, 3 (AA) - Isparta mebuslarıyla Fırka ve Belediye reisleri Reisicumhur Hazretleri'ne bir telgraf çekerek Isparta'yı teşrif buyurmalarını istirham etmişlerdir.

[...]

Reisicumhur Hazretleri Ispartalıların telgrafına aşağıdaki cevabı vermiştir:

Arzuma rağmen uğramaya imkân bulamadığımdan dolayı üzgünüm. Bununla beraber, bazı incelemeler için oraya hareket eden İktisat Vekili Celal Beyefendi namıma da güzel Isparta'yı ve onun muhterem halkını ziyaret edecek ve cümleye sevgi ve saygılarımı sunacaktır.

Gazi M. Kemal

* *Anadolu Ajansı Bülteni*, Üçüncü Servis, Siyasi Bülten, 3 Şubat 1933, s.3; *Cumhuriyet*. 4 Şubat 1933, Numara: 3142, s. l; *Vakit*. 4 Şubat 1933, Numara: 5414, s.1.

BURSA NUTKU*

(5 ŞUBAT 1933)

Türk genci, inkılapların ve rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır; rejimi ve inkılapları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve bir hareket duydu mu; bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır... demeyecektir. Hemen müdahale edecektir. Elle, taşla, sopa ve silahla... nesi varsa onunla kendi eserini koruyacaktır.

Polis gelecektir; asıl suçluları bırakıp, suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç, "polis henüz inkılap ve cumhuriyetin polisi değildir" diye düşünecek, fakat asla yalvarmayacaktır. Mahkeme onu mahkûm edecektir. Yine düşünecek: "Demek adliyeyi de ıslah etmek, rejime göre düzenlemek lazım!.."

* Rıza Ruşen Yücer, *Atatürk'e Ait Birkaç Fıkra ve Hâtıra*, Şaka Basımevi, İstanbul, 1947, s.5-6. Nutuk, kaynakta şu açıklamayla yer almaktadır:

"Bursa'da Ulucami'de namaz kılan yüz kadar insan, aralarında konuşmuşlar; neden İstanbul'da ezan Arapça okunurken Bursa'da Türkçe okunuyor diye dedikodu yaptıktan sonra, işi Evkaf Müdürü'nden sormaya karar vermişler. Evkaf Müdürü, Vali'ye gidin, demiş. Cemaat, topluca vilayete gidiyorlar. Fakat Vali öğle yemeğinde. Hükümet konağının mermer merdivenlerine çömelip bekleşiyorlar!..
Mesele polise, tümene, jandarmaya aksediyor. Tertibat alınıyor; bu arada Ankara'ya da 'Bursa'da irtica var!..' diye telgraf çekiliyor. Atatürk, otomobille İzmir'e gitmektedir. Haberi yolda alıyor. Yaptığı ve inandığı inkılapların öz mal sahibi sıfatıyla, tehlikede gördüğü eseri için hemen Bursa'ya koşuyor. İşi bizzat inceliyor; kararını Anadolu Ajansı'na kısa bir tebliğ ile bildiriyor: 'Bu, din meselesi değil, dil meselesidir!..'
O akşam, Çekirge yolundaki köşkte Atatürk'e bir yemek verildi. Sofrada on üç, on dört kişi var. O günkü hadiseden dolayı Atatürk'ün gönlünü almak üzere bu on dört kişiden birisi:
-'Efendim' diye söze başladı. 'Bursa gençliği bu hadiseyi hemen bastıracaktı. Fakat zabıta ve adliyeye olan güveninden ötürü...'
Devam edemedi. Atatürk bir işaretle sözünü kesti:
-'Bursa gençliği de ne demek? diye biraz sert sordu. Memlekette parça parça, yer yer gençlik yoktur, sadece ve toplu olarak Türk gençliği vardır!..'
Sonra, Türk gençliğinden ne anladığını şöyle tarif etti:" Bkz. *age*, s.5-6. (Y.N.)

Yusuf Ziya Bey 8 Şubat 1933 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde "Günün Akisleri" köşesinde bu konuda şunları yazmaktadır:

"Yirmi iki gündür adımlarının izleriyle yurdu bir altın haleye saran Gazi Afyon tepelerini aydınlatırken, Bursa ovasına küçük bir irtica gölgesi çöktü. Bir anda, O'nun, bir tepeden bir ovaya karanlıkları yırtan bir yıldırım hızıyla düştüğünü gördük!
Yurdun içindeki ve dışındaki yarasaların, bu canlı ışık fırtınasından nasıl ürperdiklerini düşünmek, Bursa hadisesinden duyduğumuz üzüntünün tesellisidir!" Bkz. *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933, Numara: 3146, s.3. (Y.N.)

Onu hapse atacaklar. Kanun yolundan itirazlarını yapmakla beraber; bana, İsmet Paşa'ya, Meclis'e telgraflar yağdırıp haksız ve suçsuz olduğu için tahliyesine çalışılmasını, kayırılmasını istemeyecek. Diyecek ki: "Ben, inan ve kanaatimin icabını yaptım. Müdahale ve hareketimde haklıyım. Eğer buraya haksız olarak gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren sebep ve etkenleri düzeltmek de benim vazifemdir!.."

İşte benim anladığım Türk genci ve Türk gençliği!..

EZANIN TÜRKÇE OKUNMASI ÜZERİNE BURSA'DA YAŞANAN OLAYLAR HAKKINDA ANADOLU AJANSI'NA*

(6 ŞUBAT 1933)

Bursa, 6 (AA) - Bazı mürtecilerin ezan ve kametin[1] *Türkçe okunmasından dolayı 1 Şubat'ta sebebiyet verdikleri hadise üzerine dün Bursa'yı teşrif eden Reisicumhur Hazretleri bu ana kadar mesele ile meşgul olmuşlardır. Bugün kendilerine iltihak eden ve hadisenin hükümet namına tetkiki ile meşgul olan Adliye ve Dahiliye Vekilleriyle de öğleden sonra müzakerede bulunmuşlardır.*

Bursa'dan ayrılmadan evvel Gazi Hazretleri Anadolu Ajansı'na şu tebliği yapmışlardır:

Bursa'ya geldim. Hadise hakkında alakadarlardan malumat aldım. Hadise aslında fazla ehemmiyete sahip değildir. Her halde cahil mürteciler Cumhuriyet adliyesinin pençesinden kurtulamayacaklardır.

Hadiseye dikkatimizi bilhassa çevirmemizin sebebi dini, siyaset ve herhangi bir tahrike vesile etmeye asla müsamaha etmeyeceğimizin bir daha anlaşılmasıdır. Meselenin mahiyeti esasen din değil, dildir.

Kati olarak bilinmelidir ki, Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında hâkim ve esas kalacaktır.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Şubat 1933, Numara: 4151, s.1; *Cumhuriyet*, 7 Şubat 1933, Numara: 3145, s.1; *Milliyet*, 7 Şubat 1933, Numara: 2512, s.1; *Akşam*, 7 Şubat 1933, Numara: 5147, s.1; *Vakit*, 7 Şubat 1933, Numara: 5417, s.1.
ABD Ankara Büyükelçisi Charles H. Sherrill'in ABD Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in din konusundaki görüşlerini aktaran ve bu arada Bursa hadisesine de değinen 17 Mart 1933 tarihli raporu için bkz. elinizdeki ciltte s.136-138. (Y.N.)

1 Kamet: Camide namaza kalkmak için okunan ezan. (Y.N.)

MİLLİ HEDEF HAKKINDA ARKADAŞLARA NOT*

Yalnız son kısımlarıdır

Benim için bir tek hedef vardır: Cumhuriyet hedefi. Bu hedefe ulaşmak için, belirli yolda yürüyen arkadaşların muvaffak olması için, girişilen doğru yolda, namuskârane yolda çok çalışmak ve faal olmak lazımdır.

Arkadaşlar, benden iltimas beklenmemelidir. Hepiniz benim nazarımda kıymetli, yüksek kardeşlersiniz. Amma hepinize göstereceğim hedef, âli, kutsi bir hedeftir. Hepiniz oraya yönelmişsiniz. Hanginiz daha güzel hatlarla, muvaffakiyetlerle oraya ulaşırsanız, onu, ellerimi çatlayıncaya kadar çarparak takdir edeceğim, alkışlayacağım.

Benden iltimas ve tarafgirlik beklemeyiniz arkadaşlar!

Adam olanlar, insan olanlar, fikirleri olanlar, yüksek ideali olanlar kıymetlerini göstersinler! Benim size kardeşçe söyleyeceğim şey budur. Bütün arkadaşlarıma beyan etmek mecburiyetindeyim ki, ben o milli hedefe bütün millet kütlesini yürütmek için tabii, ahlaki bir saikim, bunu isterim. Amma kim yapar? Kim yaparsa o muvaffaktır.

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Mart 1985, c.1, Sayı: 2, s.349-352. "TBMM ..... Encümeni" antetli kâğıda üç sayfa halinde yazılmış el yazısı notta tarih bulunmamaktadır. Kaynakta, belge fotokopisinin Prof. Dr. Afet İnan tarafından Atatürk Araştırma Merkezi'ne verildiği belirtilmektedir. (Y.N.)

MUHİTTİN PAŞA'NIN VAZİFESİNİN SONA ERMESİ ÜZERİNE MISIR KRALI I. FUAD'A*

(7 ŞUBAT 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Mısır Kralı Haşmetli Birinci Fuad Hazretleri'ne

Büyük ve iyi dost,

Haşmetaneniz nezdinde fevkalade delege ve ortaelçi olarak vazife yapmakta olan Muhiddin Paşa'nın başka bir vazifeye tayini münasip görülerek kendisinin işbu vazifesi sona ermiş bulunuyor.

Tam memnuniyetime sebep olacak bir surette yüksek vazifesini iyi yapmış olan adı geçenin Zatı Haşmetanelerinin ve Mısır hükümetinin teveccühlerine mazhar olmuş bulunduğunu tahmin ederim.

Bu fırsattan sevinçle istifade ederek Zatı Haşmetanelerine karşı beslediğim dostluk duygularıyla gerek şahsi saadetiniz ve gerek Mısır'ın refah ve yükselmesi hakkındaki dileklerimi teyit eylerim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz üç senesi Şubat ayının yedinci günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Mısır K. 1/14 - D.1.a.1'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.364-365.

MEHMET ALİ ŞEVKİ BEY'İN ORTAELÇİ ATANMASI ÜZERİNE MISIR KRALI I. FUAD'A*

(7 ŞUBAT 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Mısır Kralı Haşmetli Birinci Fuad Hazretleri'ne

Büyük ve iyi dost,

Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Krallığı arasında hayırlı olarak mevcut olan dostluğun muhafaza ve takviyesi isteğinde bulunduğumdan, Kahire Maslahatgüzarı bulunan Büyükelçilik Müsteşarı Mehmet Ali Şevki Bey'i Haşmetaneleri nezdine fevkalade delege ve ortaelçi olarak tayine karar verdim.

Adı geçenin vasıf ve hasletleri ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve kavrayış, kendisine verilen bu yüksek vazifeyi Haşmetanelerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapacağını göstermektedir.

Bu kanaatledir ki, Zatı Haşmetanelerinden kendisini iyi kabul buyurmalarını, gerek namıma ve gerek Türkiye Cumhuriyeti namına tarafından yapılacak bütün tebliğlere ve bilhassa Zatı Haşmetaneleriyle memleketiniz hakkında beslediğim dostane duygulara dair vereceği teminata tamamen inanılarak yüksek vazifelerinin iyi bir surette yerine getirilmesi için desteğe nail buyurulmasını dilerim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz üç senesi Şubat ayının yedinci günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Mısır K.1/14, D.1.a.1'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.365-366.

TOPKAPI SARAYI'NI ZİYARET*

(10 ŞUBAT 1933)

İstanbul, 10 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bugün öğleden sonra yanlarında İktisat Vekili Mahmut Celal Bey olduğu halde Beyoğlu ve İstanbul taraflarında bir otomobil gezintisi yaptılar. Önce Hürriyeti Ebediye Tepesi'ne kadar gittiler. Buradan Taksim-Galatasaray-Büyük Cadde'yi takiben Altıncı Daire önünden Bankalar Caddesi'ne indiler. Köprüden Eminönü-Sirkeci yoluyla Gülhane Parkı'nı teşrif ettiler. Parkı dolaştıktan sonra Topkapı Sarayı'nı gezdiler.

Gazi Hazretleri Mecidiye Köşkü'nden başlayarak Hazine ve Harem dairelerini ve Saray'ın muhtelif kısımlarını gördüler. Tarihi odalarla bunların mimari ve süsleme bakımından kıymetlerine ve teşhir edilen resimler, kıyafetler, silahlar ve diğer eşyaya dair müze müdürlerinden Tahsin Bey tarafından verilen izahatı dinlediler.

Reisicumhur Hazretleri gördükleri bu eserler arasında en ziyade Türk'ün eli, emeği ve zevki ile meydana gelmiş olanlar üzerinde durarak izahat ve malumat aldılar.

Hükümdarların 16. asırda giydikleri miğferleri bilhassa alakaya layık buldular. Bu miğferlerin bugünkü asker şapkaları gibi önlerinde güneşlik vardı. Ve bugün dahi kullanılabilecek bir biçimde idiler. 16. asrın bu güzel ve medeni kasket şekilleri karşısında nasıl olup da bilahara kavuk ve fes giyildiğine insanın hayret edeceği geliyordu.

Gazi Hazretleri Topkapı Sarayı'nı gezerlerken kapının önünde biriken halkın toplaşmasını görerek kendilerinin serbest bırakılmasını ve içeri girmelerine müsaade edilmesini emir buyurmuşlardır.

Zengin ve güzel bir müze halinde bulunan Topkayı Sarayı'ndan ayrılırken:

"Çok iyi tanzim edilmiş, teşekkür ederim" *diye memnuniyetlerini açığa vurdular.*

* *Cumhuriyet*, 11 Şubat 1933, Numara: 3149, s.1-2; *Vakit*, 11 Şubat 1933, Numara: 5421, s.1-2.

ROOSEVELT'E SUİKAST GİRİŞİMİ DOLAYISIYLA MÜTTEHİT AMERİKA HÜKÜMETLERİ REİSİ HERBERT HOOVER'A*

(16 ŞUBAT 1933)

Amerika Hükümet Reisliğine seçilmiş, fakat henüz işbaşına geçmemiş olan M. Roosevelt'e karşı yapılan suikasttan dolayı Cumhurreisi Gazi Mustafa Kemal Hazretleri, şimdiki Hükümet Reisi M. Hoover'e şu telgrafı çekmişlerdir:

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 16.2.1933

Müttehit Amerika Hükümetleri Reisi
Mr. Herbert Hoover Hazretleri'ne
Washington

Pek muhterem Mr. Roosevelt aleyhine vaki alçakça suikast teşebbüsü üzüntüme sebep oldu. Bu vesile ile dostane muhabbetlerimin ve asil Amerikan milleti hakkında Türk halkının hislerini yenileme teminatının kabulünü Zatı Devletlerinden rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.210; *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Mart 1933, Numara: 4173, s. I; *Milliyet*, 1 Mart 1933, Numara: 2534, s.3; *Cumhuriyet*, 1 Mart 1933, Numara: 3167, s.3; *Akşam*, 1 Mart 1933, Numara: 5169, s.2; *Vakit*, 1 Mart 1933, Numara: 5439, s.2.

SUİKAST GİRİŞİMİ ÜZERİNE FRANKLIN ROOSEVELT'E*

(16 ŞUBAT 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal
Tel

Ankara, 16.2.1933

Mösyö Franklin Roosevelt'e
Washington

Ekselanslarına karşı düzenlenen suikast teşebbüsünü tarifsiz bir öfkeyle öğrendim. Zarar görmemiş olmanızı öğrenmekle sevinç duydum, dostane muhabbetimden emin olmanızı rica ediyorum.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K.60-0'dan Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.210. Fransızca metin Kiraz Perinçek tarafından çevrilmiştir.

ANKARA HALKEVİ'NDEKİ NUTUKLARI DOLAYISIYLA İSMET PAŞA VE NECİP ALİ BEY'İ TEBRİK*

(24 ŞUBAT 1933)

Halkevlerinin birinci kuruluş yıldönümü dün bütün Türkiye'de büyük bir bayram şeklinde merasimle kutlanmıştır.

Bütün Halkevlerinde bayram tam saat 15'te başlamıştır. Bayram münasebetiyle Ankara ve İstanbul Halkevinde radyo tertibatı alınmış ve tam saat 15'te Ankara Halkevi'nde İsmet Paşa'nın nutkuyla başlayan merasimi bütün Türkiye radyoda takip etmiştir.

İsmet Paşa'nın sürekli alkışlarla sık sık kesilen nutkunu Necip Ali Bey'in bütün Halkevlerinin mesaisini, gayesini, muvaffakiyetini anlatan nutku takip etmiştir.

Nutuklar radyodan pürüzsüz ve tane tane olarak dinlenmiştir. [...]

İstanbul, 24 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bugün dairelerinden bir tarafa ayrılmamışlar, Ankara Halkevi'nde söylenen nutukları radyodan dinlemişlerdir. Gazi Hazretleri bu sırada Ankara'da İsmet Paşa Hazretleri'ne şu telgrafı göndermişlerdir:

Dolmabahçe, 24.2.933

İsmet Paşa Hazretleri'ne

Halkevi'nde söylediğiniz nutku zevkle dinledim, tebrik ve teşekkür ederim. Necip Ali Bey'in beyanat ve izahatından da çok memnun oldum. Kendisini tarafımdan takdir ve taltif buyurmanızı rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Mliliye*, 25 Şubat 1933, Numara: 4169, s.1; *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1933, Numara: 3163, s.3; *Milliyet*, 25 Şubat 1933, Numara: 2530, s.1; *Akşam*, 25 Şubat 1933, Numara: 5165, s.2; *Vakit*, 25 Şubat 1933, Numara: 5435, s.8. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçler i Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.171.

AMERİKA CEMAHİRİ MÜTTEHİDESİ REİSİCUMHURU FRANKLIN ROOSEVELT'İ TEBRİK*

(4 MART 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 4.3.1933

Amerika Cemahiri Müttehidesi[1] Reisicumhuru
M. Franklin Roosevelt Hazretleri'ne
Washington

Amerika Müttehit Devletleri'nin en yüce memuriyetini ele aldıkları bir sırada Zatıâlilerine en kuvvetli ve candan tebriklerimi beyan etmek isterim.

Bu münasebetle şahsi saadetiniz ve dost, asil milletin refahı ve saadeti için en hararetli temennilerde bulunurum.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.211-212; *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Mart 1933, Numara: 4187, s.1; *Milliyet*, 15 Mart 1933 Numara: 2548, s.2; *Vakit*, 15 Mart 1933, Numara: 5453, s.2.

1 Amerika Birleşik Devletleri. (Y.N.)

DARÜŞŞAFAKA LİSESİ MEZUNLARI CEMİYETİ'NE*

(13 MART 1933)[1]

Darüşşafaka'yı bitirenler toplanarak aralarında yeni bir cemiyet kurmuşlardı. Bu kuruluş münasebetiyle Gazi Hazretleri'ne ve Başvekil Paşa'ya çekilen tazim telgraflarına cevaplar gelmiş, Gazi Hazretleri şu telgrafı göndermişlerdir:

Hakkımda gösterilen temiz duygulara teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 13 Mart 1933, Numara: 2546, s.4.
1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 13 Mart 1933, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA İRAN ŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE*

(14 MART 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 14.3.1933

Alâ Hazreti Hümayun Şehinşah Pehlevi
Tahran

Zatı Şehinşahilerini doğumlarının yıldönümü münasebetiyle kutlulamaktan çok haz duymaktayım.

Bu vesile ile şahsi saadetleriyle kardeş İran milletinin saadet ve refahı hakkında yürekten dileklerimi tekrar eylerim.

Gazi. M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K.60-0'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.475; *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Mart 1933, Numara: 4193, s.1-2; *Cumhuriyet*, 21 Mart 1933, Numara: 3187, s.3; *Milliyet*, 21 Mart 1933, Numara: 2554, s.2; *Akşam*, 21 Mart 1933, Numara: 5189, s.2; *Vakit*, 21 Mart 1933, Numara: 5459, s.2.

KALİFORNİYA DEPREMİ ÜZERİNE AMERİKA REİSİCUMHURU FRANKLIN ROOSEVELT'E TAZİYE*

(14 MART 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 14.3.1933

Birleşik Amerika Hükümetleri Reisicumhuru Franklin Roosevelt'e

Birleşik Amerika'da vuku bulan müthiş felakete dair haberlerden pek üzülmüş olarak Zatı Devletlerine en hararetli taziyetlerimi arz eder ve dost Amerikan milletinin duyduğu derin matemden Türk halkının çok samimi bir surette hissedar olduğunu iletirim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)- İdari. K. 60-0'dan Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.213; *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Mart 1933, Numara: 4193, s. l; *Cumhuriyet*, 21 Mart 1933, Numara: 3187, s.3; *Milliyet*, 21 Mart 1933, Numara: 2554, s.2; *Akşam*, 21 Mart 1933, Numara: 5189, s.2; *Vakit*, 21 Mart 1933, Numara: 5459, s.2. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*'ndaki Fransızca metin Martı Şahin tarafından Türkçeye çevirilmiştir.

ERZURUM GENÇLERİNE*

(15 MART 1933)[1]

Erzurum'un kurtuluş bayramında İstanbul'daki Erzurumlular Halkevi'nde toplanarak bayramlarını kutlulamışlardır. O günkü merasimde yüksek makamlara çekilen tazimat telgraflarına şu cevaplar gelmiştir:

İstanbul Halkevi'nde Erzurum Gençlerine

Erzurum kurtuluşunun yıldönümünü ben de sizinle beraber kutlular, saygılı halka hakkımda gösterdikleri sevgiden dolayı teşekkür ederim.

Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 15 Mart 1933, Numara: 2548, s.5.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 15 Mart 1933, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

OĞLUNUN EVLİLİĞİNİ KUTLAMA DOLAYISIYLA HABEŞİSTAN KRALI I. HAİLE SELLASSİE'YE*

(16 MART 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Habeşistan Kralları Kralı Haşmetli Birinci Haile Sellassie Hazretleri'ne

Büyük ve iyi dost,

Pek sevgili oğlunuz İmparatorluk Veliahtı Fahametli Merd-Azmetch Asfa Wessen'in Tigre Prensi Fahametli Ras Syoum'un kızı Fahametli Prenses Welete Esraël ile evlenmesinin Addis-Abeba'da kutlandığını bildirmek suretiyle Zatı Haşmetaneleri dostluğunun yeni bir nişanesini göstermiş bulunuyor.

Zatı Haşmetaneleri muhterem şahıslarına ve hanedanlarına ilişkin her şeye ziyadesiyle alakadar olduğumdan şüphe etmemekle duygularıma tercüman olmaktadırlar.

En samimi kutlulamalarımın kabulünü Zatı Haşmetanelerinden diler ve bu fırsattan istifade ederek yüksek takdir ve değişmez dostluk hislerimi teyit eylerim, aziz ve büyük dost.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz üç senesi Mart ayının on altıncı günü yazılmıştır.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.176-177.

AMERİKA'NIN ANKARA BÜYÜKELÇİSİ CHARLES SHERRILL İLE GÖRÜŞMELER*

(16 MART 1933)[1]

[...] Türkiye Reisicumhuru'yla yaptığım görüşmelerin, başka seçkin Avrupa devlet adamlarıyla görüşmelerimden bariz şekilde ayrılan bir hususiyeti vardır. Gazi, yeri geldiğinde masadan büyük bir tabaka kâğıt alır ve renkli kalemlerle muharebe teferruatlarının krokilerini çizer yahut ayrıca mülakatlarında bulunan şahısların yerlerini gösterirdi. [...]

Mesela, Samsun'a hareket etmeden evvel Sultan'ın huzuruna en son kabulünü tasvir ederken, şöyle dedi:

"-Odaya alındığım zaman Sultan, şurada *(odanın çabucak çizdiği krokisi üzerinde burasını kırmızıyla işaretleyerek)* bir masanın önünde oturuyordu. Ben *(maviyle 'moi'[2])* burada, tam karşısındaydım.

Şurada pencere *(mavi bir P harfiyle gösterdi)* vardı ve Padişah benimle konuşuyorken devamlı olarak bu pencereden dışarı bakıyordu. Peki, neye baktığını tahmin edersiniz?"

Sonra, hemen birkaç küçük mavi gemi çizdi:

"-Boğaz'da tam Yıldız Köşkü'nün önünde demirlemiş duran Müttefiklerin donanmasına bakıyordu."

Bütün sahneyi siz de görüyordunuz. Hikâye sadece basit ve açık bir şekilde gelişmiyor; bu kroki sayesinde siz de sanki odanın içindeymişsiniz gibi hissediyor, orada olana bitene adeta şahit oluyordunuz.

Bunların en kıymetlileri üç tarihi muharebede –Anafarta (Suvla Körfezi), Sakarya ve Dumlupınar– tatbik etmiş olduğu stratejiyi tasvir ettiği krokilerdir.

[...]

Yunanlılar 10 Temmuz 1921'de İzmir'den yeniden ilerlemeye başlamışlardı. 1 Ağustos'ta demiryolunu hattını takip ederek mühim Eskişehir kavşağına kadar gelmişlerdi.

* Charles H. Sherrill, *A Year's Embassy to Mustafa Kemal*, Charles Scribner's Sons, New York-London, 1934, s.VIII-IX, 105-106; Amerika'nın Eski Türkiye Sefiri Charles Sherrill, *Gazi Mustafa Kemal Hz. Nezdinde Bir Yıl Elçilik*, Türkçeye Çeviren: Ahmet Ekrem, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1934, s.4, 40, 46-49; *Asia*, Mart 1934, c.34, Numara: 3, s.140-143'ten aktaran: *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Mart 1934, Numara: 4530, s.4; *Cumhuriyet*, 4 Mart 1934, Numara: 3530, s.3; *Vakit*, 4 Mart 1934, Numara: 5803, s.6. Sherrill'in *Asia* dergisindeki makalesinin İngilizce metni için bkz. Rıfat N. Bali, *New Documents on Atatürk/ Atatürk as Vieved Through The Eyes of American Diplomats*, The Isis Press, İstanbul, 2007, s.158-164. İngilizce metinler Şule Perinçek tarafından Türkçeye çevirilmiştir.

1 20 Mayıs 1932-29 Mart 1933 tarihleri arasında Amerika'nın Ankara Büyükelçiliği görevini yapan Sherrill, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ile kitabıyla ilgili olarak görevi süresince farklı tarihlerde altı kez görüşmüştür. (Y.N.)

2 Moi (Fr.): Ben. (Y.N.)

Hedefleri yeni başşehir Ankara idi. Arkalarındaki demiryolu hattını müdafaa edebilmek için hem kuzeye, hem de güneye doğru cephelerini genişlettiler. Orduları 88 000 piyade, 1200 süvariden meydana geliyordu ve hepsi 300 topla destekleniyordu. Bu Yunan cephesinin karşısında Türk müdafaa kıtaları yerleşmişti. Fakat toplamı yalnız 45 549 piyade, 4500 süvari, 177 top ve sadece keşif için kullanılabilen bir tek tayyare idi. Mustafa Kemal tarafından benim için çizilen ilk kroki geniş bir kavis halinde ilerleyen Yunan hattı ile solda mühim Afyonkarahisar kavşağındaki (burasını Af diye işaretledi) Türklerin (Türkler daima kırmızı, Yunanlılar mavi renkte) ana kuvvetlerini gösteriyordu.

Bu krokide de göreceğiniz gibi Mustafa Kemal Yunanlılara her yerde Helen demektedir. Niçin böyle söylediğini sorduğumda (bir an için askerden filolojiste dönüştü):

"-Bu adı tercih ediyorum, çünkü Helen, Türkçe kökenli bir kelimedir" *dedi.*

İsmet Paşa'yı Türk kuvvetlerinin başına getirmişti ve bu krokide, İsmet'in, kumandanın emirlerine uyarak sürekli cepheyi daraltmak suretiyle ve Eskişehir'in kuzey ve güney taraflarında uzanan tepeleri belirten elips şeklindeki yuvarlaklar üzerinden çekilerek, yavaş yavaş Türk kıtalarını nasıl geriye çektiğini göstermektedir. İlerleyen ve sayıca çok fazla olan Yunanların ancak yarı kuvvetine sahip Türk ordusunun şimdi asıl adam adama savaş başlamadan evvel cephesini daraltmak durumunda olduğu bir bakışta bellidir.

Türklerin geriye çekilişini gösteren kırmızı hatlar, Eskişehir'den geriye giderek ve Yunanlıları, Ankara'ya doğru Sakarya'nın beri tarafına çekerek, Türk cephesinin nasıl gittikçe daraldığını ve bu suretle kendini kuvvetlendirdiğini ortaya koymaktadır.

[...]

Şimdi de Sakarya ve stratejisi konusunda Gazi'nin kendi hikâyesini dinleyelim. Bu muharebenin büyüleyici tafsilatını Gazi bana olağanüstü modern Çankaya Köşkü'nün ikinci katındaki uzun köşeli kütüphanesinde anlattığı sırada okuyucunun da benimle birlikte bulunmasını isterdim. Burada iki tanesinin kopyası verilen, renkli kalemlerle (daima Türkler için kırmızı, Yunanlar için mavi) yeri geldiğinde çizdiği küçük planlar sebebiyle kesilen bir anlatım. O, gerçek bir tarihseverin –kendisinin böyle olduğunu öyle sık gösteriyordu ki– bütün katiliği yanında aynı zamanda ince bir mizah anlayışına da sahiptir. Bu onun tarih anlatımını zaman zaman askeri veya siyasi bazı liderlerin karakteristiklerini zekice tarif eden fevkalade eğlendirici kısa hikâyelerle zenginleştirmesine neden oluyordu.

Galiba bu biyografiye dair onunla yaptığım konuşmaların en iyileri bu harp sohbetleriydi. Konuşmalarımızın hiçbirisi iki saatten az olmamış, en uzunu da üç saat yirmi dakika sürmüştü. Ara sıra küçük fincanlarda gayet lezzetli Türk kahvesi ikram edilir, bazen de değişik olarak fasılalarda da bardakla limonata. Birkaç sigara da içilirdi. Ancak hikâyenin gerilimine nazaran beklenildiği kadar çok sigara içmiyor. Tarihçilerden pek azına nasip olmuş çarpıcı bir belagate sahiptir.

Gazi'nin ilginç bir "çift hatlı" zihni vardır. Bir hat siyasi tarihe, diğeri de askerliğe tahsis edilmiştir; ancak bu ikisini hiçbir vakit birbirine karıştırmaz.

"-Haydi, şimdi de o zamanın siyasi gelişmelerine dönelim" *diyerek anlatmakta olduğu harp stratejisinden henüz yeni kurulan siyasi makinenin nasıl işlediğinin tarifine geçer. [...]*

Türkiye'ye vardığım zaman, yabancı bir büyükelçi sıfatıyla eski harp sahalarını ziyaret etmem uygun gibi geldi. Bu dileğimi lazım gelen makamlara açtığım zaman bana Reisicumhur Mustafa Kemal'in eski düşman olan Yunanlılarla o harp sahaları üzerinde kurduğu dostluğu ve samimiyeti, oralardaki harp ve zafer hatıralarını yenilemeye tercih ettiği cevabı verilmişti.

Bu geniş görüşlü tavır, bana diğer fırsattan daha da derin bir surette tesir etti. Bir defa, Yunanları bu kadar kati bir bozguna uğrattıktan sonra Türkiye'nin niçin herhangi bir şekilde Yunanlardan tamirat bedeli istemekte ısrar etmediğini sorup öğrenmek istediğimde, bana Mustafa Kemal'in o zaman, herhangi bir vesile ile kesintiye uğrayabilecek ve iki memleket arasında ihtilafa sebep olacak usandırıcı yıllık tahsilat yerine, Yunanlarla yenilenecek ve belki de artacak ticari münasebetlerin Türkiye'ye daha çok kazandıracağına karar verdiğini söylediler.

Bu iki hikâye, güzide bir harp liderinin gönülden ne dereceye kadar bir sulh tatbikçisi olduğunu ve bütün Türkiye'nin komşularıyla geçmiş eski düşmanlıklar yerine dostluğu ikame etmek dileğinde bulunduğunu gösterir.

Gazi bir gün demişti ki:

"-Harbin sebeplerini kaldırınız; o zaman harp yaraları iyileşir" *ve pek haklı idi. Türkiye, hiçbir zaman Avrupa'daki iki en yakın komşusu, Yunanistan ve Bulgaristan'la bugün olduğu kadar iyi münasebette bulunmamıştır. Aynı şekilde Türkiye; Irak, İran, Afganistan ve nihayet Rusya ve İtalya ile dostane münasebetler inşa etmiştir. Bu suretle Mustafa Kemal son inkılaplarını tamamlamakta ve Türk Cumhuriyeti'ni herhangi bir tecavüz ihtimaline karşı emniyet altına almaktadır.*[1]

1 ABD Ankara Büyükelçisi Charles H. Sherrill'in ABD Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in din konusundaki görüşlerini aktaran ve bu arada Bursa hadisesine de değinen 17 Mart 1933 tarihli raporu şudur:

"Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği
No: 423
Ankara, 17 Mart 1933
Konu: Türkiye'de din
Çok Gizli

Saygıdeğer Hariciye Vekili
Washington

Beyefendi,

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal ile dün öğleden sonraki üç saatlik mülakatım zarfında (bakınız benim bugünkü tarihli No. 420) ve birlikte gözden geçirdiğimiz biyografisinin yazdığım sekiz bölümünü tartıştığımız sırada söz Türkiye'de din meselesine geldi. Türkiye Cumhuriyeti yönetiminde İslam dininin gelişimi konusunda epeyce çalışma yaptığıma dikkatini çektim ve biyografim maksadıyla - yayımlanmak veya yayımlamamak kaydıyla- bana söylemek istediği kadarıyla sınırlı olmak üzere bu mevzudaki kendi görüşünü bilmek istediğimi belirttim. Ona göre hangi kısmının kamuoyunu alakadar edeceğini veya etmeyeceğini belirterek mevzuya oldukça teferruatlı bir şekilde girdi.

Galiba, altı veya yedi yaşındayken annesi onu bir sıbyan mektebine göndermek istiyordu. Burada hoca sadece okuma yazma ve aritmetik dersleri vermeyecek, Kur'an'ı da öğretecekti. Bu, uzun Arapça parçaları ezberlemek demekti. Diğer yandan babası oğlanın din eğitiminin verilmediği laik bir mektebe gitmesini istiyordu. Her ne kadar sonunda baba galip geldiyse de, oğlan, annesi tarafından yaşadıkları Selanik'in âdetlerine uygun surette tören eşliğinde sıbyan mektebine gönderildi. Ertesi gün babası oğlanı eğitimini devam ettireceği laik okula götürdü. Annesi buna öyle üzüldü ve öyle çok ağladı ki, oğlanın teklif etmesi üzerine sıbyan okulundaki din hocası evlerine gelip O'na annesinin ar-

zu ettiği Kur'an eğitimini verdi. Bu eğitim sadece bir ay sürdü, ama en azından anneyi tatmin etti. Bu, O'nun ömrü boyunca aldığı tek din eğitimi oldu.

Kendisinin bir agnostik[1] olduğuna dair genelde kabul görmüş kanaati tamamen reddediyor, ancak dininin sadece kâinatın mucidi ve hâkimi tek Tanrı'nın varlığına inanmaktan öteye gitmediğini söylüyor. Bundan başka insanlığın böyle bir Tanrı inancına ihtiyacı olduğuna inanıyor. Buna bazı bakımdan dualar şeklinde bu Tanrı'ya başvurmanın insanlık için iyi olduğunu da ilave etti. Burada durdu.

Daha sonra bazı teferruatlarla neden o kadar inançlı bir Protestan Hıristiyan olduğumu sordu. Ben de ona, bu raporda yeri olmayan sebeplerimi belirttim. Bunun haricinde sorularında tamamıyla samimi gözüktüğünü, bütün hepsinin din konusunda zaten epeyce zihin yorduğunu gösterdiği hakkında genel mütalaamı söyleyebilirim. Daha sonra, on yıl önce kurduğu yeni Cumhuriyet'in Reisicumhuru olarak iktidara geldiği zaman İslam dininin bulunduğu durum hakkında bilgi vermeye başladı.

Şeyhülislamı ve ayrıca medreseleri (bu okullar küçüktü ama Kur'an öğretiliyordu), şeriat mahkemelerini ve bu mahkemelere riyaset eden kadıları, hocaları ve muhtelif dervişler dahil olmak üzere bütün ruhban sınıfını lağvetmeyi lüzumlu bulduğunu söyledi. Osmanlı İmparatorluğu idaresindeki bu tafsilatlı ruhban yapıdan tek geriye kalanın, müezzin olarak minarelerden halkı ibadete çağıran ve camilerde ibadeti yöneten imamlar olduğunu söyledi.

Ona az evvel tasvir ettiği bu yapıyı böyle tamamıyla yok ettikten sonra Türk gençliği için, şayet dini eğitim kaldıysa, ne kaldığını sordum. Yetersiz medrese sisteminin yerine bütün ülkeye yayılmış bütünlüklü ilk ve ortaöğretim sistemini geçirdiğini ve bu sistemin zaten var olan üniversiteye vb. kadar sürdüğünü; hem ilk hem de ortaokullarda, ikisinde de Kur'an'ın telkin ettiği Hz. Muhammed'in hayat hikâyesi ve daha iyi yaşama konusundaki hikmetli düstûrlarını kapsayacak dini eğitim verildiğini, bu dini eğitime bizim Yeni ve Eski Ahit'te ve Budist dini kitaplardakilerde de tasvir edilen diğer büyük dinler hakkındaki benzer bilgileri de dahil ettirdiğini söyledi.

Daha sonra O ve ben bu modern Türk dini eğitimi ile Birleşik Amerika'da ortalama Pazar okulunda verilen tarzının bir mukayesesini yaptık. Pazar okullarımızda verildiği gibi eğitimin Cuma sabahları kadınlar tarafından tüm ülkedeki Halkevleri'nde verilip verilemeyeceğini sorduğumda böyle bir fikrin muvaffak olacağına dair pek şüpheli göründü, ancak yeni bir fikir olduğunu ve dikkate alacağını söyledi.

Bu amaç için kadın öğretmen fikri ona cazip geldi. Çünkü bu, muhtemel siyasi desiseleri veya hocaların erkek taraftarlarının müdahalelerini veya da herhangi diğer mesele yaratacak ihtimalleri bertaraf etmiş olacaktı.

Bu münasebetle yeni vuku bulan Bursa hadisesinden serbestçe bahsetti ve hadisenin Türkler tarafından değil, üç yabancı; bir Arnavut, bir Bulgar ve bir Rus tarafından idare edildiğini söyledi. Hatta Üçüncü Enternasyonal tarafından tahrik edilmiş olabileceğini de ima etti. Sıkıntı vermesi muhtemel bu siyasi hareketi basit bir dil meselesine dönüştürmekle gösterdiği siyasi maharetten dolayı kendisine iltifatta bulundum, çünkü mesele halkı ibadete çağırırken sadece Arapçanın yerine Türkçeyi koymakla alakalıydı!

Bu sözlerim, O'nun Kur'an'ın Arapçadan Türkçeye modern tercümesini neden ve nasıl tazyik ettiği hakkında konuşmasına sebep oldu ve bu da o mevzuda yepyeni bir manzara ortaya çıkardı. Türk halkının uzun zamandan beri ezberden okuduğu bazı Arapça duaların gerçek manasını anlamaya başladığı zaman kendi kendisine çok kızacağını söylüyor. Kur'an'dan, Hz. Muhammed'in amcası ile amca kızının yaptıkları bir şeyden dolayı cehenneme gitmeleri için ettiği Arapça bir dua[2] okudu. 'Düşünen bir Türkün böyle bir duayı okumaktan elde edeceği faydayı veya alacağı herhangi bir dini ilhamı ta-

1 Agnostik: Bilinemezci. (Y.N.)

2 Kur'anı Kerim'in 111. suresi olan söz konusu Tebbet Suresi şöyledir: "1. Ebu Leheb'in elleri kurusun. Zaten kurudu. 2. Ona ne malı fayda verdi, ne de kazandığı. 3. O, bir alevli ateşe girecektir. 4, 5. Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu halde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir)." (Y.N.)

hayyül edin' dedi. Bu fikir çizgisini daha çok geliştirdikçe, ben de O'nun Kur'an'ın Türkçe okunmasını o kadar tazyik etmesinin sebebinin Kur'an'ı Türkler arasında geniş ölçüde itibardan düşürmek olduğu neticesine o derece vardım.

Daha sonra genel ve biraz da şaşırtıcı bir beyanda bulunarak Türk halkının gerçekte hiçbir şekilde dindar olmadığını, hâlâ camilere giden az sayıda insanın alışkanlıktan veya dualaların dokunaklı icrasının cezbine kapıldıklarından camiye gittiklerini ileri sürdü.

Vardığı bu neticelere gayet saygılı bir şekilde karşı çıktım ve O'nun iki Türk arkadaşının daveti üzerine 23 Ocak öğleden sonra geç saatlerde "Dua Gecesi"ni[1] izlemek üzere, camiye çevrilen Ayasofya'ya gittiğimizde eşimle benim yaşadığımız tecrübeyi anlattım. O'na camide ibadet eden (yüzde yirmisi askeri üniformalı) nasıl on bin kişilik kalabalık olduğunu ve tam bir saat boyunca Gazi'nin de varlığını kabul ettiği Tanrı'ya doğrudan dualar yönelttiklerini anlattım.

Bu kalabalığın miktarı, bu vakfetme ve bu vecd halleri hususunda izahat istemem, O'nun Türkiye gençliğine din hakkında malumat edinme fırsatı yaratmada Türk hükümetinin kısıtlı bir rol oynaması gerektiği kanaatine dair sadece daha fazla beyanatlar vermesine sebep oldu. Bu beyanatlarını bitirdiğinde şimdilik ortaöğretimde ve aynı zamanda üniversitenin dar ilahiyat bölümünde üç büyük din hakkında verilen tarihi eğitimden daha fazlasını öğretmeye inanmadığı açıktı.

Ancak Sovyetler'in dini tamamen lağvetme fikriyle kesinlikle mutabık değil. Belli başlı camilerin hükümet tarafından itinayla muhafaza edilmeleri ve tahsis edildikleri asli amaçlar için kullanılmaları gerektiği hususunda ısrarlı. Üç büyük dinin ahlak öğretilerinin hepsine inanıyor; ancak dinden ziyade ahlak olarak.

Bize ihsan ettiği hayırlar için tek Tanrı'ya minnettarlığımızı tekrar tekrar ifade etmenin eklenmemesi halinde, O'nun şahsi dini inancının eksik olacağını belirttiğim zaman şaşırmış, fakat alakadar göründü ve bundan başka onun açısından yeni bir fikir olması bakımından, mutlaka dikkate alacağını söyledi. Benimle bu konuda daha fazla konuşma arzusunu ifade etti. Bu beni şaşırttı, zira Yusuf Akçura Bey gibi samimi arkadaşları beni sürekli O'nunla din üzerine konuştuğum takdirde, Gazi'nin nazikçe 'dostluğumuz' olarak adlandırmak lütfunda bulunduğu münasebetlerimizin kesinlikle bozulacağı hususunda ikaz etmişlerdi. Konuşmamızın bu kısmının sonunda, daha önce bir yabancı ile hiçbir zaman bu mevzuya, hele kendi şahsi dini inançlarını da dile getirme hususunda, bu kadar derinlemesine girmediğini söylemek lütfunda bulundu.

Saygılarımla
Charles H. Sherrill"

Bkz. National Archives and Records Administration Maryland, RG 59 Records of the Department of State Relating to the Internal Affairs of Turkey, 1930-1944, Mikrofilm M 1224, rulo 10, belge no: 867.404/218'den fotokopisiyle birlikte aktaran: Rıfat N. Bali, "Amerikan Büyükelçisi Charles H. Sherrill'in Raporu Atatürk'ün Dine Bakışı", *Toplumsal Tarih*, Eylül 2006, Sayı: 153, s.18-19. İngilizce metin Şule Perinçek tarafından Türkçeye çevirilmiştir. (Y.N.)

1 Kadir Gecesi. (Y.N.)

Türkiye Cumhuriyeti
RİYASETİ
KÂTİBİ
UMUMİLİĞİ

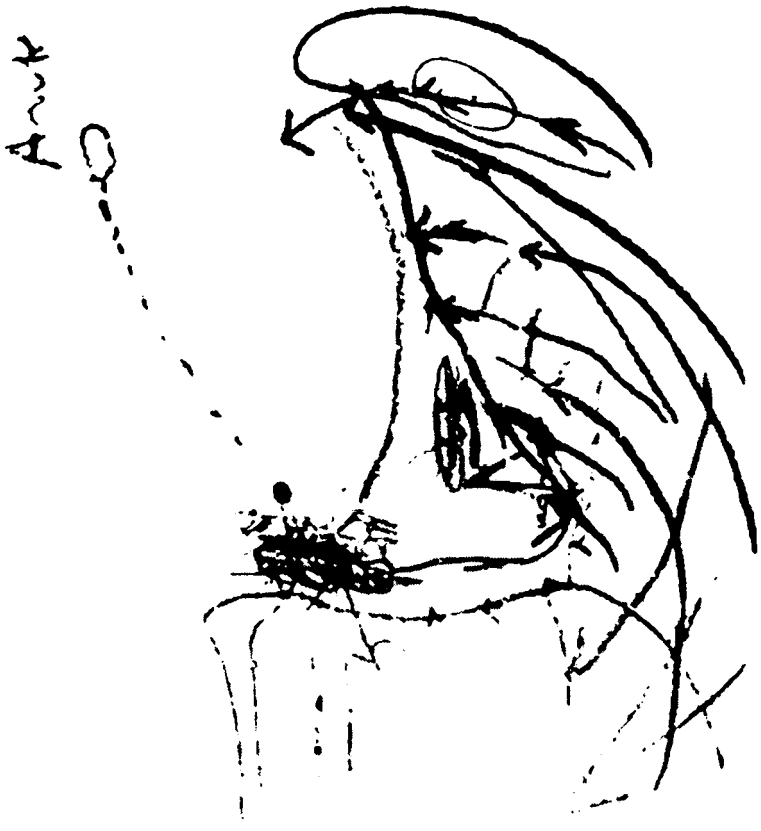

Mustafa Kemal Paşa Sakarya Savaşı'nı bana bu krokiyi çizerek anlatmıştı. Krokide Yunanlılar mavi, Türkler kırmızı olarak çizilmişti. Yunanlıların, Türklerin Ankara ile irtibatını kesmek için sol cenahı çevirmek istedikleri krokide açıkça görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa ise kuvvetlerini sağ cenahta toplayarak Yunan ordusunu ezmiş ve Sakarya'nın gerisine çekilmeye mecbur etmişti. (Charles H. Sherrill'in notu.)

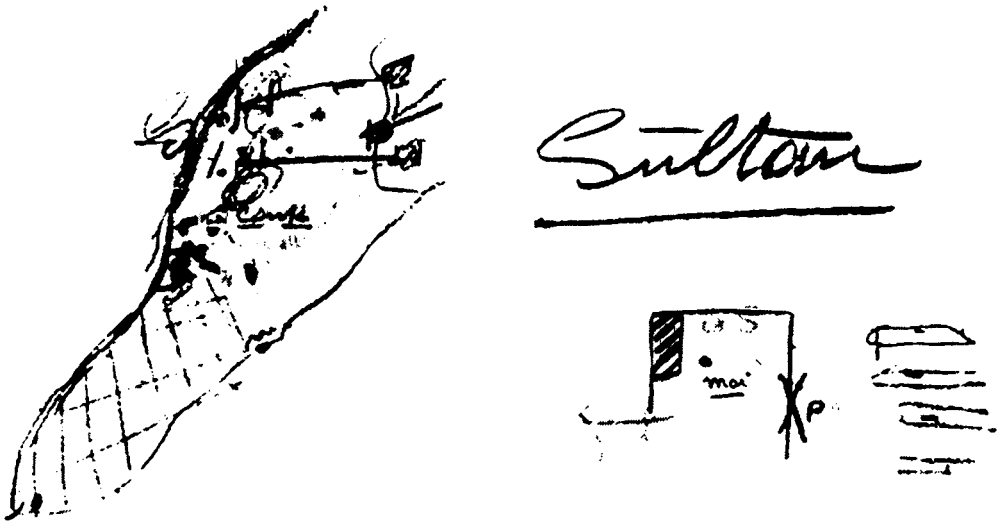

Mustafa Kemal Paşa bana Arıburnu ve Suvla Koyu harekâtını soldaki krokiyi çizerek anlatmıştı. Sağdaki kroki ise Mustafa Kemal'in Samsun'a hareketinden önce Padişah'la yaptığı son konuşmayı anlatırken çizdiği krokidir. (Charles H. Sherrill'in notu.)

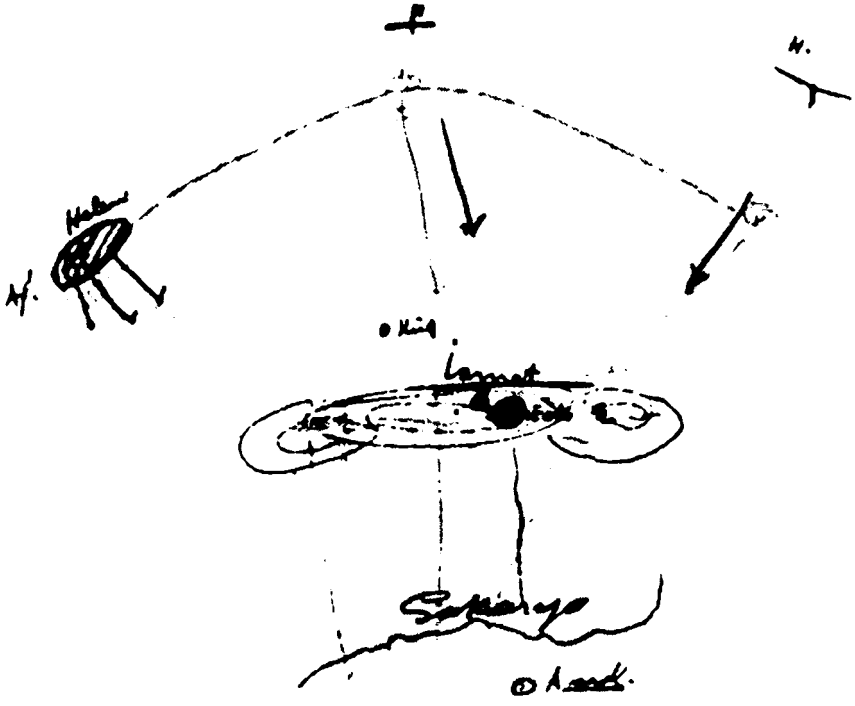

Bu kroki de, Sakarya Savaşı'nın birinci safhasına aittir ve Mustafa Kemal Paşa bana bu savaşı anlatırken çizmiştir. Türklerin (kırmızı) Ankara'ya doğru çekilerek cephelerini daraltmak ve bu suretle kuvvetlenmek istedikleri görülmektedir. (Charles H. Sherrill'in notu.)

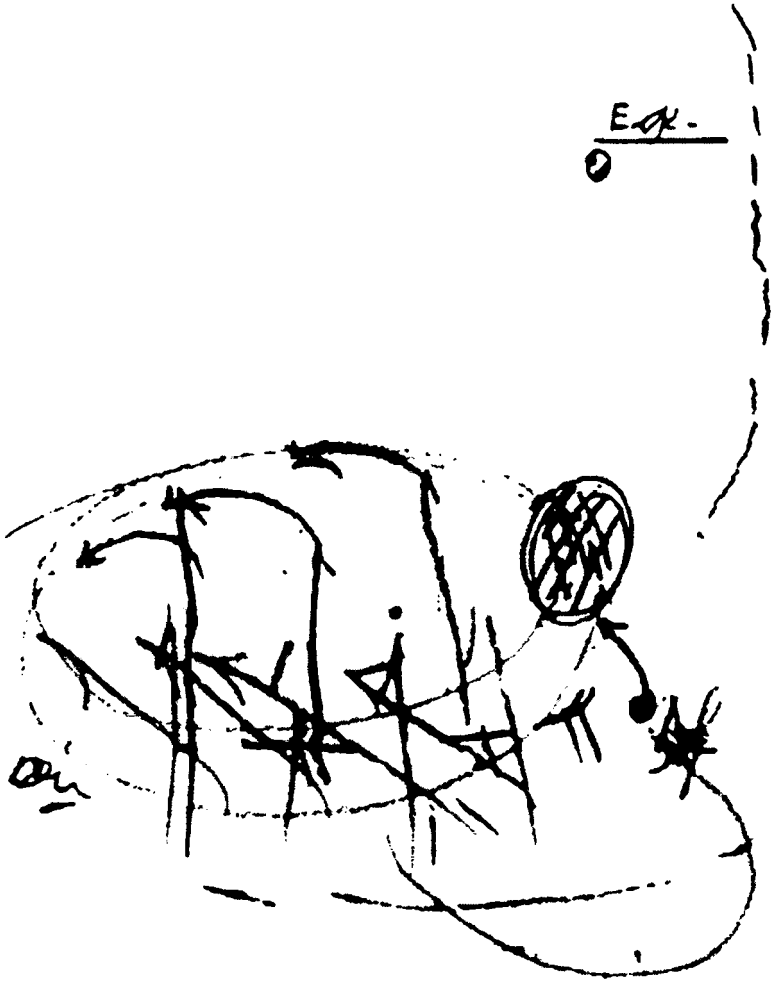

Mustafa Kemal Paşa Dumlupınar Savaşı'nı anlatırken bu krokiyi çizmiştir. Türk ordusunun (kırmızı) Yunanlıların (mavi) üç fırkasını ezdikten sonra düşmanın İzmir üstüne kaçmasını önlemek için yaptığı çevrilme hareketi krokide belirli bir şekilde görülmektedir.
(Charles H. Sherrill'in notu.)

FAHRETTİN PAŞA'YA DİKTE ETTİRİLEN ORDU'YA MESAJ*

(19 MART 1933)

Türk ordusu,

Sana bir şey söylemek isterim. Sana düşündüğünü söyleyecek olanın kim olduğunu bilmelisin. En aşağı yirmi yıl önceden beri Türk kahramanlarını savaşta, ulus, ülke ve ülkü savaşında idare etmiş olmakla övünür ve bugün Cumhuriyet'in büyük ordularından birinin müfettişi Fahrettin Paşa.

Türk ordusu, sen bütün dünya ordularının önündesin. Bu senin Altaylı dedelerinin sana öz armağan bıraktığı çok yüksek kıymetin solum bitmez tükenmez bir çakılıdır. Bunu size bugün niçin tekrar ediyorum? Biliyorsunuz, bütün insanlık dünyasına, insanlık dünyası diyorum, hakiki insan olan Türk budununun[1] hakiki düşmanları dememek için böyle diyorum. Fakat ben en nihayet bir Türk askeri, bir Türk kumandanı bütün bu kullandığım türlü dillerden sıyrılarak, sana, büyük Türk ordusuna diyorum ki, bunca uyutucu, bunca avutucu, bunca göz kamaştırıcı görünüşlere gözlerimizi aldırmaksızın silahlarımızı sıkı tutalım. Silahlarımızı büyük Türk ulusunu ezmek isteyenlerin gözlerine gezleyelim. Bunda amaç düşman olsun. Bu amaca giden kurşun Türk'ün ülkü kurşunudur. Türk ordusu, ulusun ülküsüne kurban vermiş, kurban veren kahraman Türk Ordusu, ben sana söyledim, gidiş yolunu sana gösteriyorum, ülkü yönünü. Yürü. Türk ordusu, buyruğum budur. *Yürü Türk ordusu, bize bunu diyen, Türk'ün ulu buyurganı Gazi Mustafa Kemal'dir.*[2]

* Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922 ve Sonrası Görüp Geçirdiklerim*, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970, s.451-452.
Fahrettin Altay, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından kendisine dikte ettirilen bu nutka kitabında şu açıklamayla yer vermektedir:

> "1933 yılı Mart ayının 19. günü Ankara'da Atatürk'ün sofrasında bulunuyordum. Bana orduya hitaben emir halinde bir nutuk yazarak yüksek sesle okumamı emretti, yazmak için düşünmeye başladığımı görünce,
> 'Ben söyleyeyim siz yazın, sonra okursunuz...' diyerek dikte ettirdi. Ben kendiliğimden nihayetine bir cümle ilave ettim ve okudum. Bir taraftan da plağa almışlar, buradan benim sesimi bana dinlettiler. Bu, o vakit bir yenilikti. Yazdırdıklarını buraya aynen yazıyorum:"

Bkz. *age*, s.451. (Y.N.)

1 Budun: Halk. Bu sözcük Orhun Yazıtları'nda kağana bağlı boylar toplulukları için kullanılıyordu ("Dokuz Oğuz bodunu", "Üç Ok bodunu" gibi). Köken anlamı: Boylar (Bod: boy, un: çoğul eki). Sözcük, burada "ulus, millet" karşılığı kullanılmıştır. (Y.N.)

2 Bu son cümle Fahrettin Altay tarafından nutkun sonuna eklenmiştir. (Y.N.)

EMPERYALİZMİN YOK OLACAĞI VE DOĞU MİLLETLERİNİN UYANIŞI HAKKINDA*

(27 MART 1933)[1]

Doğudan şimdi doğacak olan güneşe bakınız. Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün Doğu milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum.

Bağımsızlık ve hürriyetine kavuşacak daha çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşları şüphesiz ki ilerlemeye ve refaha yönelik olarak vuku bulacaktır. Bu milletler bütün güçlüklere ve bütün engellere rağmen mânileri yenecekler ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır. Sömürgecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerine milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağı geçecektir.

Size bu sözleri söyleyen Cumhurreisi değil, sadece Türk milletinin bir ferdi olarak Mustafa Kemal'dir. Bu hususa bilhassa nazarı dikkatinizi çekerim.

* *Dünya*, 20 Aralık 1954, Numara: 1007, s.1, 7. Ayrıca bkz. Şevket Süreyya Aydemir, "Bir Fikir Hareketi Vardı", *Cumhuriyet*, 6 Mart 1972, Numara: 17091, s.2.
Konuşma, kaynakta, Mısır Büyükelçisi Ahmet Remzi'nin ağzından şu açıklamayla yer almaktadır:

> "Vakit gece yarısını geçmiş, sabah yaklaşmıştı. Şafak sökmek üzereydi. Bu müddet zarfında Lider, Türk ihtilalinin prensiplerini ve milletin ruhunda beliren uyanıklığı anlatmıştı. Atatürk neşe içindeydi ve yüzündeki hatlar onun tarihe ismi geçecek unutulmaz adamlardan biri olduğunu ifade ediyordu. Gözleri kendinden emin bir insanın ifadesini veriyor ve onun Türkiye ve Türk milletine hizmet etmek için mukaddes bir vazife yüklendiği hakkındaki kanaatini belirtiyordu. 'Doğudan şimdi doğacak olan güneşe bakınız' dediği zaman ufukta güneşin ışıkları belirmişti. Bu sırada güneş bütün ışıkların kaynağı olan doğudan yavaş yavaş yükseliyordu." Bkz. *Dünya*, 20 Aralık 1954, Numara: 1007, s.1, 7. (Y.N.)

1 *Atatürk'ün Nöbet Defteri*'nde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 26 Mart 1933 Pazar günü "saat 15.00'te uyandığı, gece Mısır Sefarethanesi'ndeki süvareyi teşrif buyurduğu ve 9.00'da yattığı" ve 27 Mart 1933 Pazartesi günü "saat 19.00'da uyandığı" kaydı yer almaktadır. Bkz. *age*. Toplayan: Özel Şahingiray, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1955, s.147-148. (Y.N.)

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA MISIR KRALI I. FUAD'A*

(27 MART 1933)

Ankara, 27 (AA) - Gazi Hazretleri Mısır Kralı Hazretleri'ne doğum günü münasebetiyle şu telgrafı çekmiştir:

Doğumlarının yıldönümü münasebetiyle Zatı Haşmetanelerini yürekten kutlular ve şahsi saadetleriyle Mısır'ın refah ve ikbali için dileklerimi arz ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Mart 1933, Numara: 4200, s.1; *Milliyet*, 28 Mart 1933, Numara: 2561, s.2; *Cumhuriyet*, 28 Mart 1933, Numara: 3194, s.3; *Vakit*, 28 Mart 1933, Numara: 5466, s.6.

ALTES DUC DES ABRUZZES'İN ÖLÜMÜ DOLAYISIYLA İTALYA KRALI III. VICTOR EMANUEL'E TAZİYE*

(27 MART 1933)

Ankara, 27 (AA) - Gazi Hazretleri İtalya Kralı ailesinden Dük des Abruzzes'in ölümü dolayısıyla İtalya Kralı Hazretleri'ne şu telgrafı çekmiştir:

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel Ankara, 27.3.1933

İtalya Kralı III. Victor Emanuel Hazretleri'ne

Altes Duc des Abruzzes Hazretleri'nin vefatı haberini büyük bir üzüntüyle öğrendim. Zatı Haşmetpenahilerine en samimi taziyetlerimi bildirerek Kraliyet ailesinin derin matemine iştirak ettiğim teminatını arz ederim.

Gazi M. Kemal

* R.B.A. (TC Roma Büyükelçiliği Arşivleri) - K. 228/2'den Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.164; *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Mart 1933, Numara: 4200, s.1; *Cumhuriyet*, 28 Mart 1933, Numara: 3194, s.3; *Milliyet*, 28 Mart 1933, Numara: 2561, s.2; *Vakit*, 28 Mart 1933, Numara: 5466, s.6. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*'ndaki Fransızca metin Martı Şahin tarafından Türkçeye çevirilmiştir.

İSTANBUL MİLLİ TÜRK TALEBE BİRLİĞİ'NE*

(27 MART 1933)

Ankara, 27 (AA) - Milli Türk Talebe Birliği tarafından Reisicumhur Hazretleri'ne gönderilen telyazısı ile Reisicumhur Hazretleri'nin cevapları aşağıdadır:

[...]

İstanbul'da Milli Türk Talebe Birliği'ne

Milli ülküye ulaştıran öz dil yolunda durmadan şaşmaz büyük adımlarla yürümeye verdiğiniz değerden dolayı sizi överim. Yürekten sevgiler çocuklarım.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Mart 1933, Numara: 4200, s.1; *Milliyet*, 28 Mart 1933, Numara: 2561, s.2; *Akşam*, 28 Mart 1933, Numara: 5196, s.2; *Vakit*, 28 Mart 1933, Numara: 5466, s.6. Ayrıca bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.757.
Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri kitabında Büyükelçi Geçici Vekili Astahov'un Sovyet Dışişleri Halk Komiserliği'ne 3 Nisan 1933 tarihli şu telgrafına yer verilmektedir:

> "Profesörlerimiz,[1] dün Kemal'de sabaha kadar yaklaşık on iki saat geçirdiler. Dil ve Tarih Komisyonu üyesi toplam on yedi kişi vardı. Kemal, iki ülkenin bilim alanında yakınlaşmasını, daha da sıkı siyasi yakınlaşmanın şartı olarak gördüğünü söyledi. Son zamanlarda, bunun, ciddi uluslararası durum nedeniyle özellikle gerektiğini belirtti. İki ülkenin başlarının buluşması dileğini ima etti ve hatta bulunan rejim farklılıklarının ileride azalması için çabaladığını da söyledi (Gerçekten, bizim onunla buluşacağımızı umuyor). Avrupa'ya, Japonlara ve Hitler'e sövdü. Profesörlere. açıktan bilimsel işbirliği alanında belli bir plan oluşturmayı önerdi, Türk alfabelerinin birleştirilmesi arzusundan bahsetti. Türk Bilimler Akademisi'nin kurulması fikrini, mevcut bilim komisyonunu bunun başlangıcı olarak düşündüğünü söyleyerek onayladı. Profesörlerin, akademinin açıktan Türklerin gücüyle çalışması gerektiği düşüncesini paylaşarak, kendisinin gibi gördüğü Sovyet bilimleri için istisna yarattığını söyledi. Astahov."

Dokumenti Vneşney Politiki SSSR, c.16, s.215 vd.'den aktaran: Mehmet Perinçek, *Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri Sovyet Arşiv Belgeleriyle*, 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 2007, s.419.
Atatürk'ün Nöbet Defteri'nde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 22 Mart 1933 günü saat 13.00'te uyandığı ve Rus Sefiri'yle birlikte iki Rus âlimini kabul buyurduğu, 2 Nisan 1933 günü de saat 12.00'de uyandığı, Dil Cemiyeti'nin Köşk'te toplandığı ve gece 3.00'te yattığı belirtilmekte, o gün kabul edilenler arasında Dil Cemiyeti yöneticileri yanı sıra iki Rus profesör de kaydedilmektedir. Bkz. *Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938*. Toplayan: Özel Şahin Giray, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1955, s.146, 149. (Y.N.)

1 Sovyet Akademisyenleri Marr ve Samoyloviç'ten bahsedilmektedir. (Mehmet Perinçek'in notu.)

YUNAN MİLLİ BAYRAMI DOLAYISIYLA REİSİCUMHUR ALEKSANDR ZAİMİS'İ TEBRİK*

(28 MART 1933)

Ankara, 28 (AA) - Yunan milli bayramı münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'yle Yunan Reisicumhuru arasında şu telgraflar teati edilmiştir:

Yunan milli bayramı münasebetiyle Zatı Devletlerine en dostane tebriklerimle birlikte dost asil Yunan milletinin refahı ve onun muhterem reisinin şahsi saadeti için olan temennilerimi iletirim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Mart 1933, Numara: 4201, s.1; *Milliyet*, 29 Mart 1933, Numara: 2562, s.2; *Cumhuriyet*, 29 Mart 1933, Numara: 3195, s.3; *Vakit*, 29 Mart 1933, Numara: 5467, s.2; *Akşam*, 29 Mart 1933, Numara: 5197, s.2.

AKRON BALONU FELAKETİ DOLAYISIYLA AMERİKA CUMHURREİSİ FRANKLIN ROOSEVELT'E TAZİYE*

(6 NİSAN 1933)

Ankara, 13 (AA) - Akron Balonu'nun uğradığı kaza dolayısıyla Reisicumhur Hazretleri'yle Birleşik Amerika Cumhurreisi M. Roosevelt ve Hariciye Vekili Doktor Tevfik Rüştü Bey'le Amerika Hariciye Nazırı arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur:

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 6.4.1933

Franklin Roosevelt Hazretleri

Akron Balonu'nun uğradığı felaketi büyük bir üzüntüyle haber aldım. Bu kazada ölen kıymetli Amerikalıların kaybından dolayı en derin taziyelerimi Zatı Devletlerine arz eder, Türk milletinin büyük dost milletin matemini çok candan paylaştığını bildiririm.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Amerika K. 21, D. 3-b.1'den Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.215-216; *Anadolu Ajansı Bülteni*, Üçüncü Servis, Siyasi Bülten, 13 Nisan 1933, s.3; *Milliyet*, 14 Nisan 1933, Numara: 2575, s.2; *Cumhuriyet*, 14 Nisan 1933, Numara: 3208, s.3; *Vakit*, 14 Nisan 1933, Numara: 5480, s.10.

MISIR KRALI I. FUAD'A TEŞEKKÜR*

(8 NİSAN 1933)

Ankara, 8 (AA) - Mısır Kralı Birinci Fuad Hazretleri'yle Reisicumhur Hazretleri arasında şu mektuplar teati edilmiştir:

[...]

Zatı Haşmetanelerinin göndermek nezaketinde bulundukları mektuptan pek ziyade müteşekkirim. Birbirimizi daha iyi tanımaya ve daha ziyade takdir etmeye yönelik olan temasların memleketlerimiz arasında mevcut kardeşlik bağlarını sağlamlaştıracağı şüphesizdir. Bu arzuyladır ki, zuhur eden bu fırsatın karşılıklı dostluğumuzu sağlamlaştırmak imkânını bahşetmiş olmasını görmekle pek bahtiyarım.

Gazi M. Kemal

* *Anadolu Ajansı Bülteni*, Üçüncü Servis, Siyasi Bülten, 8 Nisan 1933, s. 1; *Milliyet*, 9 Nisan 1933, Numara: 2570, s.2; *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1933, Numara: 3203, s.3; *Vakit*, 9 Nisan 1933, Numara: 5475, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Nisan 1933, Numara: 4209, s.1.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN BULGARİSTAN ORTAELÇİSİ ANTONOV'UN NUTKUNA CEVAP*

(15 NİSAN 1933)

Ankara, 15 (AA) - Yeni Bulgar Sefiri Mösyö Antonov bugün Çankaya Köşkü'nde Reisicumhur Hazretleri tarafından kabul edilerek itimatnamesini takdim etmiştir.

Sefir Cenapları bu münasebetle şu nutku söylemişlerdir: [...]

Reisicumhur Hazretleri şu cevabı vermişlerdir:

Ankara, 15 Nisan 1933

Elçi Hazretleri,

Haşmetli Bulgar Kralı Hazretleri'nin Zatı Devletlerini nezdime fevkalade delege ve ortaelçi tayin buyurduklarını bildiren mektuplarını büyük bir memnuniyetle alıyorum.

Yüksek vazifeniz için düşünüşünüzü gösteren sözlerinizi büyük bir zevkle dinledim. Burada çalışmalarınızın bilhassa iki komşu devlet arasındaki dostluğu artırmaya yarayacağına şüphe etmem. Bu yolda bizim de isteklerimizle tamamıyla birleşmiş oluyorsunuz. Hakikatte milletlerimizin birbirine yürekten duygularla en çok yaklaşmaları menfaatlarına en uygun olanıdır.

İki milleti birleştiren yüzlerce ve yüzlerce senelik bağların, iki milletin birbirini değerleriyle tanımalarının ve menfaatlarını anlamalarının Türkiye'deki işinizi kolaylaştıracağı tabiidir.

Bizzat benim Haşmetli Bulgar Kralı ve Bulgar milleti hakkında, Bulgaristan'da bilindiğini sevimli sözlerinizden bir kez daha öğrendiğim dostluk hislerimin ve Cumhuriyet hükümetinin komşu memleketin dostluğuna verdiği kıymetin de size Türkiye'de sıcak ve devamlı bir destek muhiti yaratmakta esaslı yardımı olacaktır.

Elçi Hazretleri,

Türk-Bulgar dostluğu söz konusu olunca bu dostluk için çok emeği geçen mümtaz selefiniz Mösyö Pavloff'u hatırlamamak mümkün değildir. Kendisinin hizmetlerinden memnuniyetimi bir daha söylemek isterim.

Şahsım ve Türk milleti hakkında yüksek Kralınızın ve Bulgar milletinin asil hislerine teşekkürlerimi söylerken Haşmetli Bulgar Kralı Hazretleri'yle dost Bulgar milleti hakkında gerek şahsımın ve gerek memleketimin yüksek takdir duygularını ve hararetli saadet ve refah temennilerini ifade etmekle bahtiyarım.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Bulgaristan. 2/49 - D.1.a.2'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.531-532; *Anadolu Ajansı Bülteni*, Üçüncü Servis, Siyasi Bülten, 15 Nisan 1933, s.5-6; *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Nisan 1933, Numara: 4215, s.1, 4; *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1933, Numara: 3210, s.3; *Milliyet*, 16 Nisan 1933, Numara: 2577, s.1, 5; *Vakit*, 16 Nisan 1933, Numara: 5482, s.2.

CEMİYETİ TEDRİSİYE REİSİ İSTANBUL MEBUSU HALİL ETHEM BEY'E*

(21 NİSAN 1933)[1]

Darüşşafaka'yı idare eden Cemiyeti Tedrisiye'nin[2] *senelik kongresi dolayısıyla çekilen tazim telgraflarına aşağıdaki cevaplar gelmiştir:*

İstanbul Mebusu Halil Ethem Beyefendi
Cemiyeti Tedrisiye Reisi - İstanbul

Hakkımdaki temiz duygulara teşekkür ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Vakit*, 21 Nisan 1933, Numara: 5487, s.7.
1 *Vakit*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 21 Nisan 1933, telgrafın *Vakit*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)
2 Bugünkü adıyla Darüşşafakalılar Cemiyeti. (Y.N.)

HİMAYEİ ETFAL CEMİYETİ KONGRE REİSİ DR. RIZA NURİ BEY'E*

(23 NİSAN 1933)[1]

Himayei Etfal[2] *Kongresi münasebetiyle çekilen tazim telgraflarına şu cevaplar gelmiştir:*

Dr. Rıza Nuri Bey
Himayei Etfal Cemiyeti Kongre Reisi

Hakkımdaki temiz duygularınıza teşekkür eder, muvaffakiyetler dilerim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 23 Nisan 1933, Numara: 2584, s.3.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 23 Nisan 1933, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

2 Çocuk Esirgeme Kurumu. (Y.N.)

23 NİSAN BAYRAMI DOLAYISIYLA GELEN TEBRİKLERE TEŞEKKÜR*

(24 NİSAN 1933)

Ankara, 24 (AA) - Riyaseti Cumhur Umumi Kâtipliği'nden:

Reisicumhur Hazretleri 23 Nisan Bayramı'nı kutlulayan zatlara, cemiyetlere ve belediyelere sevinç ve teşekkürlerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1933, Numara: 3219, s.3; *Akşam*, 25 Nisan 1933, Numara: 5221, s.2.

MİLLİ TÜRK TALEBE BİRLİĞİ KONGRESİ DAİMİ DELEGELERİNE*

(25 NİSAN 1933)

Milli Türk Talebe Birliği tarafından Reisicumhur Gazi Hazretleri'ne gençliğin son gösterisi hakkında bir telgraf çekilmişti. Telgrafa Reisicumhur Hazretleri şu karşılığı vermişlerdir:

Milli Türk Talebe Birliği Kongresi Daimi Delegelerine

Gençliğin çalışkan, hassas ve milliyetçi yetişmesi esas dileklerimizdendir. Gençlik her türlü faaliyetlerinde Cumhuriyet kanunlarına ve Cumhuriyet kuvvetlerinin usul ve kaidelerine riayetkâr bulunmaya da dikkatli olmalıdır. Cumhuriyet hükümetinin milli meselelerde vazifesini bilir olduğuna, kanunların ve adli kuvvetlerin adaletine emin olunuz.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1933, Numara: 3222, s.1; *Akşam*, 28 Nisan 1933, Numara: 5224, s.1; *Vakit*, 28 Nisan 1933, Numara: 5494, s.1; *Milliyet*, 29 Nisan 1933, Numara: 2590, s.1.
17 Nisan 1933 gecesi Bulgaristan'ın Razgrat kasabasındaki Türk mezarlığı bir kısım mütecavizler tarafından tahrip edilince, Üniversite ve yüksekokul öğrencileri, İstanbul'da 20 Nisan 1933 günü gösteri yaparlar ve Bulgar mezarlığına çelenk koyarlar. Bu gösterilerin izin alınmadan yapılmasından dolayı takibata geçilmesi üzerine, izinsiz gösteri ile bir ilgileri olmadığını telgrafla bildiren Milli Türk Talebe Birliği Kongresi daimi delegelerine Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal yukarıdaki telgrafla karşılık verir. Telgraf, Milli Türk Talebe Birliği'nin 25 Nisan 1933 günü Halkevi'nde yaptığı olağanüstü kongresinde okunur. (Y.N.)

YALINCAK KÖYÜ AHLATBEL KAZISINI İNCELEME*

(5 MAYIS 1933)

Ankara, 5 (Hususi) - Maarif Vekili Reşit Galip Bey, Ankara Valisi Nevzat, Mebus Tahsin, Darülfünun Tıp Fakültesi Antropoloji Mütehassısı Doktor Şevket Aziz, Ankara Maarif Müdürü Rahmi, Müzeler Müdürü Hamit Zübeyir Beyler bu sabah otomobillerle Ankara'dan hareket ederek 18 saat[1] *uzaklıkta Haymana yolu üzerinde Yalıncak köyünün Ahlatbeli denilen mevkiindeki 12 höyük etrafında incelemelerde bulundular.*

İncelemeler neticesinde bunlardan birinin açılmasına karar verildi. Hafriyata derhal başlanıldı. Bu höyükte kıymetli tarihi eserler bulunduğu tahmin ediliyor.

Hafriyat ve incelemeler esnasında saat 10 buçuk sularında Reisicumhur Hazretleri de refakatlerinde Mebus Tahsin, Riyaseti Cumhur Umumi Kâtibi Hikmet ve yaverler olduğu halde otomobille oraya gitmişlerdir.

Gazi Hazretleri orada incelemeler yapmışlar ve bir çadır kurdurarak çalışmayı oradan takip etmişlerdir.

Reisicumhur Hazretleri hafriyat mahallinde saat 13 buçuğa kadar kalarak Reşit Galip Bey'le eski eserler etrafında görüşmüşler ve:

"Hafriyata devam ediniz bakalım" *demişlerdir.*

* *Vakit*, 6 Mayıs 1933, Numara: 5502, s.2.

1 *Vakit*'te "18 saat" şeklinde. Ancak Yalıncak köyü, Ankara il merkezinin 14 kilometre güneybatısında bulunmaktadır. (Y.N.)

KÂZIM KARABEKİR'İN MEKTUBU HAKKINDA FALİH RIFKI BEY'E*

(7 MAYIS 1933)

Ankara, 7 (Telefonla) - Gazetemizde "Millici" imzasıyla yayımlanan hatıralar münasebetiyle Kâzım Karabekir Paşa'nın gönderdiği mektup hakkında Hâkimiyeti Milliye Başyazarı Falih Rıfkı Bey Reisicumhur Hazretleri'nin değerlendirmelerini sormuştur.

Falih Rıfkı Bey'in mektubun kendileri tarafından görülmüş olup olmadığına dair olan sorusuna Gazi Hazretleri kısaca şu cevabı vermişlerdir:

"-Okudum."

"-Bu hususlaki intibaınızı sormaklığıma müsaade buyurur musunuz?" Sorusuna da:

"-Evet, bu mektubu yazan üzerine akıl doktorlarının dikkat nazarını çekerim" *cevabını vermişlerdir.*

* *Milliyet*, 8 Mayıs 1933, Numara: 2599, s.1; *Cumhuriyet*, 8 Mayıs 1933, Numara: 3232, s.1; *Akşam*, 8 Mayıs 1933, Numara: 5234, s.1.

Milliyet gazetesinde 14 Nisan-27 Haziran 1933 tarihleri arasında, milli mücadele yıllarına ait o zamana kadar yayımlanmamış bazı hatıralar "Ankaralının Defteri" başlığı ve "Millici" imzasıyla yayımlanmıştır. Kâzım Karabekir Paşa, *Milliyet* gazetesinde 5 Mayıs 1933'te yayımlanan ilk mektubuyla, "Ankaralının Defteri" adlı yazı dizisinde "Milli Mücadele hakkındaki olayların yanlış tespit edildiğini" ileri sürmüş ve ardından beş mektup daha yazmıştır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in yukarıdaki değerlendirmesi, Kâzım Karabekir'in aşağıda yer alan ilk mektubuna ilişkindir:

"Erenköy, 30.4.933

Efendim,

27.4.1933 tarihli gazetenizde 'Ankaralının Defteri' tefrikasında Celalettin Arif Bey meselesini ve şahsıma ait değerlendirmenizi okudum. Pek yanlıştır. Aradan 13 sene geçmesine rağmen İstiklal Harbi'ne ait hadiselerin hâlâ hakikatini bilmemekliğin iki mühim sebebi vardır:

1. Yapanların şimdiye kadar bir şey yazamaması,
2. Yazıcılarımızın da yapanlardan hakikati öğrenmek için bir şey sormamalarıdır.

Bu iki sebep medeniyet ve hakikat karşısında mühim suçlardır ki, azı yapanların, çoğu da yazıcılarındır. Suçu bu suretle taksimden sonra bu hadiseyi anlatayım.

Celaleddin Arif Bey Erzurum'a geldiği zaman harici vaziyet şu idi:

Ermeniler katliamlarına devamla Kars ve Ardahan vilayetlerindeki Türkleri bitiriyorlar, cephemize devamlı taarruzlarda bulunuyorlar ve 'Sivas'a, Kızılırmak'a' diye bağrışıyorlardı. Ne benim ve ne de Hariciye Vekili'mizin müracaatları iyi kabul görmemişti. Bu hal aylardan beri böyle devam ediyordu.

Dahili vaziyet ise:

Ankara bir türlü karşı harekete müsaade etmiyor ve böyle bir hareketin milli felaketin başlangıcı olacağını zannediyordu. Hatta bir aralık harp isyanlarını bastırmak için Doğunun tahliyesine ve kıtalarını Batıya nakle bile kalkışmıştı. Ben ise Ankara'nın bu görüşlerini pek tehlikeli bulmuş ve bazı ted-

birlerle beraber iki fedai müfrezesiyle işi hallettirmiştim. (Bu hususiaki haberleşmemiz uzundur.) Seferber halde sınır boylarındaki fırkaların yükü Doğu halkını ve bilhassa Erzurum'u eziyordu.
İşte böyle nazik bir zamanda Milli Meclis İkinci Reisi ve Adliye Vekili olan Celaleddin Arif Bey, refakatinde Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey ile Erzurum'a geldiler. Ben bunların niçin geldiklerini veya gönderildiklerini bilmiyordum ve Celaleddin Arif Bey'i evvelce tanımıyordum. Sırf milli hükümetimize karşı halkın ve ordunun ve şahsımın sarsılmaz hürmet ve muhabbetini göstermek için Millet Meclis'imizin bu İkinci Reisi'ne karşı pek parlak bir karşılama yaptırdım. Bu görüşmemizde bana şu malumatı verdi:
Doğuda genel valilik yapılmasını ve buraya da sizin tayininizi Ankara düşünüyor. Bu haber beni yeise düşürdü. Çünkü:
1. Ben daha Mütareke'nin başlangıcında milli bağımsızlığımızın ancak milli bir kuvvetle kurtarılabileceğini ve bunun da Erzurum'da yapılacak milli bir teşekkülle mümkün olabileceğini birçok zatlara ve bu arada Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne de Şişli'deki evlerinde bizzat söylemiş ve kendilerini Doğuya davet etmiştim. Bu davetimin mühim bir sebebi de benim Harbi Umumi'nin son safhasında Doğuda muvaffakiyetli hareketler yapmış olmaklığımdan halk ve ordu ile karşılıklı itimat ve bağımız ve düşmanla da yine karşılıklı iyi tanışmaklığımız dolayısıyla milli hükümetimizin temelini benim Erzurum'da kurabileceğime imanım vardı; fakat Doğu vaziyetinin ve Doğu hareketinin başka bir elde makus bir netice vermesini pek muhtemel gördüğümden, milli harekâtı neticesizliğe uğratmamak için benim doğuda kalarak kendilerinin Batıya yönelmesini düşündüğümdendi.
2. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri henüz İstanbul'da iken ben Doğuda işe başlamış ve Erzurum Kongresi'yle milli nüveyi hazırlamıştım. İki buçuk ay sonra Erzurum'a gelen Paşa Hazretleri tekliflerimle yeniden mutabık kalmış ve bu suretle ben Doğuda, kendileri de Batıdaki siyaset ve harekâtı idare etmeyi milli planımız olarak tespit etmiştik.
3. Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılıncaya kadar bu fikirde bulunan Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bundan sonra nedense bu fikirlerinden vazgeçtiler. Fakat ikna edici birçok haberleşmelerim neticesi yine belli vazifeyi bekliyordum.
4. Celalettin Arif Bey'in getirdiği malumata göre Doğudaki kurtarıcı vazifemden mahrum edilecektim. Bunun milli felaketin başlangıcı olacağı hakkındaki kanaatim ise değişmemişti. Bunu Celalettin Arif Bey'e de anlattım. Tasavvur olunan genel valiliğe benim değil kendisinin tayininin uygun olacağı fikrimi o da kabul etti; ben de Ankara'ya yazdım. Teklifimden sonra Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nden aldığım şifrede Celaleddin Arif Bey'in kolordu ambarlarında suiistimal var diye Kolordu Kumandan Vekili ve Vali Vekili Manastırlı Kâzım Bey'e hücumunu öğrendim. Celaleddin Arif Bey'e silah ambarlarını gezdirdim ve hatasını gösterdim. İkinci bir şifre ile Ankara'ya düzeltti. Bazı ifadelerinden ve hallerinden asıl maksadının Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne karşı olduğunu hissettim. Derhal Erkânıharbiyei Umumiye Reisi İsmet Bey'e sordum: 'Mustafa Kemal Paşa ile Celaleddin Arif Bey'in arası nasıldır?' Aldığım cevapta 'Samimi olmadıklarını ve Meclis vasıtasıyla beni düşürdükten sonra dayanaktan mahrum kalacak olan Mustafa Kemal Paşa'yı Erzurum halkı vasıtasıyla düşüreceklerini' öğrendim. Bağımsızlık mücadelemizde bu hareket milli birliği esasından mahvedeceği için derhal şu tedbirleri aldım.
1. Üzerindeki tesirli makamlarla gayri mesul ve amir bir tarzda Erzurum'da bulunmasını tehlikeli gördüğüm Celaleddin Arif Bey'i derhal vali vekâletine getirmek ve bu suretle mesul ve ast vaziyetine sokmak. Ordu ambarlarındaki hırsızlık bildiriminin doğru olmadığını anlayan Celaleddin Arif Bey bu teklifimi kabul mecburiyetinde kaldı. Ankara'ya düşen de kanun icabınca derhal diğer vazife ve salahiyetleri üzerinden almaktı. Ben ahvalin icapları ile kanunu kaynaştırarak doğru hareket ettim.
2. Şunun bunun istediği bir kimsenin vali olamayacağını Erzurum'da temin ettim, Ankara'ya da bildirdim.
3. Devam eden Türk katliamlarını durdurmak ve Doğu halkının endişelerine nihayet vermek ve tehlikeye düşmekte olan milli harekâtımızı kurtarmak için taarruz etmekte devam eden Ermeni ordusuna karşı bir taarruz yaptırdım ve Ermeni mevzilerini işgal ettirdim. Harekâtım Ankara'ca da tasvip ile taarruza devamım nihayet uygun görüldü.
İşte bu tedbirlerim sayesindedir ki, Erzurum'dan 50 imza ile Büyük Millet Meclisi Reisi M. Kemal Paşa Hazretleri'ne çekilen isyankâr telgrafın devam edebilecek vahim neticelerini önledim.

Askeri harekâtı da malum olan sürat ve muvaffakiyetle tamamlayarak Ermeni ordusuna silahlarını teslim ettirdim ve Batı Cephesine külliyetli silah ve mühimmat ve para ve kolordularla yardım temin ederek milli davamızın muvaffakiyetini teminde üstüme düşen milli vazifemi tamamladım.

Bir vazifeyi yapmak bana onu övünmekten daha kolay geldiği içindir ki, bu ve bu gibi hakikatleri kısaca veya tafsilatlı şimdiye kadar yayımlatmamıştım. Bu hakikatleri alakadar zat ve makamlardan dahi öğrenebilirsiniz.

Milli bağımsızlığımızı kurtarmak için canla başla uğraşanların bu hizmetlerini yazmayabilirsiniz: fakat bari bunları borçlu çıkarmayınız.

Lütfen bu mektubumu aynı sütunlarda yayımlamanızı rica ve selam eylerim, efendim.

Kâzım Karabekir"

Bkz. *Milliyet,* 5 Mayıs 1933, Numara: 2596, s.1. (Y.N.)

İKİ MUSTAFA KEMAL*

(10 MAYIS 1933)

Ankara, 10 (Telefonla Başyazarımızdan) - Gazi Hazretleri'nin yanındayız. İki düzine vatandaş... Bağımsızlık mücadelesinden, siyasi ve toplumsal inkılabımızdan bahsediliyor. Söylenen hikâyelerden, anlatılan hatıralardan bu milli savaşta Gazi'nin büyüklüğü, dehası herkesin gözü önünde biraz daha canlanıyor.

Bütün söylenenleri dikkatli bir sükûnla dinlemekte olan Gazi birdenbire söze atıldı. Karşısında prensiplerine, ülküsüne sataşan bir muhalefet grubu varmış gibi hiddetli, heyecanlı, fakat tatlı bir edayla şu sözleri söyledi:[1]

"Hükümlerinizde yanılıyorsunuz... İki Mustafa Kemal var: Biri ben, fert olan, fani olan Mustafa Kemal. İkinci Mustafa Kemal'den ise 'ben' diye bahsedemem. Ondan ancak 'biz' diye bahsedebilirim. O Mustafa Kemal, yani sizler, bu akşam etrafımda olanlar, memleketin her köşesinde çalışan köylüler, uyanık, aydın, vatanperver, milliyetperver vatandaşlar... İşte ben onların hayalini tespit ediyorum, onların hayalini tahakkuk ettirmeye çalıştım. O Mustafa Kemal ölmez. O, Türk milletinin ihtiyaçlarıyla beraber, gitgide uyanan şuuru ile beraber gelişe gelişe ebedi olarak yaşayacaktır. Bizde cumhuriyeti yapan, inkılabı yaratan, o 'biz' diye ifade edebileceğim Mustafa Kemal'dir."

Milli mücadele esnasında sınırlı, küçük bir dairede çalışmış, genel gayenin elde edilmesinde hizmetlerinin fayda ve tesirleri derecesi henüz anlaşılmamış, bizzat kendisinden başka hiç kimse kendisine inanmamış olan bazı tiplerin yanında Büyük Gazi bu tevazuuyla ne kadar yükseliyor. Gazi'nin bu ifadelerinde derin bir samimiyet var. "O" ona benzer sözleri, politika düşünceleriyle, başkalarına hoş görünmek maksadıyla söylemez. Böyle bir ihtiyaç duymaz. [...]

Siirt Mebusu Mahmut

* *Milliyet*, 11 Mayıs 1933, Numara: 2602, s.1; *Akşam*, 11 Mayıs 1933, Numara: 5237, s.1-2; *Vakit*, 12 Mayıs 1933, Numara: 5508, s.2; *Cumhuriyet*, 12 Mayıs 1933, Numara: 3236, s.1.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in bu konuşmasının bir benzerini Hamdullah Suphi Bey 12 Haziran 1925'te Muallimler Cemiyeti Kongresi'nde muallimlere hitaben söylediği nutkunda aktarmaktadır. Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2005, c.17, s.255. (Y.N.)

1 Haberin *Cumhuriyet* gazetesindeki girişi şöyledir:

"Bir taraftan Doğu Ordusu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa 'Bağımsızlık mücadelesinin esasını kendi kurmuş ve bu işte Gazi'den önce gelmiş olduğunu' söylemek suretiyle büyük savaşın temeli kendisi olduğunu ileri sürerken, diğer taraftan Büyük Gazi büyüklüğün şanından olan bir tevazuyla bağımsızlık mücadelesinin ve inkılabın kendilerinin dehasından doğduğunu söyleyen arkadaşlarına şu cevabı veriyorlar:"

Bkz. *Cumhuriyet*, aynı yerde. (Y.N.)

İTİMATNAMESİNİ SUNAN ARNAVUTLUK ORTAELÇİSİ CAVİT LESKOVİKU'NUN NUTKUNA CEVAP*

(14 MAYIS 1933)

Çankaya, Ankara, 14.5.1933

Elçi Hazretleri,

Haşmetli Arnavut Kralı Hazretleri'nin Zatı Devletlerini nezdime fevkalade delege ve ortaelçi tayin ettiklerini bildiren mektuplarını büyük bir memnuniyetle alıyorum.

Fahametli Kralınız namına Türk Cumhuriyeti ile şahsım hakkında ifade ettiğiniz asil temenniler beni bilhassa mütehassis etmiştir. Bu temennilerde kahraman Arnavut milleti ile onun mümtaz hükümdarı hakkında beslediğim yüksek takdir hislerinin samimiyetle aksettiğini görüyorum. Memleketime ait eski dostluk ve arkadaşlık hatıralarının yüksek vazifenizi size daha cazip kıldığını gösteren sözlerinizi zevkle dinledim. Bunlar bizim için çok kıymetlidir. Bu dostluk havası içinde yüksek vazifenizin yerine getirilmesi güç olmayacaktır. Birbirlerine asırlık samimi bağlarla bağlı iki milletin karşılıklı dostluk ananeleri çok kuvvetlidir. Bu ananeler milletlerimizin menfaatları kadar barış maksadına da uygun düşen her gayreti kolaylaştıracak mahiyettedir. Bununla beraber, Elçi Hazretleri, yüksek vazifenizin yerine getirilmesinde şahsımın ve Cumhuriyet hükümetinin devamlı desteğinden de emin olabilirsiniz.

Şahsım ve memleketim hakkındaki duygularınıza teşekkür ve iki memleketin ananevi dostluğunun kuvvetlenmesine yönelik temennilerinize iştirak ederken Haşmetli Arnavut Kralı Hazretleri'nin şahsi sıhhat ve saadetleri ve memleketlerinin feyiz ve refahı hakkında candan temennilerimi beyan ile özel bir zevk duyuyorum.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) -Türkiye-Arnavutluk (1933)'ten Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.319-321; *Anadolu Ajansı Bülteni*, Üçüncü Servis, Siyasi Bülten, 14 Mayıs 1933, s.3. *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Mayıs 1933, Numara: 4244, s.1; *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1933, Numara: 3239, s.3.

LEHİSTAN REİSİCUMHURU MOSCICKI'YE TAZİYE*

(17 MAYIS 1933)

Ankara, 17 (AA) - Lehistan Büyükelçisi'nin ölümü münasebetiyle Reisicumhur tarafından Lehistan Reisicumhuru Hazretleri'ne çekilen taziye telgrafı aşağıdadır:

Lehistan Reisicumhuru M. Moscicki Hazretleri'ne
Varşova

Lehistan Büyükelçisi M. Olszowski'nin ölümüne çok üzüldüm. Zatıâlilerine en samimi taziyelerimi arz ederim. Herkesin muhabbetini çekmiş olan mümtaz diplomatın mevsimsiz ölümü Türkiye'de büyük bir üzüntü uyandıracaktır.

Gazi M. Kemal

* *Anadolu Ajansı Bülteni*, Beşinci Servis, Siyasi Bülten, 17 Mayıs 1933, s.13.

İSTANBUL MUALLİMLER BİRLİĞİ KONGRESİ'NE*
(18 MAYIS 1933)[1]

İstanbul Muallimler Birliği yıllık kongresinde toplanan muallimlerin dilekleri üzerine Kongre Riyaseti'nce Reisicumhur Hazretleri'ne ve Başvekil İsmet Paşa Hazretleri ile Maarif Vekili Reşit Galip Beyefendi'ye tazim telgrafları çekilmişti.

Gazi Hazretleri aşağıdaki cevaplarıyla muallimleri sevindirmişlerdir:

Hakkımdaki duygularınıza teşekkür eder, muvaffakiyetler dilerim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 18 Mayıs 1933, Numara: 2609, s.3.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 18 Mayıs 1933, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

SİYASİ VE İKTİSADİ BUHRAN HAKKINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ BAŞKANI FRANKLIN D. ROOSEVELT'E*

(18 MAYIS 1933)

Türkiye Cumhurbaşkanı
Gazi Mustafa Kemal

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Franklin D. Roosevelt'e

Tel. Ankara, 18.5.1933

Zatı Devletlerinin, en yüksek insani ilham altında ve hüküm süren siyasi ve iktisadi buhranlar yüzünden dünyanın çektiği ıstırapları objektif ve pratik surette müdrik olarak bütün devlet reislerine göndermek lütfunda bulunduğu mesajı almakla bahtiyar oldum.

Silahları Bırakma Konferansı'nın neticesiz kalmasına mâni olmak ve Dünya İktisat Konferansı'nın muvaffakiyetini temin etmek için vaki olan tahlil ve telkinlerinizi özel bir dikkatle değerlendirdim ve inceledim.

Büyük Amerika Cumhuriyeti Devlet Reisi'nin, ancak felaketin önüne geçmek ve bütün insanlığın ateşli bir sabırsızlıkla beklediği huzur, belki de refah devrine girilmesini kolaylaştırmak için milletlerin, tamamıyla fedakârlıklar yükleyen birtakım formüller etrafında birleşmelerini temin gayesiyle sarf ettiği yeni gayretleri hürmetle yâd ederim.

Zatı Devletleri tarafından siyasi ve iktisadi sahada konulan prensipler hakkında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin görüş tarzını arz ederken, muhtelif beyanatlarımızda, siyasetimizin genel direktiflerinin mesajınızda vaki telkinlere en ziyade yaklaşır bir tarzda izah edilmiş olduğunu her şeyden evvel Zatı Devletlerine temin eylemek isterim.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - BM. I. K. al'den Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.221-226; *Anadolu Ajansı Bülteni*, İkinci Servis, Siyasi Bülten, 19.5.1933, s.6-10; *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Mayıs 1933, Numara: 4249, s.1; *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1933, Numara: 3244, s.1, 5; *Milliyet*, 20 Mayıs 1933, Numara: 2611, s.1-2; *Akşam*, 20 Mayıs 1933, Numara: 5246, s.2; *Vakit*, 20 Mayıs 1933, Numara: 5516, s.1-2. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Ankara, 1964, s.555-557.

Hakikaten, dünya iktisadiyatı bahsinde, Washington'daki hazırlık mesaisi sırasında hükümetinize vermiş olduğumuz muhtırada para meselesini inceleyerek milletlerarası alışverişlerde değiştirilebilir ve memleketler içerisinde değiştirilemez altın esasının evvelki haliyle bırakılmasını tavsiye ettik ve böylelikle şimdiki halin icaplarına en iyi uyan ve sizce konulmuş olan genel prensipten hiçbir şekilde ayrılmayan istikrarı ileri sürmüş olduk.

Dünya ticaretinin tanzimi de bu muhtıradaki telkinlerimizin konusunu teşkil etmişti. Aynı muhtırada milletlerin iktisadi çöküşünü değil refahını temin eder mahiyette gördüğümüz milletlerarası alışverişin çoğalmasına elverişli vasıtaların lüzumunu belirtmiştik.

Her memlekette, iktisadiyatın yeniden kalkınması için sarf edilen gayretlerin, mantıki ve iyi düşünülmüş milletlerarası toplu tedbirlerle tamamlanması zaruri olduğu noktasında tamamıyla mutabıkız.

Bu vadide, milli ve milletlerarası emeklerin her millete kendi özelliklerine uygun bir surette gelişme imkânları bahşedecek bir surette birleştirilmesinin icap ettiğini ve dünya iktisadiyatının feyizlenmesi için herkes tarafından kabul olunması icap eden fikrin her memleketin kendisine has şartlar dahilinde ilerlemek ve refaha erişmek hususundaki hakkına riayet etmek olduğunu her zaman beyan eyledik. Bu hususta da görüşümüzün mesajınızın direktifleriyle tamamen ahenk içinde olduğu kanaatindeyim.

Silahları Bırakma Konferansı hususunda zatıâlileriyle aynı fikirde olarak şu görüşteyim: Erişilmesi icap eden netice o kadar mühimdir ki, gerçekleşmesiyle, refahı doğuran sükûnet ve emniyeti bütün dünyada temin edebilecek olan yüksek ideal önünde özel menfaatlar bir tarafa bırakılmalıdır.

Zatıâlileri Cenevre Konferansı'nda şimdiye kadar sarf edilen emeklerin muvaffak olamayışının asıl sebeplerini takdire layık bir açıklık ve açık sözlülükle tarif eylemektedirler.

Malumunuzdur ki, silahların bırakılması için Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti MacDonald projesinde ileri sürülen prensiplerden de ileri gitmiştir. Taarruz vasıtalarının imhası ve müdafaanın kuvvetlendirilmesi fikrinden cidden realist bir surette ilham almış olan telkinlerinizin, Cenevre'de müdafaasından geri kalmadığımız görüşe noktası noktasına uyduğunu ilave etmeliyim.

En geniş manasında hücum silahlarının tamamen kaldırılması; yani bütün memleketlerin taarruz imkân ve kabiliyetlerinin büsbütün kaldırılmasını bekleyerek adım adım fakat süratle kaldırılması başından beri bağlı kaldığımız hedeftir.

Cenevre'de MacDonald projesi münasebetiyle delegemiz tarafından söylenen nutukta Boğazlar meselesini söz konusu etmekten maksadımızın ancak taarruzun kaldırılması ve müdafaanın takviyesi olduğunu Zatı Devletleri de görmüşsünüzdür. İşte bunun içindir ki, bu bahiste Zatı Devletlerinin teklifini noktası noktasına ve tamamen bizim barış arzumuza ve milletlerarası sahada iyi anlaşma hususundaki genel ideale uygun sayıyorum.

Bu fikirlere dayanarak ve olumlu tekliflerinizin incelenmesine geçerek şunu söylemeliyim ki:

1. MacDonald projesini silahları azaltma yolunda takdire layık bir gayret olarak saydık. Ve o projeyi, Zatı Devletleri tarafından konulan ve bizzat bizim Cenevre top-

lantısı huzurunda izah ettiklerimizden katiyen uzaklaşmayan prensiplere en uygun şekli vermek için münakaşaya hazırız.

2. Bu zeminde atılacak yeni adımların zamanının ve metodunun tayini tamamıyla bizim görüşümüze uygun düşmektedir.

3. Yeniden silahlanma vadisinde hükümetim bu konudaki büyük münakaşalar önünde vaziyet almaktan şimdiki halde kaçınmakla beraber barışı temin edici her tedbirin ancak müsait bir surette karşılanacağı kanaatindedir.

Bundan başka bir genel saldırmazlık antlaşması ve bir silahları sınırlama ve azaltma taahhüdünün son derece faydalı olacağında tamamen mutabıkız.

Türk Hükümeti'nin görüşünü izah ederken bu görüşle büyük Amerika Cumhuriyeti'nin görüşleri arasında hiçbir ayrılık mevcut olmadığını görmekle bahtiyarım.

Dolayısıyla mukaddes barış davasına verdikleri yeni teminattan dolayı Zatı Devletlerine en hararetli ve samimi tebriklerimi arz ile şeref duyar ve bu çerçeve dahilinde Birleşmiş Devletler Hükümeti'nin, yegâne hedefi iktisat sahasında memleketin refahı için kendi serbestisini temin ve her memleketin ayrı ayrı iyiliği ile genel refaha hizmet etmekten ve siyasi sahada ise barış içinde yaşamak ve meşru müdafaa vasıtalarını, herkes için ve herkese karşı olduğu gibi muhafaza etmekle beraber başkaları ile karşılıklı olarak tecavüz vasıtalarını kaldırmaktan ibaret olan hükümetimde, bunları tahakkuk ettirmek arzusunun hararetli taraftarını bulacağını beyan ederim.

ERZURUM MEBUSU VE ANKARA HALKEVİ REİSİ NAFİ ATUF BEY'E TEŞEKKÜR*

(23 MAYIS 1933)[1]

Nafi Atuf Beyefendi
Erzurum Mebusu - Ankara Halkevi Reisi

Milli savaş için anavatana Samsun'da ilk çıktığım 19 Mayıs gününü kutlulamayı vesile ederek hakkımda sevgi ve alakayı bildiren yüksek duygulu ve iyilikbilir halkımıza teşekkürlerimin iletilmesini rica ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Mayıs 1933, Numara: 4252, s.1. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV,* Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.557; Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.759.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. 23 Mayıs 1933, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

İZMİR MEBUSU SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY'İN ADLİYE VEKÂLETİ'NE TAYİNİ HAKKINDA MECLİS'E*

(23 MAYIS 1933)

Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti
Kâtibi Umumiliği
4/484

Ankara, 23.5.1933

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliği'ne

Adliye Vekili Yusuf Kemal Bey, mektepteki hocalık vazifesi ile serbest iştigal edebilmek için vekâletten istifa etmiş ve vaki istifası kabul edilmiş olduğundan, bu suretle boşalan Adliye Vekâleti'ne İzmir Mebusu Saracoğlu Şükrü Bey'in tayininin Başvekâlet'in 23.5.1933 tarihli yazısı üzere uygun görüldüğünü arz ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, TBMM Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, M.F. No: 10'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 4, c.15, TBMM Matbaası, Ankara, s.343.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in bu tezkeresi, Büyük Millet Meclisi'nin 25 Mayıs 1933 günü öğleden sonra saat 14'te açılan ve riyasetini Esat Bey'in yaptığı 59. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA IRAK KRALI FAYSAL'A*

(24 MAYIS 1933)

Ankara, 24 (AA)- Irak Kralı Faysal Hazretleri'nin doğum yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri ile Kral Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur:

Doğumlarının yıldönümü münasebetiyle Zatı Haşmetanelerini yürekten kutlular ve şahsi saadetleriyle dost Irak'ın refah ve ikbali için dileklerimi sunarım.

Gazi Mustafa Kemal

* *Anadolu Ajansı Bülteni*, Üçüncü Servis, Siyasi Bülten, 24 Mayıs 1933, s.1. *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1933, Numara: 3249, s.3; *Milliyet*, 25 Mayıs 1933, Numara: 2616, s.8; *Vakit*, 24 Mayıs 1933, Numara: 5521, s.9.

MÜHENDİS KİMYAGER MEHMET ALİ BEY'E TEŞEKKÜR*

(24 MAYIS 1933)[1]

Türk Kimyager Cemiyeti'nin senelik kongresi Halkevi'nde toplanmış, Kongre riyasetine kimyager Mehmet Ali Bey seçilmiştir. [...] Kongre münasebetiyle yüksek makamlara çekilen tazim telgraflarına gelen cevaplar şunlardır:

Mühendis Kimyager Mehmet Ali Bey
Kimyagerler Kongre Reisi, İstanbul

Hakkımda gösterdiğiniz temiz duygulara teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Vakit*, 24 Mayıs 1933, Numara: 5520, s.5.
1 *Vakit*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 24 Mayıs 1933, telgrafın *Vakit*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

YENİ YAPILAN DEMİRYOLU UĞRAĞINDAKİ HALKA TEŞEKKÜR*

(29 MAYIS 1933)

Ankara, 29 (AA) - Reisicumhur Hazretleri Erzurum-Sıvas ve Filyos-Ereğli demiryollarının yapılmasının kararlaşmasından ötürü yolun uğrağındaki yerler halkının belediye ve Fırka reisleri vasıtasıyla Cumhuriyet hükümeti ve kendileri hakkında bildirdikleri güzel duygulara teşekkürle sevinçlerine iştirak ettiklerinin iletilmesini emir buyurmuşlardır.

* *Cumhuriyet,* 30 Mayıs 1933, Numara: 3254, s.1; *Akşam,* 30 Mayıs 1933, Numara: 5256, s.1; *Milliyet,* 30 Mayıs 1933, Numara: 2621, s.1; *Vakit,* 30 Mayıs 1933, Numara: 5526, s.1.

KÂZIM KARABEKİR'İN *İSTİKLÂL HARBİMİZİN ESASLARI* KİTABI HAKKINDA NOTLAR*

(MAYIS 1933)

Not

1) "K.K.B. Paşa'nın eserleri" başlığı altında, "10" numarada: "İktisadi Esaslarımız 1923'te İzmir'de basıldı." Eser kendinin değildir, benimsemeye hakkı var mıdır?

2) "13" numaradaki de böyle, "Sanayi Projeleri".

3) "'Bir ihtiyaç' eserimden iki parça" başlığı altındaki manzumelerle neyi hedefliyor?

* El yazısı belgeyi fotokopisiyle birlikte aktaran: *Kâzım Karabekir Anlatıyor*, Hazırlayan: Uğur Mumcu, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1995, s.179-186.
El yazısı belge hakkında kaynakta şu açıklama yer almaktadır:

> "Kâzım Karabekir'in 1933 yılında yazdığı 'İstiklâl Harbimizin Esasları' başlıklı kitabı yayımlanmadan toplatılmış ve yakılmıştı.
> Kitabın bir baskısı da Atatürk'ün eline ulaştırılmıştı.
> Atatürk, Karabekir'in yazdıklarına el yazısı ile dokuz sayfa tutan yanıtlarını 'Not' başlığı altında toplar ve bu notları büyük olasılıkla Başbakan İsmet Paşa'ya verir.
> Bu notlar, eski Milli Eğitim Bakanlarından Hasan Âli Yücel'in ölümü üzerine Yücel'in evinde yatağın yanındaki çekmecesinde bulunur." Bkz. *age*, s.28.

Milliyet gazetesinde 14 Nisan-27 Haziran 1933 tarihleri arasında, milli mücadele yıllarına ait o zamana kadar yayımlanmamış bazı hatıralar "Ankaralının Defteri" başlığı ve "Millici" imzasıyla yayımlanmıştır. Kâzım Karabekir Paşa, *Milliyet* gazetesinde 5 Mayıs 1933'te yayımlanan ilk mektubuyla, "Ankaralının Defteri" adlı yazı dizisinde "Milli Mücadele hakkındaki olayların yanlış tespit edildiğini" ileri sürmüş ve ardından beş mektup daha yazmıştır. İlk mektubunda (bkz. elinizdeki ciltte, s.157-159) "Aradan 13 sene geçmesine rağmen İstiklal Harbi'ne ait hadiselerin hâlâ hakikatini bilmemekliğin iki mühim sebebi vardır: 1. Yapanların şimdiye kadar bir şey yazamaması, 2. Yazıcılarımızın da yapanlardan hakikati öğrenmek için bir şey sormamalarıdır. Bu iki sebep medeniyet ve hakikat karşısında mühim suçlardır ki, azı yapanların, çoğu da yazıcılarındır" diyen Karabekir'e "Millici" tarafından şu cevap verilir:

> "İnkılap ve mücadele tarihine ait hatıraların şimdiye kadar tespit edilmemesi, Paşa'nın buyurduğu gibi, bir suçtur, hatta milli bir günahtır. Fakat mesuliyetin büyüğünü yazıcılara vermekte ne dereceye kadar adalet var, bilemeyiz. Milli mücadelenin içinde yaşamış, bu mücadelede büyük rol almış olan Karabekir Paşa'nın hiç olmazsa bizzat içinde yaşadığı kısımlarını yazmasına şimdiye kadar kim mâni oldu?.. Her halde muhterem Paşa, yayımladıkları 'Şarklı İbret' eseri yerine İstiklal Harbi'nin birkaç safhasını vatan çocuklarına öğretecek başka bir eser hediye etselerdi, tarih ve hakikat namına daha büyük bir hizmet görmüş, kamuoyunun kendi haklarında, milli mücadeledeki hizmet ve tesirleri hakkında kafalarda yaşattığı belirsiz hükümlere kendi elleriyle, kendi yazılarıyla hakiki istikametlerini vermiş olurlardı! Kanaatimizce bugün bile vakit geçmiş değildir. Muhterem Paşa Hazretleri'ne arz edebiliriz ki, hatıralarını yayımlattırmak için sütunlarımız her vakit emirlerindedir!" Bkz. *Milliyet*, 6 Mayıs 1933, Numara: 2597, s.1.

Bunun üzerine Kâzım Karabekir *İstiklâl Harbimizin Esasları* adlı eserinin birinci cildini kaleme alır ve eser Sinan Matbaası tarafından 12 Mayıs 1933'te basılmaya başlar. Ancak 28 Mayıs günü birinci cildin

4) Başlangıç (sayfa 21 son iki satır ve 22'deki notlar.)[1]

5) 36. sayfaya kadar Doktor'un notları (A).

6) s.37'de 7. Ordu hakkındaki sözler yalandır. Katma sırtlarındaki muharebeyi yapan 7. ordudur. II. ordu Adana havalisine nakil olunmuştur.[2]

7) s.38 "21 Eylül'de taarruz edecek düşman bulamayan İngilizler..." yalan! İngilizler 7. Ordu tarafından mağlup edildikleri için durdular, aksi takdirde niçin Adana'ya kadar yürümeyeceklerdi?!

8) 42. s. İsmet Paşa'ya söylediğini iddia ettiği düşünceleri baştan başa beyinsizcedir. " " içine alınacak.[3]

hasımı bitmişken matbaa sahibi Sinan (Omur) Bey Karabekir'e haber gönderir ve kitabın basımından vazgeçtiğini ve basılı 3000 adet nüshayı imha edeceğini bildirir. Bu konuda Karabekir'e gönderdiği 3 Haziran 1933 tarihli telgrafta şunu söyler:

"İstanbul
3.6.1933

Kâzım Karabekir Paşa'ya - Erenköy

C. Basım ve yayımını matbaama terk ettiğiniz eserinizin muhteviyatını kendimce milli davamızın kudsiyetini ihlal edici ve bozucu mahiyette bulduğumdan, bu buluş ve takdirim gelecekte aziz vatana ve milletin mukaddes hatıralarına karşı bana vicdani bir mesuliyet yükleyeceği endişesiyle tamamlanmak üzere bulunan ve sözlü mukavelemize binaen mülkiyeti bana ait olan kitabı mesuliyetim altında imha ettim. Bu kitabın basımı ve yayımı için bana borç verdiğiniz parayı da mali gücüm nispetinde ödemeye çalışacağım. Müsterih olun efendim.

Sinan"

Bkz. Kâzım Karabekir, *Bir Düello ve Bir Suikast*, (daktilo taslağı) s.47. Kitabın daktilo taslağının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in *İstiklâl Harbimizin Esasları* kitabı hakkındaki bu notları kitabın 94. sayfasına kadar olan kısmını kapsamaktadır. Bu da kitabın 96. sayfaya kadarki ilk altı formasıdır. 15 forma süren eser 240. sayfada bitmektedir.

Sekiz sayfalık el yazısı belgede tarih bulunmamaktadır. Ancak *İstiklâl Harbimizin Esasları* 1933 yılı Mayıs ayının ikinci yarısında basılıp imha olunmuştur. Buna göre bu notlar bu tarihlerde tutulmuş olmalıdır. (Y.N.)

1 *İstiklâl Harbimizin Esasları* kitabının Kâzım Karabekir tarafından üzerine el yazısıyla düzeltme ve eklemeler yapılmış formalarının fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Kitabın ilgili satırları şudur:

"Bu hakikatler, yani tarihi haklar, bilhassa medeniyet çağının henüz ilk yaşlarında bulunan bizim gibi milletler için can verici birer gıdadır.
Vatandaş!
Yanlış bilgi felaket kaynağıdır. Her işin evvela hakikatini ara ve öğren! Sonra münakaşasını istediğin gibi yap! Birincisi vicdanına, ikincisi seciye ve irfanına dayanır. K. K." (Y.N.)

2 s.37'deki ilgili kısım şudur:

"15 Eylül'de Bakü de zapt olundu. Fakat 19 Eylül'de İngilizler üç misli üstün kuvvetlerle Filistin cephemizde bizi tarihte misli az görülür bir hezimete uğrattılar: 15 dakikalık şiddetli bir topçu ateşinden sonra İngilizler taarruza kalkıyor, iki saatte Cevat Paşa kumandasındaki 8. Ordu cephesini yarıyorlar ve İngiliz süvarisi ordunun gerisine geçiyor. Tayyareler kumanda karargâhlarını bombalıyor. İkinci gün sabahı 'Nasıra'da 'Liman von Sanders'in karargâhı bir süvari livası tarafından büyük bir gaflet içinde basılıyor. Bugün Cevat Paşa ordusundan eser kalmıyor. Sıra Mustafa Kemal Paşa'nın 7. Ordu'suna geliyor, bunun da en mühim kısmı ricat esnasında süvari ve tayyareler tarafından mahvediliyor, en sol cenahtaki Cemal Paşa'nın 4. Ordu'su ve 7. Ordu bakiyesi de 30 Eylül'de Şam'da mahvediliyor. En değerli ve en şöhretli kumandanlarımız ancak cüzi maiyetleriyle 14 günde 600 kilometre kat etmek üzere Anadolu sınırlarına can atabiliyorlar ve mütarekenin zaruri olduğunu bildiriyorlar. Katma sırtlarında 2. Ordu kıtalarından da istifade ile ancak bir İngiliz süvari fırkasının hareketi durdurulabiliyor..." (Y.N.)

3 s.42'deki ilgili kısım şudur:

"29 Teşrinisani 334'te [29 Kasım 1918] Zeyrek'te Kilise Camii karşısındaki ağabeyimin evinin bahçesinde, ziyaretime gelen Harbiye Nezareti Müsteşarı en yakın aziz arkadaşım Miralay İsmet Bey'e milletin bağımsızlığını kurtarmak için düşüncelerimi şöylece izah ettim:

9) 43. s. İzzet Paşa ile görüşme tarihi 1 Kânunuevvel 334 [1 Aralık 1918] diyor. Ben de görüştüm. Tarihin araştırılması.

10) s.44. 6 Kânunuevvel 334'te [6 Aralık 1918] padişahla görüşmüş, genç kumandanları Anadolu'ya orduları başına gönder demiş... Zaten genç kumandanlar Anadolu'da idi.

11) Tekirdağ Kolordusu (s.44) Balıkesir'e nakil, cephane teslimi hazırlığı.

12) s.45. Benim Ahmet Rıza B. Har. Nazır. onun da kabinede vazi. İsmet Paşa söylemiş -

Fevzi Paşa'ya açmış. Şakir Paşa'yı ikna etmiş. (Kâzım Paşa'dan tahkik!)[1]

13) s.46-49 (11 Nisan Cuma günü) Beni ziyaret: Baştan yalan, sonradan uydurma bir tiyatro parçası.

+ İsmet Paşa'ya söylediği tahkik (12 Nisan 335'te [1919'da] İstanbul'dan çıkmış... 19 Nisan 335 [1919] Trabzon)[2]

'Genç kumandanların İstanbul'a toplatılması ve bilhassa beni Doğudan ayırmak büyük bir gaflet olmuştur. Beni derhal Doğuya iadeye çalış. Ben orada milleti aydınlatarak ve onlara yardım ederek memleketin dağılmasına karşı Doğuda yeni bir milli Türk hükümeti vücuda getirerek doğuyu tehlikeden kurtardıktan sonra Batı tehlikesi bertaraf edilebilir ve bu suretle Mütareke sınırı dahilinde kalan anavatanımız kurtulabilir. İtilaf devletlerinin harekâtı devam ettirmeyip bizimle Mütarekeyi kabul etmelerinden İtilaf'ın bu sınır dahilinde yeni bir mücadeleye kalkışacağını tahmin etmiyorum.'" (Y.N.)

1 s.45'teki ilgili kısım şudur:

"23 Mart 1335 [1919] Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Ahmet Rıza Bey'le görüşerek onun riyasetinde İstanbul'da bir kabine teşkili ve kendilerinin harbiye nazırlığına geçmesini ve benim de kabinede bir mevki almaklığımı arzu ettiklerini öğrendim ve İsmet Bey vasıtasıyla da bu yolda bir teklif aldım. Bunun milli felaketi çabuklaştırmaktan başka bir işe yaramayacağını, bir an evvel genç kumandanların Anadolu'ya atılmasından başka çare olmadığı hakkındaki görüşümü yineleyerek İsmet Bey'e söyledim. 10 Nisan 1335'te [1919] Erkânıharbiyei Umumiye Reisi Fevzi Paşa'yı ziyaretle daha ziyade beklemeyerek hemen Doğuya gideceğimi kendilerine söyledim. Tasfiye muhakkak olduğundan beyhude gitmemekliğimi ve mahcup olarak dönmenin fena olacağını söyledi. Tasfiyede kaymakam olacakmışım. Ben Umumi Harp başında kaymakamdım. Çanakkale'de miralay ve Birinci Doğu Zaferi'nden dolayı da Ermenistan'da mirlivalığa terfi etmiştim. Fevzi Paşa Hazretleri'ne Doğuda milli bir nüve kuracağım hakkındaki görüşümü, tasfiyenin söz konusu olamayacağını söyledim.

-Seni divanıharbe verirler, dediler. Ben de pek samimi ve hürmetkâr bağım dolayısıyla gizli kalacağına emin olarak: Trabzon'a ayak basmaklığıma engel olmayınız. Ötesi milli dava olacaktır dedim ve müsaadelerini aldım.

Harbiye Nazırı Şakir Paşa'yı da hareketim için ikna ettim." (Y.N.)

2 s.46-49'daki ilgili kısım şudur:

"Huzurdan sonra İzzet Paşa, Cevat Paşa, Şevket Turgut Paşalar gibi kendilerine yaptığım ricalarımı kabul edip beni Doğuya tayine çalışan zatlara arzı teşekkür ve veda ettim. Bugün Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ni de ziyaret ettim. Kendileri Şişli'de oturuyorlar ve hasta yatıyorlardı. Vaziyeti şöyle izah ile kararımı söyledim:

Paşa Hazretleri. Ben Doğudaki, ismi kolorduya çevrilen ordunun başına geçiyorum. Bu ordunun bir kolordusu benim mütarekeden evvel kumanda ettiğimdir. Diğer kolordu fırkaları da vakit vakit emrimde bulunmuştur.

Doğunun Ermenilerden geri alınmasında bulunmaklığım dolayısıyla ordu kadar halkın da pek büyük emniyet ve muhabbetine mazharım. Vaziyetimizin vahametini İstanbul'dan durdurmak imkânsızdır. Burada ancak İtilaf'ın arzularını tatbikten başka bir şey yapılamaz. Halbuki doğuda milli bir hükümet esasını hazırlamak ve ordunun kuvvetini de muhafaza ederek vahim barış şartları karşısında milli bağımsızlığımızı kurtarmak için mücadeleye girişmek mümkündür. İtilaf devletlerinin Anadolu istilasına kalkışacaklarını ümit etmiyorum. (M. Kemal Paşa Hazretleri bu fikri kabul etmiyorlardı. Ankara'da Millet Meclisi riyasetinde iken dahi Doğu hareketinin yapılması hakkında zaman gelmiştir, harekete müsaade edilsin diye yaptığım tekliflerde İtilaf'ın ve hatta Amerikalıların her taraftan ve Trabzon'dan dahi debarkmanlara [çıkarmalara] başlayacağı mütalaasında ısrar buyurmuşlardır.) Çünkü is-

tila maksatları olsa ellerindeki büyük kuvvetlerin gerek Dicle ve gerekse Fırat boylarından ve her tarafı kuvvetsiz sahillerimizden muzafferane yürüyüşlerine ne mâni vardır? Bence devletler muharebenin fazla devamına muktedir değillerdir. Gerek milletler ve gerek ordular artık yorgun bir halde istirahate geçmişlerdir. Doğuya kuvvet sevkine halk mânidir.

Terhisler dolayısıyla Doğudaki orduları zayıflatmıştır. Avrupa gazetelerindeki münakaşalar da bunu gösteriyor. İngiltere'den Doğuya gönderilmek istenilen bir kıta itaat etmeyerek dağıldığını Paris gazetelerinde okurdum. Bence mesele 'Ermeni ve Rumlar'la boğuşmaktan ibaret kalacaktır. Doğudaki Ermeni ordusunu silahını teslime mecbur ettikten sonra Batıdaki Yunan ordusu teşebbüslerine göğüs gerebiliriz. Ümidimin hilafına İtilaf devletlerinin de işe karışmaları cihetine gelince: Bu fikir bizi İstiklal Harbi'ne girmekten men etmemelidir. Bu vazife milletten daha ziyade biz kumandanlara düşüyor. Çünkü henüz Anadolu'da müdafaa kudretine sahip ordularımız vardır. Silahımız, cephanemiz bitmiş değildir. Son fişeğini atmadan teslim olan bir kale kumandanı nasıl vatan haini sayılırsa, biz de ona benziyoruz. Çünkü, Anadolu bir kale, biz de onun kumandanlarıyız. Henüz namusumuzu tamamlamış sayılamayız. İşte bu düşüncelerle ben Doğuya gitmek için aylarca uğraştım. İngilizlerin doğudan Ordu Kumandanı Şevki Paşa'nın kaldırılmasını istemeleri bu fırsatı verdi.

Kararım şudur: Doğuda muhtelif namlar altında birtakım teşekküller başlamıştır. Medeni âlemin nazarı dikkatini çekmeye çalışan hamiyet erbabından da fiilen istifade edebiliriz. İstanbul'daki milli blok vesair yerlerdeki bu tür teşekküllerden de sonraları aynı istifade mümkün olur.

Evvela doğu teşekküllerini Erzurum'da birleştirerek herhangi bir tehlikeye karşı bir milli taarruz hazırlamayı düşünüyorum. Yani bir milli Türk hükümeti esası. Eğer bağımsızlığımıza dokunulmaz, yalnız doğu vilayetleri tehlikeye düşerse, derhal Erzurum'da bu milli hükümet faaliyete başlar ve ben de milli hükümetin emrinde bir ordu kumandanı olarak Doğunun müdafaasını üstlenirim. Eğer tahminim üzere tehlike bütün vatan için görülürse, çıkacak hükümet yeni bir Türk milli devleti olur ve bizler de bütün vatanın müdafaa vazifesini üstleniriz. Böyle bir şekilde meselenin halli tabii daha güçtür ve bütün arkadaşlarımızın Anadolu'da kıtaları başında bulunmaları lazımdır. Derhal ilk fırsatta Doğudaki tehlikeyi bertaraf ederiz. Bütün kuvvetler Batıya yöneltilebilir. Ben bu vaziyette Doğudaki rolümü muvaffakiyetle yapabilirim. Batı meselesi açık kalıyor. Zatı Samilerinden ricam da bir an evvel sizin de Anadolu'ya geçmekliğinizdir. Her makamın namuslu siması genç kumandanların Anadolu'ya atılmasına taraftardır. Bunun için derhal sizin de bir vazife ile gelmeniz mümkündür.[1] Eğer mümkün olmazsa hususi bir tarzda da gelebilirsiniz. Evvela Erzurum'da toplanalım ve milli hükümet esasını kuralım.

Ben Trabzon ve Erzurum'da siz gelinceye kadar bu esası hazırlarım.

M. Kemal Paşa - Evet bu da bir fikirdir.

Ben - Paşam, fikir değil karardır. Ben işe başlayacağım ve namusu tamamlamak için uğraşacağım. Eğer iş tasavvur ettiğim gibi basit çıkmaz da İtilaf kuvvetleri işgalleri başlasa bile Doğudaki milli Türk hükümeti kolay kolay mahvolmaz. Ve bu suretle Türklüğün ölümü mukadderse pek pahalıya mal edilir. Erzurum dağlarında duramazsak Ermenistan dağlarında bu yeni Türk hükümeti yine yaşar. Paşam, İstanbul'da çok kalmayınız ve buradaki diğer kumandanlar üzerine de müessir olarak bir an evvel Anadolu'yu kuvvetlendirelim. Birçok batmış milletler bağımsızlıklarına kavuşurken asırlar doldurucu muazzam tarihi olan Türk milletini kurtaralım.

M. Kemal Paşa - Vaziyet size hak verdiriyor. İyi olayım gelmeye çalışırım.

(Teklifimin kabulünden Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin bilahare vazgeçtiğini ve bir ay sonra arzusuna rağmen kendisinin İstanbul'dan uzaklaştırıldığını aşağıdaki yazılardan öğrendim:

1. Gazi'nin nutku (sayfa 7) beni İstanbul'dan sürmek ve uzaklaştırmak maksadıyla Anadolu'ya gönderenler...

2. Gazi'nin hayatı (sayfa 79) Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya kendisini uzaklaştırmak isteyen düşmanları tarafından gönderilmişti.

3. 4 Kânunuevvel 333 [4 Aralık 1917] tarihli *İleri* gazetesi: 'İstanbul'da ileri gelen bir yabancı paşa ile olan karşılıklı konuşmalarında Yunanlıların yakında İzmir'i işgal edecekleri havadisini veriyor ve kendisine mühim bir subay kadrosuyla birlikte Anadolu'ya geçmesini teklif ediyor. Bu hikâyenin tafsilatı ancak on sene sonra yazılabilir.' Celâl Nuri)

Ben - Paşam o halde tek dağ başı mezar oluncaya kadar mücadele, şahsi ve milli namusumuzu tamamlamak için ya istiklal ya ölüm! ahdında birleştik değil mi?

1 Burada Kâzım Karabekir tarafından el yazısıyla şu çıkma yapılmıştır: "Benim Doğuda 3., M. Kemal Paşa'nın da Konya'da 2. Ordu müfettişliğine tayinimize çalışacakları hakkında Şevket Turgut Paşa'dan vaat almıştım. M. Kemal'i benden sonra Konya'da 2. Ordu müfettişliğine tayin ettikleri halde kabul etmemiştir." (Y.N.)

14) s.54 Bolşevik... Çok alçakça uydurmak istediği bir hikâye (bana yapıştırmak istiyor).[1]

15) 55. s. Amerika mandası hakkındaki yazılarını tetkik.

16) 60. s. Trabzon Heyeti'ne -

Sözlerindeki mantıksızlık.

61. sayfada Fransız hikâyesi çocukça.

17) 3 Mayıs 335'te [1919] Erzurum'a geliyor. Kumandanlara fikrini söylemiş (Osman Paşa'dan tetkik K.G.)

Hoca Raif Efendi'yle... Necati B.

18) s.63 Erzurum Kongresi ben Samsun'a çıktıktan sonradır: "Halk milli nüveyi teşkil edecek olan kongre toplantısını hazırlarken ben de..."[2]

19) s.63 sonunda, s.64, 65'teki hazırlık, silahların alıkonması ben emir verdikten sonra oldu.

20) İzmir'in işgali (15 Mayıs 335 [1919]) için mitingler ben emir verdikten sonradır. O zamana kadar hatta ondan sonra da Trab. yaptırmadı.[3]

21) (3. esas) "Benim planım etrafında ilk evvel kimler toplandı?" Anlaşılamadı.

22) Kendisine geldiğimi/ Samsun

21 Mayıs 335'te [1919'da] bildiriyorum.

Havza 29 Mayıs 335 [1919] genel direktif.

Havza 31 Mayıs 335 [1919] güya Ermenilerin harekâtından telaş etmişim! s.71

16 Haziran 335 [1919] çağrıldığımı, kaldığımı, onu takdir ettiğimi. Lüzumu görüldüğü zaman teşrif...

23) s.73'te iki fikirden kendisininki incelenecek bir ahmaklıktır. Vesikaları bunu anlatır.[4]

24) s.75. R. F. dün geldiklerini ve görüşüp söyle. -

Dedim ve sarışıp öpüşerek veda ile ayrıldım. En son ziyaretimde İsmet Bey'le hasbıhal oldu. 'Anadolu'da bir vazife almasını, mümkün olamadığı takdirde İstanbul'da hiçbir siyasi cereyana karışmayarak Doğudaki neticeyi beklemesini ve hale göre Anadolu'ya atlamasını' kendilerinden rica ettim ve iki kardeş gibi sarılarak veda ile ayrıldım.

12 Nisan 334'te [1918] gayet sessizce ve hiçbir arkadaşımın uğurlamasını istemeyerek İstanbul'dan vapura bindim." (Y.N.)

1 s.54'te "Bolşevikliğin İlanı" başlığı altındaki ilgili kısım şudur:

"Bolşeviklik fikrinin tekrar alevlenerek Amasya toplantısında dahi münakaşa ve kabul edildiği ve fakat ikazımla tekrar milli hükümet esasına dönüldüğü görülecektir." (Y.N.)

2 s.62-63'teki ilgili kısımlar şunlardır:

"3 Mayıs 335'te [1919] Erzurum'a geldim. [...]

İşte bu esaslar üzerinde halk benim hiç müdahalem olmadığı halde yer yer birbirine yazışarak anlaştılar ve Erzurum Kongresi'ne karar verdiler. [...] Halk milli nüveyi teşkil edecek olan kongrenin toplanmasını hazırlarken ben de mesaimi aşağıdaki noktalara hasrettim:

1. Ordunun taarruzi bir harbe hazırlanması. [...]" (Y.N.)

3 s.66'daki ilgili kısım şudur:

"15 Mayıs 1335'te [1919] milli iktisadımızın can evi olan sevgili İzmir'imizi Yunanlıların işgal ettiğini 16 Mayıs 335'te haber aldık. Her tarafta halk ve ordu mensupları müthiş bir vatanperver galeyan ile çırpındılar. Günlerce halkın feryatları, mitingleri devam etti. Erzurum'da binlerce halk karargâh etrafına toplandı. 'Tek dağ başı mezar oluncaya kadar mücadeleye' tekrar ant verdik." (Y.N.)

4 Söz konusu vesikaların ilki Mustafa Kemal Paşa'nın "15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir'e" yazdığı 16 Haziran 1919 tarihli telgraftır. Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.2, Kaynak Yayınları, 3. Basım, İstanbul, Kasım 2003, s.386. Kâzım Karabekir'in buna cevabi telgrafı şudur:

Zaten bence kararlaştırılmış.[1]

25) s.76. İsmet Paşa'nın ona mektubunda söylediği çok doğru; o hâlâ onu anlamamış.[2]

26) s.76. "Bu da Anadolu'da salahiyet sahibi gibi görülen bir simanın Bolşeviklik ilanıyla mümkün olur..." herzesiyle beni murat ediyor;

Rauf Bey'in dikkatini çekmiş.[3]

27) s.77. "21-22'de Mustafa Kemal Paşa 'Sivas Kongresi'ne karar veriyor. Burada seri bir karara giderek milli varlığımızı tehlikeye düşürebilecek bir karara gidebilir mi? İşte bu endişeler içinde iken aldığım 23 Haziran 335 [1919] şifrenin üçüncü maddesi milli davamızı hezimetten kurtarmış olduğumu gösterdi..." diyerek malum Bolşevik meselesi...

Halbuki bu 3. maddenin Sivas Kongresi'yle alakası yok. Bu başka bir şey. Onun görüşü aranacak.

"3. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Zatidir
Erzurum
Gayet acele ve zata mahsustur
17.6.335 [1919]

C.16.6.335 [1919]
Vaktinden evvel yapılacak bir hareket 1. Ordu Müfettişliği kıtalarını ve dairelerini ve İstanbul müesseselerini ve kıymetli şahsiyetleri mahvedebilir. Bunun için herhangi bir hareket kendiliğimizden değil, haricin tazyikiyle olması daha uygun olur. Ve dünya kamuoyunda dahi yeniden fena bir mevki tutmuş olmayız. Halen mühim olan, hususi hazırlıklarla beraber kıymetli vücutların İstanbul'dan çıkarılmaması ve birtakım kıtaların lağvı cihetine gidilmemesidir.
Bolşeviklerle yakında temas hasıl olunca maksat ve hedefleri anlaşılacak ve memleketimizi bilcümle İtilaf kuvvetlerinin tahliye etmesi, yani ne İtilaf ve ne de Bolşevikler tarafından tarafsızlığımızın ihlaline sebebiyet verdirilmemesi talebine bize hak verdirecek ve bu suretle tarafsızlığımızı ihlal ve hakkımızı tanımayanlara karşı silaha sarılmak meşru olacaktır.
Âcizane fikir ve tasavvurlarımın yukarıdaki gibi olduğunu arz eylerim.

15. Kolordu Kumandanı
Kâzım Karabekir"

Bkz. *age*, s.74-75. (Y.N.)

1 Eski Bahriye Nazırı Rauf Bey ve 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'nın Amasya'ya geldikleri, genel vaziyet hakkında görüştükleri, neticeyi yarın arz edecekleri hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın söz konusu telgrafı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.2, s.398. (Y.N.)

2 s.76'daki ilgili kısım şudur:

"Bugün aldığım İsmet Bey'in 1 Haziran 335 [1919] tarihli mektubundaki 'Harici vaziyet karanlıktır. Büsbütün imha ve İstanbul'dan ihraç olunmaklığımız ihtimalleri ortadan kalkmamıştır' sözü kulaklarımda fena akisler yaptı. Bizi nasıl mahvedebilirlerdi." (Y.N.)

3 s.76-77'deki ilgili kısım şudur:

"Bunu yapmaya İtilaf hükümetleri bugün neden kadir değillerdir. Mâni olan kuvvetsizlikleri midir? Yoksa dünya kamuoyu mudur? İstanbul'a zaten hâkimdirler. Bizi oradan çıkarmaya mâni olan şeyin kuvvet olmadığı görülüyor. Şu halde bekledikleri şey dünya kamuoyunda hakkımızdaki iyi niyetin iflas etmesidir. Bu da Anadolu'da salahiyet sahibi gibi görülen bir simanın Bolşeviklik ilanıyla mümkün olur. Ben daha İstanbul'da iken İtilaf propagandacıları mütemadiyen Bolşevik orduları Karadeniz sahiline indi, Bolşevik tayyareleri Boğaziçi'ne beyannameler attı diye şayialar yapmakta ve Bolşeviklik ilan olunursa Türk, Rum, Ermeni farkı kalmayacağını ve İtilaf kıtalarının da korkudan kaçacağını propaganda edip duruyorlardı.
Bu hususta bilhassa Rauf Bey'in nazarı dikkatini çekmiş ve böyle bir akılsızca hareketin İstanbul'dan kovulmaklığımıza ve mahvımıza sebep olacağını anlatmıştım." (Y.N.)

s.78 Hüsrev'in mektubunda başka. Hüsrev Bey'e yazmalı izah etsin!

28) s.82 son satırlar. Niçin ve nasıl? Bu mektup üzerine aldanmış olsan dahi, kararları aldığın veya daha sonra temasa geldiğin zaman anlamadın mı?

(x) işaretli yazılar saçma![1]

29) s.83 s. ilk yazısı. Sivas vaziyeti malum; benim Erzurum'a gidişim Kongre için daha evvelden kararlaşmış. Batıya şahsen gitmekte bir fayda yok, orada kâfi kumandan var.[2]

1 s.82'de Hüsrev Bey'in söz konusu mektubu aktarıldıktan sonra "Bunu okuyunca Sivas Kongresi'nin etkenlerinin ne olduğunu anladım" denilmekte ve "*" dipnotu ile şunlar kaydedilmektedir:

"1. M. Kemal Paşa Hazretleri'nin İstanbul'dan çıkışı sebepleri.
A) Gazi'nin Nutku sayfa 7 (Beni İstanbul'dan sürmek ve uzaklaştırmak maksadıyla Anadolu'ya gönderenler).
B) *Gazi'nin Hayatı* sayfa 79 (Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya kendisini uzaklaştırmak isteyen düşmanları tarafından gönderilmişti).
C) 4 Kânunusani 333 [4 Ocak 1917] *İleri* gazetesinde Celâl Nuri imzasıyla 'İstanbul'da bir yabancı paşa ile olan karşılıklı konuşmalarında Yunanlıların yakında İzmir'i işgal edecekleri havadisini veriyor ve kendisine mühim bir subay kadrosuyla birlikte Anadolu'ya geçmesini teklif ediyor. Bu hikâyelerin tafsilatı ancak on sene sonra yazılabilir.'
2. 9 ve 10 Haziran 335 [1919] Kafkasya'dan bizi tahrik için malumat geldi. Bolşevikler Tiflis'e gelmiş, İslam ve Gürcüler de Bolşeviklere katılmış, Batum'a birçok İngiliz ve Ermeni kuvvetleri Kars'tan ve Sarıkamış'tan ve Kağızman'dan çekiliyormuş, Tebriz'e giden İngiliz kıtalarını Şahtahtı'da gören olmuş, Musul tahliye olunmuş, Bolşevikler Tiflis'e geldiği halde biz ne duruyoruz gibi propagandalar başladı.
3. Hüsrev Bey'in 7 Haziran 335 [1919] tarihli mektuptaki değerlendirmeleri:
'İstanbul'da Zeyrek'te limonluklar içindeki sakin ve pek şairane odanızdaki hasbıhalimizde pek asil ruhunuzun yüksek zekânızın uzak görüşlü değerlendirmeleri bana bu hususta düşündüklerimi arza cesaret ve bu bapta kıymettar düşüncelerinizi istirhama cüret verdi. Son kurşunumuzu beynimize sıkıncaya kadar müdafaa edeceğiz, diyeceksiniz.
Fakat, bununla millet bağımsızlığını, vatan sınırlarını kurtarabilecek mi? Tam manasıyla bir milli şûra teşkili zannedersem zamanın pek darlığı cihetiyle mümkün değildir. Her şeyden evvel Bolşeviklerle temas edilmek, prensipleri anlaşılmak, İslamda, Türkte belli anane ve kaidelere halel vermemek şartıyla değiştirilerek nasıl kabul olunacağını, nasıl tatbik edileceğini kararlaştırmak.'
4. Gazi'nin Nutku sayfa 19: 21-22 Haziran 335 [1919] gecesi Amasya'da dikte ettirdikleri tamimin beşinci maddesi Anadolu'nun her bakımdan en emin mahalli olan Sivas'ta milli bir kongrenin süratle toplanması kararlaştırılmıştır.
5. 23 Haziran 335 [1919] tarihli Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin şifresinde 'Bolşevizmin anlayış ve ortaya çıkış şekli dahi müzakere edilerek ... bunun memleket için bir sakıncası olmayacağı düşünüldü'.
6. O tarihlerde İstanbul'dan çıkabilmek için mutlaka Pangaltı karargâhında her ferdin emir veya izinnamesi -yabancı memleketlere gidenlerde olduğu gibi- vize muamelesi görürdü. İngilizlerin güya bu karargâhın İstanbul'dan çıktığından haberi yokmuş gibi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ni istemeleri.
7. Benim Doğuda milli harekâtın esasını hazırlayacağımı İstanbul'da iken kendilerine söylediğim Şevket Turgut Paşa'nın da Mustafa Kemal Paşa'nın bir an evvel İstanbul'a alınması hakkındaki 21 Haziran 335 [1919] tarihli aşağıdaki şifresi:

15. K. K. Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri'ne

Zatıâlilerinin Mustafa Kemal Paşa'ya vekâleten tayininiz kararlaştırılmıştır. 15. Kolordu Kumandanlığı için vekil olarak yerinize kimi tavsiye edersiniz ve bunlardan başka oraca yaptığınız işleri görüş ve fikirlerinize vâkıf olarak takip etmek üzere Kolordu Erkânıharbiye Reisliği'ne kimi teklif ediyorsunuz. Acilen bildirilmesini rica ederim.

Harbiye Nazırı
Şevket Turgut"

Bkz. *age*, s.82-86. (Y.N.)

2 s.83'teki ilgili kısım şudur:

"Amasya münakaşalarının gizli kalmayarak duyulması bir taraftan İstanbul'un tazyiki neticesi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ne merkezi Anadolu'daki milli teşkilata devama ve ne de Batı cephesine

30) s.82 son yarısı Refet Paşa'nın şifresi incelenecek...[1]

31) s.85, 86, 87'de çok yalan var. 9 Temmuz'da beni Reis seçtiler, 10 Temmuz'da bildirdiler.[2]

koşmayarak Erzurum'a benim yanıma gelmeye mecbur kaldı. Daha kendileri yolda iken telgrafhaneden aldığım havadiste Sivas'ta aleyhlerine galeyan olduğunu anladım." (Y.N.)

1 s.83-84'te yer alan Refet Paşa'nın söz konusu şifresi şudur:

"Sivas
1.7.335 [1919]

15. K. Kumandanlığı'na

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

1. Sivas delegeleri seçildi. Gerek bunlar ve gerek liva delegeleri hareket üzeredir.
2. Bilhassa telgrafhanelere vaki olan tebliğ üzerine hemen karar alınmasını zaruri görüyorum. Oranın vaziyeti başka türlü harekete müsait değil ise en uygun çare artık işi süründürmeyerek ve bu son vaka sebebi büyük bir üzüntü göstererek istifa etmektir. Aynı zamanda askerlikten istifa etmek suretiyle İstanbul'a çağırılmanıza sebep bırakmamak imkânı belki temin olunabilir. Çünkü yalnız vazifeden istifa edip İstanbul'a gitmemek daha ziyade nazarı dikkati çekecek ve İstanbul'un ısrarına sebep olacaktır. Böyle bir karar verildiği halde Sivas'a dönülmeyip orada kalınması coğrafi vaziyet ve halkın mizacı itibariyle lüzumludur.
3. Bu tarzda bir karar verildiği halde karargâhın buradaki kısımları hakkındaki görüşleri nedir? Fırka kumandanlarından haber yok. Fırsat elden kaçmadan Arif'i Amasya'ya göndermek istiyorum. Uygun mudur? Amasya'ya onunla çantayı göndereyim mi? Her ihtimale karşı 500 lira alıkoymak istiyorum. Uygun mudur?
4. Bundan böyle daima ve yalnızca bu şifre ile haberleşeceğiz.

3. K. Kumandanı
Refet"

2 s.85-87'deki ilgili kısım şudur:

"10 Temmuz'da Erzurum Kongresi başlayacak idi. Fakat üyeler tamamen toplanmadığından 23'e ertelendi. Kongre'ye Mustafa Kemal Paşa'nın idaresi ve Rauf Bey'in de dahil olması hakkındaki kararımız müşkülata tesadüf etti ise de aracılığımla ortadan kalktı.

Bu müşkülat şudur:

10 Temmuz 335 [1919] Perşembe: M. Kemal Paşa Hazretleri'nin Erzurum Kongresi'ne girmek arzusuna karşı Erzurum'da toplanmış olan delegeler itiraz etmişler ve benimle irtibat vazifesini yapan Hoca Raif Efendi'yle Necati Bey'i bana göndermişlerdir. Bu zatlar bana şunu söylediler:

1. M. Kemal Paşa Hazretleri Kongre'ye girmeleri arzusunu heyetimiz kabul etmiyor. Sebebi sinei millete iltica ettiğini söylemesine rağmen henüz arkasından padişah yaveri kordonunu çıkarmıyor. Kongre üniforma ile idare edilecekse o makamda sizi görmek isteriz.
2. Henüz İstanbul hükümeti'ne karşı cephe almıyor, onu tanıyoruz. M. Kemal Paşa'yı İstanbul hükümeti görevden aldığını ilan ediyor. Bu vaziyet nasıl bağdaşır?

Kendilerine şu cevabı verdim:

1. Daha ilk günden söylediğim gibi milli hareketimizin milletimizin ruhundan çıktığını medeniyet cihanına göstermek lazımdır. Üzerinde askeri sıfat bulunan bir zatın Kongre'yi idaresi bir generalin ayaklanması mahiyetinde görülür ve bir generalin ayaklanması ise medeni milletler huzurunda kıymet ve ehemmiyet verilecek bir hadise kabul olunmaz. Henüz İstanbul hükümetine karşı cephe almamak bakımından da bu şekil doğru olmaz. Bunun için kumandan olarak emrinizde üzerime düşen vazifeyi yapmak milli harekâtın bir prestiji ve muvaffakiyetim bakışından da çok mühimdir. M. Kemal Paşa Hazretleri'ne gelince, askerlikten istifa etmiş bulunduğundan, aranızda vazife alması bu sakıncayı doğurmaz. Üniforma meselesi kendilerine nazikâne söylenebilir.
2. İstanbul'un anlayışına gelince, aleyhimize bir netice doğurmaz.

Bu haberleşme Erzurum Müstahkem Mevki Karargâhı'nda misafir bulunan M. Kemal Paşa'nın odasında, bir kenarda ve odada M. Kemal Paşa ve Rauf Bey bulunurken hafif sesle Müdafaai Hukuk delegeleriyle aramda cereyan etmiştir. Raif Efendi ve Necati Bey Kongre delegelerinin oyunu almak için gittiler. Arada Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'e Kongre heyetinin itirazlarını münasip surette söyledim. Çok üzüldüler:

'Dün askeri vazifemden ayrıldım. Bugün de milli bir vazifeye alınmıyorum. Şu halde alelade bir fert kaldım.' Üzülmemelerini ve kendileri gibi bir enerji sahibini milli mücadelemizde ihmal edemeyeceğimizi söyledim.

32) s.88 yalan ve ayıp...[1]
33) s.89, 90 saçma ve şantaj![2]
34) s.91. Tamim, 94. Benim emirlerimle karşılaştırılacak.

Delegeler döndüler ve şu cevabı verdiler: 'Heyet oyunu size vermiştir. Kararınıza itaat edeceğiz.'
Şu cevabı verdim: 'Heyetinizin teveccühüne teşekkür ederim. M. Kemal Paşa Hazretleri gibi bir enerji sahibini milli mücadelemizde ihmal etmek doğru olamaz. Aranızda halledilebilir. Paşa'yı ve Rauf Bey'i delegelere takdim ettim ve Kongre'ye gireceklerini müjdeledim.
Ve delege heyeti huzurunda milli harekâtımızın başından nihayetine kadar bizden ayrılmayacakları hakkındaki vaatlerinin tekrar edilmesini rica ettim. Söz verdiler.
Ben de kendilerine bu vaatlerini senet kabul ettiğimizi bildiren bir mektup verdim. Kongre'nin bugün açılması kararlaştırılmış idi. Ve delegelerin mühim bir kısmı da Erzurum'a gelmişti. Ancak, Trabzon delegeleri 11 Temmuz 335'te [1919] gelebileceklerdi. Daha uzaktakilerin de gelmelerini bekleyerek Meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz 335'e [1919] bırakılması uygun görüldü." (Y.N.)

1 s.88'deki ilgili kısım şudur:

"Samimane ikazlara rağmen M. Kemal Paşa Hazretleri mirliva üniforması ve yaveri hazreti şehriyari kordonunu çıkarmamışlardı. Kongre'ye dahi bu kıyafetle girmişler ve kürsüye çıkarak nutuk irat etmek istemişler. Bu manzara Kongre genel kurulu üzerinde pek fena bir tesir yapmış ve Gümüşhane Delegesi Zeki Bey kendilerine şu ihtarda bulunmuştur:
'Paşa! Evvela üniforma ve kordonunu sırtından çıkar, ondan sonra kürsüye gel! Ta ki milli kuvvet askeri tahakküm şekline girmesin.' Paşa bu ihtarla üniforma ve kordonunu çıkarıyor ve ondan sonra Kongre saflarına kabul olunuyor ve riyasete seçiliyor." (Y.N.)

2 s.89-90'daki ilgili kısım şudur:

"23 Temmuz 335'te kongre açıldı. [...]
Kongre'nin benim riyasetimde yapılması hususunda bazı arzular gösterildi.
Hem kumandan hem de Kongre'yi idarenin bir generalin ihtilali gibi milli sadayı dahilde ve hariçte boğacağından, evvela askerlikten istifa etmekliğim lüzumunu söyledim. Bunu bittabi hiçbir vatandaş münasip görmedi. Benim o günlerde anlayışım ve hâlâ bugün de iddia ettiğim mesele, işi millet yapıyor ve kumandanlar milletin emri altında bulunuyor. Erzurum Kongresi toplanmış, milli mevcudiyet ve kudreti görülmüş olduğu bir anda üzerinde kumandanlık salahiyeti bulunan bir zatın Kongre'yi idare etmesinin sakatlığını anlattığım zaman halk saflarında bulunanlar bu hakikati derhal teslim ettiler. Fakat bu gibi fevkalade bir zamanda memuriyet zihniyetinin üzerine çıkamayan açıkta bulunan Vali Mazhar Müfit Bey bu ruhu bir türlü anlayamıyordu ve başta muhakkak bir tahakküm istiyordu. Milletimizin bu zihniyet yüzünden çektiği fenalıklar pek büyüktür. Mazhar Müfit Bey Kongre'nin açılışına mâni olmamak ve taarruza uğramamak için bir askeri kuvvet gönderilmesini de benden rica etmiş idi. Halbuki Ravlenson'un maiyetinde dört İngiliz neferi vardı. Kendisine şu cevabı verdim: 'Dört İngiliz neferinin değil, dört bin İngiliz neferinin dahi ellerinden silahını alacak kadar Erzurum halkı silahlı ve kudretlidir. Kongre'ye dahil olan Vilayatı Şarkiye delegeleri bile yine yalnız dört İngiliz neferinin değil, dört yüz İngiliz neferinin silahlarını alabilecek fıtrat ve kabiliyettedir.'
Bazı iradesini kaybetmiş ruhlar mutlak olarak her hususta emir ve kumanda ve himaye beklerler. Herhangi makama yükselseler yine kumandanların amiriyet ve himayesine sığınmak gibi uğursuz bir karaktere sahiptirler. Bu zihniyetin milletimizin tarihinde devam edegelen maddi ve manevi tahribatı ciltler doludur." (Y.N.)

İNKILAP HAKKINDA*

(4 HAZİRAN 1933)

"1. İnkılap mevcut müesseseleri zorla değiştirmek demektir.

2. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olmaktır."

Bir çizgiden sonra not ettiğim kısımlar da şudur:

"Devlet hayatında inkılap, toplumsal vaziyetimiz de dahildir. (Laiklik), (medeni kanun), (demokrasi)"

[...] 4 Haziran 1933 akşamı konuşmalarda demokrasi idaresi için kadınlara seçim hakkının tanınması fikrinde herkes ittifak etmişti.

Bundan başka "demokrasi" üzerine daha pek çok konuşuldu. Atatürk'ün o akşam genel kanaati şu olmuştu:

"Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir. Biz Cumhuriyet'i kurduk, o on yaşını doldururken demokrasinin bütün icaplarını sırası geldikçe tatbikata koymalıdır. Kadın haklarını tanımak da bunun bir icabı olacaktır. Müsterih olunuz" *demişti.*

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: Prof. Dr. Âfetinan, "Atatürk ve Demokrasi", *Belleten*, Ocak 1959, c.XXIII, Sayı: 89, s.2, 8.
Afet İnan el yazısı belgenin altında "Bu el yazısı benim, fakat fikir ve ifade Atatürk'ündür" demekte ve belgeye şu açıklamayla yer vermektedir:

> "4 Haziran 1933 tarihindeyiz. Atatürk'ün etrafında devlet ve fikir adamlarımızın toplandığı bir gece idi. Gündüz Genelkurmay'da meşgul olan Atatürk, gece bazı arkadaşlarıyla çeşitli konular üzerinde konuşuyordu ve bundan büyük haz duyuyordu. Hazır bulunanlardan Ruşen Eşref Ünaydın. Falih Rıfkı Atay, Saffet Arıkan, Recep Peker, Necip Ali Küçüka, Fethi Okyar, Tevfik Rüştü Aras ve Şükrü Kaya Beyleri hatırlıyorum.[1] 1933 sonlarında Cumhuriyet'in onuncu yılı tamam olacaktı. O gece on yılın tarihçesi üzerinde duruldu. Atatürk'ün sorduğu sorular üzerinde veyahut herkes kendi düşüncesine göre bir konu üzerinde konuşmuştu.
> Fakat en çok inkılaplar üzerinde duruluyordu. Uzun ve istifadeli konuşmalar arasında Atatürk bazen dinliyor, bazen kendisi uzun uzun konuşuyordu. Fakat her zaman olduğu gibi kavramların tarifleri

1 *Atatürk'ün Nöbet Defteri*'nde 4 Haziran 1933 günü "Gazi Hazretleri'nin 14.00'te uyandığı, Büyük Erkânıharbiye'yi teşrif ettiği ve 0.30'da yattığı" belirtilmekte ve o gün kabul edilenler "Tevfik Rüştü, Şükrü Kaya, Ruşen Eşref, Falih Rıfkı, Saffet, Recep, Tahsin, Hasan Cavit, Ali, Necip Ali, Fethi ve Fuat Beyler" olarak kaydedilmektedir. Bkz. *age*, Toplayan: Özel Şahingiray, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1955, s.169. (Y.N.)

üzerinde formüller aramıştı ve ısrarla 'inkılap' kelimesinin lügat manasından gayrı, Türk inkılapları yönünden tarifini, izahını istemişti. İnkılap kelimesinin diğer Batı dillerindeki karşılığı aranmıştı.
O gece herkes gibi ben de konuşmuş, fikrimi izah etmiştim. İşte şimdi o gecenin tarihini taşıyan kurşunkalemle yazdığım bir not elimde. Bir sayfasına sadece soru işareti ile yazdığım kelime şu: İstihale mi?[1] Fakat iyice hatırlıyorum ki, Atatürk istihale veya inkişafı[2] inkılaplar için kabul etmiyordu. 'Révolution'[3] ve 'évolution'[4] kelimelerinin lügat manası yanında bizim inkılaplarımızın izahlı bir tarifi yapılmalı idi.
Bu kanaat belirdiği vakit, Atatürk'ün aynen söylediklerini üç paragrafta böylece tespit etmişim:
[...]
Kısa notlarım o gecenin konuşmaları üzerindeki fikirleri belirtmesi bakımından çok önemlidir. Öyle anlaşılıyor ki, Atatürk bu iki tarifi yaptıktan sonra bilhassa devlet hayatındaki müesseseler üzerinde fazla durduğu için bu son kelimeleri yazmayı ihmal etmemişim.
Atatürk devlet hayatında 'en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseler' derken devletin din işleri ile meşgul olmamasını ve dini hislerin siyasi maksatlar için istismar edilmemesini daima söylemiş ve bu prensibi yeni Türkiye devletinin başlıca inkılabı saymıştır.
Devlet hayatı için yazıların sonunda kaydettiğim kelime 'demokrasi'dir. Yine hatırladığıma göre, bunun üzerinde bilhassa durulmuş ve milletin olgunluğu meselesi, konuşanların endişesine vesile olmuştu. Ben bu konuda şu fikrin müdafaasını yapmıştım.
'Milleti bu sahada yetiştirmek için böyle bir müessesenin, yani demokratik idare sisteminin varlığını tanıtmak gerektir. Mesela kadınlara seçim ve seçilme hakkının kanunlarla tanınması sonunda bu vazifenin ifası beklenebilir. Teorik ve pratik bilgiler paralel yürütülmeli diyordum. Bu meseledeki bilgi ve fikirlerim 'Yurt Bilgisi' derslerimin mevzularındandı. Demokratik memleketlerde kadınların seçim hakkı meselesini bu vesile ile tekrar Türk devlet ve fikir adamlarına hatırlatmak istiyordum. Demokrasi müessesesinin kurulması ve gelişmesi için kadın vatandaşların hak ve vazifelerindeki eşitlik meselesi elbetteki önemli bir yer işgal edecekti. Atatürk 'demokratik' idare sistemi için ideal sayılan prensiplerin inkılaplarımız içinde yer almasına taraftar olduğunu ifade etmişti. Kadın hakları için müdafaa ve delillerle konuşan Necip Ali Küçüka demokratik idare için lüzumlu müesseselerin bir hukukçu gözü ile izahını yapmıştı. Kadın hakları için itiraz ve aleyhinde bulunan kimse, o akşamki toplulukta bulunmamıştı. Çünkü bazen bu gibi mevzular açıldığı vakit, Atatürk olumlu ve olumsuz tarafı tutanları karşılıklı konuşturmayı daima âdet edinmişti. [...]" Bkz. *age*, s.1-3. (Y.N.)

1 İstihale: Bir halden başka bir hale geçiş; başkalaşma, metamorfoz. (Y.N.)
2 İnkişaf: Gelişme, gelişim. (Y.N.)
3 Révolution: Devrim. (Y.N.)
4 Évolution: Evrim. (Y.N.)

KARDEŞİNİN VEFATI DOLAYISIYLA AFGAN KRALI GAZİ MEHMET NADİR ŞAH'A TAZİYE*

(8 HAZİRAN 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 8.6.1933

Afganistan Kralı Alâhazret Gazi Mehmet Nadir Şah
Kâbil

Biraderinizin ölümünü derin bir üzüntüyle öğrendim. Zatı Şahanelerine en samimi ve kalbi taziyetlerimi ve dostluk hislerimi iletirim.[1]

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.70; *Anadolu Ajansı Bülteni*, İkinci Servis, Siyasi Bülten, 11 Haziran 1933, s.4; *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Haziran 1933, Numara: 4272, s.1; *Milliyet*, 12 Haziran 1933, Numara: 2634, s.2; *Vakit*, 12 Haziran 1933, Numara: 5539, s.2.

1 Kralın kardeşi Serdar Muhammed Aziz Han, Afganistan'ın Berlin Büyükelçisiydi ve orada vurularak öldürülmüştü. (Bilâl N. Şimşir'in notu.)

VENİZELOS'UN SUİKASTA UĞRAMASI ÜZERİNE YUNANİSTAN REİSİCUMHURU ZAİMİS'E*

(8 HAZİRAN 1933)

Ankara, 8 (AA) - M. Venizelos'a yapılan suikast münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri Yunanistan Reisicumhuru M. Zaimis ve M. Venizelos'a aşağıdaki telgrafları göndermişlerdir:

Yunanistan Reisicumhuru M. Zaimis Hazretleri
Viyana

Eski Başvekil'e karşı yapılan suikast haberinden ve Madam Venizelos'un aldığı yaradan son derece üzülmüş olarak Zatı Devletlerinden kendi üzüntülerine tamamıyla iştirak ettiğime emin olmalarını rica ederim.

Bu acı anlarda Türk milletinin Yunan milleti hakkında beslediği muhabbet ve dostluk hislerini size tekrar teyit etmek isterim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Yunanistan, 3/85 - D.3. b.1'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.402-403; *Anadolu Ajansı Bülteni*, Birinci Servis, Siyasi Bülten, 8 Haziran 1933, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Haziran 1933, Numara: 4268, s.5; *Cumhuriyet*, 9 Haziran 1933, Numara: 3264, s.6; *Milliyet*, 9 Haziran 1933, Numara: 2631, s.1, 6; *Vakit*, 9 Haziran 1933, Numara: 5536, s.2.

SUİKASTA UĞRAMASI ÜZERİNE VENİZELOS'A*

(8 HAZİRAN 1933)

M. Venizelos Hazretleri
Atina

Zatı Devletlerinin iyi bir tesadüf eseri olarak kurtuldukları suikasttan çok üzgün ve Madam Venizelos'un aldığı yaradan ziyadesiyle elemlenmiş olarak nezdlerinde derin üzüntümün tercümanı olmanızı rica ederim.

Kendilerine çabuk afiyet temenni eder ve en samimi hislerime inanmanızı dilerim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Yunanistan, 3/85 - D.3. b.1'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.403; *Anadolu Ajansı Bülteni*, Birinci Servis, Siyasi Bülten, 8 Haziran 1933, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Haziran 1933, Numara: 4268, s.5; *Cumhuriyet*, 9 Haziran 1933, Numara: 3264, s.6; *Milliyet*, 9 Haziran 1933, Numara: 2631, s.1, 6; *Vakit*, 9 Haziran 1933, Numara: 5536, s.2.

KIZININ ÖLÜMÜ ÜZERİNE HABEŞİSTAN İMPARATORU I. HAİLE SELLASSİE'YE TAZİYE*

(10 HAZİRAN 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Habeşistan İmparatoru Haşmetli Birinci Haile Sellassie Hazretleri'ne

Büyük ve iyi dost,

Pek sevgili ve aziz kızınız İmparatorluk Prensesi Fahametli Zenebe Work'un ölümünü derin bir üzüntüyle öğreniyorum.

Muhterem şahıslarıyla hanedanlarına ilişkin bütün vakalara karşı duyduğum yürekten alaka dolayısıyla bu keder verici haber beni çok elemlendirmiştir.

Zatı Haşmetanelerine bu elim vaka karşısında duyduğum derin hüznü beyan ederken en yürekten taziyetlerimi kabul buyurmanızı ve memleketlerimiz arasında cari olan iyi münasebetlerin muhafaza ve ziyadeleşmesine çalışacağıma inanmanızı rica eylerim.

Bu fırsattan istifade ederek Zatı Haşmetanelerine yüksek takdir duygularımı takdim eylerim.

Ankara'da bin dokuz yüz otuz üç senesi Haziran ayının onuncu günü yazılmıştır.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Habeşistan. D.3.b.1-K.1/1 'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s.179-180.

HAVZA CUMHURİYET HALK FIRKASI REİSİ'NE*

(11 HAZİRAN 1933)

Samsun, 11 - Havzalılar Gazi gününü pek parlak merasimle kutlamışlardır. Gazi Hazretleri'ne bir tazim telgrafı çekilmiştir. Gazi Hazretleri'nden bura Fırka Reisi'ne gelen cevap şudur:

Muhterem Havzalıların hakkımdaki güzel duygularına teşekkürlerimin ve sevgilerimin iletilmesini rica ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Akşam*. 12 Haziran 1933, Numara: 5269, s.2; *Cumhuriyet*. 13 Haziran 1933, Numara: 3268, s.3.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN LEHİSTAN BÜYÜKELÇİSİ KONT POTOCKİ'NİN NUTKUNA CEVAP*

(14 HAZİRAN 1933)

Ankara, 14.6.1933

Büyükelçi Hazretleri,

Lehistan Reisicumhuru Hazretleri'nin sizi nezdime fevkalade delege ve büyükelçi sıfatıyla tayin ettiğini bildiren itimatnameyi büyük bir memnuniyetle alıyorum.

Asil Leh milletinin yeni Türkiye ve şahsım hakkında beslediği duyguları ifade için kullandığınız kelimelerden bilhassa mütehassis oldum. Lehistan Reisicumhuru Hazretleri'ne, taraflarından şimdi söylediğiniz sevimli sözlerden dolayı samimi teşekkürlerimle beraber, şahıslarının ve Leh milletinin saadeti hakkındaki en sıcak temennilerimi ve Türk milletinin ve benim Lehistan hakkında beslediğimiz derin takdir duygularını iletmenizi rica ederim.

Memleketlerimizi zaten bağlamakta olan ananevi dostluk, yeni Lehistan'ın doğumundan beri karşılıklı sevgi ve saygı havası içinde gelişmiş ve milletlerarası emek beraberliğinin şimdiki icapları ve şartları önünde kendini gösteren sağlamlığını bulmuştur; bu emek beraberliği, Zatıâlilerinin biraz evvel belirttikleri gibi, olumlu ve verimli prensiplere dayanmaktadır.

Türkler, Leh milletinin bağımsızlığını yeniden kazanmak için giriştiği kahramanca mücadeleleri daima heyecanla takip etmişlerdir. Memleketinizin bağımsız milli hayatını yeniden tanzim uğrunda sarf ettiği ve her sahada sarfına devam etmekte olduğu gayretlerin parlak neticelerini görmekteyiz. Bunların barış ve ilerleme ülküsüne yönelik olduğunu biliyorum. Kendine yeniden nizam vermek ve Türk milletinin ilerleme ve refahına yönelik olan emellerini tahakkuk ettirmek başlıca vazifesi olan Türkiye Cumhuriyeti de, milletlerin saadet ve refahının en lüzumlu teminatı olan genel barış esasını takipten geri kalmamıştır. Her iki hükümetçe takip edilen bu hedef beraberliği mazinin hatıralarına da eklenerek münasebetlerimize büyük bir samimiyet vermektedir.

İki milletin iktisat ve kültür sahasında beraber çalışmalarına gelince, bunu genişletmek ve kuvvetlendirmekte her halde çok menfaatımız olacaktır.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s.471-473; *Anadolu Ajansı Bülteni*, Üçüncü Servis, Siyasi Bülten, 14 Haziran 1933, s.5-7; *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Haziran 1933, Numara: 4275, s.5; *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1933, Numara: 3270, s.3; *Vakit*, 15 Haziran 1933, Numara: 5542, s.2.

Beklenilmeyen pek acı kaybı bizi derin bir surette üzen selefleri, sahip olduğu yüksek vasıflarıyla, memleketlerimiz arasında mevcut münasebetleri daha ziyade sıkılaştırmaya çok hizmet etmişti. Zatıâlilerinin de büyük vasıflarını aynı yüksek vazife uğrunda kullanacaklarından şüphe etmiyorum.

Büyükelçi Hazretleri, Zatıâlilerine Türkiye'ye hoş geldiniz der ve en samimi yardımımla Cumhuriyet Hükümeti'nin desteğinin şimdiden size temin edilmiş olduğunu ilave eylerim.

.

POLONYA REİSİCUMHURU MOSCICKI'Yİ KUTLAMA*

(19 HAZİRAN 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 19.6.1933

Polonya Reisicumhuru Ekselans Moscicki'ye

Polonya Cumhuriyeti'nin en yüksek iktidar mevkiine tekrar seçilmeleri münasebetiyle yürekten ve canlı kutlamalarımı ve şahsi saadetleriyle Polonya'nın yükselmesi hakkında beslediğim hisleri kabul buyurmalarını Zatı Devletlerinden dilerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.474; *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Haziran 1933, Numara: 4288, s.1; *Milliyet*, 28 Haziran 1933, Numara: 2650, s.8; *Vakit*, 28 Haziran 1933, Numara: 5555, s.2.

ANKARA KIZ LİSESİ SON SINIF TALEBESİNİ İMTİHAN*

(24 HAZİRAN 1933)

24 Haziran 933, tarihin yepyeni bir yaprağı oldu. Büyük inkılapçımız imtihan odasına girer girmez, evvela hepimiz yaptığı büyüklükleri ifade edemeyeceğimizden korkarak gizli bir çarpıntı ile sarsıldık. Fakat sonra sorularına cevap vermeye hazırlandığımız vakit ince dudaklarında canlanan gülüşleri bize her şeyi unutturdu.

* *Vakit*, 20 Temmuz 1933, Numara: 5577, s.9.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Ankara Kız Lisesi'nden önce sabah saat 9.30'da İsmetpaşa Kız Enstitüsü'nü teşrif buyurarak mektebin sergisini gezmiş, sergi dairelerinde bilhassa tabahat, ev idaresi, tiftik, yapağı ve şapka kısımlarında gösterilen eserler üzerinde alaka ile durmuştur. Bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Haziran 1933, Numara: 4285, s.1; *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1933, Numara: 3280, s.3; *Milliyet*, 25 Haziran 1933, Numara: 2647, s.1.
Ankara Kız Lisesi son sınıf talebesinden Mualla Hanım'ın yukarıdaki intibalarının yanı sıra gazetelerde diğer bazı talebenin de intibaları aktarılmaktadır:

"Ankara Kız Lisesi son sınıf talebesinden Şahende Hanım'ın intibaları:
[...] Sevgili Gazi'miz bana yanındaki sandalyeye oturmamı işaret ettiler. Hocamız Cengiz Han'ı soralım dedi. Gazi Hazretleri de Cengiz kimdir, nerede hükümet etmiştir diye sorular sordular. Ben de bu temiz ve açık sorulara mümkün olduğu kadar cevap vermeye çalıştım.
Bundan sonra Anadolu'nun demiryolları hakkında ferdiyetçilik ve devletçilik hakkında da birçok sorular sordular. 45 dakikadan sonra imtihandan çıktım. [...]
Ankara Kız Lisesi son sınıf talebesinden Hatice Hanım'ın intibaları:
[...] İlk sorusu bana ismimin Türkçe karşılığını sormak oldu. Daha sonra Anadolu'nun ilk ahalisinin giyiniş medeniyetini canlandırdık. O bilhassa Türkler üzerinde ısrar ediyordu. Atalarımızın bizce karanlık olan bazı noktalarını gür sesiyle aydınlatıyordu.
İkinci soru Ege medeniyeti idi. Bu soruyu bütün teferruatıyla inceledikten sonra coğrafyaya başladık. Türkiye'nin büyük devletler arasına girebilmesi için ne yapması lazım geldiğini sordu. Cevabını sabırsızlık ve heyecanla yine kendisi verdi: 'Çalışmak, elbirliği ile çalışmak.'
Yurt bilgisinden vergi, askerlik, seçim ve meclisin mahiyeti hakkında sorulan sorulara da cevap verdikten sonra odadan çıktım.
Bu canlı tarih bize tarihi bir gün yaşattı.
Ankara Kız Lisesi son sınıf talebesinden Naime Hanım'ın intibaları:
[...] İlk soru olarak Gazi Ankara'nın coğrafi mevkiini sordu. Sonra Anadolu'da Eti medeniyetine geçtik. Kendi benimle beraber izah ediyordu. Bilhassa Türkler üzerinde çok fazla meşgul olduk.
Yurt bilgisinden millet ve teşekkülünü sorduktan sonra kâfi olduğunu söyledi. Dışarı çıkarken unutulmayacak bir gün yaşadığımı hissediyordum.
Diğer bir talebenin intibaları:
[...] İmtihana ancak akşamüstü girebilecektim. [...] O bir kurtarıcı, bir kumandan, en doğru, en salim yolu gösteren bir rehber ve bir muallim olduğu kadar da bir baba idi. Evvela ders harici bazı şeyler konuştuk. Sonra tarih sorularına geçti. Türk medeniyetlerinin hangi nehir havzalarında kurulduğunu, niçin o nehirleri tercih ettiklerini, en yüksek Türk medeniyetinin nerede ve ne zaman kurulduğu, en mühim Türk kitabelerinin nerede ve ne zaman yazıldığını sordu. Sonra coğrafya haritasının başına geçtim. Türkiye'nin madenlerinin hangi mıntıkalarda bulunduğunu, bu madenlerden istifade ettiğimiz takdirde elde edeceğimiz parayı en fazla hangi hususlarda sarf etmemiz lazım geldiğini sordu. Sonra bizde kapitülasyonların ne zaman tesis olunduğunu, zararlarını ve ne zaman kalktığını,

Beraber binlerce yıl evveline döndük. Orta Asya'nın dünyaya baş eğdiren medeniyeti üzerinde durduk. Bazen sordu, bazen kendi anlattı. Sanki Asya topraklarında tunç bir abide canlanmış, bana yaşadığı, gördüğü bir devri anlatıyordu.

Bu, o derece kati, o derece açık ve içinden gelen bir anlatıştı.

Etilerden Selçuklara, Selçuklardan Osmanlı Devleti'ne geçtik. Yükselmiş Osmanlı Devleti'nin birdenbire çöktüğü dönüm noktasını sordu.

Kaşları birbirine yaklaşmış gözleri iki derin çizgi haline gelmişti. Sağ elini koltuğunun kenarına vurarak Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana kuşatmasını ve burada Kırım Kirayı'nın[1] *kıskançlık yüzünden ihanetini bir kere daha tekrarlattılar.*

"Burada kazanılsaydı" *dedi,* "Osmanlı Devleti gerileme devrine girmeyecekti." *Sonra bu sıkıcı havadan kurtularak birdenbire "Kocatepe"ye yükseldik. Eliyle küçücük haritası üzerinde geçtiği yolları işaret ediyordu. O ne kadar çabuk memnun oluyor ve ne kadar çok memnun etmeyi seviyordu.*

Sayısız asırları kucaklayan bu kitabı senelerle okumuş, fakat hiçbir satırında tarihi yapan, yazan, öğreten ve isteyen bir dehaya tesadüf etmemiştik. Duygularımın arasında biraz durdum. Bir anda bütün devirleri bir kere daha yaşadım.

Netice en büyük O'nu ve en bahtiyar kendimi buldum.[2]

bunların kaldırılmasındaki faydaları sordu. Soruları o kadar muhakemeye dayanacak ve o kadar açık bir tarzda soruyordu ki, şaşırmak veya bilmemek her halde mümkün değildi. O yalnız soru sormakla bizim bilgimizi, fikrimizi anlamakla kalmıyor, unuttuklarımızı hatırlatıyor, bilmediklerimizi de öğretiyordu. Onun sorularında yalnız geçmişi tekrarlatan, hatırlatan, bugünü anlattıran bir tarz değil, aynı zamanda gözleri geleceğe çevirten, geleceği düşündüren bir gaye vardı.
Gün kararırken kalplerimizde O'na karşı daha derinleşen sevgi ve saygılarımızla evlerimize gittik." Bkz. *Vakit*, 22 Temmuz 1933, Numara: 5579, s.9.

Cumhuriyet gazetesinde talebeden Melâhat ve Müzeyyen Hanımların intibaları şöyle yer almaktadır:

"[...] Yine son sınıf talebesinden Melâhat Hanım intibalarını şöyle anlatmıştır:
Seviniyordum. İmtihana girdim. Şu sorular karşısında kaldım. Tarihten Türklerin anayurdu, Etiler, Balkan Harbi, İstiklal Harbi; coğrafyadan Türkiye'nin coğrafi vaziyeti, sömürge siyaseti; yurt bilgisinden vatandaşın millete karşı vazifesi. Çok memnundum. Çünkü sorulan sorular en anlayışsız talebenin anlayacağı gibi açıktı. Mümkün olduğu kadar cevap verdim. Bir müddet sonra sevgili Gazi'miz şefkat dolu sesiyle 'ders iyi anlaşılmış, çık artık çocuğum' dedi. Odadan çıktım. Çok mesuttum. Çünkü hayatımda ancak unutulmayacak bir gün yaşamıştım.
Son sınıftan Müzeyyen Hanım imtihan anılarını şöyle nakletiyor:
İlk soru Hindistan'ın yeryüzü şekilleri hakkında idi. Burada yaptığım bir yanlışı bana hiç anlatmadan yalnız birkaç soru sorarak düzelttirdi. Sonra Hindistan'ın ahalisini, dünya üzerinde ırkları, Hindistan ve Sümer medeniyetlerinin hangisinin eski olduğu, dünyanın kökeni, Millet Meclisi'nin faaliyet unsurlarını, denetleme şekillerini sordu. İmtihandan saat 10.30'da çıkmıştım. Fakat bir türlü eve gidemedim ve akşama kadar mektepte kaldım. Eve gelip kendi kendime kaldığım zaman Büyük Gazi'miz bir türlü aklımdan gitmedi. 12 saat hiç dinlenmeden soru sordu. Bilmeyenlere öğretti. Kim bilir ne kadar yorulmuştur. Onun bu büyük fedakârlığı Türkün parlak talihinden başka ne olabilir." Bkz. *Cumhuriyet*, 21 Temmuz 1933, Numara: 3506, s.5. (Y.N.)

1 Giray (Kiray): Kırım hanlarına ve han ailesinden olan prenslere verilen san. (Y.N.)

2 Ankara Kız Lisesi'nin tarih, coğrafya ve yurt bilgisi imtihanlarından sonra Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in imzaladığı not cetvelinin klişesi için bkz. *Atatürk ve Eğitim/ Fotoğraflar-Hatıralar-Belgeler-Kronoloji*, Hazırlayan: Ahmet Bekir Palazoğlu, TC Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1990, s.247-248. (Y.N.)

ANKARA ERKEK LİSESİ TALEBESİNİ İMTİHAN*

(28 HAZİRAN 1933)

Gazi Hazretleri evvelki gün yanlarında Bozöyük Mebusu Salih ve Gaziantep Mebusu Nuri Beyler olduğu halde saat dörtte Ankara Erkek Lisesi'ne giderek tarih, coğrafya ve medeni bilgiler derslerinin imtihanlarında hazır bulunmuşlardır. İmtihan esnasında Gazi Hazretleri talebeye bizzat veya muallimler vasıtasıyla sorular sormuşlar ve bilhassa şu sorular üzerinde fazla durmuşlardır:

* *Akşam*, 30 Haziran 1933, Numara: 5287, s.2; *Vakit*, 30 Haziran 1933, Numara: 5557, s.1.
Kılıç Ali'nin bu konudaki hatırası şudur:

"1933 senesindeydi, sıcak bir Haziran günü Atatürk, Ankara Erkek Lisesi'nin tarih imtihanında bulunmak arzusunu göstermişlerdi.
Öğleye doğru maiyetlerinde Maarif Vekili Reşit Galip, ben, Nuri Conker ve başyaverleri olduğu halde Erkek Lisesi'ne gittik. Profesör Afet Hanım da beraber bulunuyordu.
Atatürk, mektep heyeti tarafından karşılandı, doğruca imtihan salonuna girdi. [...]
Salona ilk girdiğimiz ve oturduğumuz zaman hemen hemen hiçbir talebe içeri girmemişti. Hepsi Atatürk'ten çekinerek, mahcubiyet korkusuyla imtihan odasına gelmeye çekiniyorlardı. Fakat bir müddet sonra sıra ile girmeye başladılar. Gelen talebenin ellerinde hazırladıkları tezler vardı. Atatürk tezleri görüyor, bunlar üzerinde çocuklara bazı sorular soruyordu. Artık imtihan başlamıştı. Bu imtihan o zaman liselerin son sınıflarında mevcut olan bakalorya imtihanıydı. Bu suretle soru mevzuu da genişti. İmtihana başlandığı zaman Atatürk, ilk soruların muallimler tarafından sorulmasını istemişti. Tarih Hocası Samih Nafiz Bey bu emre uyarak sorularını sormaya başladı. Bu arada Fransız dostluğuna dair bir soru sorulmuştu.
Atatürk, Hoca'nın bu hususdaki izahlarını dinledi ve:
'-Aferin! Milletlerin siyasetinde ancak menfaatları vardır. Kimsenin kimseye dost olamayacağını bilelim' dedi. Bu arada coğrafya hocası da bir talebeye:
'-İtalya'nın memleketimiz hakkındaki emelleri nedir?' diye bir soru sordu. Atatürk, muallimin bu sorusunu kesti ve kaşlarını çatarak:
'-İtalyanların memleketimiz hakkında ne gibi bir emeli varmış?' diye sordu. Muallim:
'-Bizden Antalya'yı ve bazı sahillerimizi istiyorlar!' deyince Atatürk kızdı:
'-İtalyanların şurada gözü var, burayı istiyorlar. Sanki bu istekleri tabii imiş kanaati uyandırmak doğru mudur? Bunu hiç beğenmedim!' diyerek soruyu kesmiş oldu.
Atatürk bundan sonra başka bir talebeye dönerek şunu sordu:
'-Timur ile Beyazıt arasındaki harbin sebepleri nedir? Kumandanlık vasıflarında hangisi daha üstündür!'
Atatürk'ün bu soruları sorduğu talebenin adı 'Aydın'dı. Çok zeki bir çocuk olduğu görülüyordu. Sorulara fevkalade olgun cevaplar verdi.
Atatürk, çocuğun harita üzerinde verdiği izahatı dinledi, çok memnun olmuştu. Çocuğu takdir etti ve daha birçok sorular sordu. Aydın bunlara son derece olgun ve mükemmel cevaplar vererek Atatürk'ü memnun etmişti. Çocuğa dedi ki:
'-Sen ne olmak istiyorsun?'
'-Su mühendisi Paşam!' deyince, Atatürk:
'-Herkes su mühendisi olabilir. Seni tarihçi yapalım ne dersin?' deyince çocuk gayet saf ve samimi bir lisanla:

Orta Asya medeniyeti, Türklerin bütün dünyaya medeniyet yaydıkları sahalar, Asya'da en kuvvetli eserler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundaki esaslar, hilafet ve saltanatın ilgasındaki sebepler ve esaslar, inkılap eserlerimiz ve müesseselerimiz.

'-Ailece böyle karar verdik, bunu değiştirmek için anne ve babamın rızasını almak lazımdır Paşam!' Bu cevap da Atatürk'ün çok hoşuna gitmişti:
'-Aferin; bravo Aydın, peki! O halde onlarla görüş, benim teklifimi de söyle, sonra gel Maarif Vekili Reşit Galip Bey'e kararını bildir!' dediler.
Aydın odadan dışarı çıkınca Atatürk, Reşit Galip Bey'e döndü:
'-Bravo bu çocuğa, bu deja,[1] şimdiden hoca olmuştur. İnsan onu güvenerek bir orta mektebine muallim gönderebilir. Bu çocuğu takip edelim!' diye tavsiyede bulundular.
Reşit Galip merhum Atatürk'ün bu memnuniyetleri üzerine çocuğu bir takdirname ile taltif edeceğini söyleyince, Atatürk:
'-Takdirnameden ne çıkar, daha başka bir şey yapmalı, tahsile göndermeli, Amerika'ya gönderip çocuğun çalışmasına bir değer verelim' dediler ve Samih Bey'e dönerek vereceği numaranın pek tabii olarak iyi olacağını söylediler.
Hava kararmış, akşam olmasına rağmen Atatürk, daldığı mevzular üzerinde çocuklarıyla baş başa kalmaktan zevk almışlardı. Hatta öğle yemeğini dahi köşkten getirterek orada yemişlerdi.
O gün aşağı yukarı elliye yakın talebe imtihana girmiş ve çoğu mükemmel cevaplarla Atatürk'ü memnun etmişti. Bazı zayıf talebelere de Atatürk bizzat sorduğu kolay sorularla kazandırmıştı.
O gece Hariciye'nin Ankara Palas'ta bir balosu vardı. Balo kendilerine birçok defalar hatırlatıldığı halde, O, talebe arasında kalmayı tercih ediyordu. Akşam geç vakte kadar mektepte kalmıştı.
Atatürk geç vakit Tarih Hocası Samih Nafiz Bey'e çocukları iyi yetiştirdiğinden dolayı pek çok iltifatlar ederek mektepten ayrılmıştı.
Bu imtihandan birkaç gün sonra İstanbul'a gelmiştik. İstanbul'da bulundukları bu esnada o zamanki Darülfünun'u ziyaret etmiş ve imtihanlarda bulunmuşlardı.
Ankara Erkek Lisesi'yle kıyas kabul etmeyecek derecede kültür ve bilgi zaafı içinde buldukları talebeye Atatürk'ün sordukları mevzular cevapsız kalıyordu. Atatürk bu meselede hususi surette Maarif Vekili Reşit Galip Bey'in nazarı dikkatini çekmiş ve Darülfünun'la yakından alakadar olunmasını tavsiye etmişlerdi. Çok geçmeden Darülfünun lağvedildi." Bkz. Kılıç Ali, *Atatürk'ün Hususiyetleri,* Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.107-110.

Ankara Erkek Lisesi Tarih Muallimi Samih Nafiz Bey bugünü şöyle anlatıyor:

"[...] İkinci devre tarih imtihanı devam ederken, saat 16'da dışarıda büyük bir günü müjdeleyen motosiklet sesleri... sonra Büyük Gazi imtihan salonuna girdiler. [...]
O, aynı tez üzerinde kâh derinleşiyor, kâh yayılıp karşısındakinin bilgi sathını araştırıyordu.
Orta Asya'dan başlayan büyük akının, dünyaya medeniyet salan asil Türk milletinin binlerce yıllık tarihini en ince teferruatına kadar soruyor, onun derin ve şerefli menkıbelerini dinleyenler ruhlarında bir gurur duyuyorlardı.
Tarihin bizzat tarih karşısında sorguya çekilmesi ne heyecanlı idi. Sonra coğrafyaya dönüyor, anayurt üzerinde ısrar ediyor, Türk çocuklarının yurda ait bilgileri, yurda ait imkânları tamamen hazmetmelerini istiyordu.
Hele bir tanesi, bir muallim oğlu olan Aydın için sorduğu çetin sorulardan sonra söylediği söz ona ve onun ailesine ne büyük bir şeref çelengi idi.
Saat on altıdan yirmi bir otuza kadar bazen bize sordurarak hem hocayı hem talebeyi tetkik eden, bazen kendi sorarak arzu ettiği neticeye dinleyenleri sürükleyen Büyük Gazi, şüphe yoktu ki yalnız tarihte, yalnız coğrafyada, yalnız medeni bilgilerde değil, genel malumatın her şubesinde tam bir kemal sahibidir.
Denilebilir ki, onun tarihte ısrar ettiği noktalar, büyük neticeler vücuda getirmiş mühim vakalardı. Malazgirt, Puatiye, Şalon, Kosova, Dumlupınar, buralarda en ufak teferruatı kaçırmıyordu.
Medeni bilgilerde bilhassa devlet sosyalizmi üzerinde duruyor ve bu iktisadi sistemi bütün çerçevesiyle izah buyuruyorlardı. [...]
İmtihan yirmi bir otuzda bitti. O, zerre kadar yorulmamış ve bıkmamıştı. İmtihan cetvellerine, bir mektep için ve onunla imza atmak şerefine nail olanlar için ebedi bir iftihar halesi teşkil edecek im-

1 Déjà (Fr): Daha şimdiden; çoktan; ne çabuk! (Y.N.)

Coğrafya imtihanlarında sordukları sorulardan bazıları da şunlardır:

Türkiye'de şehirlerin trafiğe müsait bir hale getirilmesi için ne yapmak lazımdır? Sulama işleri. Ziraat memleketin nerelerinde yoğunlaştırılmalıdır? Orta Anadolu'ya niçin ehemmiyet veriyoruz?

Medeni bilgiler dersinden de şunları sormuşlardır:

Devletçilik, devlet sosyalizmi nedir?

Gazi Hazretleri bilhassa bu son soru üzerinde durmuş, lisenin on birinci sınıfından Ankaralı Aydın Efendi devlet sosyalizmini izah ettikten sonra devletçiliğin memleketimizde tatbik tarzını, bu yolda girişilen teşebbüsleri, bu arada devlet demiryollarının nasıl iyi neticeler verdiğini anlatmıştır.

Gazi Hazretleri bu talebeyi çok takdir etmişler ve Maarif Vekili Reşit Galip Bey'e:

-Bu çocuk çok iyi düşünüyor, adeta bir hocadır... *demişlerdir.*

zalarını attılar. Reşit Galip Beyefendi bu kâğıtların ve muallimlerin bu imtihan hakkındaki hislerini mektebin inkılap müzesine koyacaklarını müjdelediler.
Gazi Hazretleri imtihan salonundan ayrılırken lisenin muvaffakiyetini ve çocukların mesaisindeki intizamı takdir buyurdular ve hepimizin ellerini sıkmak lütfunda bulunarak bu tarihi güne nihayet verdiler." Bkz. *Vakit,* 21 Temmuz 1933, Numara: 5578, s.9.

Talebenin Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in ziyareti hakkındaki intibaları gazetelerde şu şekilde yer almıştır:

"B. Sıtkı Efendi diyor ki:
'Tezim Anadolu'da Yunan harpleri idi. Masanın üzerine bıraktım. Ne olduğunu ve bunu niçin yazdığımı sordular. İzaha çalıştım. Sorular ve cevaplar birbirini takip ediyordu. Bu anda Büyük Gazi'den birçok fikirler aldım. Bu yüksek fikirleri dimağımın ve kalbimin derinliklerine sakladım.' [...]
Sacit Hamdi Efendi Büyük Şef'le geleceğine ait bir konuşmayı samimi duygularıyla beraber şöyle kaydetmiştir:
'[...] Bütün soruları soruyor, bütün cevaplarım maddeleşmiş bir heyecanın berraklığını taşıyor. Nihayet son soru:
-Ne olacaksınız?
-Doktor.
-Niçin bu mesleği seçtiniz?
İzah ediyorum ve çıkıyorum. Seneler kitap yaprakları gibi devrile devrile geçecekler ve ben mesleğimin ilk aşkını, ilk feyzini onun sözleriyle temelleştirdiğimi unutmayacağım. [...]'
Şeref Kâmil Efendi ise imtihan esnasındaki duygularına şu sade ve samimi ifadeyi vermektedir:
'Bütün yanındakilerle imtihan odasına girdi. Anadolu'nun en eski ve en yeni sahiplerini, Anadolu'nun kaynaklarını sordu. Söyledim. Yalnız o soruyor ve yalnız ona söylüyordum. Beynimi ve bilgi kaynaklarımı gözleriyle karıştırıyor, her şey o sorunca açılıyor ve aydınlanıyordu. Onun sema kadar mavi ve berrak gözlerinde bütün benliğimin parladığını duydum. İmtihan bitmişti. Memnuniyetini söyledi ve çıktı. O saatin heyecanını ve onun bir hakkın tasdikinde gösterdiği titizlik ölünceye kadar benim bir ülküm olacak.'
Hâdi Efendi de Gazi Hazretleri'nin kendisine Tarık'la Musa arasındaki rekabete, Attilâ devrinde Şalon ile Puvatya arasındaki meydan muharebesine dair ne gibi sorular sorduğunu anlattıktan sonra yücelttiği bu imtihan hatırasını şu cümlelerle tespit etmiş bulunuyor:
'[...] Büyük Gazi, hayatımın en güzel hatırası, en kıymetli ve şerefli bir intibaı olarak gözlerimi kapayıncaya kadar hayalimde bütün çehresinin şerefli hatlarıyla yaşayacak.'" Bkz. *Cumhuriyet,* 23 Temmuz 1933, Numara: 3508, s.5. (Y.N.)

Reşit Galip Bey, Büyük Reis'imizin bu takdirini talebeye ayrıca bildirecektir.

Maarif Vekâleti, Gazi Hazretleri'nin hazır bulundukları bu imtihanlara ait numara cetvellerini, muallimlerin hislerini, talebeye sorulan soruları yazdırarak inkılap müzesine koyacaktır.[1]

1 Söz konusu not cetvelinin klişesi için bkz. *Atatürk ve Eğitim/ Fotoğraflar-Hatıralar-Belgeler-Kronoloji,* Hazırlayan: Ahmet Bekir Palazoğlu, TC Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1990, s.249. (Y.N.)

ANKARA HUKUK FAKÜLTESİ'NDE TÜRK KADINI HAKKINDA SOHBET*
(29 HAZİRAN 1933)

Ankara, 29 (Telefonla) - Reisicumhur Hazretleri bugün saat on dörtte Ankara Hukuk Fakültesi'ni teşrifle Profesör Sadri Maksudi Bey'in okuttuğu Hukuk Tarihi imtihanlarında hazır bulunmuşlardır. Gazi Hazretleri fakültede iki buçuk saat kadar kalarak talebeye bizzat sorular sormuşlardır. Huzurlarında imtihan olmak şeref ve saadetine mazhar olan talebeler, Hidayet, Akif, Kerim, Kâzım Efendilerle Enise ve Ümit Hanımlardır.

Reisicumhur Hazretleri bu talebelere mülkiyet hakkının kökeni ve tarihçesi, vaki itirazlar, sosyalizm, miras hukukunun kuruluşu, tüzel kişilik ve çeşitli teorileri, telif hakkı, çok kadınla evlenme, aile bağlarının geleceği, üç türlü devletçilik, şahitlik delilinin tarihçesi, hukuk tarihi noktasından yenilikçi, Türk tarihinde meşhur yenilikçiler, gayri kanuni hareketler, suç ve ceza hakkında teoriler, milletlerin ırkı ile medeniyet ve hukuku arasındaki münasebetler hakkında sorular sormuşlar, talebeyi sıkmayacak tarzda teşvik etmişlerdir.

Talebeden Enise Hanım kendisine sorulan sorulardan Türk yenilikçileri hakkında malumat verirken izahat mecrası Büyük Gazi'ye intikal edince Profesör Sadri Maksudi Bey:

-Gazi Hazretleri kadınlara ne verdi? diye sormuş, Enise Hanım da Türk inkılabının Türk kadınına verdiği hakları birer birer saymıştır.

Gazi Hazretleri bunun üzerine:

-Pekâlâ, niçin mebusluk istiyorsunuz da askerlik istemiyorsunuz? *diye sorunca Enise Hanım:*

-Bünyece zayıfız da ondan... demiştir.

Gazi Hazretleri bu cevaba itiraz ederek:

-Şehirlerde belki, biraz... Fakat köylerimizde kadınlarımızın hepsi gürbüz ve kuvvetlidir; erkekleriyle[1] beraber çalışırlar, *buyurmuşlardır.*

Reisicumhur Hazretleri talebelerin imtihandaki muvaffakiyetli cevaplarından dolayı Sadri Maksudi Bey'i tebrik etmişlerdir.

Talebelerden üçü tam numara, üçü 9, birisi 8 numara almıştır.

Gazi Hazretleri mektepten ayrılırken talebe kendilerini heyecanla alkışlamışlardır.

* *Milliyet*, 30 Haziran 1933, Numara: 2652, s.1, 5; *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Haziran 1933, Numara: 4290, s.1; *Akşam*, 30 Haziran 1933, Numara: 5287, s.1-2.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de "erkeklerle" şeklinde. (Y.N.)

Adliye, Maarif, Milli Müdafaa Vekilleri ile Halk Fırkası Umumi Kâtibi Recep Bey ve fakültenin bütün profesörleri imtihan esnasında hazır bulunmuşlardır.

Gazi Hazretleri hareketlerinden evvel Marmara Köşkü'nde Reis Vekili Profesör Cemil Bey'e talebenin genel olarak çalışmalarından ve imtihanlarından memnun olduklarını söylemişlerdir.

GALATASARAY LİSESİ TALEBESİNİ İMTİHAN*

(1 TEMMUZ 1933)

[...] Son günlerde Ankara'da dört mektebin imtihanlarında bulunan Reisicumhur Hazretleri dün de Galatasaray Lisesi'ne giderek bakalorya[1] *imtihanları ile bizzat meşgul olmuşlardır.*

Gazi Hazretleri, dün refakatlerinde Riyaseti Cumhur Umumi Kâtibi Hikmet, başyaverleri Celâl, Yaver Şükrü ve Cevdet Beylerle Muallim Afet Hanımefendi olduğu halde, saat dörde çeyrek kala Galatasaray Lisesi'ne gelmişler, mektebin karşısındaki postahanenin önünde otomobilden inerek liseye girmişlerdir.

Reisicumhur Hazretleri mektebin bahçesinde ve koridorlarda bulunan talebenin alkışları arasında orta kattaki müdürlük odasına çıkmışlar, burada birkaç dakika kalarak mektep hakkında Müdür Tevfik Bey'le ve orada bulunan muallimlerle görüşmüşlerdir.

Gazi Hazretleri müdürlük odasından çıktıktan sonra yanlarındaki zatlarla birlikte doğruca imtihan odasına girmişlerdir.

Burada Galatasaray'ın orta kısmını bitiren talebenin tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinden mezuniyet imtihanları yapılıyordu. İçeride Tarih Muallimi Cemil, Coğrafya Muallimi Necmettin Beylerle mümeyyiz[2] *olarak Raşit, İlhan Şevket Beyler bulunuyorlardı. Biraz sonra Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri de mektebe gelmişler, imtihanlarda bulunmuşlardır.*

Gazi Hazretleri imtihan odasına girdikleri vakit talebeden Hayrullah Efendi imtihan ediliyordu. Reisicumhur Hazretleri bu talebeye Attilâ'nın Romalılarla ilk harbi hakkında bir soru sormuş, sonra:

"Afrika'dan İspanya'ya geçen ilk Arap ordusu kaç kişiydi? İçlerinde kaç Türk vardı? Nerede karaya çıktılar, hangi istikamette ilerlediler, ilk aldıkları şehir hangisidir?" *sorularını sormuşlardır.*

Reisicumhur Hazretleri Hayrullah Efendi'ye bu sorudan başka Sevr Antlaşması'yla Lozan Antlaşması arasında ne gibi farklar bulunduğunu da sormuşlardır...

Büyük Reis'imiz ikinci olarak giren Nejat Efendi'ye tarihten eski medeniyetler hakkında bazı sorular sormuş, bilhassa Eti medeniyeti üzerinde durmuşlardır.

Aynı talebeden yurt bilgisinde devletçiliğin ve fertçiliğin mukayesesini ve izahını istemişler, kanunlar, kanun yapıcı kuvvetler hakkında talebenin malumatını sormuşlardır. Coğrafyadan sorulan sorular da şunlardır:

* *Vakit*, 2 Temmuz 1933, Numara: 5559, s.1, 9; *Cumhuriyet*, 2 Temmuz 1933, Numara: 3287, s.1, 3; *Milliyet*, 2 Temmuz 1933, Numara: 2654, s.1-2; *Akşam*, 2 Temmuz 1933, Numara: 5289, s.1.

1 Ortaokul ve lise öğreniminden sonra verilen olgunluk sınavı. (Y.N.)

2 Mümeyyiz: İmtihanda bulunup talebenin bilgisini yoklayan kimse. (Y.N.)

"Ege mıntıkası iklimiyle Akdeniz mıntıkası iklimi arasında ne gibi farklar vardır? Şimendifer siyasetimiz?.."

Talebe bu son soruya cevap verdikten sonra, Gazi Hazretleri harita üzerinde izahat vermiş, memleketimizde 1914 senesinde mevcut demiryolları ile şimdi mevcut demiryollarını haritada göstererek ilerlemeyi izah etmiştir.

Nejat Efendi'den sonra giren Ahmet Efendi'ye yurt bilgisi sorusu olarak:

"Türkiye'de ve Almanya'da reisicumhur seçimi nasıl yapılır?.." *diye sormuşlardır.*

Gazi Hazretleri, aynı talebeye tarih sorusu olarak eski Türk medeniyetlerini, Mısır, Eti ve Sumer medeniyetlerinden hangisinin daha eski olduğunu sormuşlar, talebe Eti medeniyetinin eski olduğu cevabını verince:

"Sumer medeniyeti daha eskidir" *demişlerdir.*

Bu üç talebenin ayrı ayrı olarak yapılan imtihanı iki saatten fazla sürmüş, Ahmet Efendi imtihan odasından saat altıda çıkmıştır.[1]

Gazi Hazretleri Ahmet Efendi'den sonra Fikret, Osman, Vedat, İzak, İlhan[2] *ve Aleko Efendileri imtihan etmiş ve bu arada Malazgirt Meydan Muharebesi'ni sormuş ve bu muharebe tarihiyle Dumlupınar Muharebesi'nin bir güne, yani 26 Ağustos'a tesadüf ettiğini işaret etmişlerdir.*

1 Talebeden Ahmet Efendi'ye sorulan sorular *Cumhuriyet*'te şu şekildedir:

"Bundan sonra yine talebeden Ahmet Efendi'ye de 'İlk zamanlarda Asya'daki Türk kavimleri, göçebe yolları, Asya'nın ortasındaki büyük denizin kuruması, Asur, Elam ve Akat medeniyetlerinin Mısır medeniyetiyle mukayesesi, Anadolu'daki Türk medeniyetleri, Eti, Sumer ve Mısır medeniyetlerinden hangisi daha eskidir? Bizdeki reisicumhur seçimleriyle Almanya'daki reisicumhur seçimleri arasındaki farklar nelerden ibarettir?' sorularını yöneltmişlerdir." Bkz. *Cumhuriyet*, aynı yerde. (Y.N.)

2 Gazi'nin imtihan ettiği İlhan (Postacıoğlu) Efendi bu konudaki hatırasını şöyle aktarmaktadır:

"... Salona sakin girdim. Atatürk, bana evvela:
'Zatıâliniz?' diyerek ismimi sordu. Cevabım üzerine Cavit [Baysun] Bey'e dönerek:
'İsmi ile alakalı bir soru sorunuz' dedi.
Cavit Bey, bu davet üzerine [...] Abbasilerin çöküşünü sordu. [...] Bildiklerimi özet şeklinde söyledim. Bundan sonra soruları yöneltmek yetkisini Atatürk aldı. Bu bakımdan cevabımı kâfi görmüş olmalı ki, mevzuyu Abbasilere intikal ettirdi. Abbasiler devrinde Türk unsuruna verilen ehemmiyeti belirttim. Hatta Halife Mu'tasım'ın annesi Türk olduğu için, Türklere bir cemile olmak üzere Samarra şehrini inşa ettirdiğini söyledim. Bu tarzda teferruata girmek Atatürk'ün belli bir şekilde hoşuna gitti. İmtihan ilerledikçe, bana hitabındaki 'zatıâliniz' kelimesini bırakmış, 'siz' demeye başlamıştı. İmtihan sonuna doğru ise 'sen' diyordu. [...]
Abbasilerden söz Emevilere intikal etti. Emevi saltanatının başlangıcını ve kaydettiği gelişme seyrini ve nihayet Endülüs'ün Tarık Bin Zeyyat tarafından fethini anlattım. Zannedersem bizim *Tarih II* kitabı Tarık'ı Türk asıllı gösteriyordu. Bunu müteakip Endülüs'teki Arap hâkimiyetinin sona ermesi şekline geçildi. Hatırlıyorum, Atatürk, son Endülüs hükümdarını sordu.
'Abdullah-ı Sagir' dedim. 'Peki' diye sordu Atatürk:
'Abdullah-ı Sagir, Endülüs'ü elinden çıkarmakla üzüldü mü?'
Ben, devlet işlerini ihmal ettiği ve kendisini sefahate verdiği için, üzülmemiş olması lazım geldiğini söyledim.
'Öyle mi?' diyerek beni uyarmak istedi. [...] Atatürk'ün ikazı üzerine kendime geldim. İlk cevabımı düzelterek:
'Pardon yanıldım; bilakis çok üzülmüş ve ağlamıştır, hatta annesi [...] 'Ağla, ağla, vatanını erkek gibi müdafaa etmeyene şimdi kadın gibi ağlamak düşer' diyerek hükümdarı azarlamıştır' dedim.
Cevabım ve belki de bunu ifade ediş tarzım hoşa gitti. [...]
Bundan sonra coğrafya imtihanına geçildi. Atatürk, İspanya yarımadasını sordu. Ben de bunun Türkiye yarımadasıyla olan benzerliklerini belirttim. Coğrafya üzerinde daha fazla durulmadı.

Yurt bilgisi imtihanına geçildi. Bunda da yine bizzat Atatürk, vekillerin (bakanların) mesuliyetini sordu. Siyasi ve cezai olmak üzere iki nevi olduğunu açıkladım ve bunlar hakkında bildiklerimi söyledim. Atatürk, bunun üzerine 'Cumhuriyet tarihinde cezai mesuliyete çarpılan bir vekil bulunup bulunmadığı'nı sordu. Ben de:
'Yavuz-Havuz meselesinde Bahriye Vekili İhsan Bey' dedim.
'Peki kendisi hakikaten suçlu mu idi?' diye Atatürk sorunca biraz durakladım. Atatürk'ün İhsan Bey'e sempatisi olduğu söylenirdi. Bu soru da belki bu sempatinin bir işaretiydi. Ortalama bir cevabı tercih ettim.
'Belki yapılmış suiistimallerde doğrudan doğruya dahli yoktur, fakat ihmaliyle Hazine'yi zarara sokmuştur' dedim. Bu orta halli cevabımın tasviple karşılandığını hâlâ hatırlarım.
Atatürk imtihanın seyrinden keyiflenir gibi, yeni bir hamle yapmaktan adeta zevk duyarcasına 'Büyük Harp'in hangi mütareke ile Türkiye cephesinden nihayet bulduğunu' sordu. Tabii:
'Mondros' dedim.
'Bunu kimler imzaladı?' diye sordu.
'Bizden Rauf Bey imzaladı' diye cevaplandırdım.
'İtilaf devletlerinin temsilcisi kimdi?' dedi. Ben:
'Bilmiyorum' dedim. [...] Atatürk:
'Peki' dedi, 'Mondros Mütarekesi'ni imzalamak mesuliyet şekillerinden hangisine girer?' diye sordu. [...] Şöyle dedim:
'Biz Büyük Harp'ten mağlup çıkmıştık. Mütareke lehte olamazdı. Fakat İtilaf devletleri, bilahare kendilerine göre yorumlayıp mütarekenin ağır hükümlerini daha da ağırlaştıracak belirsiz hükümlere yer vermişlerdi. Bu belirsiz hükümlerin mütarekede yer alması doğru değildi. Bu türden hükümlerin ileride doğuracağı vahim neticeleri Rauf Bey görmeli, hiç olmazsa mütehassıslardan bu mevzuda görüş alarak mütarekeyi bu şekilde imzalamamalı idi' dedim ve ilave ettim: 'Nitekim mütarekenin 7. maddesinde İtilaf devletlerine, askeri müdafaa bakımından lüzum gördükleri yerleri işgal etmek gibi kendi işlerine göre yorumlayacakları çok tehlikeli bir hak tanınmıştı. Yunanlılar da bu maddeden istifade ederek İzmir'i işgal ettiler.'
[...] Atatürk'ün sözlerimden büyük bir haz duyduğu, yüz hatlarının ifadesinden belli oluyordu. İşte zannederim o zaman bana 'sen' diye hitap etti:
'-Peki askeri müdafaa dedin, stratégie kelimesini biliyorsun değil mi?' dedi, Atatürk. Ben: 'Evet' diye karşılık verince:
'-Bunun Arapça karşılığı nedir?' diye sordu.
Doğrusu sevkulceyş kelimesini biliyordum. [...] Fakat, o sırada hatırıma gelmedi. 'Bilmiyorum' dedim. Atatürk 'sevkulceyş' kelimesini telaffuz etti. Fakat imtihandaki müstesna talihim o derecede idi ki, bilmediğim noktalar dahi bana yardımcı oluyordu. Gerçekten 'sevkulceyş' kelimesini hatırlamayarak, onun yerine 'askeri müdafaa' tabirini koymam, 'stratégie' kelimesini bildiğim halde bunun Arapça karşılığını bilmemem Atatürk'ü pek belirli bir şekilde memnun etmişti. Hareket noktasına dönerek:
'-Peki böyle bir mütarekeyi imzalamak ne gibi bir mesuliyet teşkil eder?' dedi.
'-Tarihi mesuliyet' dedim, ilave ettim: 'Türk milleti, Yunanlılara karşı İstiklal Harbi'ni kazanarak bu mütarekenin kabul edilmemesi gerektiğini ispat etmiştir.' Atatürk:
'-İstiklal Harbi'ne hangi mütareke nihayet vermiştir?' dedi.
Cevabım, tabii 'Mudanya' oldu.
'-Bizim orada temsilcimiz kimdi?' diye sordu.
'-İsmet Paşa' dedim. Onun üzerine Atatürk:
'-Peki bu mütarekede kimlerin imzası vardı' diye ayrıntılı bir soru sordu.
'-Bizim, Yunanlıların, İngilizlerin, Fransızların ve İtalyanların' dedim.
'-Yunanlılar mütarekeyi imzalamışlar mıydı?' diye sordu Atatürk. [...]
'-Pardon' dedim, 'iyi söylemedim. Hattı ricat meselesine ait hüküm konulmadığı için Yunanlılar mütarekeyi imzalamamışlardır.'
İmtihanın adeta zirve noktasına gelmiştik. Atatürk'ün memnuniyetini ses tonundan sezmek mümkündü. İmtihan başından beri dinlediğim biraz boğuk ve kısık sesine ayrı bir ahenk vererek:

Bundan sonra Bizanslılarla Türklerin ilk teması, Bizans'ın kimler tarafından kurulduğu, Hindistan ve Asur medeniyeti, Hindistan medeniyetinin kimler tarafından kurulduğunu sormuşlardır.[1]

Gazi Hazretleri bu arada din ve laiklik hakkında da bazı sorular sormuşlardır.

Reisicumhur Hazretleri aralarında bir Musevi ve bir Rum bulunan 16 talebenin imtihanında bulunmuşlar ve memnun olmuşlardır.[2]

'-Peki bir harp ki, Yunanlıların imzalamadığı, fakat İngilizler, Fransızlar ve İtalyanların imzaladığı bir mütareke ile nihayet buluyor, bu harbi kimlere karşı yapmış ve kimleri yenmiş oluyoruz?' dedi. Ben de doğru cevabımın bana verdiği emniyete güvenerek ve kelimelerin üzerine bastırarak:

'-İngilizleri, Fransızları ve İtalyanları' dedim.

Atatürk, şimdi oldu der gibi bir baş hareketi yaptı. [...]

Bundan sonra yurt bilgisinde zannederim devlet şekillerine geçildi ve söz demokrasiye intikal etti. Bu münasebetle referandum ve halk oylaması üzerinde duruldu. Atatürk, içinde tam bir demokrasiyi özleyen bir eğilimi aksettirircesine:

'-Bizde referandum var mı?' diye sordu. Ben:

'-Hayır' deyince, 'Neden?' dedi.

Ben, doğrusu biraz amiyane ve münasebetsiz şekilde 'Her kafadan bir ses çıkar da ondan' dedim. Bu cevap, tabiatıyla kendisini tatmin etmedi. 'Memleketimizin dağlık ve dağınık olduğunu, civar köylerden, mesela Van'a gelmek için galiba iki üç gün gibi zamana ihtiyaç olduğunu, ulaşım zorluklarından dolayı memleketimiz bakımından bunun tatbik zorlukları bulunduğunu, hatta imkânsızlığı'nı izah etti.

'-Peki hangi memlekette referanduma başvuruluyor?' dedi. Ben, o zaman:

'-İzah buyurduğunuz gibi coğrafi şartları, yüzölçümünün küçüklüğü dolayısıyla müsait olduğu için İsviçre'de' dedim.

İmtihan bitmişti. Belki yarım saatten fazla, kırk dakikaya yakın sürmüştü. O zaman tam not olan beş aldığımı sonradan öğrendim. [...]

Atatürk, zannedersem Galatasaray'daki imtihandan sonra ertesi gün Darülfünun'a gitmişti. O zaman duyduklarımıza göre Osmanlı Devleti elçilerinden Reşit Bey'in talebelerine 'manda'yı sormuş, medeni olmayan devletlerin daha yüksek bir medeniyet seviyesine ulaşması için medeni devletlerin bunlar üzerinde tesis ettiği bir nevi vesayet rejimi cevabını alınca milli tezlere karşı biganeliğin bu derecesine pek haklı olarak sinirlenmiş ve dersin hocası Reşit Bey'e 'Siz süferayı devleti seniyeden diye imzasını atan zat değil misiniz?' diyerek infialini belli etmişti.

Atatürk'ün Darülfünun'da aldığı cevaplardan memnun kalmayarak, Darülfünun ile Galatasaray arasında ve Galatasaray lehine bir mukayese yaptığını da yine Dr. Abrevaya'dan duymuştum." Bkz. İlhan E. Postacıoğlu, *Atatürk Önünde Tarih Bakaloryası*, Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1979, s.24-33. Ayrıca bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.II, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.767-769. (Y.N.)

1 Talebeden Ali (Tanrıyar) Efendi'nin bu konudaki hatırası şudur:

"Yurt bilgisinden imtihanımız vardı. Hocamız İlhan Şevket Bey'di. [...] O gün imtihana girenlerin çoğu ikmale kalmıştı. Birden Atatürk'ün teşrif ettiğini haber aldık. Şaşırdık, neden geldi diye birbirimize soruyorduk. Az sonra Atatürk geldi ve maiyeti ile birlikte imtihan odasına girdi. (Burası şimdi kütüphanedir.) Atatürk imtihana girdi ve ondan sonra girenler güler yüzle çıkmaya başladılar. İmtihanı başarıyla verdiklerinden sevinçliydiler. 'Hayrola?' dedik. Atatürk, İlhan Şevket Bey'in sorduğu soruları beğenmemiş. Demiş ki: 'Soru öyle sorulmaz, böyle sorulur. Soruyu talebeye açacaksın, izah edeceksin. Ona göre cevap alacaksın talebeden. Soruları ben sorayım' ve sormuş. Atatürk imtihandayken içeri giren yedi sekiz öğrencinin hepsi geçti... Ben daha önce girmiş ve ikmale kalmıştım. Atatürk'ü ikinci kez görüşüm böyle oldu." Bkz. *Atatürk ve Galatasaray*, Galatasaray'ın 500. Yıldönümü Kutlama Komitesi, İstanbul, Hürriyet Ofset Tesisleri, 1981, s.35. Ayrıca bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk...*, c.II, s.767-769. (Y.N.)

2 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Galatasaray Lisesi'ndeki imtihanlardan sonra okul hatıra defterinde imzaladığı sayfanın fotokopisi için bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk...*, c.II, s.1015. (Y.N.)

Son zamanlarda talebe seviyesinin indiği, imtihanlarda birçok talebenin döndüğü yolunda yapılan bazı neşriyat üzerine Reisicumhur Hazretleri memleketin irfanıyla alakadar olarak bu işle bizzat meşgul olmaya ve imtihanlarda bulunarak talebenin malumat derecelerini kontrol etmeye başlamışlardır.

Büyük Reis'imiz bu tetkiklere evvela Ankara'da başlamışlar ve orada dört mektebin imtihanlarında bulunmuşlardır.

Bu itibarla bugün de diğer bazı mekteplere giderek imtihanlarda bulunmaları muhtemeldir.

Reisicumhur Hazretleri'nin dün Darülfünun'a gidecekleri duyulmuş, kendileri orada beklenilmiştir. Bu ziyaretin bugün yapılması ihtimal dahilindedir.

Gazi Hazretleri saat yirmi bir otuzda Dolmabahçe Sarayı'na dönmüşlerdir.

DARÜLFÜNUN TALEBESİNİ İMTİHAN*

(2 TEMMUZ 1933)

İstanbul Darülfünunu dün tarihi bir gün yaşadı. Gazi Hazretleri dün akşam saat 16'da refakatlerinde Meclis Reisi Kâzım Paşa Hazretleri, Afet Hanımefendi ve diğer zevat olduğu halde Darülfünun'u teşrif etmişlerdir.

Büyük Reis caddelerde ve Beyazıt meydanında halk tarafından alkışlanmış ve Darülfünun meydanında yüksek tahsil gençlerinin şiddetli alkışlarıyla karşılanmışlardır.

Darülfünun Emin Vekili Tevfik Recep Bey'le fakülteler reisleri, müderrisler Darülfünun girişinde Gazi Hazretleri'ni karşılamışlardır.

Darülfünun Emaneti salonunda kısa bir müddet istirahat eden Reisicumhur Hazretleri Hukuk Fakültesi Reisi Tahir Bey'e hangi derslerden imtihan yapılmakta olduğunu sormuşlar ve "devletler hukuku" imtihanı olduğunu öğrenerek derhal imtihan salonuna geçmişlerdir. Bu sırada koca Darülfünun binasının koridorları Gazi'mizi candan alkışlayan ve sonsuz bir sevinçle "Çok yaşa Gazi, var ol!" diye bağıran Darülfünunlularla dolmuştu.

Gazi Hazretleri imtihan salonunda Müderris Ahmet Reşit Bey'den eğitim hakkında bazı malumat aldıktan sonra beş talebeyi bizzat imtihan etmişlerdir.

Gazi Hazretleri evvela birinci sınıftan 1423 numaralı Fazlı Efendi'ye "İzmir'de Yunan işgali esnasında nasıl plebisit[1] (reyiâm) yapılmak istenmişti?" *sorusunu yöneltmişlerdir.*

Genç talebe, elim ve kara mütareke zamanında geçen bu hadiseyi izah ve bunun hiçbir hukuki kıymeti olmadığını ilave etmiştir.

Gazi Hazretleri mütarekede İzmir kalesine çekilen Türk bayrağının Yunan işgali altında nasıl bir mana ifade ettiğini, teyit kuvveti olup olmadığını sormuşlar, Fazlı Efendi böyle vaziyette bayrağın teyit kuvveti olmadığı fikrinde bulunmuştur.

Bundan sonra imtihana giren 1426 numaralı Alâettin Efendi'ye de Sevr Antlaşması'nın mali ve iktisadi hükümleri, Mondros Mütarekenamesi, devletler arasında birleşmeler hakkında sorular sormuşlardır.

Büyük Reis'imiz, huzurlarında üçüncü olarak imtihan veren 1437 numaralı Yusuf Cemil Efendi'ye 1908 senesinden sonraki umumi siyasi vaziyet, Bulgar bağımsızlığı, Trablusgarp işgali, Balkan Muharebesi ve neticeleriyle devletlerin vekâlet ve mandaları bahsini, bu :ı müteakip 1451 numaralı Rıza ve 1452 numaralı Şecaettin Salih

* *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1933, Numara: 3288, s.1, 6; *Vakit*, 3 Temmuz 1933, Numara: 5560, s.1, 10; *Milliyet*, 3 Temmuz 1933, Numara: 2655, s.1, 5; *Akşam*, 3 Temmuz 1933, Numara: 5296, s.1-2.

1 Plebisit (Fr.): Devletler hukukunda bir ulusun hangi devlete bağlanacağıyla ilgili oylama, referandum. (Y.N.)

Efendilere Umumi Harp'ten sonra yapılan antlaşmalar ve bu antlaşmaların askeri hükümleri, hami ve mahmi devletler, Amerika'da ayrılık muharebeleri ve neticeleri, Liberya Cumhuriyeti'nin teşekkülü, federasyon ve konfederasyon devletler arasındaki farklara dair sorular yöneltmişlerdir.

İki saate yakın devam eden bu imtihanlardan sonra artık imtihana girecek talebe mevcut olmadığı için Gazi Hazretleri saat 18'e doğru imtihan salonundan çıkmışlar, kız ve erkek yüzlerce Darülfünun talebesinin tasavvur edilmez bir coşkunluk içinde yaptıkları tezahüratla karşılaşmışlardır. Büyük ve Dahi Reis, derin muhabbet ve tazim duygularıyla etrafını saran gençlerle bir arada resim çekilmesine müsaade buyurmuşlar ve buradan Eminlik salonunu şereflendirmişlerdir.

Gazi Hazretleri Müderris Ahmet Reşit Bey'i nezdlerine davet ederek imtihanda talebeye verdiği notların listesini istemişlerdir. Büyük Reis, bu listeyi tetkik ederlerken Ahmet Reşit Bey'in izahatını alaka ile dinlemişler ve eğitim etrafında bazı sorular sormuşlardır.

Reisicumhur Hazretleri müteakiben Darülfünun Islahat Müşaviri Profesör Malche'ı[1] *yanlarına çağırarak iltifatta bulunmuşlardır.*

Gazi Hazretleri saat on sekizi yirmi geçe büyük tezahürat arasında Darülfünun'dan ayrılmışlardır.

Büyük Reis'imiz Darülfünun'dan ayrılırken her müderrisin elini sıkarak iltifat etmişler ve imtihanlarında bulundukları Ahmet Reşit Bey'e hitaben:

"-Ders veriş iyi; fakat biraz daha fazla gayret göstermeli" *demişlerdir.*

Gazi Hazretleri, bundan sonra Darülfünun arkasındaki Talebe Yurdu binasına gitmişlerdir.

Büyük Reis'imiz, evvelce yurt haline getirilmeden gördükleri bu binayı gezdikten sonra yine halkın alkışları arasında Saray'a dönmüşlerdir. Gazi Hazretleri bugün Darülfünun'da hangi derslerin imtihanı yapılacağını sordurmuşlardır. Gazi Hazretleri'nin bugün Hukuk ve Tıp Fakültelerinin bir kısım imtihanlarında hazır bulunmak üzere tekrar Darülfünun'u teşrif buyurmaları muhtemeldir.

1 Profesör Albert Malche. (Y.N.)

İSTANBUL MEKTEPLERİ İMTİHANLARINA İLGİ DOLAYISIYLA REŞİT GALİP BEY'İN TEŞEKKÜRÜNE CEVAP*

(5 TEMMUZ 1933)

Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti
Kalemi Mahsus Müdürlüğü
4/710

5.7.1933

Dr. Reşit Galip Beyefendi
Maarif Vekili - Ankara

C. Tel yazınızı aldım. Memnun oldum. Teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-11, D: 54, F: 7'den fotokopisiyle birlikte aktaran: Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.771, 1021. Ayrıca bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Temmuz 1933, Numara: 4297, s.1; *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 1933, Numara: 3292, s.3; *Milliyet*, 7 Temmuz 1933, Numara: 2659, s.1; *Vakit*, 7 Temmuz 1933, Numara: 5564, s.1; *Akşam*, 7 Temmuz 1933, Numara: 5294, s.2.
Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'in söz konusu telgrafı şudur:

"Ankara, 4.7.1933

Reisicumhur Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne

Büyük Şef'in Maarif işlerine verdiği en yüksek ehemmiyeti, bugün bir kere daha şükranla anmama müsaadenizi dilerim.
'Kurtuluş Zaferi'nden sonra ne olmak istersiniz' sorgusunda bulunan bir arkadaşınıza, 'maarif vekili olmak isterim'[1] buyurmuştunuz. Bu dileğiniz, ilk bakıma göre elde edilmemiş gibi görünür. Hakikatte her zaman maarif vekilliği işini bilfiil takip buyurmaya en büyük ehemmiyeti verdiniz. Bu yıl mekteplerimizin imtihanlarında yeniden dirilmiş Türk milletinin dünya kültür sahnında hakkı olan birinciliği alması kaygı ve ülküsünü en iyi duyan ve duymak kabiliyetinde olanlara en iyi aşılayan Milli Reis olarak bulunuşunuz, bütün maarifçilere vazifelerinin ehemmiyetini bir kat daha iyi anlattı ve işleri üzerinde bir kat daha fazla gayretle çalışmak lüzum ve mecburiyetini telkin etti. Buradaki teftişlerden sonra İstanbul'da Galatasaray Lisesi ve Darülfünun imtihanlarına alakanızın yayılışı, müderrislerden en küçük köy muallimlerine kadar bütün maarif ailesinin vazife, aşk ve heyecanını artırdı. Seferde kumandanız altında yürüyen ordu gibi, maarif ordusunun da bugün, yarın ve daima kumandanız altında olmaktan en büyük emniyet ve cesareti bularak, gösterdiğiniz yükseliş hedefine

1 Gazetelerde "isterdim" şeklinde. (Y.N.)

doğru, bütün kuvvet ve takatiyle ve gittikçe artan gayretleriyle yürüyeceğini arz ile derin tazimlerimi teyit ederim, Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal Hazretleri.

Maarif Vekili
Dr. Reşit Galip"

Bkz. Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-11, D: 54, F: 7-3:7'den fotokopisiyle birlikte aktaran: Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.770, 1016-1020. Ayrıca bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Temmuz 1933, Numara: 4297, s.1; *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 1933, Numara: 3292, s.3; *Milliyet*, 7 Temmuz 1933, Numara: 2659, s.1; *Vakit*, 7 Temmuz 1933, Numara: 5564, s.1; *Akşam*, 7 Temmuz 1933, Numara: 5294, s.2. (Y.N.)

MAARİF VEKİLİ DR. REŞİT GALİP BEY'İN MEKTUBUNA CEVAP*

(5 TEMMUZ 1933)

Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti
Kalemi Mahsus Müdürlüğü

Dolmabahçe, 5.7.1933

Dr. Reşit Galip Beyefendi
Maarif Vekili - Ankara

C. Yüksek Cumhuriyetimizde bilgi işlerini değerinde görmeye çalışmak Türk budununun ilerisi için üzerinde çok durulacak bir prensiptir.[1] Bu prensibin ülkede yaptırılması savaşını doğrudan doğruya elinde bulundurmak ülküsü, bunun yüksekliğini anlamış olan her yurttaş için benzeri olmayan değerdir. Bugün Cumhuriyet hükümetinin bu değerli işi üzerinde bulunarak çalışmakta olduğunuz için kutlulanmalısınız.

Türkiye bilgi ordusunun durmadan yükselen canlı bir kuruluş olduğunu ülkemizin her yerindeki Türk yavrularının, Türk gençlerinin alınlarında açık okudum. Sevindim. Cumhuriyet kendilerine emanet edilmiş olan bugünkü Türk gençleri yarının muhakkak büyük adamlarıdır. Yalnız Türkiye'nin büyük adamları değil onların bütün medeni insanlıkta büyük adam olacaklarına inanmakta kendimi haklı buluyorum. Benim haklı olduğumu bu Türk gençlerinin henüz ben yaşarken dünyaya göstereceklerinden eminim. Çünkü onlar kendilerine söylediğimin manası üzerinde nasıl çalışmak lazım geldiğini anlarlar. Bütün dünyanın bilgi âleminde yüksek ahlaklı, disiplinli, efendi vasıflarıyla taşarak yükselmek kabiliyetinde bulunan Türk çocuklarının, Türk gençliğinin Gök Türklük işini idare etmekte olduğunuzdan dolayı siz Maarif Vekilini tebrik ederim ve bunda sizin için yüksek muvaffakiyetler dilerim.

* El yazısı müsvedde ve daktilo edilmiş belgeyi Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-11, D: 54, F: 7-1:2 ve 7-8:15'ten fotokopileriyle birlikte aktaran: Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.771, 1022-1031.

1 Daktilo edilmiş belgedeki bu cümle el yazısı müsveddede şu şekildedir: "C. Yüksek Cumhuriyetimizde bilgi işleri üzerinde çalışmak Türk budununun ilerisi için üzerinde çok durulacak bir prensiptir." (Y.N.)

MİLLİ HÂKİMİYET BAYRAMI DOLAYISIYLA GELEN TEBRİKLERE TEŞEKKÜR*

(6 TEMMUZ 1933)

İstanbul, 6 (AA) - Reisicumhur Hazretleri Milli Hâkimiyet Bayramı'nı kutlulayan zevata teşekkürlerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 1933, Numara: 3292, s.1; *Milliyet*, 7 Temmuz 1933, Numara: 2659, s.1; *Vakit*, 7 Temmuz 1933, Numara: 5564, s.1.

BAĞIMSIZLIK GÜNÜNÜN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA BİRLEŞİK AMERİKA HÜKÜMETLERİ REİSİ FRANKLIN ROOSEVELT'E*

(8 TEMMUZ 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi M. Kemal

Tel. Ankara, 8.7.1933[1]

Birleşik Amerika Hükümetleri Reisi Mr. Franklin D. Roosevelt'e

Amerikan bağımsızlığının yıldönümü münasebetiyle hararetli kutlulamalarımın ve Zatı Devletlerinin şahsi saadetleriyle büyük dost Cumhuriyet'in refahı hakkında beslediğim samimi temennilerin kabulünü dilerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.228; *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Temmuz 1933, Numara: 4307, s.1; *Milliyet*, 17 Temmuz 1933, Numara: 2669, s.1; *Akşam*, 17 Temmuz 1933, Numara: 5304, s.2; *Vakit*, 17 Temmuz 1933, Numara: 5574, s.2.

1 Telgraf yanlışlıkla dört günlük bir gecikmeyle çekilmiştir. Yanlış anlaşılmaya meydan vermemek için 8.7.1933 günü Washington Büyükelçiliği'ne de 77 sayılı şu şifre yollanmıştır:
"Amerika Cumhuriyeti'nin yıldönümü münasebetiyle çekilmesi âdet olan tebrik telgrafı bir yanlışlık yüzünden ancak bugün gecikmeyle çekildi. Bu gecikmenin sırf bundan kaynaklandığını Hariciye'nin ilgili dairesine bildirmenizi rica ederim. - Ş. Kaya" (Bilâl N. Şimşir'in notu.)

GÜMÜŞ PARA BASMAK İÇİN ALINACAK GÜMÜŞLERİN FİYATI HAKKINDA BAŞVEKÂLET'E*

(16 TEMMUZ 1933)

Türkiye
Riyaseti Cumhur
Umumi Kâtipliği
Telefon 16.7.1933
4/734

Başvekâlet'e

C. 16.7.933 tarihli telefona:

Madeni Ufaklık Para Kanunu icabınca gümüş para basmak için satın alınması icap eden para halinde basılı olan ve olmayan gümüşlerin belli fiyatla satın alınmasına dair olan İcra Vekilleri Heyeti'nin 15.7.933 tarihli kararı yüksek bildiriminiz üzere uygundur, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-7, D: 55, F: 17'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

LOZAN ANTLAŞMASI'NIN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YI TEBRİK*

(24 TEMMUZ 1933)

Ankara, 24 (AA) - Lozan Antlaşması'nın yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri ile Lozan Antlaşması'nı imzalamış olan Başvekil İsmet Paşa arasında şu telgraflar teati olunmuştur:

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne

Bugün Lozan günüdür. Bugünü millete kazandıran Zatı Devletlerini bütün kalbimle tebrik eder ve gözlerinden öperim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1933, Numara: 3510, s.6; *Milliyet*, 25 Temmuz 1933, Numara: 2677, s. l; *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Temmuz 1933, Numara: 4315, s.1; *Akşam*, 25 Temmuz 1933, Numara: 5312, s.1; *Vakit*, 25 Temmuz 1933, Numara: 5582, s.2. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.558.

10/23 TEMMUZ VE LOZAN BAYRAMLARI DOLAYISIYLA GELEN TEBRİKLERE TEŞEKKÜR*

(27 TEMMUZ 1933)

Yalova, 27 (AA) - Reisicumhur Hazretleri 10/23 Temmuz[1] ve Lozan bayramları münasebetiyle birçok zevattan aldıkları tebriknamelerden dolayı teşekkürlerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Akşam*, 27 Temmuz 1933, Numara: 5314, s.2; *Vakit*, 27 Temmuz 1933, Numara: 5584, s.2.

1 Erzurum Kongresi'nin yıldönümü. Kongre'nin 10 Temmuz'da yapılması kararlaştırılmış ve bu karar Amasya Genelgesi'ne girmiştir. Ancak Kongre 13 gün gecikmeyle toplanmıştır. (Y.N.)

ADATEPE MUHRİBİ İLE SEYAHAT HAKKINDA BAŞVEKİL İSMET VE ERKÂNIHARBİYE REİSİ FEVZİ PAŞALARA*

(27 TEMMUZ 1933)

TC
Başvekâlet
Muamelat Müdürlüğü
Telefon

Kaplıca: 27.7.933
Saat: 0.45

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne
Büyük Erkânıharbiye Reisi Fevzi Paşa Hazretleri'ne

Reisicumhur'umuz Gazi M. Kemal Hazretleri'nin şimdi vuku bulan emirlerini arz ediyorum:

"Ada-Tepe muhribine 27 Temmuz günü öğleden sonra saat 2 raddelerinde binmek istiyorum. Yanımda Milli Müdafaa Vekili Beyefendi bulunmalıdır. Tahmin ediyorum ki, eski Efgan Kral ve Kraliçesi de beraber bulunmak vaziyetinde olacaklardır. Adı geçenlerle görüşeceğimi bildirmiştim.

Görüşlerinizi beş saat zarfında bildirmenizi rica ederim."

Başyaver
Celal

* Aslı, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Dosya No: 030.10, Yer No: 2.11.14'te bulunan el yazısı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in yukarıdaki emrine Başvekil İsmet Paşa'nın cevabı şudur:

"TC
Başvekâlet
Muamelat Müdürlüğü

Ankara, 27.7.933

Reisicumhur Hazretleri'nin Yüksek Huzurlarına

Adatepe ile seyahatiniz pek uygun olacağını arz ederim, efendim.

Başvekil
İsmet"

Bkz. aynı yerde. (Y.N.)

ADATEPE MUHRİBİ HATIRA DEFTERİNE YAZI*

(27 TEMMUZ 1933)

Reisicumhur Hazretleri geçen hafta Adatepe muhribimizle Yalova'dan İstanbul'a, Dolmabahçe Sarayı'na teşrif buyurmuşlar, sonra tekrar aynı gemi ile Yalova'ya dönmüşlerdir.

Muhrip, Dolmabahçe ile Yalova arasındaki 30 mil mesafeyi bir saatte kat etmiş ve deniz vasıtalarının bulunmadığı yerlerde 35 mil süratle seyretmiştir.

Gazi Hazretleri yüksek süratle seyrederken muhribin evvela kıç tarafında oturmuşlar, sonra kumanda köprüsüne çıkarak Cumhuriyet donanmasının bu yeni ve mükemmel gemisinin 35 mil süratle gidişini memnuniyetle seyretmişlerdir.

Reisicumhur Hazretleri gemide gördükleri intizam ve mükemmeliyeti, deniz subaylarıyla efradının hal ve tavırlarını, talim ve terbiyelerini, vazifelerini yapmakta gösterdikleri kabiliyet ve mahareti takdir buyurmuşlar ve geminin hatıra defterine şu teveccühkâr cümleyi yazmak suretiyle yüksek takdirlerini ifade buyurmuşlardır:

27.7.1933

Adatepe ile yaptığım kısa yolculuğun değerli hatırasını unutmayacağım.

Yakından tanımak[1] fırsatına sahip olduğum seçme deniz[2] kumandanlarımız, genç subaylarımız ve denizcilerimizle iftihar ettim.[3]

Gazi M. Kemal

Gazi Hazretleri'nin takdirkâr yazıları akşam yoklamasında Adatepe Kumandanı tarafından efrat ve subaylara okunmuş, gemide büyük ve genel bir sevinç ve şükranla karşılanmıştır.

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: Raşit Metel, *Atatürk ve Donanma*, TC Genelkurmay Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstanbul, 1966, s.127. Ayrıca bkz. *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 1933, Numara: 3320, s.1, 5; *Akşam*, 4 Ağustos 1933, Numara: 5322, s.2; *Vakit*, 5 Ağustos 1933, Numara: 5596, s.3; *Milliyet*, 5 Ağustos 1933, Numara: 2688, s.1.

1 Gazetelerde "Bu vesile ile yakından tanımak" şeklinde. (Y.N.)

2 Gazetelerde "deniz" sözcüğü yer almamaktadır. (Y.N.)

3 Gazetelerde "ederim" şeklinde. (Y.N.)

ADATEPE MUHRİBİ HAKKINDA BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YA*

(28 TEMMUZ 1933)

Telefon

Kaplıca: 28.7.933
Saat: 00.30

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne

Bugün (27.7.933) saat 2.30'da Adatepe Torpidosu ile Dolmabahçe'ye gittik. Orada 3-4 saat kaldıktan sonra aynı vasıta ile Yalova'ya döndük. Harp Filosu Kumandanı Şükrü Bey de beraberdi. Şükrü Bey'den, Torpido Kumandanı ve subayları ve efradının dikkatinden ve yetişkenlikleri bakımından çok memnun oldum. Torpidonun son yolla yürüyüş tecrübesini yaptırdık. Kumandan, iftihara değer manzara göstermektedir. Zatı Devletinizi ve Mareşal'i tebrik ederim. Zekâi Bey'i[1] yerinde tebrik ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* Raşit Metel, *Atatürk ve Donanma*, TC Genelkurmay Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstanbul, 1966, s.130. Ayrıca bkz. "Atatürk'ün Donanmayı Teftiş Kritiği ve Seyahat Ettiği Donanma Gemileri Hatıra Defterlerine Yazdığı Yazılar", Derleyen: Deniz Müzesi Müdürlüğü ve Merkez Daire Başkanlığı, *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Temmuz 1981, c.97, Sayı: 514, s.24; *Atatürk'ün Jeopolitik ve Stratejik Görüşleri*, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1981, s.210.

1 Milli Müdafaa Vekili Zekâi (Apaydın) Bey. (Y.N.)

İSMET PAŞA'YA*

(6 AĞUSTOS 1933)

İsmet, büyük adamsın; hassas olduğun kadar his veren adamsın. Sen benim sözlerimi okurken gözlerin yaşarmış, ya ben seni okurken hıçkırıklarla ağladığımı söylersem inanır mısın! Bu duygularımı sofrada değil, kimsenin yanında değil, yatak odama çekildikten sonra mahremimle yazıyorum. Sen beni muhakkak çok seviyorsun, ya ben seni. Buna cevap istemem. Gözlerinden öperim.

Gazi M.

Kapadım
6.8.933

* Aslı, Mete Akyol Özel Arşivi'nde bulunan el yazısı belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. Uğur Mumcu, "Atatürk ve İnönü...", *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1986, Numara: 22346, s.1, 7.

AFGANİSTAN'IN BAĞIMSIZLIĞININ YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA MEHMET NADİR ŞAH GAZİ'YE*

(19 AĞUSTOS 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 19.8.1933

Afganistan Kralı Alâhazreti Mehmet Nadir Şah Gazi Hazretleri'ne

Afganistan'ın bağımsızlığının ilanının yıldönümü münasebetiyle Zatı Şahanelerine en hararetli ve samimi tebriklerimi beyan eder ve şahsi saadetleri ile Afgan milletinin refah ve saadeti[1] hakkında beslemekte olduğum temennileri tekrar eylerim.

Gazi M. Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-6, D: 54, F: 152'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdarî K. 60-0'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.70.

1 Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ndeki belgede "zafer ve saadeti" şeklinde. (Y.N.)

HERRIOT İLE GÖRÜŞME*

(21 AĞUSTOS 1933)

Geçenlerde memleketimizi ziyaret eden ve Gazi Hazretleri tarafından Dolmabahçe Sarayı'nda kabul buyurulan M. Herriot'un Marianne *gazetesinde dikkate değer bir yazısını gördük, aktarıyoruz.*

Bütün süsüne ve Boğaziçi'ndeki mutena yerine rağmen Dolmabahçe Sarayı'nın insanı çeken hiçbir yanı yok... Bizans'tan İmparatoriçe Placidie'den beri bütün bir tarih dolu olan Topkapı Sarayı'nın hülyaları ise gözleri dolduruyor. Bahçelerinde, taraçalarının servileri arasında Fatih Sultan Mehmet'in gölgesiyle karşılaşılabilir. Otuz senelik saltanat, otuz senelik fetihler birbirine intizamsız şekilde eklenmiş olan bu köşkleri kendisine merkez yapmıştı. Atina'nın fethi, Sırbistan'ın, Bosna'nın, Kırım'ın, Güney İtalya'nın alınışı burada kutlandı. Genç bir adam burada Roma'yı kendi imparatorluğuna ilhak etmek sevdasına düşmüştü. Bu sarayın kapısının kemerine kendisine mukavemet etmek isteyenlerden ne kafalar asıldı. Bugün bile yeniçerisi ve vezirlerin geçişinde başlarını eğen maiyetler olmadığı halde bu eski saray tarihi cazibesini, eski devri hatırlatmak kudretini muhafaza ediyor. Pastaneyi andıran mermerlerinin sıradanlığı içindeki Dolmabahçe, baştan beri bir ıslahatçı sarayıdır: 19. yüzyılda Abdülmecit'in ve Kırım Savaşı sırasında bir liberal bakanın memurlarına karşı verdiği mücadelenin eseridir. Burası Avrupa'yla Asya arasındaki geçişin, bocalamanın, İznik seramiklerinin yerini alan Sevr porselenlerinin bulunduğu yerdir. Burası, bizimkine göre daha mütevazı bir Elysee Sarayı'dır.

Ama buraya dekor için değil, bir insan için geldik.

* *Marianne*, 13 Aralık 1933, s.3; *Milliyet*, 19 Aralık 1933, No: 2824, s.1, 5; *Cumhuriyet*, 22-23-24 Aralık 1933, Numara: 3460-3461-3462, s.1, 3. Ayrıca bkz. Édouard Herriot, *Orient*, Librairie Hachette, 1934, s.122-127. Fransızca metinler Doç. Dr. Cüneyt Akalın tarafından Türkçeye çevrilmiştir.
Herriot'un Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'le görüşmesi hakkında *Cumhuriyet*'te çıkan haber şöyledir:

> "Ankara'ya giden eski Fransız Başvekili M. Herriot dün sabahki ekspresle şehrimize gelmiştir. [...] Reisicumhur Hazretleri M. Herriot'yu saat dörtte Dolmabahçe Sarayı'nda kabul buyurmuşlardır. M. Herriot Gazi Hazretleri'nin nezdlerinde iki buçuk saat kalmıştır.
> M. Herriot Reisicumhur Hazretleri'nin nezdlerinden çıkar çıkmaz kendisiyle görüşen ve Gazi Hazretleri hakkındaki intibalarını soran yazarımıza:
> 'O! Gazi! O çok uzağı ve çok doğruyu gören adamdır' cevabını vermiş ve şu beyanatta bulunmuştur: 'Gazi Hazretleri, beni iki buçuk saatten fazla nezdlerinde alıkoydular. Uzaktan uzağa kendilerini takdir ettiğim bu büyük adam tarafından kabul edilmek mazhariyetine nail olduğuma cidden memnunum. Hatırası bence hiç unutulmayacak olan bu iki buçuk saat zarfında kendileriyle çok samimi hasbihallerde bulunduk.' [...]"

Bkz. *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1933, Numara: 3338, s.1, 8. (Y.N.)

Gazi Mustafa Kemal'i ben daha evvel hayalimde canlandırdım. Zaten bundan kolay ne var? Bir Alman yayıncının bastığı ve Fransızcaya da tercüme ettiği büyük nutku okuyanlar için Gazi'nin fikri, maksat ve ülküsünü anlamak hakikaten kolaydır. Yalnız onun şahsi tarihinde, bazı biyografileri siyasi hırslarla tahrif edildiği için, insanın daha iyi öğrenmek istediği bazı noktalar vardır. Çocukluğu ve gençliği nasıl geçti? Türkiye'nin kurtuluşu için her şeyin fedasını bir yemin haline koyan sıkı vatanperverliği nasıl olgunlaştı? Mağrur bir tabiatın Abdülhamit gibi bir hükümdara sahip olmak aşağılamasına boyun eğmeyi nasıl kabul etmediği anlaşılsa bile, yine anlaşılmayan bir sır kalıyor. Makedonya'da bir kışlanın inzivası içinde kapanmış bir adam, bağımsız devlet reisi, Batı müesseseleri hakkındaki derin vukufunu nereden aldı? O Mustafa Kemal ki, hayret verici gayretlerinin sonunda memleketini günün birinde bizimkine çok benzeyen bir cumhuriyet haline koydu. Hemen söylemeli ki, Mustafa Kemal bir diktatör değildir. Ben onu hakiki bir cumhuriyetçi, laik, liberal, kelimenin bugün modası geçmiş de olsa pozitivist olarak kabul ediyorum. Onu halkın hukukuna samimiyetle ve derinden hürmetkâr bir demokrat olarak sayıyorum. Bu kadar kendinden emin bir oluşumu ve kuvvetindeki ölçülülüğü nasıl izah etmeli? Onu bir gün öğreneceğiz, şimdilik bilmiyoruz. Kuşkusuz bunun ipuçlarını bize vermesi gerek. Çünkü uzun süre göze batmamayı tercih etti. [...]

Makedonya'da subaylığı sırasında onu uzak ve tehlikeli vazifelere gönderirlerdi. Sultan Hamit'in istibdadına o kadar ihtiyatla göz yuman devletler, kendisine serbest müesseseler kurmak suçunu işleyen bir Türkiye'nin hemen boğazına sarıldılar. Mustafa Kemal Trablus'u müdafaaya gitti. Çölün ortasında, gözetleme halinde genç, saçı sakalı birbirine karışmış resmi hâlâ gözlerimin önündedir. Bir hatıra daha, bizim için ne kadar acı da olsa, söylemek lazımdır ki, Mustafa Kemal Gelibolu Yarımadası'nın ucunda bir piyade alayı ile Müttefiklerin hücumuna mukavemet etti. İşte o vakittir ki, Mustafa Kemal kendini gösterdi. Onun meziyetlerinden birincisi soğukkanlılığı, cesareti, ileri hamlesidir. O tarihte piyade miralayıydı.

Kendisiyle beraber biz de bir hamle yapalım. Mondros Mütarekesi'ne kadar rütbeden rütbeye nasıl yükseldiğini burada tahlile lüzum yoktur. Tarihe karışan hayatının en mühim kısmı 19 Mayıs 1919 ile 29 Ekim 1923 arasındadır. Yani Mondros Mütarekesi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı arasında geçen süre... Bu dört sene içinde Mustafa Kemal her şeyi idare etti, her şeyi hesapladı, her şeyi gerçekleştirdi. Ve zamanımızın en dikkate değer insanlarından biri olarak kendini kabul ettirdi.

Bununla beraber hiçbir eserin hatları, onunki kadar sade değildir. Mustafa Kemal yaklaşık 1300 senesinden beri Türkiye'de devam eden despotik rejimi ortadan kaldırmaya yemin etmişti. Saltanatı ve hilafeti kaldırıp yerine medeni, laik ve millet hâkimiyetine dayanan bir cumhuriyet kurmaya karar vermişti. Tespit ettiği zamanlar zarfında merhale merhale, memleketi kurtararak, kapitülasyonları yıkarak, tam bir siyasi bağımsızlık gerçekleştirerek programını tatbik etti. Bugün her mukavemet kırılmıştır: Halkın desteği tamdır. Böyle bir netice bütün memleketler politikacılarına güzel bir düşünce konusu teşkil eder. Evet, bir Bonaparte ile karşı karşıyayız. Fakat imparator olmak istemeyen, tek yurttaşlık ihtirası bir devrimden bağımsız ve istikrarlı bir cumhuriyet çıkarmak olan biridir.

Mustafa Kemal'in metodu neydi? Zekâsının merkezini dolduran sade, fakat kuvvetli bir fikir... Fakat Mustafa Kemal bu fikri böldü ve tatbikatında daha iyi gerçekleştirmek üzere bu fikri kısım kısım ayırdı. Evvela cidden milli bir meclis kurmak ve o meclisten anayasa istemek lazım geliyordu. Ondan sonra memleketi kurtarmak icap ediyordu. 23 Ağustos 1921'den 13 Eylül'e kadar Sakarya Muharebeleri oldu. Bu muharebelerde 21 gün ve gece iki millet iki kahraman ve inatçı ordu halinde karşılaştılar. Daha sonra Ankara Anlaşması imza edilerek Fransa ile barışıldı. Ondan sonra iki devrin cerrahi ameliyesi başladı; saltanat kaldırıldı (1 Kasım 1922). Bu aralıkta da Lozan Antlaşması imzalandı, cumhuriyet ilan edildi. Dahilde ve hariçte tam bir bağımsızlık temin edildi. İsmet Paşa gibi devamlı ve sadık mesai arkadaşları buldu. Fakat her şeyi hazırlayan kendisiydi.

Onunla görüşmek için ne kadar acele ediyordum. Hariciye Vekili dostum Tevfik Rüştü Bey beni Dolmabahçe Sarayı'na götürdü. Mütevazı siyah elbisem içinde altın işlenmiş bir üniformanın haşmetiyle mi karşılaşacaktım. Merak içindeydim. İstanbul hükümeti rütbesini reddettiği için, Sakarya'da basit nefer kıyafetiyle ordusuna kumanda eden Mustafa Kemal tartışmasız düzgün kıyafeti içinde ne kadar sadeydi. Gözleri gözlerime ilişti, bu mavi, uzağı gören gözler, kuvvetli ve alt kısmı genişçe bir burun, bir otorite anında büzülen, fakat daima tebessüme meyilli ince dudaklar... Kıtaları teftişinde sık sık görülen uzun saçlar... Ölçülü tavırları, canlı hareketleri, ince nezaketi... Nefsine hâkimiyet, şahsi düşüncelerinden sonra karar verişi, bu askerin yüzünde okuduğum bariz noktalardı.

Merakımı tatmin için yaptığımız uzun görüşme esnasında, eserinin esaslarını bana sırayla anlattı. Dedi ki:

Bir gece hilafeti kaldırmaya karar verdiğim zaman, bu kararı hemen ertesi sabah tatbik ettim.

Bu karar, saltanat ve hilafete karşı verilmiş olan bu ikiz karar, onun için işin esasıdır. Bunu bana, kati laiklik idaresinde ısrar ederek, uzun uzadıya açıkladı. Türk milletinin birliğini temin etmek, Türk milletinden ziyade başka memleketleri alakadar eden bir dava için o kadar insanı kurban eden bu müesseseyi ortadan kaldırmak lazım geliyordu. Burada Mustafa Kemal'in kararlarını dayandırdığı tarihi malumatının derinliğine şahit oldum. Bu kararın tatbikatında ilkin birçok tedbirler aldığını, memleket dahilinde seyahate çıktığı zaman huzurunda hocaların söz alıp konuşmalarına izin vermediğini anlattı:

-Ben evvela millete bu sözde rehberlerin hakiki cehaletini göstermeye çalıştım.

Mustafa Kemal'in hangi şartlar altında cumhuriyeti ilan ettiği bilmek isteniyor. Bunu uzun nutkundan öğrenmek mümkündür. Gazi birkaç dostunu Çankaya'da yemeğe çağırmıştı. Orada İsmet ve Kâzım Paşalar, Fethi Bey vardı. O Fethi Bey ki, 1909'da hâlâ bileğinde kelepçelerin izleri olduğu halde Erzurum Hapishanesi'nden çıkarken gördüğümü hatırlarım. Yemekte Gazi fikrini söyledi: "Yarın Cumhuriyet'i

ilan edeceğiz." *Bütün arkadaşlarını çağırıp meseleyi münakaşa sahasına dökmek istememişti. Yemekten sonra İsmet Paşa ile baş başa kaldılar. Her ikisi bir kanun tasarısı hazırladılar, ki bu, yeni liberalizmin ilk vesikasıdır. Tasarıya şu cümleyi koydular: "Türk devletinin idare şekli cumhuriyettir." 27 Ekim'de Millet Meclisi'nin alacağı vaziyet ne olacaktı? Fırka'nın kararı ne olacaktı? Bir hayli konuşuldu, fakat akşam saat altıda İsmet Paşa hadiseyi çabuklaştırdı ve tasarı saat sekiz buçukta Meclis'in oyunu almış bulunuyordu. On beş dakika sonra da Gazi Cumhurreisi seçildi. Bazı İstanbul gazeteleri, bazı siyasi rical itiraz ettiler. Fakat artık iş işten geçmişti.*

Gazi konuşmasını da, dinlemesini de iyi biliyor. Bilhassa kendisine sorular sorulmasından hoşlanıyor. Kararlarının Arap mahfillerinde ne tesir bıraktığını sordum:

Hiç de ehemmiyetli değil, *dedi.*

Bu hareketin neticelerini göstermek isteyenlere kulak asmadı. "Müslüman dünyası ayaklanacak" diyenlere "görürüz" diye karşılık verdi. Halbuki hiçbir şey görülmedi. Fesin kaldırılmasını da bir sembol olarak istedi. Kadınların peçesine gelince, onların güzel görünme tutkularına yatırım yaptı, mecburi hale getirmeden akışına bıraktı. Uzak görüşlü bir ıslahatçı cinselliğin psikolojisinden istifade etmesini bilmelidir. Mustafa Kemal ıslahatına da girişmiş bulunuyor. Eğitimin gelişmesine en büyük mâni olan alfabeyi kaldırdı. Dilin ıslahı işini uzmanlarına bıraktı. Kur'an'ı Türkçeye çevirtti.

Gazi kitapları seviyor. Kanaati şudur:

-Memleketimizin hakiki tarihi katiyen yazılmış değildir. Sultanların emriyle yazılan eski kitaplar, ancak onların methiyeleriyle doludur.

Pek çabuk da yazılmış olsa, daha şimdiden mekteplerde okutulmak üzere dört cilt Türk tarihi vücuda getirildiğini söyledi. Hakikati bulmak kaygısından başka hiçbir şey düşünmeyerek, bu eser takip edilecektir. Gazi bundan sonra en çok hoşlandığı Türk milletinin kökeni konusuna girdi.

Gazi'nin karşısında insan, canla başla milletine bağlı, onun için çarpışmış, onun için ıstırap çekmiş bir adam görüyor. Milletlerarası politikada inceden inceye iyi münasebetlerin yeniden devamını özlüyor. Bu noktada beyanatı sade ve inanıyorum ki, samimidir. Avrupa'nın diğer bütün memleketleriyle işbirliği yapmak istiyor. Bundan daha meşru ne olabilir? Ümit ediyor ki, büyük devletler arzularını küçük milletlere kabul ettirmek hususundaki görüşlerinden artık vazgeçeceklerdir. Ben de kendisine temin ettim ki, Fransa'nın cumhuriyetçi halkı, memleketlerin barış içinde eşitliğini istiyor.

Birden bana bir soru sordu:

Cumhuriyetçi, demokratik rejim ve bu rejime karşı yöneltilmiş hücumlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ben de, cumhuriyetlerin, insan şahsiyetinin serbestçe gelişebileceği biricik rejim olduğu cevabını verdim. Dedim ki:

-Milletinizin topraklarını kurtardığınız için sizi övdüler. Fakat milletinize cumhuriyet idaresini vermekle onu ikinci bir defa daha kurtardınız.

Akşam, Boğaz'ın üzerine iniyor. Kabataş çeşmesinin etrafını, büyük mezarlığın servilerini gölgeler alıyor. Sultan Hamit'in maiyetiyle, fakat korku içinde kapandığı Yıldız bahçeleri kararıyor. Topkapı Sarayı gibi Yıldız da eski Türkiye'nin entrikalarını ve cinayetlerini hatırlatıyor. Paul Cambon'un sefirler köşkünde huzura çıktığı zamanlara ait fıkraları ne eğlencelidir. Padişahı yumuşatmak için ona çok hoşuna giden polis romanları götürürmüş. Anlattıklarına göre Abdülhamit bir köşkün tepesinden, elinde dürbün denizi, Beyoğlu ve İstanbul'un evlerini, Boğaz'ın öte taraflarını, amcazadelerinin sayfiyelerini gözetlermiş. Malta Köşkü'nde Osmanlı meşrutiyetinin babası olan Mithat Paşa'nın davası görülmüştü.

Mithat Paşa'nın intikamı alınmıştır. Ben liberal büyük bir devlet adamını, bir vatanperveri, bir cumhuriyetçiyi tanıdım...

KURULUŞUNUN 9. YILDÖNÜMÜ KUTLAMALARI DOLAYISIYLA İŞ BANKASI HEYETİ İLE SOHBET*

(26 AĞUSTOS 1933)

Kuruluşunun dokuzuncu yıldönümünü kutlulamak için İş Bankası'nın şehrimizdeki şubeleri müdür ve memurları dün aileleriyle bir deniz gezintisi yapmışlardır. Banka memurlarını ve davetlileri taşıyan Nilüfer vapuru dün sabah saat dokuz buçukta limanımızdan hareket etmiş ve doğruca Yalova'ya gidilmiştir. Vapurda ayrıca bir saz heyeti de bulunmuştur. Gezinti son derece neşeli geçmiştir. Eğlenceye 300 kişi iştirak etmiştir.

Öğle yemeği Yalova'da Büyük Otel'de yenildikten sonra bankanın İstanbul Şubesi Müdürü Yusuf Ziya Bey'le diğer müdürlerden meydana gelen bir heyet Gazi Hazretleri'ne tazimat arz eylemiştir. Heyeti kabul buyuran Gazi Hazretleri bu milli bankamızın kısa bir zaman içinde memleketimiz iktisadiyatına ettiği hizmetlerden bahis buyurmuşlar ve işin başında bulunan muhterem İktisat Vekili Celâl Bey hakkında şu kıymetli beyanatı lütfetmişlerdir:

İş Bankası'nın 9. yıldönümünü bütün mensuplarına tebrik ederim. İş Bankası mütevazı bir sermaye ile işe başlamıştı. Mütevazı olan maddi sermaye idi. Fakat manevi sermayesi çok büyüktü. Çünkü işin başında gayet kıymetli, iyi ahlaklı ve sebatlı Celâl Bey ve onun yanında birkaç kişiyi geçmeyen güzide arkadaşlar bulunuyordu. Bu maddi sermayenin yüzlerce misliyle işe başlamış ve hiç muvaffakiyet göstermeden batmış nice müesseseler tanırız.

Demek ki bir müessesenin yaşaması, gelişmesi, muvaffak olması, o müessesenin başına geçenlerin iyi ahlaklı, dürüst, imanlı zatlar olmasına bağlıdır.

İş Bankası memleketimizin iktisadiyatına çok faydalı hizmetler yapmıştır. Bence bütün bu hizmetlerin üstünde daha büyük[1] olan bir hizmeti de bankacılığa gençlerimizi yetiştirmiş olmasıdır. En çok bununla iftihar ederiz.[2]

Celâl Bey'in İş Bankası'nı kurmada ve onun gelişmesinde gösterdiği muvaffakiyeti şimdi başında bulunduğu İktisat Vekâleti'nde de göstereceğine şüphem yoktur. Banka'nın yıldönümü münasebetiyle Celâl Bey adını anmayı bir borç bilirim. İş Bankası'na yeni ve daha parlak muvaffakiyetler dilerim. Bu duygularımı arkadaşlarınıza lütfen söyleyiniz.

* *Milliyet*, 27 Ağustos 1933, Numara: 2710, s.1, 5; *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1933, Numara: 3343, s.1; *Vakit*, 27 Ağustos 1933, Numara: 5618, s.1; *Akşam*, 27 Ağustos 1933, Numara: 5345, s.2 ve 27 Ağustos 1934, Numara: 5705, s.1-2.

1 *Milliyet* ve *Vakit*'te "mühim" şeklinde. (Y.N.)

2 *Milliyet* ve *Vakit*'te "ederim" şeklinde. (Y.N.)

30 AĞUSTOS ZAFERİ'NİN YILDÖNÜMÜNÜ TEBRİK DOLAYISIYLA MALUL GAZİLER KONGRESİ'NE TEŞEKKÜR*

(31 AĞUSTOS 1933)[1]

Malul Gaziler Kongresi tarafından Reisicumhur Hazretleri'ne ve İsmet Paşa ile Kâzım Paşa ve Milli Müdafaa Vekili'ne birer tazim telgafı çekilmişti. Dün Cemiyet'e şu cevap telgrafları gelmiştir:

Hakkımdaki duygulara teşekkür eder, muvaffakiyetler dilerim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 31 Ağustos 1933, Numara: 2714, s.3.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 31 Ağustos 1933, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

30 AĞUSTOS ZAFERİ'NİN YILDÖNÜMÜNÜ TEBRİK DOLAYISIYLA ŞÜKRÜ KAYA VE ABDÜLHALİK BEYLERE TEŞEKKÜR*

(31 AĞUSTOS 1933)

31.8.33
Kaplıca, Yalova

Şükrü Kaya Beyefendi - Dahiliye Vekili
Abdülhalik Beyefendi - Maliye Vekili
C/O Legation de Turquie Wien[1]

C. Büyük Zafer'in yıldönümü münasebetiyle hakkımda bildirdiğiniz samimi duygularınıza teşekkür ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, Prof. Dr. Sabri Sayarı Özel Arşivi'nde bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.
1 "Viyana Türk Ortaelçiliği eliyle." (Y.N.)

30 AĞUSTOS ZAFERİ'NİN YILDÖNÜMÜNÜ TEBRİK DOLAYISIYLA BUDAPEŞTE ORTAELÇİSİ BEHİÇ BEY'E TEŞEKKÜR*

(31 AĞUSTOS 1933)

Kaplıca, Yalova
31 Ağustos 1933

Behiç Beyefendi - Budapeşte Türkiye Ortaelçisi

C. Büyük ordumuzun yarattığı büyük zaferin yıldönümü münasebetiyle hakkımdaki candan duygulara teşekkür ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, Kutu No: 190, Belge No: 5.
Aynı telgrafın Dr. Reşit Galip Bey'e gönderilen 1 Eylül 1933 tarihli örneği için bkz. *Dr. Reşit Galip*, Hazırlayan: Ahmet Şevket Elman, Ankara, 1955, s.227; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V.* Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.173.

ESKİŞEHİR'İN KURTULUŞ GÜNÜ ÜZERİNE ESKİŞEHİR BELEDİYE REİS VEKİLİ KÂMİL BEY VE HALKEVİ REİSİ OSMAN BEY'E*

(4 EYLÜL 1933)

Yalova, 4.9.1933

Belediye Reis Vekili Kâmil Bey - Eskişehir
Halkevi Reisi Osman Bey - Eskişehir

C. Kurtuluş gününün yıldönümünü ben de kutlular, hakkımdaki samimi duygularınıza teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: VII- 2- b, D: 91, F: 4-2'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.
Fethi Tevetoğlu, aynı telgraf metnine "Uşak'ın düşman işgalinden kurtuluşunun 11. yıldönümünde Uşak Belediye Başkanı tarafından davet edilen Atatürk, 2 Eylül 1933 tarihli şu telgrafı yollamıştır:" açıklamasıyla yer vermektedir. (Bkz. "Atatürk'ün Toplanmamış Yazıları", *Belleten*, c.54, Aralık 1990, Sayı: 211, s.1176.) Uşak 1 Eylül 1922'de, Eskişehir 2 Eylül 1922 tarihinde kurtulmuştur. (Y.N.)

TÜRK-YUNAN ANTLAŞMASI HAKKINDA ATİNA'DA BAŞVEKÂLET VEKİLİ KONDİLİS'E*

(6 EYLÜL 1933)

Atina'da Başvekâlet Vekili M. Kondilis Hazretleri'ne

Telgrafınızın ihtiva ettiği çok dokunaklı ve duygulu sözler beni derin bir surette mütehassis etti. Bundan dolayı Zatıâlilerine ve Elen Vekiller Meclisi'nin diğer mümtaz üyelerine teşekkür ederim.

Yunan-Türk *Pacte d'entente cordiale*'i[1] çok doğru olarak işaret buyurduğunuz gibi Yakındoğu için bir barış ve sükûn vasıtasıdır. Bu suretle yalnız memleketlerimizin kendi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayacak aynı zamanda vazifelerini müdrik her devlet adamı tarafından en ziyade mukaddes tutulması ve inatla müdafaası lazım gelen ve davaların en yükseği olan barış davasına hizmet etmek suretiyle bu mıntıkadaki bütün milletlerin menfaatlarına da faydalı olacaktır. Dolayısıyla hükümetlerimiz bu söz konusu antlaşmayı müzakere etmek ve iyi suretle neticelendirmekle iyi bir surette ilham kaynağı olmuşlardır. Kendilerini hararetle tebrik etmek isterim.

Bununla beraber, bu antlaşma ehemmiyeti ne kadar büyük olursa olsun ilerlemeden bir an geri kalmayacak –buna eminim– ve kendisine mukadder hedefe doğru yürüyecek olan Türk-Yunan gelişmesinde bence ancak bir merhale teşkil eder.

Yüksek takdirlerimin ve muhabbet hislerimin kabulünü, arkadaşlarınıza iletilmesini Zatıâlilerinden rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.404; *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1933, Numara: 3363, s.3; *Vakit*, 16 Eylül 1933, Numara: 5638, s.2; *Milliyet*, 17 Eylül 1933, Numara: 2731, s.5; *Akşam*, 17 Eylül 1933, Numara: 5366, s.1.

1 Samimi uzlaşma antlaşması. (Y.N.)

ÇUBUK BARAJI YAPIMINDA KULLANILACAK TAŞLARIN İTHALİ HAKKINDA BAŞVEKÂLET'E*

(6 EYLÜL 1933)

6.9.1933

Başvekâlet Yüksek Makamı'na

Çubuk Barajı yapısında kullanılmak üzere mütcahhidi tarafından Almanya'dan getirilen Traz marka 750 ton miktarında kes taşının kontenjana bakmadan memlekete sokulmasına izin verilmesi hakkında Nafıa Vekilliği'nin teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nce 30.8.1933 tarihinde kabul olunan karar uygun görülmüştür, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: VII-12, D: 60-1, F: 81, 81-1'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

AKHİSAR BELEDİYE REİSİ ENİS NACİ BEY'E*

(7 EYLÜL 1933)

Dolmabahçe, 7.9.1933

Enis Naci Bey, Belediye Reisi
Akhisar

C. Kurtuluş gününü ben de kutlular, hakkımdaki duygulara teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: VII-2-b, D: 91, F: 4-9'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ REİSİ KÂZIM PAŞA'YA*
(7 EYLÜL 1933)

Dolmabahçe, 7.9.1933

Kâzım Paşa Hazretleri
Büyük Millet Meclisi Reisi - Balıkesir

C. Balıkesir'in kurtuluşunun yıldönümünü kutlulayan muhterem halkın hakkında gösterdikleri candan duyguları bildiren telyazınızı aldım, çok sevindim.

Teşekkürlerimin iletilmesini rica eder, gözlerinizden öperim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: VII-2-b, D: 91, F: 4-11'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

I. FAYSAL'IN ÖLÜMÜ DOLAYISIYLA IRAK ELÇİSİ EMİR ZEYD'E TAZİYE*

(8 EYLÜL 1933)

Irak Elçisi Emir Zeyd Hazretleri'ne
İstanbul

Fahametli ailenizin uğradığı mateme derin üzüntülerle iştirak eylerim.

Gazi M. Kemal

8.9.933

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-6, D: 54, F: 42-1'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *Milliyet*, 10 Eylül 1933, Numara: 2724, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Eylül 1933, Numara: 4365, s.4.

I. FAYSAL'IN ÖLÜMÜ DOLAYISIYLA IRAK KRAL NAİBİNE TAZİYE*

(8 EYLÜL 1933)

Irak Kralı Naibi Hazretleri'ne
Bağdat

Haşmetli I. Faysal Hazretleri'nin ölümünden duyduğum derin üzüntü içinde Zatı Fahimanelerine taziyetlerimi arz ederim. Irak Krallığı'yla asil Irak milleti hakkındaki samimi duygularımızı teyit eylerim.

Gazi M. Kemal

8.9.933

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-6, D: 54, F: 42'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Eylül 1933, Numara: 4365, s.4.

TÜRK-YUNAN DOSTLUĞU HAKKINDA YUNAN GAZETECİLERİNE BEYANAT*

(11 EYLÜL 1933)

Ankara, 11 (Hususi) - Reisicumhur Hazretleri bugün saat 16'da Yunan Başvekili M. Çaldaris ile Hariciye Nazırı M. Maksimos ve İktisat Nazırı M. Pasmazoğlu'nu kabul buyurmuşlardır.

Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'le Yunanistan'ın Ankara ve Türkiye'nin Atina elçileri hazır bulunuyorlardı. Kabul iki saatten fazla sürmüştür.

Kabul töreninden sonra Reisicumhur Hazretleri tarafından Yunanlı misafirlere 60 kişilik bir çay ziyafeti verilmiştir. Çayda Başvekil İsmet Paşa Hazretleri, vekiller, Cumhuriyet Halk Fırkası İdare Heyeti üyeleri, Yunanlı ve Türk gazeteciler bulunmuşlardır. Ziyafet saat 19.30'a kadar devam etmiştir.

Reisicumhur Hazretleri kendilerine takdim olunan Yunan gazetecilerine şu beyanatta bulunmuşlardır:

Karşınızda dost milletin sıcak havasını teneffüs ediyorum. Memleketinize döndüğünüz vakit bizim Yunan milleti hakkındaki dostluk hissiyatımızı layıkıyla ifade edeceğinizden eminim.

Türk gazetecileri de Reisicumhur Hazretleri'nin etrafını almışlar, bunlara da Gazi Hazretleri şu sözleri söylemiştir:

Helen[1] devlet ricaliyle samimi görüşmelerde bulundum. Çok memnun ve mütehassis oldum. Görüşmemizin iki millet için çok hayırlı neticeler vereceğine şüphe yoktur.

Çaydan sonra Gazi Hazretleri Yunan Reisicumhuru Hazretleri'ne hürmet ve muhabbetlerinin bildirilmesini M. Çaldaris'ten rica etmişler ve misafirler Gazi Hazretleri'ne veda ederek ayrılmışlardır.[2]

Gazi Hazretleri tarafından Yunan ricali şerefine verilen çay ziyafetinde Yunan Hariciye Nazırı M. Maksimos, Gazi Hazretleri'nin elini sıkarken kendilerine:

"Yalnız burada değil, Atina'da da elinizi sıkmayı temenni ederim" demiş, Gazi Hazretleri de:

"Sizi memnun etmeyi arzu ederim" *cevabını vermişlerdir.*

* *Milliyet*, 12 Eylül 1933, Numara: 2726, s.5; *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Eylül 1933, Numara: 4364, s.1; *Cumhuriyet*, 12 Eylül 1933, Numara: 3359, s.5; *Vakit*, 12 Eylül 1933, Numara: 5634, s.9; *Akşam*, 12 Eylül 1933, Numara: 5361, s.2.

1 *Milliyet*, *Akşam* ve *Vakit*'te "Gelen" şeklinde. (Y.N.)

2 Buradan sonraki kısım *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1933, Numara: 3360, s.2'de yer almaktadır. (Y.N.)

TÜRK-YUNAN DOSTLUK ANTLAŞMASI HAKKINDA BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YA*

(12 EYLÜL 1933)

Ankara, 12 (Saat 3, Hususi muhabirimizden telefonla) - Ankara Palas'ta verilen suvare devam etmektedir. İstanbul'a hareket etmiş olan Gazi Hazretleri, Başvekil İsmet Paşa'ya bir telgraf çekmiştir. Bu telgraf baloda okunmuş ve hararetli tezahürata vesile teşkil etmiştir. Telgrafın metnini bildiriyorum:

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne

Muhterem misafirlerimizin huzurlarıyla geçirmekte olduğunuz dostluk ve kardeşlik anlarına gıpta ederim. Sizi samimi mesainizle yalnız bırakırken bugünkü görüşmenin bende hasıl ettiği tatlı intibaları teyit ederim.

İnsanlığın huzur ve saadeti için bütün milletlerin bizim gibi hakiki dost olmasını temenni ederim.

Kıymetli misafirlerimize ve Ankara Türk dostluğunun ciddi ve hakiki duygularını göstermekte olduklarına emin olduğum bütün arkadaşlara selam.

Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 12 Eylül 1933, Numara: 2726, s.1; *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Eylül 1933, Numara: 4364, s.1; *Akşam*, 12 Eylül 1933, Numara: 5361, s.2; *Vakit*, 12 Eylül 1933, Numara: 5634, s.1; *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1933, Numara: 3360, s.5. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V.* Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.173-174.

BURSA BELEDİYE REİSİ MUHİTTİN BEY VE CHF VİLAYET REİSİ YUSUF İZZETTİN BEY'E*

(13 EYLÜL 1933)

13.9.1933

Muhiddin Bey, Belediye Reisi - Bursa
Yusuf İzzeddin Bey, CHF Vilayet Reisi - Bursa

C. Kurtuluş gününü ben de kutlular, hakkımda gösterilen candan duygulara teşekkür ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: VII-2-b, D: 91, F: 4-17'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

TÜRK-YUNAN DOSTLUK ANTLAŞMASI'NIN İMZALANMASI ÜZERİNE BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YA*

(14 EYLÜL 1933)

Ankara, 14 (AA) - Yunan-Türk antlaşmasının imzası dolayısıyla Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri ile Başvekil İsmet Paşa Hazretleri arasında aşağıdaki tel yazıları teati edilmiştir:

[...]

14.9.33
Dolmabahçe

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne
Ankara

Elen ve Türk Cumhuriyetleri arasında *Pacte d'entente cordiale*'in[1] imza edilmiş olmasından çok memnun oldum. Bu *Pacte* iki milletin karşılıklı büyük menfaatlarını tahkim eden kardeşlik gelişme sahasına enginlik veren kıymetli bir vesikadır. İki taraf için kalpten arzu edilen feyzi vermesini temenni ve hükümetimizi tebrik ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: Enis Tulça, *Atatürk, Venizelos ve Bir Diplomat Enis Bey*, Simurg Kitapçılık Yayıncılık ve Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul, 2003, s.51. Ayrıca bkz. *Milliyet*, 15 Eylül 1933, Numara: 2729, s.5; *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1933, Numara: 3362, s.5; *Vakit*, 15 Eylül 1933, Numara: 5637, s.9; *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Eylül 1933, Numara: 4368, s.1.

1 Samimi uzlaşma antlaşması. (Y.N.)

TÜRK-YUNAN DOSTLUK ANTLAŞMASI'NIN İMZALANMASI ÜZERİNE YUNANİSTAN REİSİCUMHURU ZAİMİS'E*

(14 EYLÜL 1933)

Ankara, 16 (AA) - "Pacte d'entente cordiale"in Ankara'da imzası münasebetiyle Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'yle Yunan Reisicumhuru M. Zaimis Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur:

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 14 Eylül 1933

Yunanistan Reisicumhuru Zaimis Hazretleri'ne

Memleketlerimiz arasında yeni bir d'ente cordial'e yeni bir gelişme vermek suretiyle Yakındoğu'da barış davasına hizmet edecek olan bu tarihi hadisenin bütün ehemmiyetini müdrik olarak Zatıâlilerine en hararetli tebriklerimi arz ederim. Bu münasebetle gerek Zatı Devletlerine gerek asil ve kahraman Elen milletine takdirlerimi ve derin muhabbetimi ifade edebildiğimden dolayı bahtiyarım.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - T.1. A.1. E.3. - 13/4'ten Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.406; *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1933, Numara: 3363, s.3; *Milliyet*, 17 Eylül 1933, Numara: 2731, s.5.

TÜRK-YUNAN DOSTLUK ANTLAŞMASI'NIN İMZALANMASI DOLAYISIYLA BALKAN BİRLİĞİ YUNAN MİLLİ GRUBU REİSİ M. PAPANASTASYU'YA*

(14 EYLÜL 1933)

Ankara, 14 (AA) - Türk-Yunan antlaşmasının imzalanması münasebetiyle Balkan Birliği Yunan Milli Grubu Reisi M. Papanastasyu ile Reisicumhur Hazretleri, Başvekil İsmet Paşa Hazretleri ve Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Beyefendi arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur: [...]

Reisicumhur Hazretleri bu cevabı vermişlerdir:

Nazik tel yazınızdan dolayı size teşekkür ederken, Balkan milletlerinin ruh ve düşünce yakınlaşmalarını isteyen methe değer çalışmanızı beğenmelerle kolladığıma inanmanızı dilerim. Balkanlar'da barış ve uygunluğun en büyük iyiliği için girişilmiş olan bu işte kalpten dileklerim sizinledir.

Gazi M. Kemal

* *Milliyet*. 15 Eylül 1933, Numara: 2729, s.5; *Cumhuriyet*. 15 Eylül 1933, Numara: 3362, s.5; *Vakit*, 15 Eylül 1933, Numara: 5637, s.9.

TÜRK-YUNAN DOSTLUK ANTLAŞMASI'NIN İMZALANMASI ÜZERİNE YUNAN BAŞVEKİLİ ÇALDARİS VE HARİCİYE NAZIRI MAKSİMOS'A*

(14 EYLÜL 1933)

Ankara, 14 (AA) - Yunan Başvekili M. Çaldaris Cenaplarıyla Hariciye Nazırı M. Maksimos tarafından Türk-Yunan misakının imzalanması münasebetiyle Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne şu telgraf çekilmiştir: [...]

Reisicumhur Hazretleri Yunan Başvekili M. Çaldaris ve Hariciye Nazırı M. Maksimos Cenaplarına aşağıdaki cevabi tel yazısını göndermişlerdir:

Yunan Başvekili M. Çaldaris Hazretleri'ne ve
Yunan Hariciye Nazırı M. Maksimos Hazretleri'ne

Pacte d'entente cordiale'i imza ederken lütfen güzel hislerle beni hatırladığınızdan dolayı özellikle teşekkür ve bu dostluk eserini tahakkuk ettirmek hususundaki mesainizden dolayı sizleri tebrik ederim. İki milletin sıkı ve samimi bir surette yaklaşmasının müşterek idealimiz olduğu muhakkaktır. Bu ideali her münasebette tezahür ettirmek iki milletin hakiki dostluğunu göstermeye vesile olur.

İşaret buyurulduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti milletler arasında dostluk ve barış fikrinin gelişme ve teyidi yönünden kendine düşen vazifesini ciddi ve samimi bir surette daima yapmaktan geri kalmayacaktır. Bu vesile ile de Yunanistan'ın kuvvet ve saadeti hakkında kalbi temennilerimi ifade etmekte bahtiyarım.

Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1933, Numara: 3362, s.5; *Milliyet*, 15 Eylül 1933, Numara: 2729, s.5; *Vakit*, 15 Eylül 1933, Numara: 5637, s.10; *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Eylül 1933, Numara: 4368, s.4.

İSMET PAŞA'YI UĞURLARKEN SÖYLEDİKLERİ NUTUK DOLAYISIYLA BULGAR ÖĞRENCİLERE TEŞEKKÜR*

(19 EYLÜL 1933)

[...] İsmet Paşa dün öğle yemeğini Gazi Hazretleri ile birlikte yemiş, akşama kadar sarayda kalmıştır. Tevfik Rüştü Bey, Tokatlıyan Oteli'ne giderek orada bazı ziyaretler kabul etmişlerdir.

İsmet Paşa saat 18.25'te Reisicumhur Hazretleri'nin refakatinde istasyona gelmiştir. Tevfik Rüştü ve Recep Beyler birkaç dakika evvel gelmişlerdi.

İstasyonda uğurlama[1] *için pek çok zevat bulunuyordu.*

Bu esnada İstanbul'da tahsilde bulunan Bulgar talebesi İsmet Paşa'ya güzel bir buket takdim etmişler ve Türkçe bir nutuk okumuşlardır. Bu nutukta Türkiye'nin fazilet ve nezaketinden, misafirperverliğinden bahsedilmekte, Türk-Bulgar dostluğunun takviyesi için temenniler belirtilmekte idi. İsmet Paşa Bulgar talebesinin bu nutkuna cevap vererek demiştir ki: [...]

İsmet Paşa'nın cevabını müteakip lütfen söze karışan Gazi Hazretleri demişlerdir ki:

"Bulgar gençlerinin gösterdikleri dostane hissiyattan ben de mütehassis oldum. Kendilerine teşekkür ederim."

İsmet Paşa trene binerken Gazi Hazretleri'ne veda etmişler, Gazi Hazretleri İsmet Paşa'ya teveccüh ederek:

"Bizden Bulgar dostlarımıza samimi selamlarımızı götürünüz" *demişlerdir.*

Gazi Hazretleri vagona kadar çıkarak İsmet Paşa ve Tevfik Rüştü Bey'e ve eşleri hanımefendilere iyi seyahatler temenni ettikten sonra inmişlerdir.

* *Akşam*, 20 Eylül 1933, Numara: 5369, s.1-2; *Milliyet*, 20 Eylül 1933, Numara: 2734, s.1, 5.

1 İsmet Paşa, 1929'da imzalanan Türk-Bulgar Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın beş sene uzatılması hakkındaki protokolü imzalamak üzere Tevfik Rüştü Bey ile birlikte Bulgaristan'ın Sofya şehrine gitmek üzere istasyonda bulunmaktadır. Türk heyeti 20 Eylül 1933'te Sofya'da törenle karşılanmış, protokol 24 Eylül 1933'te Varna'da imzalanmıştır. (Y.N.)

TÜRK-YUNAN ANTLAŞMASI ÜZERİNE SELANİK HALK FIRKASI KULÜBÜ REİSİ PAPANAGOS VE GENERAL SİFACAS'A*

(20 EYLÜL 1933)[1]

Selanik şehri halkı namına Selanik Halk Fırkası Kulübü Reisi Papanagos ve General Sifacas imzalarıyla Gazi Hazretleri'ne şu telgraf çekilmiştir: [...]
Gazi Hazretleri bu telgrafa şu suretle karşılık vermişlerdir:

Türk-Elen Samimi Uzlaşma Antlaşması'nın imzası münasebetiyle güzel ve şaşaalı Selanik şehri ahalisi namına ifade ettiğiniz temennilerden ve gösterdiğiniz nezaket eserinden dolayı size hararetle teşekkür ederim. Çok samimi olan Türk-Elen dostluğunun karşılıklı tezahürler ve bu pek mühim tarihi hadisenin ifadesine sebep olduğu halkın hissiyatı ile bir kat daha kuvvet bulacağı şüphesizdir.

Gazi Mustafa Kemal

* *Akşam*, 20 Eylül 1933, Numara: 5369, s.2; *Vakit*, 21 Eylül 1933, Numara: 5643, s.4.

1 Gazetelerde belgenin tarihi yer almamaktadır. 20 Eylül 1933, belgenin *Akşam*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

RAGIP RAİF BEY'İN ORTAELÇİLİĞE TAYİNİ HAKKINDA NORVEÇ KRALI VII. HAAKON'A*

(20 EYLÜL 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Norveç Kralı Yedinci Haakon Hazretleri'ne

Büyük ve iyi dost,

Türkiye Cumhuriyeti ile Norveç Krallığı arasında hayırlı olarak mevcut olan dostluk münasebetlerini muhafaza ve takviye isteğinde bulunduğumdan, bugün Norveç hükümeti nezdinde maslahatgüzar bulunan Ragıp Raif Bey'in Haşmetanelerinin nezdine fevkalade delege ve ortaelçi olarak tayinine karar verdim.

Adı geçenin vasıf ve hasletleri ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve kavrayış kendisine verilen bu yüksek vazifeyi Haşmetanelerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapabileceğini göstermektedir.

Bu kanatledir ki, Zatı Haşmetanelerinden kendisini iyi kabul buyurmalarını, gerek namıma ve gerek Türkiye Cumhuriyeti namına tarafından yapılacak bütün tebliğlere ve bilhassa Zatı Haşmetaneleriyle memleketiniz hakkında beslediğim dostça duygulara dair vereceği teminata tamamen inanılarak yüksek vazifesinin iyi bir surette yerine getirilmesi için desteklerinize nail olmasını dilerim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz üç senesi Eylül ayının yirminci günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Norveç. Ragıp Raif Köseraif'in Oslo Elçiliği'nden Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.408-410.

RAGIP RAİF BEY'İN ORTAELÇİLİĞE TAYİNİ HAKKINDA FİNLANDİYA REİSİCUMHURU EVIND SVINHUFVUD'A*

(20 EYLÜL 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Finlandiya Reisicumhuru Evind Svinhufvud Hazretleri'ne

Büyük ve iyi dost,

Türkiye Cumhuriyeti ile Finlandiya Cumhuriyeti arasında hayırlı olarak mevcut olan dostluk münasebetlerini muhafaza ve takviye isteğinde bulunduğumdan, bugün Finlandiya hükümeti nezdinde maslahatgüzar bulunan Ragıp Raif Bey'in Devletlileri nezdinde fevkalade delege ve ortaelçi olarak tayinine karar verdim.

Adı geçenin vasıf ve hasletleri ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve kavrayış kendisine verilen bu yüksek vazifeyi Devletlilerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapacağını göstermektedir.

Bu kanaatledir ki, Zatı Devletlerinden kendisini iyi kabul buyurmalarını, gerek namıma ve gerek Türkiye Cumhuriyeti namına tarafından yapılacak bütün tebliğlere ve bilhassa Zatı Devletleriyle memleketleri hakkında beslediğim dostane duygulara dair vereceği teminata tamamen inanılarak yüksek vazifesinin iyi bir surette yerine getirilmesi için desteklerinize nail olmasını dilerim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz üç senesi Eylül ayının yirminci günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Finlandiya - K. 1/7'den Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.56-57.

MAARİF İŞLERİNİN DR. REFİK BEY VEKÂLETİNDE YÜRÜTÜLMESİ HAKKINDA MECLİS'E TEZKERE*

(23 EYLÜL 1933)

23.9.1933

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliği'ne

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'in sıhhi ahvalinin zarureti ile Maarif Vekâleti'nden istifa ettiği Başvekâlet'in 13.8.933 tarihli bildiriminden anlaşılarak vaki istifanın kabul edilmiş ve Başvekâlet'in teklifi üzerine Maarif Vekâleti işlerinin Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Dr. Refik Bey tarafından vekâleten yapılması tensip edilmiş olduğunu arz ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, TBMM Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, M.F no: 10'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

VENİZELOS İLE GÖRÜŞME HAKKINDA HARİCİYE VEKİLİ TEVFİK RÜŞTÜ BEY'İN TUTTUĞU NOTLAR*

(26 EYLÜL 1933)

Çok Gizli

İstanbul, 26 Eylül 1933

Reisicumhur Hazretleri İstanbul'da misafir bulunan M. Venizelos'u Dolmabahçe Sarayı'nda kabul etmiştir.

Görüşme uzun sürmüş, Türk-Yunan dostluğunun sağlamlığı ve kuvveti ve barışa hizmeti etrafında cereyan eden konuşmadan sonra görüşme zeminini Balkan Anlaşması teşkil etmiştir. Bu görüşmede hazır bulundum.

M. Venizelos beş Balkan Devleti arasında barışın muhafazası ve sınırların emniyeti için anlaşma yapılmasının faydasından bahsetmiş ve şayet Bulgaristan bu hususta derhal rıza vermediği halde daha sonra onun da iltihakını mümkün kılacak bir şekilde dört devlet arasında anlaşmayla işe başlanabileceğini izah etmiştir.

Reisicumhur Hazretleri Türkiye'nin bu hususta Sovyet Rusya'nın rızasını alması tabii olduğunu ve bunun mümkün bulunduğunu, ancak Türkiye ve Yunanistan'ın coğrafi vaziyetleri itibariyle İtalya hassasiyetini göz önünde tutmamız lazım geldiğini ifade etmesi üzerine, M. Venizelos biz yalnız Balkan sınırlarımızın emniyetini hedefleyeceğiz; dolayısıyla dostumuz İtalya'nın buna bir diyeceği olamaz ve icap ederse bu hususu gider bizzat izah ederim cevabını vermiştir.

Böyle büyük bir işin yapılabilmesi için Yunanistan'da fırkalar arasında bu hususta ittifakın lüzumuna söz intikal edince, M. Venizelos M. Maximos hakkında itimadından bahsettikten sonra kendisi henüz muhalefette iken bu işin daha kolay olacağını çünkü kendisinin muhalefet vaziyetinde bu meselede bugünkü hükümet fırkasına muhalefette yapamayacağından fazla hükümeti takviye edebileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Reisicumhur şimdilik Arnavutluk sınırlarına temas edilmeyerek ve tabii Arnavutluk'un da Balkan'da vaziyeti olduğu gözden uzak tutulmayarak şimdilik beş devlet arasında yapılıyormuş gibi işin hazırlanmasına ait ve bu anlaşmanın sınırların ehemmiyeti ve barışın muhafazasıyla sınırlı mütevazı bir anlaşma halinde nasıl yapılabileceğine dair gösterdikleri usul ve şekilden çok memnun olan M. Veni-

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Yunanistan, 2/86- D.3d.2 ve Devletler, K. 15/34'ten aktaran: Bilâl N. Şimşir, "Atatürk'ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri/ Yedi Belge (1930-1937)", *Belleten*, c.45, Sayı: 177, Ocak 1981, s.175-177; *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.407-409. Belge, kaynaklarda "Gazi Mustafa Kemal-Venizelos Görüşmesi Hakkında Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'in Kaleme Aldığı Not" başlığıyla yayımlanmıştır. (Y.N.)

zelos bu Balkan anlaşması tasavvur ve tertibi için büyük Reisicumhurumuza karşı "bu sizin büyük planınızdır" tabirini kullanmış ve namını vermiştir. Reisicumhur Hazretleri bu konuşma neticesinde ertesi günü İsmet Paşa Hazretleri'yle birlikte M. Venizelos'un ve benim bu iş etrafında görüşüp çalışmamız arzusunu ifade buyurmuşlar ve bana bu vadide direktif vermişlerdir.

Hakikaten ertesi günü İsmet Paşa Hazretleri'yle birlikte M. Venizelos'la Pera Palas Oteli'nde buluşularak bu mesele uzun uzadıya konuşulmuştur. Birdenbire acele yapılması korkusu ile çok ihtiyatlı ve çekingen durduğum ve biraz zamanla da işlemesinde fayda gördüğüm ve Başvekil'imden teşvik kadar ihtiyat direktifi kabul ettiğim bu işte ve M. Çaldaris hükümeti ile ve onun Hariciye Nazırı ile esasları hakkında henüz az çok belli ve teferruatlı bir şey konuşamadığım bu işte M. Venizelos bizi çok cesaretlendirmiştir.

Bu üçlü müzakere neticesinde Başvekil'im bana bu vadide olup bitenleri öğrenmeye ve anlamaya çalışmam emrini vermiştir.

Barış için zaten Balkan Konferansı'nı himaye etmekle Türkiye'nin göz önünde tuttuğu bir hedef üzerinde İsmet Paşa Hazretleri emin ve ihtiyatlı adımlarla ve her tarafı hazırlayarak alakadarlarla konuşarak ve anlaşarak yürümekliğimizi Türkiye Hariciye'sine bir direktif olarak ifade buyurmuşlardır.

Türkiye'nin samimi barış arzusuna uygun düşen bu tertipte hedefe varmak için ilk merhale olarak Romanya ve Yugoslavya hükümetleriyle tasavvur edilen ve kararlaştırılan saldırmazlık antlaşmalarının neticelendirilmesi ile yetinilmesi İsmet Paşa Hazretleri ile M. Venizelos'tan ayrıldıktan sonra aramızda cereyan eden konuşmanın özet ve esasını teşkil eder.

T.P.

CUMHURİYET'İN 10. YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA *KADRO* DERGİSİNE MESAJ*

(EKİM 1933)[1]

Büyük Şef'imizin, Cumhuriyet'in 10. yıldönümü münasebetiyle, mecmuamıza şevk ve cesaret veren iltifatları:

Hatırlıyorum ki, *Kadro* yayımlanırken maksadının Türk milletine has meslek[2] ve metodun millet ve memlekette kurulmasına ve gelişmesine hizmet olduğunu yazmıştı.

Kadro'ya bu maksadında geniş muvaffakiyet temenni ederim.

Gazi M. Kemal

* *Kadro*, Ekim 1933, Sayı: 22, s.5; *Vakit*, 29 Ekim 1933, Numara: 5679, s.4.
Şevket Süreyya Aydemir, Kadro hareketini anlattığı bir yazısında şunları kaydetmektedir:

> "[...] Kadro hareketi bu büyük müjdenin, bu cihan ölçüsünde uyanışın ve yarınki sömürgesiz dünyanın tarihi, sosyal ve ekonomik prensiplerini izah için ortaya atıldı. Başta Milli Önderimiz olduğu halde, şahısların övgüsüne değil, hareketin ve eserin teorik esaslarına kendini verdi. Ne bu hareketin organı olan *Kadro* dergisinde, ne bu dergi etrafındaki neşriyatta, ne de hareketin prensiplerini derleyen ve sunan eserde hiçbir şahsın adı geçmez. Ama Önderimizin eseri, bütün fikri ve tarihi prensipleriyle formülleştirilir.
> Hatta bu davranışı bir tahrik vesilesi gibi kullanmak isteyenler olmuştur:
> -Paşam, görüyorsunuz ya, burada sizin adınız bile yok!
> Ama Mustafa Kemal, kendine yakışan ve kendinden beklenen cevabı vermesini bilir:
> -Elbette olmayacak, onlar beni değil, eserimizi izah ediyorlar." Bkz. Şevket Süreyya Aydemir, "Bir Fikir Hareketi Vardı", *Cumhuriyet*, 6 Mart 1972, Numara: 17091, s.2. (Y.N.)

1 Yazı, *Kadro* dergisinin Ekim sayısında tarihsiz olarak yayımlanmıştır. Eylül sonu ya da Ekim başında yazılmış olmalı. (Y.N.)

2 Meslek: Doktrin, öğreti, yol, sistem. (Y.N.)

TAHTA ÇIKIŞININ YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA BULGARİSTAN KRALI III. BORİS'E*

(3 EKİM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 3.10.1933

Bulgaristan Kralı Haşmetli III. Boris Hazretleri'ne

Zatı Haşmetpenahilerinin krallık tahtına oturmalarının yıldönümü samimi dostluk teminatımı tekrar etmek ve Zatı Haşmetpenahilerine Cumhuriyet Hükümeti'nin Başvekili ile Hariciye Vekili'ne karşı gösterilmiş olan ve kendilerinin hiçbir vakit minnettarane hatırasını unutmayacakları iyi kabulden dolayı hararetle teşekkür etmek fırsatını bahşetmiştir.

Bu münasebetten istifade ederek Zatı Haşmetanelerini hararetle tebrik, gerek şahsi saadetiniz ve gerek dost ve asil devletin refahı için en samimi temennilerimi arz etmekle bahtiyarım.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.533; *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Ekim 1933, Numara: 4388, s.1; *Milliyet*, 6 Ekim 1933, Numara: 2750, s.1; *Vakit*, 6 Ekim 1933, Numara: 5656, s.8.

BULGARİSTAN KRALI III. BORİS'E TEŞEKKÜR*

(4 EKİM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

İstanbul, 4.10.1933

Haşmetli Bulgar Kralı Boris Hazretleri'ne

Haşmetli Kral Alexandre Hazretleri Zatı Haşmetpenahilerinin dostane selamlarını bana tebliğ lütfunda bulundular.

Yugoslavya Kralı ve Kraliçesi Hazretlerinin şahsi cazibelerinin tesiri altında bulunduğum bugün Zatı Haşmetpenahilerinin dostane selamlarını, bu yüksek ve fahametli vasıta ile bana bildirmek lütuf ve nezaketinde bulunduklarını da öğrenerek çok memnun oldum.

Bundan dolayı en hararetli teşekkürlerimi Zatı Haşmetpenahilerine bildirir, samimi ve sadakatli dostluğumu yeniden temin ve teyit etmeyi bir borç sayarım.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Yugoslavya, 1/63. -D.3., d.2.'den Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.534-535; *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Ekim 1933, Numara: 4388, s.1; *Cumhuriyet*, 6 Ekim 1933, Numara: 3383, s.1; *Milliyet*, 6 Ekim 1933, Numara: 2750, s.1; *Akşam*, 6 Ekim 1933, Numara: 5385, s.2; *Vakit*, 6 Ekim 1933, Numara: 5656, s.1, 8.

YUGOSLAVYA KRALI ALEXANDRE'A TEŞEKKÜR*

(5 EKİM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. İstanbul, 5.10.1933

Dubrovnik Kruvazörü'nde Haşmetli Yugoslavya Kralı Alexandre Hazretleri'ne

Nazik ve lütufkâr tel yazınızdan dolayı Zatı Haşmetpenahinize teşekkür eder, gerek Zatı Haşmetpenahilerinin şahsı ve gerek memleketinizin saadeti hakkındaki en samimi dileklerimin kabulünü ve Kraliçe Hazretleri'ne en hürmetkâr tazimlerimin iletilmesini rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Yugoslavya, 1/63.-D-3., d.2.'den Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.297-298; *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Ekim 1933, Numara: 4388, s.1; *Cumhuriyet*, 6 Ekim 1933, Numara: 3383, s.1; *Milliyet*, 6 Ekim 1933, Numara: 2750, s.1; *Akşam*, 6 Ekim 1933, Numara: 5385, s.2; *Vakit*, 6 Ekim 1933, Numara: 5656, s.8.

İSTANBUL'UN KURTULUŞ BAYRAMI DOLAYISIYLA İSTANBUL HALKINA TEŞEKKÜR*

(6 EKİM 1933)

İstanbul'un Kurtuluş Bayramı münasebetiyle dün merasimden sonra şehir namına bir heyet Reisicumhur Hazretleri'ne İstanbulluların ebedi minnet ve şükranlarını arz etmiştir. Heyet, Vali ve Belediye Reisi Muhittin, Fırka Vilayet İdare Heyeti Reisi Cevdet Kerim, Şehir Meclisi Birinci Reis Vekili Sadettin Ferit, Belediye Muavini Hâmit, Şehir Meclisi üyelerinden Galip Bahtiyar ve Tevfik Âmir Beylerden meydana gelmişti.

Heyet şehrin tazimatını arz ettikten sonra Gazi Hazretleri karşılık olarak:

"İstanbul halkının bu vesileyle de hakkımda gösterdiği samimiyet ve teveccühe karşı teşekkürlerimi arz ediniz. İnşallah hep beraber uzun seneler bu bayramları kutlularız" *buyurmuşlardır.*

* *Akşam*, 7 Ekim 1933, Numara: 5386, s.2; *Cumhuriyet*, 7 Ekim 1933, Numara: 3384, s.1; *Milliyet*, 7 Ekim 1933, Numara: 2751, s.1; *Vakit*, 7 Ekim 1933, Numara: 5657, s.1.

ÇİN MİLLİ BAYRAMINI TEBRİK DOLAYISIYLA ÇİN CUMHURİYETİ MİLLİ HÜKÜMETİ REİSİ BAY LİN SEN'E*

(10 EKİM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 10.10.1933

Çin Cumhuriyeti Milli Hükümeti Reisi Lin Sen Hazretleri'ne - Nankin

Çin milli bayramı münasebetiyle Zatı Devletlerinden samimi tebriklerimi ve şahsi saadetleriyle Çin milletinin refahı hakkındaki temennilerimi kabul buyurmanızı rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60'tan Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.617; *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Ekim 1933, Numara: 4401, s.1; *Milliyet*, 19 Ekim 1933, Numara: 2763, s.2; *Vakit*, 19 Ekim 1933, Numara: 5669, s.2.

NAFIA VEKİLLİĞİNE ELAZİZ MEBUSU FUAT BEYİN TAYİNİ HAKKINDA BÜYÜK MİLLET MECLİSİ RİYASETİ'NE*

(13 EKİM 1933)

Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti
Kâtibi Umumiliği

Ankara
13.10.1933

Büyük Millet Meclisi Yüksek Riyaseti'ne

Nafıa Vekili Hilmi Bey'in ciddi hasta olarak Avrupa'da tedaviye muhtaç gösterilmesinden dolayı vekâletten istifa ettiği Başvekâlet'ten bildirilmesi üzerine istifasının kabul edildiğini ve yerine Başvekâlet'in yazısı üzere Elaziz Mebusu Fuat Bey'in tayini ve Maliye Vekâleti vekilliğinin de Fuat Bey tarafından yapılması uygun görülmüş olduğunu arz ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, TBMM Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, M.F No:10'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN AMERİKAN BÜYÜKELÇİSİ SKINNER'İN NUTKUNA CEVAP*

(16 EKİM 1933)

Çankaya, Ankara, 16.10.1933

Büyükelçi Hazretleri,

Muhterem Amerika Reisicumhuru Hazretleri'nin sizi nezdime fevkalade delege ve büyükelçi olarak tayin buyurduklarını bildiren mektuplarını büyük bir memnuniyetle alıyorum. Aynı zamanda mümtaz selefinizi geri çağırdıklarını bildiren mektubu da alıyorum.

İki memleket arasında mevcut olan dostluk münasebetlerinin her vasıta ile kuvvetlendirilmesi hakkındaki arzunuzu ifade eder sözlerinizi ve bu yolda muhterem selefleriniz tarafından yapılan kıymetli mesaiye tarafınızdan da devam buyurulacağına dair olan beyanatınızı bilhassa takdir eylerim.

Gösterdiğiniz samimi hislerin memleketimin büyük Amerika Cumhuriyeti'ne karşı daima beslemiş olduğu dostluk hislerine tekabül ettiğine emin olabilirsiniz.

Muhterem Amerika Reisicumhuru Hazretleri'nin Cumhuriyet'imizin onuncu yıldönümü münasebetiyle bana vaki olan tebrik ve temennilerinden dolayı pek mütehassis oldum. Kendilerine gösterdikleri bu nazikâne alakadan dolayı teşekkürlerimi takdim ederim.

Mihnetli bir mücadele sonunda ve büyük fedakârlıklarla Cumhuriyet idaresini kuran Türkiye, kurtuluşu[1] için vatansever şeflerinin dahice idaresi altında şanlı mücadeleler yapmış ve dünyaya yüksek vatanseverliğini ve kahramanlığını göstermiş olan Amerikan milletinin takdirkârıdır.

Büyük Cumhuriyet'iniz vatandaşlarının memleketimizde tahakkukuna çalıştığımız ıslahat hareketlerine karşı derin alaka göstermekte olduğu hakkındaki sözlerinizden pek memnun oldum.

Muhterem Amerika Reisicumhuru'nun memleketin iktisadi kalkınması yolunda vaki olan icraatlarını alaka ve dikkatle takip etmekteyiz. Bu icraatın muvaffak olmasını can ve gönülden temenni ederiz.

Memuriyetinizin yerine getirilmesi esnasında gerek benim gerekse Cumhuriyet hükümetinin desteğine nail olacağınızdan emin olmanızı rica ederim.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari 60'tan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.231-233; *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Ekim 1933, Numara: 4399, s.1, 4; *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1933, Numara: 3394, s.3; *Milliyet*, 17 Ekim 1933, Numara: 2761, s.2; *Vakit*, 17 Ekim 1933, Numara: 5667, s.4.

1 *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*'nda "kuruluşu" şeklinde. (Y.N.)

İTİMATNAMESİNİ SUNAN JAPON BÜYÜKELÇİ VİKONT KİNTOMO MUSHAKOJİ'NİN NUTKUNA CEVAP*

(16 EKİM 1933)

Ankara, 16.10.1933

Büyükelçi Hazretleri,

Haşmetli Japon İmparatoru Hazretleri'nin sizi nezdime fevkalade delege ve büyükelçi olarak tayin buyurduklarını bildiren itimatnameyi memnuniyetle elinizden alıyorum. Türkiye hakkındaki kalbi duygularınızdan dolayı size teşekkürlerimi beyan eylerim.

Vefatı bizi pek üzmüş olan selefiniz Büyükelçi Yoshida Hazretleri'nin hatırasını yüceltmeyi vazife bilirim. Onun yüksek ahlaki ve fikri meziyetlerini daima hatırımızda saklayacağız.

Ankara'daki vazifenizin anlayış tarzı memleketim ile Japon İmparatorluğu arasındaki münasebetlerin ne suretle olması lazım geleceği hakkındaki görüşlerimize tamamen uygundur.

Cihanı sarsan ve milletlerin hayatlarını pek çetinleştiren dünya buhranına rağmen karşılıklı anlaşma esasına dayanan iktisadi menfaatlarımız hakkında fikirler teatisi mevcut güçlüklerin ortadan kaldırılmasına ve ticari münasebetlerimizin yeni bir gelişmeye mazhar olması hususundaki şartların tespitine yardım edecektir.

Dostluklarının kuvvetlenmesine ve gerek bölgesel ve gerek genel barışın muhafazasına çalışmaktan geri kalmamış olan Cumhuriyet Hükümeti, insani faaliyetin her sahasında genel refahı teminde başlıca etken olduğu şüphesiz bulunan dünya barışı davasında milletlerimizin daha sıkı bir tarzda birlikte çalışmalarından pek çok sevinecektir.

Her iki memleket arasındaki dostça münasebetlerin artırılması ve genel barışın kuvvetlendirilmesi hususunda bu suretle işbirliğinin temini ananevi dostluğumuza yeni bir parlaklık verecektir.

Memleketlerimiz arasında mevcut olan hayırlı ve dostça münasebetlerin daha ziyade sıkılaşmasını temin için haşmetli İmparator Hazretleri'nin sizi seçmiş olmalarından dolayı bilhassa pek memnunum.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Japonya. 2/14 - D.1., a.2'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.209-210; *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Ekim 1933, Numara: 4399, s.4; *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1933, Numara: 3394, s.3; *Milliyet*, 17 Ekim 1933, Numara: 2761, s.2; *Vakit*, 17 Ekim 1933, Numara: 5667, s.4.

Gerek benden ve gerek Cumhuriyet Hükümeti'nden her zaman destek göreceğinize emin olabilirsiniz.

Haşmetli İmparator Hazretleri'nin şahsi saadetleri ve Japonya'nın refahı için yürekten dileklerimi beyan eylerim Büyükelçi Hazretleri.

ATEŞ-GÜNEŞ SPOR KULÜBÜ KONGRESİ REİSİ HASAN VÂSIF BEY'E*
(16 EKİM 1933)[1]

Ateş-Güneş Spor Kulübü Kongresi Reisi Hasan Vâsıf Bey'e

C. Yeni kurulan spor kulübü üyelerinin hakkımdaki duygularına teşekkürlerle muvaffakiyetler dilerim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

Geçen gün Halk Fırkası salonunda toplanan Ateş-Güneş Kongresi'nden Gazi Hazretleri'ne çekilen tazimat telgrafına lütfen cevap veren Kurtarıcı'mız, Ateş-Güneş evlatlarına en unutulmaz iltifatlarını yukarıya naklettiğimiz telgraflarıyla bahşetmişlerdir.

* *Akşam*. 16 Ekim 1933, Numara: 5395, s.10.
1 *Akşam*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 16 Ekim 1933, telgrafın *Akşam*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

İTİMATNAMESİNİ SUNAN FRANSIZ BÜYÜKELÇİSİ KAMMERER'İN NUTKUNA CEVAP*

(17 EKİM 1933)

Ankara, 17.10.1933

Büyükelçi Hazretleri,

Fransa Reisicumhuru Hazretleri'nin zatıâlilerini nezdime fevkalade delege ve büyükelçi olarak tayin buyurduklarını bildiren mektubu büyük bir memnuniyetle alıyorum. Selefinizin geri çağrıldığını bildiren mektubu da alıyorum. Samimi ve dostane mesaisiyle aramızda silinmez bir hatıra bırakmış olan Mösyö de Chambrun'e halef olarak muhterem Fransa Hükümet Reisi Hazretleri'nce Zatı Asilanelerinin seçilmiş olmasından dolayı hassaten memnunum.

Vazifenizin başlangıcının Cumhuriyet'imizin onuncu yıldönümü ile olan mesut tesadüfünü uğurlu gördüğünüzü ifade eden sözlerden pek ziyade mütehassis oldum. Hakikaten, Türk ve Fransız milletleri arasında kurulan münasebetler asırların değişikliklerini özlerine halel gelmeden geçirmiştir. Bu öz de her iki milletin yekdiğerini ayıran hasletleri hakkıyla idraklerinden doğan karşılıklı anlaşmadır.

Büyükelçi Hazretleri, Türk-Fransız dostluğu iki milletin tam bir bonsans[1] ile iki memleket münasebetlerinin temeli olan unsurlar arasında vücuda getirmiş oldukları takdire layık denge ve ahenkte mevcuttur.

İnsanlığın refahını doğuran barışa bütün varlığımızla hizmet yolunda kendimize tayin etmiş olduğumuz büyük vazifenin yerine getirilmesi sırasında Fransız İhtilali'nin en asil çocuklarından biri olan ve ölümüne pek teessüf ettiğimiz Mösyö Briand'ın siyasi hayatı boyunca birçok semere vermiş olan ülkücülüğünü şahsen yüceltmekle bahtiyarım.

Türkiye'deki şahsi eserimi ifade eden pek nazik sözlerinizden dolayı bilhassa teşekkür ederim. Ancak bu eser bütün büyüklüğü ile ferdi olmakla gurur duyduğum millete aittir. Büyükelçi Hazretleri, Cumhuriyet Hükümeti'nin takip etmiş olduğu siyasetin gelişmesi sırasında bugün olduğu gibi yarın da Türk halkının bütün milletlerin gittikçe bariz bir surette yekdiğerine yaklaşmalarına çalışarak, büyük insaniyet davasına hizmet etmek yolunda hararetli bir arzu ile hareket ettiğini göreceğinize kani olabilirsiniz.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.104-105; *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Ekim 1933, Numara: 4400, s.4; *Cumhuriyet*, 18 Ekim 1933, Numara: 3395, s.3; *Milliyet*, 18 Ekim 1933, Numara: 2762, s.2.

1 Bon sens (Fr.): Sağduyu. Gazetelerde "aklıselim". (Y.N.)

Bugün Türkiye ile Fransa arasındaki münasebetler her iki milletin samimi duygularıyla tamamen ahenk içinde bulunmaktadır. Zira bu münasebetler mevcut anlaşmazlıkların tasfiyesi sayesinde artık ikinci derecede meselelerin bulandıramayacağı bir berraklık arz etmektedir. Muhterem selefinizin Cumhuriyet Hükümeti'yle işbirliği arzu edilen neticeye vardı. Bu yüzden siyasi, ticari, fikri bütün sahalarda tecelli eden dostluk münasebetlerinin sağlamlaştırılması hususunda yüksek şahsiyetinizin mühim bir etken olacağına şüphe etmiyorum.

Yüksek vazifenizin yerine getirilmesi hususunda gerek şahsi desteğimden gerek Cumhuriyet Hükümeti'nin dostane yardımından emin olabilirsiniz, Büyükelçi Hazretleri.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN AVUSTURYA ORTAELÇİSİ CHARLES BUCHBERGER'İN NUTKUNA CEVAP*

(17 EKİM 1933)

Çankaya, Ankara, 17.10.1933

Elçi Hazretleri,

Muhterem Avusturya Reisicumhuru Hazretleri'nin sizi nezdime fevkalede delege ve ortaelçi olarak tayin buyurduklarını bildiren mektuplarını büyük bir memnuniyetle alıyorum.

İki memleket arasında mevcut olan çok iyi münasebetleri bir kat daha sıkılaştırmak bizim de en samimi bir dileğimizdir. Bunu başarmak için Türk milleti ile Avusturya milletinin karşılıklı duydukları iyi hisler ve yüksek vazifenize başlarken gösterdiğiniz arzular mesainizde muvaffakiyetinizi temine kâfi bir teminattır. Bu hususta size muvaffakiyetler dilerim.

Avusturya Reisicumhuru Hazretleri'nin şahsım ve memleketim hakkında tercümanı olduğunuz asil hisleri beni çok mütehassis etti. Kendilerine en kalbi teşekkürlerimi ve şahsi afiyet ve saadetleriyle Avusturya milletinin refahı ve saadeti hakkında beslediğim halisane temennileri iletmeye aracı olunuz.

Milletleri birbirine bağlayan bağlar arasında iktisadi ve ticari münasebetlerin de kuvvetle yer tuttuğu şüphesizdir. Dünya buhranının şu zamanlarda her memleketi maruz bıraktığı ıstıraplar hasebiyle Türkiye ve Avusturya'nın yüksek menfaatlarını göz önünde tutarak yaptıkları iktisadi anlaşmanın iki devlet ticari münasebetlerinin genişleme ve gelişmesine hizmet etmesini bilhassa dilerim.

Vazifenizin yerine getirilmesi esnasında benim ve Cumhuriyet Hükümeti'nin daima desteğini göreceğinize emin olabilirsiniz, Elçi Hazretleri.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Müt. 4'ten aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.380; *Hâkimiyeti Milliye*. 18 Ekim 1933, Numara: 4400, s.4.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN MEKSİKA ORTAELÇİSİ GENARO ESTRADO'NUN NUTKUNA CEVAP*

(17 EKİM 1933)

Reisicumhur Hazretleri dün Çankaya'daki köşklerinde Meksika Cumhuriyeti'nin Türkiye Cumhuriyeti nezdinde ilk elçisi M. Genaro Estrado Hazretleri'ni kabul buyurmuşlardır. Elçi Hazretleri itimatnamesini takdim ederek şu nutku söylemiştir: [...]

Reisicumhur Hazretleri cevaben şu nutku söylemişlerdir:

Elçi Hazretleri,

Meksika Reisicumhuru Hazretleri'nin sizi nezdime fevkalade delege ve ortaelçi tayin buyurduklarını bildiren mektuplarını büyük bir memnuniyetle alıyorum.

Türkiye ile Meksika arasında doğrudan doğruya diplomasi münasebetlerinin kurulmasını hakiki bir sevinçle karşılamaktayız. Zatı Devletlerinin şahsında dost Cumhuriyet'in ilk temsilcisini selamlamakla bahtiyarım.

Bizce çok tanınmış olan mümtaz şahsiyetinizin bu yüksek vazife için seçilmesini çok hayırlı olarak kabul ediyorum.

Memleketlerimiz arasındaki dostluk hislerine dayanan bağların daima gelişeceğine ve milletlerarası sahadaki işbirliğimizin daima daha ziyade semereli olacağına şüphem yoktur.

Memleketim hakkında söylemiş olduğunuz güzel sözlerden dolayı size bilhassa teşekkür ederim. Türkiye'nin de Meksika için aynı samimi dostluk hisleriyle mütehassis bulunduğunu size temin edebilirim.

Elçi Hazretleri, yüksek vazifenizin yerine getirilmesi esnasında gerek şahsi desteğime ve gerekse Cumhuriyet Hükümeti'nin yardımına nail olacağınızdan emin olabilirsiniz.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Ekim 1933, Numara: 4400, s.4. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.70-71.

MANİSA MEBUSU HİKMET BEY'İN MAARİF VEKİLLİĞİNE TAYİNİ HAKKINDA MECLİS'E TEZKERE*

(27 EKİM 1933)

Ankara
27.10.1933

Büyük Millet Meclisi Yüksek Riyaseti'ne

Açık bulunan Maarif Vekâleti'ne Başvekâlet'in yazısıyla Manisa Mebusu Hikmet Bey'in[1] tayininin uygun görüldüğünü arz ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *TBMM Zabıt Ceridesi,* Devre 4, c. 18, TBMM Matbaası, Ankara, 1933, s. 10.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in bu tezkeresi, Büyük Millet Meclisi'nin 9 Kasım 1933 günü öğleden sonra saat 14'te açılan ve riyasetini Refet Bey'in yaptığı 2. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

1 Hikmet Bayur. (Y.N.)

CUMHURİYET'İN ONUNCU YILDÖNÜMÜNÜ KORDİPLOMATİK ADINA KUTLAYAN SOVYET BÜYÜKELÇİSİ SURİÇ'İN NUTKUNA CEVAP*

(29 EKİM 1933)

Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü dünyanın son zamanlardaki en büyük ve en manalı hadisesi olarak bütün dünyaca kutlulanmıştır. [...]

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri, dün sabah saat 9.15'te Büyük Millet Meclisi'ni teşrif etmişler ve burada kordiplomatiğin tebriklerini toplu olarak kabul buyurmuşlardır.

Kordiplomatik namına elçilerin kıdemlisi Sovyet Büyükelçisi M. Suriç bir nutuk söyleyerek Reisicumhur Hazretleri'ne tebriklerde bulunmuş ve Reisicumhur Hazretleri cevaben şu nutku söylemişlerdir:

Büyükelçi Efendi,

Muhterem kordiplomatiğe sizin vasıtanızla bana yapmak lütfunda bulunduğu tebrik ve temennilerden dolayı hararetle teşekkür ederim. Bu vazifeyi yerine getirmek için kullandığınız sevimli sözler için size de bilhassa teşekkür ederim.

Bugün Cumhuriyet'in 10. yıldönümünü kutluluyoruz.

Büyükelçi Hazretleri, bu rejimin doğuşunda ve olgunlaşmasında bizzat hazır bulundunuz. Dolayısıyla sizi kordiplomatiğin en kıdemlisi ve memleketimizin tecrübeli dostu olarak selamlamakla bahtiyarım.

Bu münasebetle yürekten selamladığım kordiplomatik üyelerini etrafımda görmek benim için bilhassa zevklidir.

Efendiler, harici siyasetimiz başlangıçta kendisine çizdiği hareket hattından asla sapmamıştır. Harici siyasetimiz daima milletler refahını doğuran barış içinde memleketin gelişmesini hedeflemiştir. Bu gelişmeyi tam ve mutlak olarak bütün milletlere temenni ederiz.

Efendiler, burada bana yapılan temennilerden dolayı bununla sizi vazifelendiren hükümetlerinize Türk milletinin teşekkürleriyle birlikte bütün minnettarlığımın ifadesini bildirmenizi rica ederim.

Duayen Efendi, size de şahsi barış ve dostluk gayretlerinizden dolayı bütün memnuniyetimi beyan etmek isterim.

Efendiler, Türk inkılabı kurucudur. Türk İhtilali yüksek bir insani ülkü ile birleşmiş vatanperverlik eseridir. Çocuklarına bütün güzellikleri ve bütün büyüklükleri görmek ve aynı zamanda bütün sefaletlere acımak sanatını öğretmektedir.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Ekim 1933, Numara: 4412, s.2; *Milliyet*, 30 Ekim 1933, Numara: 2774, s.1-2; *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1933, Numara: 3407, s.1, 9; *Vakit*, 30 Ekim 1933, Numara: 5680, s.1-2.

Bu inkılabın hararetli ve imanlı bir yapıcısı sıfatıyla dünyaya açık yürekle, gönül temizliğiyle ve dostlukla bakıyorum.

Bu heyecan ve büyük sevinç gününde size bu samimi teminatı vermekledir ki, memleketlerinize karşı olan hissiyatımı en iyi bir tarzda ifade etmiş oluyorum.

ONUNCU YIL NUTKU*

(29 EKİM 1933)

Türk milleti;

Kurtuluş Savaşı'na başladığımızın on beşinci yılındayız. Bugün, Cumhuriyet'imizin onuncu yılını doldurduğu en büyük bayramdır.

Kutlu olsun!

Bu anda, büyük Türk milletinin bir ferdi olarak, bu kutlu güne kavuşmanın en derin sevinci ve heyecanı içindeyim.

Yurttaşlarım;

Az zamanda, çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bundaki muvaffakiyeti, Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azimkârane yürümesine borçluyuz.

Fakat, yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü, daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz.

Yurdumuzu dünyanın en bayındır ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.

Bunun için, bizce, zaman ölçüsü, geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket kavramına göre düşünülmelidir. Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız, daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur.

Çünkü, Türk milletinin karakteri yüksektir; Türk milleti çalışkandır; Türk milleti zekidir. Çünkü, Türk milleti milli birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü, Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir.

* Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Nutku'nun görüntü kaydı Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Daktilo edilmiş ve üzerine Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından el yazısıyla çıkmalar yapılmış belgeyi Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, Kutu: 75-4, Dosya: 82, Fihrist: 12/2-5'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: "Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku'nun Son Şekli", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Hazırlayan: Merkez Araştırma Ekibi, Mart 1985, c.1, Sayı: 2, s.505-510. Ayrıca bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Ekim 1933, Numara: 4412, s.1; *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1933, Numara: 3407, s.1, 9; *Milliyet*, 30 Ekim 1933, Numara: 2774, s.1-2; *Vakit*, 30 Ekim 1933, Numara: 5680, s.1-2.
Nutkun el yazısı müsveddesi için bkz. fotokopisiyle birlikte aktaran: *Millet*, (19 Haziran 1947, 8-15-22 Ocak 1948, 26 Şubat 1948), Sayı: 72, 101, 102, 103, 108; *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 10 Kasım 1963, Özel Sayı, s.7-15. Hasan Rıza Soyak, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Bolu Mebusu Cevat Abbas (Gürer)'e nutkun esasını dikte ettiğini, dolayısıyla müsveddedeki el yazısının -bazı yerlerde ifade edildiği gibi- Gazi'nin değil, Cevat Abbas Gürer'in olduğunu belirtmektedir. Bkz. Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, c.1, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., 1973, s.41. (Y.N.)

Şunu da ehemmiyetle belirtmeliyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da, güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, yaratılıştan gelen zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini ve milli birlik duygusunu durmadan ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek geliştirmek, milli ülkümüzdür.

Türk milletine çok yakışan[1] bu ülkü, onu, bütün insanlıkta hakiki huzurun temini yolunda kendine düşen medeni vazifeyi yapmakta muvaffak kılacaktır.

Büyük Türk milleti!

On beş yıldan beri, girişti̇ğimiz işlerde muvaffakiyet vaat eden çok sözlerimi işittin. Bahtiyarım ki, bu sözlerimin hiçbirinde, milletimin hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım.

Bugün aynı inan ve katiyetle söylüyorum ki, milli ülküye tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu, bütün medeni âlem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır. Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki gelişmesi ile, geleceğin yüksek medeniyet ufkundan, yeni bir güneş gibi doğacaktır.[2]

Türk milleti!

Ebediyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını, daha büyük şereflerle, saadetlerle, huzur ve refah içinde kutlulamanı gönülden dilerim.

Ne mutlu Türküm diyene!

1 Yazılı kaynaklarda "yaraşan" şeklinde. (Y.N.)

2 Nutkun el yazısı müsveddesinde burada üzeri çizilmiş şu sözcükler yer almaktadır: "Bu söylediklerim hakikat olduğu gün, senden ve bütün medeni insanlıktan dileğim şudur: Beni hatırlayınız."
Hasan Rıza Soyak, bu konuda, yer yer Hikmet Bayur'dan naklederek şu hatırasını aktarmaktadır:

"Cumhuriyet'in 10. yıldönümünde, kendisi tarafından okunmak üzere, hükümetçe uzun bir nutuk hazırlanmıştı. Bunda hükümetin icraatını bildiren, sene başı nutuklarında âdet olduğu gibi geçen on yıl içinde yapılmış olan işler sayılıp dökülmekteydi.
Atatürk bu yıldönümü için o tarzı beğenmemiş, bir gece sofra dağıldıktan sonra, yatak odasında rahmetli Bolu Mebusu Cevat Abbas Gürer'e bilinen nutkun esasını dikte etmişti.
Ertesi sabah, yine yatak odasında, nutku bana okutup dinliyordu ki, odaya o zamanki Umumi Kâtip Hikmet Bayur girdi. Atatürk, müsveddeyi benim elimden aldı, ona verdi:
'Al, bak, gece çalıştım, nutku hazırladım. Oku da fikrini söyle..' dedi. [...]
Bayur diyor ki:
Atatürk bu yıldönümüne çok ehemmiyet vermişti. [...] 1933 İlkteşrin (Ekim) ortalarında bana 'Onuncu yıldönümünde ne söyleyeceğiz? Düşünüp bir şeyler hazırlayalım..' tarzında bir emir vermişti.'
Hikmet Bayur, bu emri alışının ikinci günü, Atatürk'ün kendisine bizzat hazırladığı nutuk müsveddesini verdiğini de anlattıktan sonra ilave ediyor:
Yukarıdaki müsvedde işte bu yazıdır. (Bavur makalesinin başına müsveddenin klişesini koydurmuştu.) Ondan sonra bazı değişiklikler görmüştür. Fakat ben okuyucularımın dikkatini bilhassa 1/5 işaretini taşıyan sayfada çizilmiş olan dört satır üzerine çekmek isterim: 'Bu söylediklerim hakikat olduğu gün, senden ve bütün medeni insanlıktan dileğim şudur: Beni hatırlayınız..' Bu sözler bana çok hazin gelmişti; adeta bir vedaname hissini veriyordu.
[...]
Hakikaten Bayur, nutku okurken bu cümle üzerinde durmuştu; çok üzüldüğü belliydi:
'Paşam, bütün millet o güne sizinle beraber erişmeyi ister, bu cümle herkesi üzüntüye sevk edecektir, kaldırılmasını rica ederim' dedi. Arkasından, belki duyduğu aşırı heyecanın tesiri ile ve ihtiyarı dışında ağzından şu sözler dökülüverdi:
'Hem zaten bunları tahakkuk yoluna koymak, sizin için güç ve uzun zamana ihtiyaç gösteren bir şey değildir ki... Milli mücadele zamanındaki gibi çalışırsanız bunu da az zamanda başaracağınıza şüp-

he yoktur; fakat şimdiki gibi sofradan yatağa, yataktan sofraya giderseniz, tabiidir ki geç ve güç olur.' Atatürk son cümleleri ile yersiz ve haksız olarak -yersiz ve haksız diyorum; çünkü Büyük Adam hayatı boyunca üzerine düşen vazifeleri hiçbir zaman ve hiçbir durumda, bir an bile ihmal etmiş değildi- evet, son cümleleriyle yersiz ve haksız olarak en basit nezaket sınırını bile aşan bu sözleri her zamanki sakin haliyle dinledi; gülümseyerek bana baktı: 'Adamın samimiyetini bilmesek darılacağız' diye fısıldadı. (Bilindiği gibi Bayur biraz ağır işitir...) Sonra ona döndü:
'Pekâlâ, ver bakayım' dedi, müsveddeyi aldı, o cümlenin etrafını çizdi; bir iki gün sonra da nutuktan çıkardı.
Bayur'un dediği gibi o cümleyi gören herkes aynı şeyi tekrarlamıştı."

Bkz. Hasan Rıza Soyak, *age*, c.1, s.41-43. (Y.N.)

EMEL HANIM VE FATİN BEY'İN NİŞAN TÖRENİNDE KONUŞMA*

(29 EKİM 1933)

Bu gece Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından Ankara Palas'ta verilen baloya Reisicumhur Hazretleri de teşrif buyurmuşlardır. Gazi Hazretleri bir müddet büyük salonda dolaşarak hazır bulunan zevata iltifat buyurduktan sonra Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Beyefendi'nin kızları Emel Hanım ile Hariciye Vekâleti'nin genç ve en muktedir memurlarından biri olan Fatin Bey'i[1] *yanlarına çağırmışlar ve bu sırada etraflarını alan zevata şu sözleri hitap buyurmuşlardır:*

Beyefendiler, hanımlar,

Biz buraya bu akşam Türk milleti için Cumhuriyet'in 10. yıldönümünde en büyük bayramı kutlulamaya geldik. Ne güzel tesadüftür ki, bu bayramı bir kat daha neşelendiren bir hadise de bu akşam vukua geliyor.

Bu bayramı idrak eden Türk milletinin bilmesi lazımdır ki, onu hazırlayan inkılabın en mümtaz şahsiyetlerinden biri olan arkadaşım Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Beyefendi'nin yetişmiş genç kızı ile yetişmiş bir Türk gencini nişanlıyorum.

Bu mesut hadise dolayısıyla bu iki genci tebrik ederken sizin hepinizin de tebrik seslerinizi duymak isterim.[2]

Bütün hazır bulunanların "Tebrik ederiz, hayırlı olsun" sesleriyle karşılanan bu kısa hitabeden sonra Reisicumhur Hazretleri her iki gencin parmağına yüzüklerini bizzat geçirmek suretiyle kendilerini nişanlamışlardır.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Ekim 1933, Numara: 4412, s.2; *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1933, Numara: 3407, s.9; *Vakit*, 30 Ekim 1933, Numara: 5680, s.2; *Milliyet*, 30 Ekim 1933, Numara: 2774, s.2.

1 Fatin Rüştü Zorlu. (Y.N.)

2 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in konuşması *Vakit*'te şu şekilde yer almaktadır:

> "Bugün buraya onuncu yıldönümünü kutlulamak için geldik. Bu kıymetli güne kavuşmak için çalışan arkadaşlardan güzide ve mümtaz bir şahsiyet olan Tevfik Rüştü Beyefendi'nin kızı ile yine güzide bir Türk gencinin nişanını yaptık. Bu gece nişanlanmakta olan bu iki genç, büyük ülkülerin semalara kadar yükseldiği bir dakikada birleşmiş oluyor. Kendilerini tebrik ederken, hepinizin tebrik seslerini işitmek isterim."

Bkz. aynı yerde. (Y.N.)

ANKARA HALKEVİ'NDE GENÇLERE NUTUK*

(29 EKİM 1933)

Ankara, 30 (Telefonla) - Gazi Hazretleri dün gece Ankara Palas'taki balodan sonra Halkevi'ni teşrif etmişler ve orada gençliğin fevkalade tezahüratıyla karşılanmışlardır. Gazi Hazretleri Halkevi'nde gençlere kısa ve heyecanlı bir hitabede bulunmuşlar, kendilerini "daima ve daima Türk olduklarını her vakit ve herkese hatırlatmaya" *davet etmişlerdir. Bu hitabe muazzam tezahürata vesile olmuştur.*

Gazi Hazretleri Halkevi'ne Voroşilof Yoldaş ve maiyeti erkânı ve Başvekil İsmet Paşa ile birlikte gelmişlerdir.[1]

Reisicumhur Hazretleri Halkevi balosunda bulundukları sırada evin İnkılap Müzesi'ni ihtiva eden salonunu teşrif etmişler, Rus misafirlerle beraber burada genç ressamların inkılaba ait tablolarını seyretmişlerdir.

Rus misafirler tabloları çok beğenmişler "Çok güzel, bunları yapanlar kim?" diye sormuşlardır. Gazi Hazretleri ressamlarımıza iltifat etmişler, "Bizim ressamlarımızdır" *cevabını vermişlerdir.*

Gazi Hazretleri dün şehirde muhtelif gezintiler yapmışlar, gece fener alayını seyretmişlerdir. Köylüler birkaç kere Gazi'nin otomobilinin etrafını alarak candan alkışlamışlardır.

* *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1933, Numara: 3408, s.1; *Vakit*, 2 Kasım 1933, Numara: 5683, s.9.
1 Haberin buradan sonraki kısmı *Vakit*'te yer almaktadır. (Y.N.)

CUMHURİYET'İN ONUNCU YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA *HÂKİMİYETİ MİLLİYE* GAZETESİNE*

(29 EKİM 1933)

Cumhuriyet'in onuncu yılında kurtuluş ve inkılabımızın ilk ve sadık işçisi *"Hâkimiyeti Milliye"*ye.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Ekim 1933, Numara: 4411. Ayrıca bkz. klişesiyle birlikte aktaran: Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi/ 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi*, İkinci Kitap, Doğuş Matbaacılık Tic. Ltd. Şti., 1968, s.108.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından fotoğrafı altına el yazısıyla düşülmüş bu ithaf *Hâkimiyeti Milliye* tarafından ek olarak verilmiştir.
Başka bir fotoğrafı üzerine yazılı "Adana Halkevi'ne Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü hatırası - 29 Birinciteşrin [Ekim] 1933" ithafı için bkz. *Görüşler*, Adana Halkevi, Eylül-Ekim 1939, c.2, Sayı: 20-21. (Y.N.)

AMERİKALI TÜRK DOSTLARI CEMİYETİ'NİN CUMHURİYET'İN 10. YILDÖNÜMÜNÜ KUTLAMA YEMEĞİNE ABD BAŞKANI ROOSEVELT'İN GÖNDERDİĞİ MESAJA CEVAP*

(29 EKİM 1933)

Ankara, 4 (AA) - Amerika Reisicumhuru M. Roosevelt Hazretleri'nin 29 Birinciteşrin'de [Ekim'de] New York'ta Amerikalı Türk Dostları Cemiyeti'nin tertip ettiği ziyafette okunan ve radyo ile Amerika'nın her tarafına yayımlanan hitabesi şudur: [...][1]

New York'ta tertip edilen ziyafette Amerika Reisicumhuru M. Roosevelt Hazretleri'nin Türk milletine karşı söylediği hitabeye cevaben Gazi Hazretleri tarafından Amerika milletine karşı gönderilen ve bu ziyafette okunarak radyo ile tekmil Amerika'ya yayımlanan hitabe şudur:[2]

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Amerika B.1. - a.1. - 2/11'den İngilizce çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.233-235; *Hâkimiyeti Milliye*, 3 ve 5 Kasım 1933, Numara: 4416 ve 4418, s.1; *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.1, 6; *Akşam*, 3 Kasım 1933, Numara: 5413, s.2; *Vakit*, 3 Kasım 1933, Numara: 5684, s.2; *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 3413, s.1.

1 ABD Başkanı Roosevelt'in mesajı şudur:

"Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yıldönümünü birlikte kutlamak üzere toplanmış olan Amerikalı Türk Dostları'na toplantılarına karşı duyduğum alakayı bildirmek isterim. Bir milletin tarihinde on sene gibi kısa bir müddet bir dönüm noktası teşkil edebilir, fakat bu müddet bilhassa Türk milletinin tarihinde pek özel bir ehemmiyete sahip bir dönüm noktasıdır. Bu, nispeten kısa müddet zarfında Türk milleti hayatında ve müesselerinde meydana getirdiği ve derin yankılar yapan yenilikler ve değişiklikler sayesinde ilerleme yoluna büyük bir emniyetle girmiş ve bütün dünyanın dikkat ve hayranlığını üzerine çekmeye muvaffak olmuştur.

Dünyanın istikrar, barış ve ilerleme içinde milli hayat süren memleketleri arasına girmeye ve hakikaten kendisine yaraşan mevkii almaya muvaffak olan Türkiye'nin Devlet Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin bu uğur ve maksatla sarf etmekte olduğu kudretli hamleleri Amerikan milleti sempatik bir alakayla takip etmektedir. Derin ve çok yönlü olan Türk reformlarının muvaffakiyetindeki harikulade ehemmiyettir ki samimi tebriklere sebep teşkil etmektedir.

Bu fırsattan istifade ederek sizlere iştirak ediyorum. Türkiye Cumhuriyeti Reisi'ne devamlı muvaffakiyeti için kalbi tebriklerimi ve Türk milletine refah ve saadeti için dost dileklerimi sunarım." Bkz. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, s.237-238; *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Kasım 1933, Numara: 4418, s.1; *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 3413, s.1. (Y.N.)

2 Bu metin, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü [Aras] imzalı, 24 Ekim 1933'te tarihli telgrafla Washington Büyükelçiliği'ne gönderilmiştir. Telgrafın 1 numaralı maddesinde şöyle denmektedir: "Reisicumhur Hazretleri'nin bugün gönderdiğim İngilizce hitabesinin Türkçesi bilgi için ikinci maddede arz olunmuştur." (Bkz. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, s.233.) Metin, 31 Ekim 1933 akşamı Washington Büyükelçiliği'nde verilecek kabul töreninde okunacağı varsayılarak hazırlanmış olmalı ki, üçüncü paragrafın başında "İki gün evvel on yaşını bitiren Cumhuriyetimiz..." ibaresi yer almaktadır.

Amerikalı Türk Dostları (American Friends of Turkey) Cemiyeti tarafından düzenlenen akşam yemeği, 29 Ekim 1933 tarihli *The New York Times* gazetesinin "Mikrofon Sunar" başlıklı radyo programları kö-

Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yıldönümünü kutlulamak için New York'ta toplanan muhterem heyete, Amerikan Reisicumhuru Hazretleri'nin yaptıkları yüksek hitabeyi memnuniyetle öğrendim.

Kendilerine ve bütün Amerikan milletine en hararetli ve samimi teşekkürlerimi iletmek isterim.

İki gün evvel[1] on yaşını bitiren Cumhuriyet'imiz daha kurulurken kendine çizdiği hareket hattını adım adım takip etmiş ve bu kısa müddet içinde yakın mazinin biriktirdiği karanlıkları dağıtmaya muvaffak olmuştur.

Türk Cumhuriyeti'nin en esaslı umdelerinden biri olan yurtta barış dünyada barış gayesi, insaniyetin ve medeniyetin refah ve ilerlemesinde en esaslı etken olsa gerektir. Buna elimizden geldiği kadar hizmet etmiş ve etmekte bulunmuş olmak bizim için iftihar vesilesidir.

Türkiye'de doğan inkılap güneşi yükselerek hararetini yaydıkça, Türk milletinin kalbi bütün dünyanın büyük ve takdire layık eserlerine karşı sıcak bir muhabbetle dolmuş, bütün ilerleme umdelerini tamamıyla benimsemiştir.

İşte bu sıcak duyuş ve benimseyişledir ki,[2] Türk milleti daha çok evvel aydınlanan Birleşik Amerika milletlerine ve onların kudretli reisine karşı sınırsız bir sevgi ve cazibe hissetmektedir.

Mister Roosevelt'in büyük faaliyetleri Türkiye'de derin bir alakayla takip edilmektedir. Bu bilgili faaliyetin Amerika milleti için[3] hedeflediği refahı temin etmesini ve böylece dünya ıstıraplarını da hafifletmeye hizmet eylemesini Türkler yürekten temenni ederler.

Genç Cumhuriyet'imizin en samimi takdir hislerini, selam ve muhabbetlerini[4] büyük kardeş Cumhuriyet'e bu vesileyle bir kere daha sunarım.

şesinde şöyle duyurulmuştu: "Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. yıldönümü Waldorf-Astoria Oteli'nde verilecek akşam yemeğinde kutlanacak. Türkiye Büyükelçisi Ahmet Muhtar Bey ile Yunanistan Ortaelçisi Haralambos Simopulos karşılıklı iyi niyet ifadesi olarak yemeğe katılacak ve iki ülke arasındaki uluslararası ilişkiler hakkında konuşacaklar. Birleşik Devletler'in eski Türkiye Büyükelçisi Tuğgeneral Charles H. Sherrill ile Yale Üniversitesi Rektörü Dr. James R. Angell birer konuşma yapacaklar. Kocası, Dünya Savaşı sırasında Amerika'nın Türkiye Büyükelçisi olan Bayan Abram I. Elkus, Başkan Roosevelt'in; *The New York Times*'ın Yayın Yönetmen Yardımcısı Dr. John H. Finley de Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in mesajını okuyacak. Naklen yayın: 21.45 WJZ"

Amerikalı Türk Dostları Cemiyeti Başkanı Amiral Bristol 30 Ekim 1933'te Gazi M. Kemal'e gönderdiği tebrik telgrafında şöyle diyordu:

"Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü münasebetiyle burada dün akşam yemeğinde 400 Türk dostu toplandı. Zatı Devletlerine ve Türk milletine en samimi tebriklerimizi arz ediyoruz. Zatı Devletlerinin radyo ile söylenen nutkunu bir milyon halk dinlemiştir." Bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Kasım 1933, Numara: 4422, s.3. (Y.N.)

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de "İki gün evvel" sözcükleri yer almamaktadır. (Y.N.)

2 *Hâkimiyeti Milliye* (5 Kasım) ve *Akşam*'da "benimseyişlerdir ki", *Milliyet*, *Cumhuriyet* ve *Vakit*'te "benimseyiştir ki" şeklinde. (Y.N.)

3 *Hâkimiyeti Milliye*'de "Amerika milletinin" şeklinde. (Y.N.)

4 Gazetelerde "selam ve muhabbetlerini" sözcükleri yer almamaktadır. (Y.N.)

MACAR HEYETİNİ KABUL*

(30 EKİM 1933)

Cumhuriyet'in onuncu yıl bayramında bir Macar heyeti de Ankara'yı ziyaret etmiş ve şenliklerde bulunmuştu. Bu heyetten Mebus M. Pehar Guyula Peşti Hirlap *gazetesine bir yazı yazmıştır. Mebus bu yazısında özetle diyor ki:*

"Her kim olursa olsun, esrar dolu Asya toprağına ayak basar basmaz, mucizeler diyarına geldiğini sanıyor. [...] Geçen asrın 'hasta adamı'nı, genç ve çalışkan olarak yeniden yaratan, memlekete büsbütün yeni bir hayat veren ve her türlü yokluktan bugün dipdiri bir devlet kuran Gazi'nin bu harikasını, Batı, havsalasına sığdıramıyor.

Batı'nın daima hesaplı ve uzağı görür siyaseti, Doğu'nun mucizeli askerinin hesaba sığmayan esrarlı kuvveti önünde iflas etmiştir.

Gazi fani bir mahluk gibi değil, manevi bir kuvvet gibi sevilir ve ona hürmet edilir. Gazi kelimesi bir rütbe değildir. Bu kelime ilahi bir ilham gibi bütün ağızlardan huşu ile çıkmaktadır."

Mebus yazar bundan sonra Ankara'da yapılan geçit törenini canlandırarak, makalesine şöyle devam ediyor:

"Gazi bayramın ikinci günü heyetimizi Büyük Millet Meclisi binasındaki büyük salonda resmen kabul etti. Yanında Millet Meclisi Reisi Kâzım, Başvekil İsmet Paşalarla Millet Meclisi İkinci Reisi Hasan ve Mebus Reşit Saffet Beyler vardı. Samimi el sıkmadan sonra Fransızca söylediğim sözlerden çok mütehassis olduğunu, mavi gözlerinin çelik kelepçe gibi bakışlarımı zapt etmesinden anladım. Her sözümü dikkatle dinliyor, başını sallıyordu. Türk-Macar kardeşliğinden bahsettikten sonra sözüme devamla dedim ki:

* *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Ocak 1934, Numara: 4473, s.3; *Milliyet*, 3 Ocak 1934, Numara: 2839, s.1-2; *Cumhuriyet*, 4 Ocak 1934, Numara: 3473, s.3.
Bu konuda 31 Ekim 1933 tarihli *Cumhuriyet*'te şu haber yer almaktadır:

> "Ankara, 30 (Telefonla) - Reisicumhur Hazretleri bu akşam saat beş raddelerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni teşrif ederek onuncu Cumhuriyet yılımızın kutlanma merasimine iştirak için gelmiş olan Macar heyetini kabul buyurmuşlar ve kendileriyle uzunca bir müddet görüşmüşlerdir. Macar kardeşlerimiz Büyük Reis'in kabulünden fevkalade mütehassis olmuşlardır.
> Macar kardeşlerimizin şehrimizi ziyaretleri de burada genel ve büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Gazi Hazretleri'nin Meclis'i teşriflerini haber alan halk derhal Meclis binasını kuşatmış ve Reisicumhur Hazretleri'ni uzun uzadıya alkışlamıştır.
> Gazi Hazretleri Meclis'ten çıktıktan sonra halkın coşkun tezahüratı arasında bayram şenlikleriyle nurlanan Ankara'da bir gezinti yapmışlardır."

Bkz. *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1933, Numara: 3408, s.1. (Y.N.)

-Bir milletin varlığı, tehlike zamanlarında kendi içinden bu tehlikeleri bertaraf edebilecek büyük bir jeni'nin[1] *çıkabilmesiyle mümkündür. Herhangi bir millet bu imtihanda muvaffak olamazsa, mahvolmuş demektir. Biz kardeş Türk milletinin bu çetin imtihanda tam bir muvaffakiyet elde ettiğini ve akıbetini Zatı Devletleri gibi bir jeni'ye emanet etmekle ne kadar büyük bir isabette bulunduğunu görmekle bahtiyarız. Yeni Türkiye'nin, bu büyük milli eserin onuncu yıldönümü münasebetiyle, bugünkü küçük Macaristan'ın kalpten gelen samimi tebriklerini kabul buyurmanız? Zatı Devletlerinden rica ederim.*

Gazi, Fransızcayı mükemmel konuştuğu halde, Reşit Saffet Bey'e dönerek Türkçe cevap verdi. Reşit Saffet Bey her kelimeyi tartarak anlatıyor:

-Reisicumhur Hazretleri Macar samimiyetinin bu suretle ifadesinden dolayı fevkalade mütehassis olduğunu beyan buyuruyorlar...

Mustafa Kemal, Reşit Saffet Bey'in sözünü derhal keserek, bizim de anlamamız için Fransızca olarak dediler ki:

-Ben ne dedimse aynen tercüme et. Ben kardeş Macar milleti dedim. Çünkü Macarlar Türklerin hakiki kardeşidir. Macar, büyük bir millettir. Bir milletin büyüklüğü coğrafi yüzölçümüyle değil, yüreğinin asaleti, mefkûresinin yüksekliği ile ölçülür...

Sözü yine Reşit Saffet Bey alarak, tercümeye devam etti:

-Kardeş Macar milletinin samimi tebriklerinden dolayı tekrar teşekkür ederim. Söylediğiniz gibi, Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü münasebetiyle çok meşgulüm, fakat benim Macar milleti için daima vaktim olduğuna ve olacağına emin olabilirsiniz. Macar milletinin gelecekte muhakkak daha ziyade yükseleceğine tam kanaatim vardır.

Gazi dikkatle yüzüme bakıyor. Ben tekrar söz alarak, Attilâ'nın bin beş yüzüncü yıldönümünü hatırlatarak program ve bu işle yalnız milletin değil, hükümetin de uğraştığını söyledim. Mustafa Kemal, gözleri parlayarak şunları söyledi:

-Büyük ceddimiz Attilâ'nın yıldönümünü beraber kutlulamak hususundaki teklifinizi kabul eder ve buyurduğunuz gibi bu münasebetle toplanacak kültür kongresinin ırk birliği hakkındaki yüksek fikir hareketlerine memnuniyetle iştirak ederim. Irkımızın bütün dünya mefkûresine rehber olduğuna işaret etmesini bilhassa kongreden beklerim. Kendisine nazaran pek küçük olan Napolyon, İskenderi Kebir[2] ve Sezar'ın yanında büyük Attilâ'nın mevkiinin kongre tarafından tespit edilmesi hakkındaki fikrinize tamamıyla iştirak ederim.

Gazi, Reşit Saffet Bey'in yine sözünü keserek dedi ki:

-Ben nasıl söyledimse öyle tercüme ediniz. Bunların her üçü de Attilâ'nın yanında ancak maiyet olabilirler... Bu hususta Maarif Vekili ile görüşerek, tekliflerimi ve tarih tespiti hakkındaki cevaplarımı bildireceğim. Allahaısmarladık.

Tekrar ellerimizi sıktıktan sonra arslan gibi gitti. Gazi gittikten sonra odada birdenbire eksiklik hissettik. [...] Gazi ile geçirdiğimiz 30 dakika kalplerimizde unutulmaz bir hatıra olarak daima nakşedilmiş kalacak."

1 Génie (Fr.): Dâhi. (Y.N.)
2 Büyük İskender. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI DOLAYISIYLA GELEN TEBRİKLERE TEŞEKKÜR*

(31 EKİM 1933)

Ankara, 31 (AA) - Riyaseticumhur Umumi Kâtipliği'nden:

Reisicumhur Hazretleri 29 Birinciteşrin [Ekim] günü yüksek Türk milletine hitap ettikleri nutuklarında bütün yurttaşlara büyük bayramı kutlulamışlardı.

Kendilerine telgraf ve mektuplarla tebrikler arz eyleyen zevat ile cemiyet ve müesseselere teşekkürlerinin Anadolu Ajansı vasıtasıyla bildirilmesini bu kere ayrıca emir buyurmuşlardır.

* *Akşam*, 1 Kasım 1933, Numara: 5411, s.2; *Milliyet*, 2 Kasım 1933, Numara: 2777, s.6; *Vakit*, 1 Kasım 1933, Numara: 5682, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Kasım 1933, Numara: 4415, s.2.
Milliyet'te ayrıca şu haber yer almaktadır:

"Ankara, 1 (AA) - Gazi Hazretleri onuncu yıldönümü münasebetiyle Halkevlerine. Fırka vilayet idare heyetlerine imzalanmış birer fotoğraflarını hediye buyurmuşlardır."

Bkz. aynı yerde. (Y.N.)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
4. DEVRE 3. TOPLANMA YILINI AÇIŞ KONUŞMASI*

(1 KASIM 1933)

Reis [Esat Bey]: Şimdi Reisicumhur Hazretleri nutuklarını irat buyuracaklardır efendim.

(Reisicumhur Mustafa Kemal Hazretleri sürekli ve şiddetli alkışlar arasında kürsüyü işgal buyurmuşlardır.)

Büyük Millet Meclisi'nin muhterem üyeleri,

Büyük Millet Meclisi'nin dördüncü devresinin üçüncü toplanma yılını açıyorum. Milletin muhterem vekillerini derin saygılar ve sevgilerle selamlarım. *(Alkışlar.)*

Bu sene Cumhuriyet'in onuncu yılını kutlulamakla bahtiyar olduk. *(Alkışlar.)* Milletimizin gösterdiği taşkın sevinçler, gönüllerimizi iftiharla doldurdu. Cumhuriyet'in feyizleri, ülkenin her bucağında canlandırıldı. Millet, geçen on senelik Cumhuriyet eserlerini topluca gözden geçirdi. Ve gerçekten sevinmeye ve övünmeye hakkı olduğunu gördü. *(Alkışlar.)*

Arkadaşlar, geçen on sene, gelecek devirler için bir başlangıçtan başka bir şey değildir. Bununla beraber, eski devirlerin tarihi karşısında, Cumhuriyet'in bu on senesi, eşi görülmeyen bir diriliş ve göz kamaştırıcı bir ileri atılış abidesidir. *(Alkışlar.)*

Muhterem milletvekilleri, bu toplanma yılında, milletin engin tezahüratından geniş ilhamlar alarak çalışmaya başlıyoruz. Karşılaşacağımız zorlukları yenmek için, gayretlerimizin ve fedakârlıklarımızın geniş olmasına, azim ve irademizin sağlam bulunmasına ihtiyacımız gittikçe daha çok olacaktır.

İktisadi cihazımızı kurmak lüzumu, her gün daha kaçınılmaz ve acil bir mahiyet alıyor.

Gerçi zirai mahsullerimizin cins ve miktarı üzerindeki ilerlemelerimiz, milletimizi oldukça geniş ve her halde emin bir vaziyete koymuştur.

Bütün fakülteleriyle beraber açılmış olan Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün yetiştireceği yüksek mühendislerin, ileride memlekete faydalı olacaklarına şüphe yoktur.

Sanayideki teşebbüsler dahi, teşvik edecek ve cesaret verecek mahiyettedir. Fakat memleketin pek lüzumlu sanayiinin kurulması bitmedikçe, her bakımdan yürek istirahati duymamıza imkân yoktur. Bu sebeple, memleketin sınai teçhizatını tamamlamak için bütün gayret ve dikkatinizi çekmeyi yerinde buluyorum.

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 4, c.18, TBMM Matbaası, Ankara, 1933, s.2-3. *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Kasım 1933, Numara: 4415, s.1; *Cumhuriyet*, 2 Kasım 1933, Numara: 3410, s.1, 6; *Milliyet*, 2 Kasım 1933, Numara: 2777, s.1, 6; *Akşam*, 2 Kasım 1933, Numara: 5412, s.2; *Vakit*, 2 Kasım 1933, Numara: 5683, s.1, 10. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayımları, İstanbul, 1945, s.359-362.

Efendiler, cihanın iktisadi vaziyeti henüz iyiliğe doğru fazla ümit vermemektedir. Mali vaziyet, bu sebeple de, büyük alakanızı davet edecektir. Geçen seneki bütçe tahminlerinin gelir bakımından tamamen tahakkuk etmiş olduğu anlaşılmıştır. Fakat, içinde bulunduğumuz sene gelirinin nasıl tahakkuk edeceği hakkında, henüz bir hüküm verilecek zaman geçmedi. Her halde bütçe dengesini muhafaza ve temin etmek için yüksek heyetinizin her tedbiri almaya bilhassa ehemmiyet vereceğine eminim.

Açık bir bütçenin, hesapsız sakıncalarını iyi bilen Büyük Millet Meclisi'nin, denge yolunda kati karar sahibi bulunması, devletin mali ve hatta genel siyaseti için büyük teminattır.

Arkadaşlar, üniversite tesisine verdiğimiz ehemmiyeti beyan etmek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi eğitimde ve kurulan üniversitede de radikal tedbirlerle yürümek kati kararımızdır.

Efendiler, milletlerarası münasebetlerin, geçen sene zarfında, barış ve huzur bakımından gelişmesi, cihanın birçok mühim[1] kısımlarında ferahlık verici bir halde olmamıştır. Milletlerarası iktisat ve silahları bırakma konferanslarından da şimdiye kadar olumlu bir netice alınmamıştır.[2]

Milletimizin müdafaa vasıta ve kuvvetlerine özel ehemmiyet atfetmesi lüzumunu söylemek vazifemizdir. *(Alkışlar.)* Teselli bulabiliriz ki, barış ülküsü, bizim içinde bulunduğumuz yakın muhitte memnun olunacak ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, milletlerarası barış ve emniyeti kuvvetlendirmek için kendi tesiri ve iktidarı olan sahada ve aynı arzuda olanlarla beraber, hayırlı faaliyetlerde bulunmuştur. *(Alkışlar.)* Londra'da imzalanan saldırganın tarifi antlaşmaları, milletlerarası saldırmazlık fikrini sağlamlaştıran diğer mukavelelere hakiki bir canlılık vermektedir. Büyük Millet Meclisi'nin, bu mühim eseri takdir buyuracağına şüphe yoktur. *(Alkışlar.)*

Efendiler, bu sene, mümtaz bir Sovyet heyetinin cevap ziyaretini kabul ettik. *(Alkışlar.)* Bu ziyaretin onuncu yıl bayramına tesadüf ettirilmesi, iki memleket arasındaki münasebetlerin derin samimiyetini gösteren mesut bir vesile olmuştur. *(Alkışlar.)*

İki memleketin çetin zamanlarında kurulmuş, on beş senedir türlü imtihanlardan daha kuvvetli çıkmış bir dostluğun daima yüksek kıymete sahip olması, milletlerarası barış için değerli ve ehemmiyetli bir etken olduğunda tereddüt edilemez. *(Alkışlar.)*

Balkanlar'da münasebetlerimiz gelişmeye mazhar olmuştur. Yunanistan'ın mümtaz başvekilini ve nazırlarını kabul ettiğimiz esnada, dostça anlaşma paktı imza edildi. Başlıca hükmü, iki memleketin müşterek sınırlarını karşılıklı taahhüt altına alan bu mukavele Yunanistan'la aramızda devamlı olarak artan dostluk ve emniyet bağının neticesidir. *(Alkışlar.)* Bu antlaşma, denizde ve karada yüksek menfaatları ve coğrafi bağları bu kadar birbirine girmiş olan iki memleket için tabii ihtiyacın ifadesidir. Bu antlaşma, Balkanlar'da dahi barışın ve genel ahengin kuvvetli bir vasıtası olacaktır. *(Alkışlar.)*

Bulgaristan'la dostluk ve emniyet münasebetlerinin artırılması için, biz bütün imkânları kullanmaktayız. İki memleket arasındaki tarafsızlık ve hakem antlaşmasının uzatılmasını öngören bir protokol, vekillerimizin komşu hükümete cevabi ziyaretle-

1 Gazetelerde yer alan "mühim" sözcüğü *TBMM Zabıt Ceridesi*'nde yoktur. (Y.N.)

2 *Cumhuriyet, Milliyet* ve *Vakit*'teki "bir netice alınmamıştır" sözcükleri, *Hâkimiyeti Milliye* ve *Akşam*'da "bir netice alınamamıştır", *TBMM Zabıt Ceridesi*'nde "netice alınmamıştır" şeklindedir. (Y.N.)

ri esnasında imzalanmıştır. İktisadi ve siyasi münasebetleri geliştirmek, Cumhuriyet hükümetinin ciddi arzusudur.

Kimliğini gizleyerek seyahat eden haşmetli Yugoslavya hükümdarıyla buluşmayı mesut bir hadise kabul ederiz. *(Alkışlar.)*

Balkanlar'da barış ve huzur temennilerini iki memleket arasında iyi münasebetler gelişmesini ve bir saldırmazlık antlaşması yapılması kararını ortaya koyan konuşmalardan, milletlerarası barış ve emniyet ülküsü, yalnız istifade etmiştir.

Romanya'nın değerli Hariciye Nazırı'nın resmi ziyaretini ve bu esnada iki memleket arasında saldırmazlık ve hakemlik antlaşması imzalanmış olmasını memnuniyetle zikrederiz. *(Alkışlar.)*

Saldırganın tarifi antlaşmasıyla saldırmazlık ve saldırıya katılmama ve saldırıyı kınama fikirlerini ortaya koyan antlaşmanın memleketler arasında hakiki bir emniyet havası yaratmakta olduğuna şüphe yoktur.

Macaristan'ın mümtaz başvekilinin ve hariciye nazırının ziyaretlerini çok samimiyet ve memnuniyetle karşıladık. *(Alkışlar.)* İki memleket arasındaki tarafsızlık ve hakem antlaşması da uzatılmıştır. Milletlerimiz arasındaki kardeşçe duygular bu mesut vesilelerle taşkın bir surette gösterilmiştir. *(Alkışlar.)*

Muhterem efendiler, Balkanlar'da ve Orta Avrupa'daki devletler arasında, Türkiye Cumhuriyeti, ancak politikasının dürüst ve açık mahiyeti sayesinde, samimi mevkiini muhafaza etmektedir. *(Alkışlar.)* Pek nazik olan bu siyasetin icaplarını dikkatle göz önünde bulundurmaktayız.

Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer devletlerle münasebetlerinin, aradaki antlaşmaların hükümlerine ve milletlerarası dostluk icaplarına uygun olarak genellikle iyi olduğunu söyleyebilirim.

Aziz arkadaşlar, Büyük Millet Meclisi'nin bu seneki çalışma devri mühim konularla doludur. Birkaç yıldan beri, milli ve milletlerarası vaziyetler, her sene bir evvelkinden daha ehemmiyetli olmaktadır. Yüksek basiretinizden memleket ve milletimiz, itimat ve emniyetle, yeni ve büyük feyizler beklemektedir. Açmakta olduğumuz ikinci on yıllık devrenin ilk yılı, yeni bir azim ve kudret devrinin parlak bir misali olacaktır. *(Ayakta sürekli alkışlar, şiddetli alkışlar, bravo, yaşa Gazi sesleri.)*

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN KALİNİN'E TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 1.11.1933

Sovyet Rusya Merkezi İcra Komitesi Reisi M. Kalinin Hazretleri'ne
Moskova

Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü münasebetiyle bana çekmiş olduğunuz telgrafı büyük bir memnuniyetle aldım. Büyük dost memleketin Merkezi İcra Komitesi'nin M. Voroşilof gibi mümtaz bir şahsiyetin reisliğinde bir heyeti bayramımıza iştirak ettirmek suretiyle vaki nazik alakası bizi pek ziyade mütehassis etti. Bu büyük bayram günlerinde hissettiğimiz sevinç, yanı başımızda ilk günler dostlarımızın mevcudiyetiyle bir kat daha çoğaldı. Büyük ve dost komşu memleketin iktisat, sanayi, ziraat ve kültür sahalarında elde ettiği büyük muvaffakiyetleri şiddetli bir alaka ile takip ederek, mesaimizin muvaffakiyetini ve yükselme eserinin tahakkukuna olan şahsi hizmetimi tarif için kullandığınız sözleri minnettarlıkla karşılarım. Sovyet Rusya delegeler heyetinin parlak ve muhabbetkâr iştirakiyle kutlulanan Cumhuriyet'in onuncu yıldönümünün bozulmaz Türk-Sovyet dostluğunun daima daha ziyade takviyesine hizmet edeceğine kani olarak teşekkürlerimi ve Sovyet Rusya halklarının refahı için olan en samimi temennilerimi arz ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.163; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.1; *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 3412, s.5; *Milliyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 2779, s.5.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN ABD BAŞKANI FRANKLIN D. ROOSEVELT'E TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 1.11.1933

Amerika Birleşik Hükümetleri Reisi M. Roosevelt Hazretleri'ne - Washington

Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü münasebetiyle Zatı Devletleri tarafından bana gönderilen lütufkâr temenni ve tebriklerden derin bir surette mütehassis oldum. Bundan dolayı Zatı Devletlerine hararetli teşekkürlerimi beyan ederim. Bütün Türkiye Zatı Devletleri tarafından girişilen asil işi hakiki bir alaka ile takip etmekte ve dost memleket için tamamıyla tahakkuk etmesini temenni eylemektedir. Büyük Amerika Cumhuriyeti'nin mümtaz reisinden bu bayram günlerinde gelen dostluk sözleri bütün Türk milletince hissolunacaktır. Şahsi minnettarlığıma ve çok samimi dostluk temennilerime itimat buyurulmasını Zatı Devletlerinizden rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü'nden Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.236; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2; *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 3412, s.5; *Milliyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 2779, s.5.
ABD Başkanı Roosevelt'in telgrafı şudur:

"Reisicumhur Gazi M. Kemal Hazretleri'ne
Ankara

Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yıldönümü münasebetiyle yapılan milli bayramda Zatıâlilerine en sıcak ve samimi tebriklerimi arz eylerim.
Geçen bu on sene zarfında Zatıâlilerinini faal ve şuurlu idaresi altında Türkiye dünyanın en ileri milletleri arasına girmekle kalmayıp milletlerarası barış mücadelesinin de başlıca lideri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin mazhar olduğu gelişme ve muvaffakiyetler dolayısıyla Zatıâlilerine en kalbi tebriklerimi takdim eder, gerek Amerikan milleti ve gerek kendi namıma memleketinize daha büyük refah ve saadetler dilerim.

Franklin Roosevelt"

Bkz. *Hâkimiyeti Milliye, Cumhuriyet, Milliyet*, aynı yerlerde; *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, s.235. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN YUNANİSTAN REİSİCUMHURU ZAİMİS'E TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 1.11.1933

Yunanistan Reisicumhuru M. Zaimis Hazretleri'ne

Zatı Devletlerinin Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü münasebetiyle göndermek lütfunda bulunmuş olduğunuz telgrafnameden pek mütehassis olduğum halde en samimi teşekkürlerimi arz ederim. Antant kordial antlaşmasının[1] imzasıyla daha ziyade sıkılaştırılmış olan ve daima daha ziyade kuvvet bulmaya, gelişmeye aday olan Türk-Yunan dostluğunun samimiyetine kani olduğum halde Zatı Devletlerinin sıhhati ve şahsi saadetiyle asil dost milletin refahı hakkındaki temennilerimi arz ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - T.1. A.1. E.3 - 13/4'ten Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.409; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.1; *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 3412, s.5; *Milliyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 2779, s.1.

1 Pacte d'entente cordiale. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN MACARİSTAN KRAL NAİBİ AMİRAL HORTHY'E TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 1.11.1933

Fahametli Macaristan Kral Naibi Amiral Horthy Hazretleri'ne

Zatı Fehimanelerinin dostane telgraflarından fevkalade mütehassis olduğum halde size hararetli teşekkürlerimi ve kardeşçe selamlarımı arz ederim. İki memleket arasında mevcut olan sıkı dostluk bağlarının gittikçe daha ziyade gelişeceğine kani olduğum halde Zatı Fehimanelerinin şahsi saadetleri ve asil kardeş milletin refahı hakkında temennilerimi arz ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.295; *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2; *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 3412, s.5.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN BREZİLYA BİRLEŞİK DEVLETLERİ GEÇİCİ HÜKÜMETİ REİSİ GETULIO VARGAS'A TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 1.11.1933

Brezilya Birleşik Devletleri Geçici Hükümeti Reisi Getulio Vargas'a

Dostane telgrafınızdan dolayı Zatı Devletlerine teşekkür eder ve şahsi saadetiniz-le Brezilya'nın refahı hakkındaki temennilerimi kabul buyurmanızı rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.483; *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN BULGARİSTAN KRALI III. BORİS'E TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 1.11.1933

Bulgaristan Kralı Üçüncü Boris'e

Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü münasebetiyle Zatı Haşmetaneleri tarafından ifade edilen tebrikler ve temennilerden çok mütehassis olarak hararetli teşekkürlerimi ve Zatı Haşmetanelerine şahsi ve dost Bulgar milletinin saadeti için olan temennilerimi arz eder ve samimi dostluk hissiyatımı teyit eylerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Tebrikler'den Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.536; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2; *Milliyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 2780, s.9.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN DANİMARKA KRALI X. CHRISTIAN'A TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 1.11.1933

Haşmetli Danimarka Kralı Christian Hazretleri'ne
Kopenhag

Zatı Haşmetanelerinin dostane telgraflarından fevkalade mütehassis olduğum halde en samimi teşekkürlerimin ve haşmetanelerinin saadetiyle Danimarka'nın refahı hakkındaki temennilerimin kabulünü rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.16-17; *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN HİCAZ VE NECİD MELİKİ ABDÜLAZİZ'E TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 1.11.1933

Hicaz ve Necit Meliki Abdülaziz Hazretleri'ne

Haşmetpenahilerinin telgrafnamesine hassaten teşekkür eder ve hümayunlarının saaadetiyle dost milletin refahı için en halisane temennilerimi teyit ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.208; *Milliyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 2779, s. I; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN IRAK KRALI GAZİYÜLEVVEL'E TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Irak Kralı Gaziyülevvel Hazretleri
Bağdat

Haşmetpenahilerinin lütufkâr telgrafnamelerine en hararetli teşekkürlerimi takdim eder, şahsi saadetleriyle dost Irak milletinin refah ve ikbalini gönülden dilerim.

Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2; *Ayın Tarihi*, Sayı: 12, Aralık 1934, s.75.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN İRAN ŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Tel. 1.11.1933

Rıza Şah Pehlevi Hazretleri
Tahran

Hümayunlarının telgrafnamesine kalbi teşekkürlerimi takdim eder, Haşmetpenahilerinin şahsi saadetiyle dost İran'ın refah ve saadetini dilerim.

Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2; *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 3412, s.5. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.478.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN İSVEÇ KRALI V. GUSTAF'A TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 1.11.1933

İsveç Kralı Haşmetli Beşinci Gustaf Hazretleri'ne

Zatı Haşmetanelerinin dostane telgraflarından fevkalade mütehassis olduğum halde en samimi teşekkürlerimin ve Haşmetanelerinin saadetiyle İsveç'in refahı hakkındaki temennilerimin kabulünü rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.64; *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN İTALYA KRALI III. VICTOR EMANUEL'E TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 1.11.1933

İtalya Kralı Haşmetli III. Viktor Emanuel Hazretleri'ne
Roma

Haşmetpenahilerinin lütufkâr telgrafnamelerine bilhassa teşekkür eder, Hümayunlarının saadetiyle dost İtalya'nın refahını yürekten dilerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.165; *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 3411, s.7; *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN İTALYA BAŞBAKANI MUSSOLINI'YE TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 1.11.1933

İtalya Başbakanı Sinyor Mussolini Hazretleri
Roma

Devletlilerinin telgrafnamelerinden çok mütehassis oldum. Tebrik ve temennilerinize yürekten teşekkür eder, her türlü ilerleme yolunda azimkâr adımlarla yürüyen dost İtalyan milletinin refahını ve Zatı Devletlerinin şahsi saadetlerini dilerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.166; *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 3411, s.7; *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN JAPON İMPARATORU HİROHİTO'YA TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 1.11.1933

Japon İmparatoru Haşmetli Hirohito Hazretleri'ne
Tokyo

Zatı Haşmetanelerinden en hararetli teşekkürlerimi ve şahsi saadetleri ile Japonya'nın refahı için olan en samimi temennilerimi kabul buyurmalarını rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.211; *Milliyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 2780, s.9; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.1.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN LİTVANYA REİSİCUMHURU ANTANAS SMETONA'YA TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 1.11.1933

Litvanya Reisicumhuru Antanas Smetona Hazretleri'ne
Kaunas

Lütufkâr telgraflarından dolayı Zatı Devletlerine hararetle teşekkür eder ve şahsi saadetinizle Litvanya'nın refahı için olan en samimi temennilerimi arz ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.1; *Milliyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 2780, s.9. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.255.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN ARNAVUTLUK KRALI I. ZOGU'YA TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Kral Birinci Zogu Hazretleri'ne
Tiran

Lütufkâr telgrafından dolayı Zatı Haşmetanelerine hararetle teşekkür eder ve Zatı Haşmetanelerinin saadet ve sıhhati ve dost milletin Zatı Haşmetanelerinin aydın idaresinde daima artan ilerlemeleri için olan en samimi temennilerimi arz eylerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - T.1-A.1., E.3'ten Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.321-322; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2; *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 3412, s.5; *Milliyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 2780, s.9.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN MISIR KRALI I. FUAD'A TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 1.11.1933

Haşmetli Kral Fuad Hazretleri'ne
Kahire

Zatı Haşmetanelerinin dostane telgraflarından fevkalade mütehassis olduğum halde en samimi teşekkürlerimi ve şahsi saadetinizle Mısır'ın refahı hakkındaki temennilerimi kabul buyurmanızı rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.368; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2; *Milliyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 2780, s.9.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN NORVEÇ KRALI HAAKON'A TEŞEKKÜR*

(1 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 1.11.1933

Haşmetli Norveç Kralı Haakon Hazretleri'ne

Zatı Haşmetanelerinin dostane telgraflarından fevkalade mütehassis olduğum halde en samimi teşekkürlerimi ve şahsi saadetinizle Norveç'in refahı hakkındaki temennilerimi kabul buyurmanızı rica ederim.

Gazi M. Kemal

•

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.410; *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2.

İKTİSAT SERGİSİ DOLAYISIYLA ANKARA TİCARET LİSESİ HATIRA DEFTERİNE YAZI*

(2 KASIM 1933)

Gazi Hazretleri, dün akşam, büyük bayram günlerinde Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve iktisat hayatındaki büyük başarılarını gösteren sergilerle inkılap emrinde sanatın ilk habercisi olan resim sergisini gezmişlerdir.

Gazi Hazretleri, iktisat sergisini incelerken uzun müddet Ticaret Mektebi'nde kalmışlar, bilhassa talebenin şahsi etütleriyle meşgul olmuşlardır. Mektepten ayrılırlarken memnuniyet ve intibalarını mektebin defterine şu satırlarla kaydetmişlerdir:

2 İkinci Teşrin [Kasım] 1933

Gördüklerim yüreğimi sevinç ve büyük umutla doldurdu. Türk çocuklarının yüksek kabiliyetine inanım tamdır, bunun bin bir delili görülebilir. Fakat bugün burada gördüğüm eser her halde görülmeye ve takdir olunmaya değer en kıymetli bir müjdedir. Bu bilgi yapısında yetişmek fırsatına erişen çocuklarımızı tebrik eder ve memlekete faydalı olmalarını dilerim.

Kıymet ve kudretini canlı eseriyle göstermiş bulunan Müdür Şevket Süreyya Bey'i takdir eder ve kendisinin daha geniş çalışma eserlerini iftiharla göreceğime olan inanımı beyan eylerim.

Gazi M. Kemal

Mektep, Gazi Hazretleri'nin bu yüksek takdirlerinin, mektepte teşkil edilmiş bulunan Gazi köşesine bir tunç levha halinde yazdırılmasına karar vermiştir.

Reisicumhur Hazretleri, dün akşam, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'ndeki eğitim sergisini de baştan aşağı gezmişlerdir. Talim ve Terbiye Reisi İhsan Bey, her kısım hakkında izahat vermiştir. Talebenin eliyle yapılan pastalardan kendilerine ikram edilmiştir. Gazi, ayrılırken sergiden çok memnun olduklarını söylemişler ve hazırlayanlara teşekkür etmişlerdir. Her iki sergiden de ayrılırken talebe en büyüklerini coşkun ve samimi tezahüratlarla uğurlamışlardır.

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: *Yön*, 20 Haziran 1962, Sayı: 27, s.11; Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.780, 1042-1043. Ayrıca bkz. *Milliyet*, 3 Kasım 1933, Numara: 2778, s.6; *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kasım 1933, Numara: 4416. s.1; *Vakit*, 3 Kasım 1933, Numara: 5684, s.1.

Gazi Hazretleri dün akşam Halkevi'nde açılmış olan resim sergisini de incelemişlerdir. Her resmin önünde ayrı ayrı durmak suretiyle ressamlarımızın inkılap yolundaki eserlerine karşı alaka ve memnuniyetlerini göstermişlerdir.

CUMHURİYET BAYRAMI'NIN YILDÖNÜMÜNÜ KUTLAYAN YUGOSLAVYA KRALI ALEXANDRE'A TEŞEKKÜR*

(4 KASIM 1933)[1]

Kral Alexandre Hazretleri
Belgrad

Tebriklerinden dolayı Zatı Haşmetanelerine samimi surette teşekkür eder ve en iyi hissiyatımı teyit ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2; *Milliyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 2780, s.9. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.304.

1 4 Kasım 1933, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN AFGANİSTAN KRALI MEHMET NADİR ŞAH'A TEŞEKKÜR*

(4 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 4.11.1933

Afganistan Kralı Haşmetli Mehmet Nadir Şah Hazretleri'ne

Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü münasebetiyle çekmiş oldukları telgrafnameden dolayı Zatı Haşmetanelerine teşekkür eder ve Zatı Haşmetanelerinin saadeti ile dost milletin refahı hakkındaki temennilerimi arz ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.73; *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Kasım 1933, Numara: 4418, s.4; *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 3413, s.5.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN FRANSA'DA RADİKAL FIRKASI REİSİ HERRIOT'A TEŞEKKÜR*

(4 KASIM 1933)[1]

Radikal Fırkası Reisi M. Herriot Hazretleri'ne

Dostane tebriklerinizden ve temennilerinizden dolayı gerek Zatıâlinize ve gerek Fransız Radikal Fırkası'na samimi surette teşekkür ederim. Büyük ve cumhuriyetçi ve cumhuriyet fikirlerini o kadar asil bir kanaatle temsil etmekte olan bir fırka tarafından bana yöneltilen sözlerden pek mütehassis olduğum halde size ve fırkanıza gerek kendi namıma ve gerek Cumhuriyet Hükümeti namına çok dostane selamları arz ederim, Reis Hazretleri.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kasım 1933, Numara: 4417, s.2; *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 3412, s.5; *Milliyet*, 4 Kasım 1933, Numara: 2779, s.6. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.562.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 4 Kasım 1933, telgrafın gazetelerde yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN YAKIN VE ORTAŞARK CEMİYETİ REİSİ ALBERT ROAD'A TEŞEKKÜR*

(5 KASIM 1933)[1]

Yakın ve Ortaşark Cemiyeti Reisi Sir Albert Road Cenapları'na

Dostane telgrafınızdan mütehassis oldum. Samimiyetle teşekkür ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Kasım 1933, Numara: 4418, s.4; *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1933, Numara: 3413, s.5.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 5 Kasım 1933, telgrafın gazetelerde yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

SOVYET İHTİLALİ'NİN 16. YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA KALİNİN'E*

(7 KASIM 1933)

Sovyet İhtilali'nin 16. yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'nin Sovyet Şûralar İttihadı[1] İcra Meclisi Reisi M. Kalinin Hazretleri'ne gönderdiği tebrik telgrafı ile cevabı aşağıdadır:

Tel. Ankara, 7.11.1933

Sosyalist Sovyet Şûralar İttihadı[1] İcra Meclisi Reisi
M. Kalinin Hazretleri'ne

Türklerin dost büyük memleketin heyetini kendi aralarında görmekle bahtiyar oldukları bugünde Teşrinievvel [Ekim] İhtilali'nin 16. yıldönümü münasebetiyle en hararetli tebriklerimi ve sizin şahsi saadetinizle dost İttihat[1] milletlerinin refahı hakkındaki en samimi temennilerimi kabul buyurmanızı rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.163; *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Kasım 1933, Numara: 4426, s.1; *Cumhuriyet*, 13 Kasım 1933, Numara: 3421, s.1; *Milliyet*, 13 Kasım 1933, Numara: 2788, s.2; *Akşam*, 13 Kasım 1933, Numara: 5423, s.2; *Vakit*, 13 Kasım 1933, Numara: 5694, s.2.

1 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN ALMANYA BAŞVEKİL MUAVİNİ VON PAPEN'E TEŞEKKÜR*

(8 KASIM 1933)

Ankara, 8 - Cumhuriyet'imizin onuncu yıldönümü münasebetiyle birçok büyük devlet adamlarından Gazi Hazretleri'ne hararetli tebrik telgrafları gelmektedir. Bu cümleden olarak Alman Başvekil Muavini M. von Papen Gazi Hazretleri'ne gönderdiği tebrik telgrafında diyor ki: [...][1]

Gazi Hazretleri bu telgrafa şu cevabı göndermişlerdir:

Başvekil Muavini M. von Papen Hazretleri'ne

Beni fevkalade mütehassis eden tebrik telgrafnamelerinden dolayı samimi surette teşekkür ederim.

Gerek Zatıâliniz ve gerek benim kıymettar arkadaşlarım olmuş olan vatandaşlarınız hakkında pek dostane bir hatıra muhafaza etmekteyim ve bu hatırayı bu münasebetle tazelemek isterim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Milliyet*, 9 Kasım 1933, Numara: 2784, s.2; *Vakit*, 9 Kasım 1933, Numara: 5690, s.11; *Akşam*, 10 Kasım 1933, Numara: 5420, s.9. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.561.

1 Almanya Başvekil Muavini von Papen söz konusu telgrafında şunları kaydetmektedir:

"[...] Benim gibi Zatı Devletlerinin kumandası altında harp etmiş olan birçok Almanlar, bugün son derece iftihar etmektedirler. Ve bu unutulmaz silah arkadaşlığını anmaktadırlar. [...]"

Bkz. aynı yerde. (Y.N.)

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN FİNLANDİYA REİSİCUMHURU SVINHUFVUD'A TEŞEKKÜR*

(8 KASIM 1933)

Ankara, 8 (AA) - Cumhuriyet'imizin onuncu yıldönümü münasebetiyle Finlandiya Cumhurreisi Svinhufvud'dan Reisicumhur Hazretleri'ne gelen tebrik telgrafıyla Gazi Hazretleri'nin verdikleri cevap aşağıdadır: [...]

Finlandiya Reisicumhuru M. Svinhufvud Hazretleri'ne
Helsinki

Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yıldönümü münasebetiyle vaki tebriklerinizden dolayı Zatı Devletlerine teşekkür ve Finlandiya milletinin saadet ve refahı hakkındaki en samimi temennilerimi kabul etmenizi rica eylerim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Kasım 1933, Numara: 4422, s.1; *Milliyet*, 9 Kasım 1933, Numara: 2784, s.2.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN TÜRK DOSTLARI CEMİYETİ REİSİ AMİRAL BRISTOL'E TEŞEKKÜR*

(8 KASIM 1933)

Ankara, 8 (AA) - Cumhuriyet'imizin onuncu yıldönümü münasebetiyle Amerika'nın eski Ankara Büyükelçisi Amiral Bristol'den Reisicumhur Hazretleri'ne gelen tebrik telgrafıyla Gazi Hazretleri'nin verdikleri cevap aşağıdadır: [...]

Türk Dostları Cemiyeti Reisi Amiral Bristol Hazretleri'ne

Dostane tebrik telgrafınızdan dolayı Zatı Devletlerine hararetle teşekkür ederim. Türk dostları ile onların namdar reisi bize hissiyatlarının yeni bir delilini daha gösterdiler. Kendilerine minnettarlığımı ve samimi dostluğumu arz etmek isterim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Kasım 1933, Numara: 4422, s.3; *Milliyet*, 9 Kasım 1933, Numara: 2784, s.2.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN BALKAN KONFERANSI ELEN GRUBU'NA*

(8 KASIM 1933)

Ankara, 8 (AA) - Cumhuriyet'imizin onuncu yıldönümü münasebetiyle Balkan Konferansı Yunan Milli Grubu Reisi Papanastasyu ve Papadopulos'tan Reisicumhur Hazretleri'ne gelen tebrik telgrafıyla Gazi Hazretleri'nin verdikleri cevap aşağıdadır: [...]

M. Papaıastasyu ve M. Papadopulos
Balkan Konferansı Elen Grubu

Bana göndermek lütfunda bulunmuş olduğunuz dostane telgrafnameden pek ziyade mütehassis olduğum halde şahsen sizlere ve bu nazikâne[1] dikkatten ve bana haber vermek lütfunda bulunmuş olduğunuz ve sağlam ve güzel Türk-Yunan dostluğunun yeni bir delilini teşkil eden[2] asilane hareketten dolayı Elen heyetine teşekkür ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Kasım 1933, Numara: 4422, s.1; *Milliyet*, 9 Kasım 1933, Numara: 2784, s.2. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.410.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de "azimkârane". (Y.N.)

2 "Türk-Yunan dostluğunun yeni bir delilini teşkil eden" sözcükleri *Hâkimiyeti Milliye*'de yoktur. (Y.N.)

AVUSTURYA CUMHURİYETİ'NİN YILDÖNÜMÜNÜ TEBRİK DOLAYISIYLA REİSİCUMHUR WILHELM MIKLAS'A*

(11 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 11.11.1933

Avusturya Reisicumhuru Wilhelm Miklas Hazretleri'ne

Avusturya Cumhuriyeti'nin yıldönümü münasebetiyle Zatı Devletlerine en hararetli tebriklerimi ve şahsi saadetinizle dost Avusturya milletinin refahı hakkındaki temennilerimi arz etmek isterim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.381-382; *Cumhuriyet*, 17 Kasım 1933, Numara: 3427, s.3; *Milliyet*, 17 Kasım 1933, Numara: 2792, s.2.

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜNÜ TEBRİK DOLAYISIYLA İTALYA KRALI VICTOR EMANUEL'E*

(14 KASIM 1933)

Ankara, 14 (AA) - İtalya Kralı Haşmetli Victor Emanuel Hazretleri'nin doğumunun yıldönümü münasebetiyle Kral Hazretleri'yle Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri arasında aşağıdaki tebrik ve teşekkür tel yazıları teati olunmuştur:

Haşmetli Victor Emanuel Hazretleri'ne - İtalya Kralı

Zatı Haşmetanelerinin doğum gününün yıldönümü münasebetiyle hararetli tebriklerimi takdim eder ve Zatı Haşmetanelerinin şahsi saadetleriyle dost İtalyan milletinin refahı hakkında samimi temenniler beslediğimi beyan ederim.

Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 15 Kasım 1933, Numara: 2790, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Kasım 1933, Numara: 4428, s.1.

TAHTA ÇIKIŞINI TEBRİK DOLAYISIYLA AFGAN KRALI MEHMET ZAHİR HAN'A*

(15 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 15.11.1933

Afganistan Kralı Haşmetli Mehmet Zahir Han Hazretleri'ne

Zatı Haşmetanelerinin tahta çıkışları münasebetiyle en samimi tebriklerimle Zatı Haşmetanelerinin şahsi saadet ve kardeş Afgan milletinin saadet ve refahı için olan temennilerimi arz eylerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60-0'dan Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.75; *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Kasım 1933, Numara: 4439, s.1; *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1933, Numara: 3434, s.3; *Milliyet*, 26 Kasım 1933, Numara: 2801, s.2.

SOVYET RUSYA MERKEZİ İCRA KOMİTESİ REİSİ KALİNİN'E*

(16 KASIM 1933)

Ankara, 16 (AA) - Cumhuriyetimizin onuncu yıldönümü bayramında bulunmak üzere Sovyet Rusya Merkezi İcra Komitesi ile Halk Komiserleri Meclisi tarafından gönderilen General Voroşilof riyasetindeki heyetin Moskova'ya dönmesi dolayısıyla Merkezi İcra Komitesi Reisi M. Kalinin ile Reisicumhur Hazretleri ve yine M. Kalinin Cenapları ile Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri ve Sovyet Halk Komiserleri Meclisi Reisi M. Molotof ile Başvekil İsmet Paşa Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur:

[...]

Ankara, 16 Kasım 1933[1]

Sovyet Rusya Merkezi İcra Komitesi Reisi M. Kalinin Hazretleri'ne

Çok dostane telgrafınızı büyük bir memnuniyetle aldım.

Büyük komşu memleketin Türkiye'ye göndermiş lütfunda bulunmuş olduğu mümtaz zevat, burada Sovyet Rusya ve Türkiye milletlerinin on iki seneden fazla bir zamandan beri aralarında tesis etmiş oldukları ve bugüne kadar kesintisiz kuvvet bulmuş samimi dostluğa en iyi bir surette uyan bir kabul görmüşlerdir.

Dostlarımızın kendilerinin huzurunun Türkiye'nin bütün mıntıkalarında sebep olmuş olduğu dostluk tezahürlerinin ifade ettiği manayı tamamıyla hissetmiş olmalarından dolayı son derece bahtiyarım.

Mümtaz Sovyet ricalinin ziyaretleri ve kendilerine karşı gönülden yapılan kabul, iki memleket tarafından Türkiye ile Sosyalist Sovyet Şûraları İttihadı'nı birbirine bağlayan bozulmaz dostluğun yeni iki[2] teminatını teşkil etmektedir.

Bu münasebetle Zatı Devletlerine şahsi saadetinizin ve büyük dost memleket milletlerinin saadet ve refahı hakkındaki en samimi temennilerimi tekrar ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - SSCB (1932-47) K 27/4 - B. 1 a. 1'den fotokopisiyle aktaran: *Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Kücadele Dönemine Ait 100 Belge) 1919-1923*, c.2, 2. Basım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s.231-232; D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Türk. 1-13/4: A.1 E.3'ten Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s.166-167; *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Kasım 1933, Numara: 4430, s.1; *Milliyet*, 17 Kasım 1933, Numara: 2792, s.6; *Cumhuriyet*, 17 Kasım 1933, Numara: 3427, s.5; *Vakit*, 17 Kasım 1933, Numara: 5698, s.11.

1 *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*'nda telgraf 17 Kasım 1933 tarihlidir. (Y.N.)

2 *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*'nda "bir". (Y.N.)

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN AÇILIŞI DOLAYISIYLA MAARİF VEKİLİ HİKMET BEY'E*

(19 KASIM 1933)

Türkiye
Riyaseticumhur
Kalemi Mahsus Müdürlüğü
4/1069
Tel 19.11.1933

Hikmet Beyefendi
Maarif Vekili - İstanbul

İstanbul Üniversitesi'nin açıldığını bildiren telgrafınızı derin memnuniyetle aldım.

Hakkımdaki duygularınızdan dolayı Zatıâlilerine ve bütün profesörlere ve talebeye teşekkür ve muhabbetlerimi sunar, muvaffakiyetler dilerim, efendim.

Gazi

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-11, D: 59, F: 10'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. fotokopisiyle birlikte aktaran: Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.783, 1045; *Milliyet*, 21 Kasım 1933, Numara: 2796, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Kasım 1933, Numara: 4434, s.1.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN AÇILIŞI DOLAYISIYLA MİLLİ TÜRK TALEBE BİRLİĞİ REİSİ ZEKİ BEY'E*

(19 KASIM 1933)

4143/19 Ankara, 19.11.1933

Zeki Bey, Milli Türk Talebe Birliği Reisi - İstanbul

C. İstanbul Üniversitesi'nin açılması münasebetiyle talebenin bildirilen güzel duygularından çok mütehassis oldum. Çalışma ve bilgi sahasında en yüksek mertebelere erişmenizi diler ve beklerim.

Gazi M. Kemal

* Aslı, Mahmure (Talay) Butur Özel Arşivi'nde bulunan telgrafın fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *Cumhuriyet*, 22 Kasım 1933, Numara: 3430, s.3; *Milliyet*, 22 Kasım 1933, Numara: 2797, s.3; *Vakit*, 22 Kasım 1933, Numara: 5703, s.3; Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.784.

CUMHURİYET BAYRAMI'NI KUTLAYAN ALMANYA REİSİCUMHURU HINDENBURG'A TEŞEKKÜR*

(19 KASIM 1933)

Gazi Mustafa Kemal
Türkiye Reisicumhuru

Alman Reich Cumhuriyeti Reisi
Feldmareşal Paul von Beneckendorf und von Hindenburg Hazretleri'ne

Reisicumhur Hazretleri,

Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yıldönümü vesilesiyle Zatı Devletlerinin ve Alman milletinin samimi tebriklerine tercüman olan Riyasetpenahilerinin mektubunu büyük bir memnuniyetle aldım.

Yüksek riyasetiniz altında layık olduğu refah ve saadete kavuşacağına emin ve kani olduğumuz Alman milletinin yeni Türkiye'nin elde ettiği ilerlemeleri derin bir alaka ile takip etmekte olduğu hakkındaki beyanatınız gerek benim ve gerek Türk milleti için çok kıymetli bir dostluk eseridir.

Memleketimin son on sene zarfındaki gelişmeleri ve ilerlemeleri benim rehberliğimden ziyade Türk milletinin kendi meziyetleri ve faziletleri sayesinde elde edilmiştir.

Büyük Alman milletinin nefsinde mevcut faziletleri ve meziyetleriyle Zatı Devletleri gibi dünya çapında bir şöhret sahibi olan faal, tedbirli ve fedakâr bir reisin devamlı uyarılarıyla tam bir refah ve saadet içinde yaşaması en kalbi dileklerimizdendir.

Bu vesileden istifade ederek şahsi saadetinizi yürekten diler ve hakkımda ifade buyurduğunuz asilane ve muhabbetkârane hissiyattan dolayı derin teşekkürlerimi kabul buyurmanızı rica ederim, Reisicumhur Hazretleri.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz üç senesi İkinciteşrin [Kasım] ayının on dokuzuncu günü yazılmıştır.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdarî. K. 60-0'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.136.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN AÇILIŞI DOLAYISIYLA İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ DOKTOR NEŞET ÖMER BEY'E*

(20 KASIM 1933)

Üniversitenin açılışı münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'ne bir tazim telgrafı çekilmişti. Reisicumhur Hazretleri bu telgrafa dün cevap vermişlerdir. Gazi Hazretleri'nin verdikleri cevabın sureti şudur:

Doktor Neşet Ömer Beyefendi'ye
İstanbul Üniversitesi Rektörü

İstanbul Üniversitesi'nin açılmasından çok sevinç duydum. Bu yüksek ilim ocağında kıymetli profesörlerin elinde Türk çocuğunun müstesna zekâ ve eşsiz kabiliyetinin çok büyük gelişmelere mazhar olacağından eminim.

Cümlenize muvaffakiyetler dilerim, efendim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 21 Kasım 1933, Numara: 3429, s.2; *Vakit*, 21 Kasım 1933, Numara: 5702, s.1; *Milliyet*, 21 Kasım 1933, Numara: 2796, s.1-2. Ayrıca bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.783.

ARNAVUTLUK MİLLİ BAYRAMINI TEBRİK DOLAYISIYLA ARNAVUTLUK KRALI I. ZOGU'YA*

(28 KASIM 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 28.11.1933

Arnavutlar Kralı Haşmetli Birinci Zogu Hazretleri'ne

Milli Arnavut bayramı münasebetiyle Zatı Haşmetanelerini yürekten tebrik eder ve şahsi saadetleriyle dost Arnavutluk'un refah ve ikbali temennilerimi arz ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Arnavutluk. Tebrik ve teşekkürler'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.322; *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Aralık 1933, Numara: 4446, s.1; *Cumhuriyet*, 4 Aralık 1933, Numara: 3442, s.3; *Milliyet*, 4 Aralık 1933, Numara: 2809, s.2; *Vakit*, 4 Aralık 1933, Numara: 5715, s.2.

YUGOSLAVYA KRALI ALEXANDRE'A*
(2 ARALIK 1933)[1]

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Yugoslavya Kralı I. Alexandre Hazretleri'ne

Aziz ve büyük dost,

Zatı Haşmetanelerinin Tevfik Rüştü Bey eliyle gönderdikleri 27 Kasım 1933 tarihli mektuplarını almaktan onur duydum.

Hariciye Vekili'mizin ziyaretinden duyduğunuz memnuniyeti bildiren muhabbetkâr ve dostane sözleriniz için Zatı Haşmetanelerine teşekkür ederim.

Zatı Haşmetaneleri ve kabine üyeleriyle yaptığı görüşmeleri bana aktaran Tevfik Rüştü Bey'e göstermiş olduğunuz iyi kabulden dolayı ayrıca teşekkür ederim.

Bizim için çok kıymetli olan barış davası ve Türk-Yugoslav dostluğunun temini bakımından bu ziyaretin çok iyi neticeler doğuracağına kaniim. Zatı Haşmetanelerinin ve Kraliçe Hazretleri'nin kısa ziyaretleri bende silinmez izler bıraktı. Zatı Haşmetaneleriyle aramızda kurulan şahsi bağlar, eminim ki, iki ülke arasında derin bağlar kurulması yolundaki çabalara hız verecektir.

Zatı Haşmetaneleri aracılığıyla Kraliçe Hazretleri'ne derin hürmetlerimi sunar, en samimi dostluk hislerimden emin olmanızı dilerim, aziz ve büyük dost.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Özel Kalem, 1933'ten Fransızcasını aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.305. Fransızca metin Martı Şahin tarafından Türkçeye çevrilmiştir.
22 Nisan 1934 tarihli *Milliyet*'te Yugoslavya Hariciye Nazırı Yevtich'in Türkiye'yi ziyareti hakkında şu haber yer almaktadır:

> "Yugoslavya Hariciye Nazırı M. Yevtich ve eşi hanımefendi dün sabah Ankara'dan şehrimize gelmişlerdir. [...]
> Misafirler bu akşam ekspres trenine ilave edilen hususi bir vagonla Belgrad'a hareket edeceklerdir.
> Aldığımız habere göre Reisicumhur Hazretleri Mösyö Yevtich'e Yugoslav Kralı Alexandre Hazretleri'ne verilmek üzere bir mektup vermişlerdir. Bu mektubun bulunduğu zarfın üzerinde 'Haşmetli Yugoslavya Kralı Alexandre Hazretleri'ne' ibaresi ve altında 'Gazi Mustafa Kemal' kelimelerinin ilk harfi olan G.M.K. harfleri vardır."

Bkz. *Milliyet*, 22 Haziran 1934, Numara: 2943, s.1-2. Haberde sözü edilen mektup bulunamamıştır. (Y.N.)

1 Bu mektubun müsveddesi Dışişleri Hususi Kalemi'nde 2.12.1933 tarih ve 502 sayıyla kaydedilmiş. Ama mektubun aslı üzerindeki tarih biraz değişik olabilir. (Bilâl N. Şimşir'in notu.)

ZİRAAT FAKÜLTESİ TALEBE CEMİYETİ'NE TEŞEKKÜR*

(4 ARALIK 1933)[1]

Yüksek Ziraat Enstitüleri Ziraat Fakültesi talebeleri geçen hafta toplanarak bir talebe cemiyeti kurmuşlardı. Cemiyet, kuruluşunu ve yüksek tazimlerini Reisicumhur Hazretleri'ne şu telgrafla bildirmiştir: [...]

Reisicumhur Hazretleri Cemiyet'in bu telgrafına aşağıdaki cevabı vermişlerdir:

Hakkımda gösterilen duygulara teşekkür eder, muvaffakiyetler dilerim.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Aralık 1933, Numara: 4446, s.3.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. 4 Aralık 1933, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

ESKİŞEHİR ŞEKER FABRİKASI ÖZEL DEFTERİNE YAZI*

(4 ARALIK 1933)

Eskişehir Şeker Fabrikası bugün merasimle açılacaktır. Merasimde bulunacak zevat dün akşam Ankara ve İstanbul'dan özel bir trenle hareket etmişlerdir.

Reisicumhur Hazretleri dün kendilerine arz edilen fabrikanın özel defterine şu kıymetli satırları yazmışlardır:

4.12.1933

Eskişehir Şeker Fabrikası, milli ülküye derin alakanın yükselmiş, değerli vesikasıdır; memleketin şeker ihtiyacını tatmin yolunda muvaffakiyetli son adımlardan biridir. Ve şeker ihtiyacının temini hedefine varılmak üzere olduğunun umut dolu müjdecisidir.

Bu yüksek milli eseri, yarım yıl gibi pek az bir zamanda başarmak teşebbüs ve gayretinde bulunan milli müesseselerimizi takdir ve tebrik eylerim. Eserin fiilen vücut bulmasında bizzat çalışmış olan kıymetli arkadaşların ciddiyet ve yorulmaz faaliyetlerine hassaten teşekkür ederim.

Eskişehir Şeker Fabrikası gibi modern bir sanayi ocağı vücuda getirmiş olmakla, teşebbüs ve gayret sahipleri, memleketimizin bütün ihtiyaçlarını karşılayacak sanayi müesseselerini kolaylıkla ve az zamanda yaratmak mümkün olabileceğini de gözlerimiz önünde fiilen ve maddeten ispat etmiş bulunuyorlar.

Türkiye Cumhuriyeti'ni, böyle sanayi müesseseleriyle zenginleştirenlere, güzelleştirenlere minnet!

Gazi M. Kemal

* Eskişehir Şeker Fabrikası özel defterindeki yazının fotokopisi Ahmet Bekir Palazoğlu tarafından Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ne verilmiştir. Ayrıca bkz. fotokopisiyle birlikte aktaran: Cemal Kutay, *Celâl Bayar*, c.1, Kenan Basımevi, İstanbul, 1939, s.205; *Tarih Dünyası*, 1 Aralık 1964, Sayı: 1, s.60; *Milliyet*, 5 Aralık 1933, Numara: 2810, s.1; *Akşam*, 5 Aralık 1933, Numara: 5445, s.2; *Cumhuriyet*, 6 Aralık 1933, Numara: 3444, s.5.

MÜLKİYE MEKTEBİ'NİN 57. YILDÖNÜMÜNÜ KUTLAMA DOLAYISIYLA BMM REİSİ KÂZIM PAŞA'YA*

(5 ARALIK 1933)[1]

Ankara, 5 (AA) - Mülkiye Mektebi'nin 57. yıldönümü münasebetiyle bu mektep mezunları tarafından dün Ankara Palas'ta verilen ziyafeti müteakip Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri tarafından Reisicumhur Hazretleri'ne aşağıdaki telgraf çekilmiştir:

[...]

Reisicumhur Hazretleri Mülkiyelilere karşı iltifatlarını Kâzım Paşa Hazretleri'ne cevaben gönderdikleri aşağıdaki telgrafla göstermek lütfunda bulunmuşlardır:

Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri'ne

Mülkiye Mektebi'nin kuruluşunun 57. yıldönümünü kutlulamak için toplanmış olan Mülkiyelilerin Zatıâliniz aracılığıyla bana bildirdikleri duygular değerli bir heyetin yüksek yurt, vazife, inkılap ve ülkü kavramlarına beslediği şuurlu ve aydınlık sevgiyi ve saygıyı gösterdiğinden beni çok sevindirdi. Millet ve memlekete hizmetlerinde sürekli muvaffakiyetlerini dilediğimi selamım ve teşekkürlerimle birlikte kendilerine söylemenizi rica ederim, efendim.

Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 6 Aralık 1933, Numara: 2811, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Aralık 1933, Numara: 4449, s.1. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.174-175; Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.785.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 5 Aralık 1933, Anadolu Ajansı'nın haberi bildirdiği tarihtir. (Y.N.)

MÜLKİYELİLERİN BAYRAMI DOLAYISIYLA AHMET İHSAN BEY'E*

(6 ARALIK 1933)[1]

Ahmet İhsan Beyefendi'ye

Yurda hizmet, inkılap ve ideale sadakat yolunun işaret ve manası olarak toplanan Mülkiyelilerin bayramına zevkle iştirak ederim. Derin sevgi.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Aralık 1933, Numara: 4093, s.5.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. 6 Aralık 1933, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

TÜRK MÜHENDİSLER BİRLİĞİ KONGRESİ'NE TEŞEKKÜR*

(7 ARALIK 1933)[1]

Türk Mühendisler Birliği, bu ayın birinci Cuma günü, yüz kadar üyenin iştirakiyle Belediye Meclisi Salonu'nda senelik kongresini yapmıştır. Kongre üyelerinin dileği üzerine Gazi Hazretleri'ne, Meclis Reisi ve Başvekil Paşa Hazretlerine ve Nafıa Vekili Fuat Bey'e tazim telgrafları çekildikten sonra idare heyeti ile hesap müfettişlerinin raporları okunmuş ve genel kurulca kabul olunmuştur. [...]

Kongre, Gazi Hazretleri'ne şu telgrafı çekmiştir: [...]

Gazi Hazretleri şu cevabı vermişlerdir:

Hakkımda gösterilen temiz duygulara teşekkür ederim.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Aralık 1933, Numara: 4449, s.1.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. 7 Aralık 1933, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

MÜLKİYE MEKTEBİ'NİN 57. YILDÖNÜMÜNÜ KUTLAMA DOLAYISIYLA MÜLKİYE MEKTEBİ MÜDÜRÜ ŞÜKRÜ BEY'E*

(8 ARALIK 1933)[1]

Mülkiye Mektebi'nin 57. yıldönümü münasebetiyle Gazi Hazretleri'ne çekilen tazimat telgrafına Reisicumhur Hazretleri aşağıdaki cevabı göndermek suretiyle Mülkiyelilere karşı teveccüh ve iltifatlarını ifade buyurmuşlardır:

Şükrü Beyefendi
Mülkiye Mektebi Müdürü - İstanbul

Mülkiye Mektebi'nin kuruluşunun 57. yıldönümünü kutlulamak için toplanan Mülkiye ailesinin Zatıâliniz vasıtasıyla bana bildirdiği samimi duygulara teşekkür ederim. Yurda hizmet, inkılaba inan ve cumhuriyet ülküsüne bağlılık gibi yüksek ve yaratıcı kavramlarla beslenen şuurlu sevgi, bugünün ve yarının en muvaffakiyetli vazife erlerini yetiştirecek bir öz kaynaktır. Bunun Mülkiye Mektebi ve Mülkiyeliler arasında tecellisini görmek beni pek sevindirdi. Hepinize selam.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 8 Aralık 1933, Numara: 2813, s.1; *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1933, Numara: 3446, s.2; *Akşam*, 9 Aralık 1933, Numara: 5449, s.5; *Vakit*, 9 Aralık 1933, Numara: 5720, s.3. Ayrıca bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.785.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 8 Aralık 1933, telgrafın *Milliyet* ve *Cumhuriyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

TASARRUF HAFTASI DOLAYISIYLA GELEN TEBRİKLERE TEŞEKKÜR*

(14 ARALIK 1933)

Ankara, 14 (AA) - Riyaseticumhur Umumi Kâtipliği'nden:

Reisicumhur Hazretleri Tasarruf Haftası'nın girmesinden ötürü yüksek ve uyanık duygulu halkımızın milli üretimi koruma ve tasarruf yolundaki verimli çalışmasından çok sevinç duymaktadırlar.

Bu vesile ile haklarında gösterilen güzel duygulara teşekkürlerinin ve muvaffakiyet dileklerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Aralık 1933, Numara: 4457, s.1; *Milliyet*, 15 Aralık 1933, Numara: 2820, s.1; *Cumhuriyet*, 15 Aralık 1933, Numara: 3453, s.1; *Akşam*, 15 Aralık 1933, Numara: 5455, s.2; *Vakit*, 15 Aralık 1933, Numara: 5726, s.10.

İSTANBUL MUALLİMLER BİRLİĞİ KONGRESİ REİSİ MAHİR BEY'E*

(15 ARALIK 1933)[1]

Geçen hafta toplanan İstanbul Muallimler Birliği Kongresi'nde Reisicumhur Hazretleri'ne, Büyük Millet Meclisi Reisi'ne, Başvekil Paşa Hazretleri'ne ve Maarif Vekili Hikmet Bey'e teşekkür ve tazim telgrafları çekilmişti. Kongre Reisi Mahir Bey'e gelen cevabi telgrafları aşağıya koyuyoruz:

Mahir Bey
Muallimler Birliği Kongresi Reisi

C. Kongre münasebetiyle muallimlerin hakkımdaki duygularına teşekkür eder, muvaffakiyetler dilerim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Milliyet*, 15 Aralık 1933, Numara: 2820, s.2; *Vakit*, 15 Aralık 1933, Numara: 5726, s.4.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 15 Aralık 1933, telgrafın gazetelerde yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜ DOLASIYLA YUGOSLAVYA KRALI I. ALEXANDRE'A*

(16 ARALIK 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 16.12.1933

Yugoslavya Kralı Birinci Alexandre Hazretleri'ne

Zatı Haşmetanelerinin doğumlarının yıldönümü mesut münasebetiyle en sıcak tebriklerimle birlikte şahsi saadetleri ve dost Yugoslavya'nın refahı hakkındaki samimi temennilerimi Zatı Haşmetanelerine karşı beslediğim şahsi dostlukla birlikte sunarım, efendim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Yugoslavya. Tebrik ve Teşekkürler'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.310-311; *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Aralık 1933, Numara: 4465, s.1; *Cumhuriyet*, 21 Aralık 1933, Numara: 5459, s.3; *Milliyet*, 21 Aralık 1933, Numara: 2826, s.2; *Vakit*, 21 Aralık 1933, Numara: 5732, s.2; *Akşam*, 21 Aralık 1933, Numara: 5461, s.2.

MEMDUH ŞEVKET BEY'İN BÜYÜKELÇİ ATANMASI ÜZERİNE AFGANİSTAN KRALI MUHAMMED ZAHİR HAN'A*

(18 ARALIK 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Afganistan Kralı Alâhazreti Hümayun Muhammed Zahir Han Hazretleri'ne

Aziz ve büyük dost,

Türkiye Cumuhuriyeti ile Afganistan Krallığı arasında hayırlı olarak mevcut olan dostluğun muhafaza ve takviyesini talep ettiğimden ve lüzumlu gördüğümden, ölümünden üzüntü duyduğum pederiniz Alâhazreti Hümayun Muhammed Nadir Şah Gazi nezdinde fevkalade delege ve büyükelçi bulunan Memduh Şevket Bey'i aynı sıfatla Şahaneleri nezdine memur ettim.[1]

Adı geçenin vasıf ve hasletleri ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve kavrayış kendisine verilen yüksek vazifeyi Şahanelerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapacağının teminatıdır.

Bu kanaatledir ki, Zatı Şahanelerinden kendisini iyi kabul buyurmalarını, gerek kendi namıma gerekse Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti namına tarafından yapılacak bütün tebligata ve bilhassa Zatı Şahaneleri ile memleketiniz için beslediğim dostça duygulara dair vereceği teminata tamamen inanılarak yüksek memuriyetinin iyi yapılması hususunda yüksek desteğinize nail olmasını rica ederim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz üç senesi Birincikânun'un on sekizinci günü verilmiştir.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.77-78.

1 Memduh Şevket (Esendal), 21.1.1933 günlü 13785 sayılı kararnameyle boş bulunan Kâbil Büyükelçiliğine atanmış ise de, ancak 19.11.1933 günü Kâbil'de göreve başlamıştır. Mehmet Nadir Şah 8.11.1933 günü öldürüldüğüne göre güven mektubunu ona sunamamıştı. Onun üzerine bu yeni güven mektubu hazırlanmıştır. (Bilâl N. Şimşir'in notu.)

VELİAHT PRENSİN DOĞUMU ÜZERİNE JAPONYA İMPARATORU HİROHİTO'YA*

(27 ARALIK 1933)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 27.12.1933

Japon İmparatoru Haşmetli Hirohito Hazretleri'ne

Japon tahtına veliaht bir prensin doğmuş olduğunu büyük bir sevinçle haber aldım. Zatı Haşmetanelerine en hararetli tebriklerimi ve bu mesut vesile dolayısıyla asil Japon milletinin refahı hususundaki temennilerimi arz eylerim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Japonya. 1/1. - A.1. a.1'den Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.213; *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Ocak 1934, Numara: 4481, s.1; *Cumhuriyet*, 9 Ocak 1934, Numara:3487, s.3.

YENİ YIL DOLAYISIYLA GELEN KUTLAMALARA TEŞEKKÜR*

(2 OCAK 1934)

Ankara, 2 (AA) - Riyaseticumhur Umumi Kâtipliği'nden:

Reisicumhur Hazretleri yeni yılı kutlulamak vesilesiyle mebus ve vali beyefendiler, belediye ve Cumhuriyet Halk Fırkası reisleri, profesörler ve halk tarafından gönderilmiş olup, haklarındaki derin sevgi ve saygıyı gösteren tel yazılarından çok mütehassis olduklarının, yeni yılın da büyük milletimizin yükseliş ve ilerleyiş yolundaki savaşlarında muvaffakiyetlerle dolu geçmesini dilediklerinin bildirilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Ocak 1934, Numara: 4475, s.1; *Cumhuriyet*, 3 Ocak 1934, Numara: 3472, s.1; *Milliyet*, 3 Ocak 1934, Numara: 2868, s.1; *Vakit*, 3 Ocak 1934, Numara: 5754, s.2; *Akşam*, 3 Ocak 1934, Numara: 5474, s.2.

TAHTA ÇIKIŞININ YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA SUUDİ ARABİSTAN KRALI ABDÜLAZİZ ALİ SUUT'U TEBRİK*

(11 OCAK 1934)

Ankara, 11 (AA) - Reisicumhur Hazretleri tahta çıkışının yıldönümü münasebetiyle Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz Ali Suut Hazretleri'ne aşağıdaki tebrik telgrafını göndermişlerdir:

Zatı Haşmetanelerinin tahta çıkışının yıldönümü münasebetiyle en samimi tebriklerimi beyan eder ve şahsi saadetleriyle dost milletin refah ve saadeti hakkında beslediğim temennileri tekrar eylerim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Ocak 1934, Numara: 4484, s. 1; *Cumhuriyet*, 12 Ocak 1934, Numara: 3481, s.3; *Milliyet*, 12 Ocak 1934, Numara: 2848, s.2; *Vakit*, 12 Ocak 1934, Numara: 5754, s.2.

EVLENMESİ DOLAYISIYLA IRAK KRALI GAZİYÜLEVVEL'İ TEBRİK*

(29 OCAK 1934)

Ankara, 29 (AA) - Irak Kralı Gaziyülevvel Hazretleri'nin izdivaçları münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri ile Kral Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur:

Zatı Haşmetanelerinin izdivaçlarını büyük memnuniyetle haber aldım. Hararetli tebriklerimle saadet temennilerimin kabulünü rica ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Ocak 1934, Numara: 4499, s.1; *Cumhuriyet*, 30 Ocak 1934, Numara: 3497, s.3; *Vakit*, 30 Ocak 1934, Numara: 5770, s.2; *Akşam*, 30 Ocak 1934, Numara: 5499, s.2.

MUCUR BELEDİYE REİSİ MEHMET KÂMİL VE CHF REİSİ TEVFİK BEYLERE*

(2 ŞUBAT 1934)

Mucur Belediye Reisi Mehmet Kâmil ve CHF Reisi Tevfik Beyefendilere

Davetinize teşekkür ederim. Fakat yolun müsait olmamasından dolayı Yerköyü istikametinden hareket zaruri oldu. Selam.

Gazi Mustafa Kemal
2.2.934

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: V-4, D: 81, F: 2-208'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

YOZGAT HALKINA*

(3 ŞUBAT 1934)

Reisicumhur Gazi Hazretleri geçtiğimiz Cumartesi günü şehrimizi teşrif buyurdular. Hiç ummadığımız bir anda bize erişilmez şeref veren Ulu Reis'imizi halkımız derin bir sevinç heyecanı içinde bağrına sarmış, kalbinde misafir etmiş ve ağırlamıştır.

Geçtiğimiz Cuma günü öğleden sonra Kırşehir'den hareket buyuran Büyük Öncü, gece saat 21 buçukta vilayetimizin Yerköy istasyonuna teşrif buyurmuşlar ve geceyi Yerköy istasyonunda geçirmişlerdir. [...] Valimiz Baran Beyefendi, karın kapattığı arızalı yolu derhal açtırmışlar ve makinelerin emniyetle geçmesine müsait bir hale koydurmuşlardır.

Geceyi Yerköy'de vagonlarda geçirmiş olan Reisicumhur Hazretleri'nin ertesi gün şehrimizi şereflendireceklerini kıymetli Vali'miz müjdeleyince, şehir halkı derin bir sevinç heyecanıyla hazırlanmaya başlamıştır. [...]

Aziz misafirini bağrına sardığı andan beri sevincine nihayet gelmeyen halk, Büyük Kurtarıcı'ya en asil sevgilerini göstermek, bir daha selamlamak için muazzam bir fe-

* *Yozgat*, 7 Şubat 1934, Numara: 628, s.1-2.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in bu seyahati hakkında Kılıç Ali'nin hatırası şudur:

"Bir gece Ankara'da uykumun arasında telefon çaldı. Başyaver 'Derhal seyahate çıkılıyor. Hemen Köşk'e gelmenizi emir buyurdular' dedi. Saate baktım; vakit gece yarısını hayli geçmişti. Hazırlandım, Köşk'e gittim.

Meğer o gün Atatürk, Kırşehir Özel İdaresi muallimlerinden, birkaç aydan beri maaş alamadıklarından dolayı bir şikâyet mektubu almış. Sofrada bulunan alakalı vekilden muallimlerin niçin birkaç aydır maaş alamadıklarını sormuş. Vekil Bey de 'Havalar kış, belki de onun için postalar işleyememiştir' türünden bir şeyler söylemiş, bir mazeret ileri sürmek istemiş.

Atatürk bu cevap üzerine: 'Ya.. Demek şimdi kuşatmadayız, öyle mi? O halde şimdi kalkar, gider, hem yolu açarız, hem de Kırşehir'de muallimlerin dertlerini yakından dinleriz' demiş ve derhal hareket emrini vermiş...

Mevsim kış, hava fena halde yağışlı ve soğuktu. Atatürk, sofrada davetli bulunanlardan da bazılarını beraberlerine alarak gece yarısından sonra yola çıkıldı. Hava o kadar puslu idi ki, bir ara yolu kaybettik. Bir köyün kahvesine sığındık. Kahvenin sac sobasını yaktırdık. Isındıktan sonra tekrar yola devam ettik.

Ertesi günü Kırşehir sınırına girmiştik. Protokol talimatnamesi icabınca Vali, başında silindir, arkasında frak olduğu halde sınıra gelmiş, Atatürk'ü karşılıyordu. Bu esnada da Atatürk'ün otomobili bir tarlaya saplanmış, etraftan yetişen köylüler otomobili kurtarmaya çalışıyorlardı. Vali de o resmi kılık kıyafetiyle, çamurlar içinde, köylülere, jandarmalara emirler vererek onları cesaretlendirmeye çalışıyordu. Atatürk Vali'ye, Vali'nin haline baktı, gülerek 'İşte teorik yapılan talimatnameler, hatta kanunlar günün birinde böyle gülünç olurlar!' diyerek Vali'nin haline acıdı ve derhal arkasına kalın bir palto giymesini tavsiye ederek zahmetlerinden dolayı kendisine teşekkür etti.

Birçok zorluklardan, zahmetlerden sonra nihayet Kırşehir'e girildi. Muallimler çağrılarak hepsi ayrı ayrı dinlendi ve büyük bir kavis çevirerek Konya üzerinden Ankara'ya dönüldü."

Bkz. Kılıç Ali, *Atatürk'ün Hususiyetleri*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.98-99. (Y.N.)

ner alayı tertip etmişti. [...] Önde Halkevi Bandosu, coşkun tezahüratla Vali Konağı'nın önüne gelindi.

Aşağıda coşkun tezahürat devam ederken Reisicumhur asil bir tevazuyla kapıya kadar inerek halkı selamladılar. [...]

Değerli gençlerimizden Kahreman Bey, çok yüksek ve olgun bir inanla bir hitabe irat etti. Kahreman Bey'in bu heyecanlı ve manalı hitabesini genç şairimiz Nizami'nin Halkevi'ne büyük armağanın konulduğu gün yazdığı güzel şiirini Kâzım Bey okudu. [...] Bunu değerli gençlerimizden İlk Tedrisat Müfettişi Osman Turgut Kelbekir Bey'in nutku takip etti.

Reisicumhur Hazretleri'nin gençliğin ve halkın içten taşan bu temiz duyguları karşısında heyecanla gözleri dolmuştu. [...]

Gazi Hazretleri halkın sınırsız heyecanına cevaben "Bu soğuk havada gösterilen yüksek sevgiden çok mütehassis oldum. İçimde cidden tatlı bir sevincin heyecanı var. Yozgat'ın yüksek ve asil halkına teşekkürler eder, istirahatler dilerim." *[...]*

Aziz ve eşsiz misafirimiz, istirahat buyurdukları odada memleketin iktisadi ve toplumsal vaziyeti hakkında Vali Beyefendi'den birçok izahat aldıktan sonra, yine memleket hakkında kıymetli görüş ve uyarılarda bulundular. [...]

Büyük Öncü, Vali Konağı'nda büyük milletinin asil varlığının yüksek enerjileri üzerinde ders veriyor, Orta Anadolu'nun bir şehrinde asil milletinin Baranlarını anlatıyor, Yüksek Deha Türkün dününü aydınlattığı kadar, yarınını inanla, kuvvetle bir daha aydınlatıyorlar. [...] Geçen her dakika Büyük Deha'nın vecizelerle dolu yüksek dersleriyle geçiyordu. [...]

Kendilerini çok mütehassis eden fener alayındaki coşkun heyecanı tekrarlayarak "Yozgat'ta bariz bir canlılık var. Ne güzel samimiyet ve heyecan gösterildi. Hitabelerdeki olgunluk, gençliğin ve halkın duygularını kuvvetle ifade etti" *iltifatlarını ifade buyurdular.*

Dokuz yıldan beri hasretini çekip, dokuz saatten beri bağrımızda tuttuğumuz sevgilinin aramızdan ayrılma zamanı gelmişti. Biz bu büyük insandan ayrılmakla ne kadar acınıyorsak, acılarımızı gözlerimizde okuyan asil insan da "Tekrar gelir, sizlerle daha çok konuşurum. Hele güzel Çamlığınızda mutlaka kalmak isterim" *diyerek şevkatli, şevkatli olduğu kadar asil iltifatlarla gönlümüzü aldılar.*

Yozgat, gece yarısında onu Yerköy'e selametlerken "Büyük Gazi, sana doyumluk olmaz, yine bekliyoruz" diye kalbini ona açtı ve uğurladı.

ADININ BARAN OLARAK DEĞİŞTİRİLMESİ HAKKINDA YOZGAT VALİSİ BEKİR SAMİ BEY'E*

(3 ŞUBAT 1934)

Türkiye
Riyaseticumhur
Umumi Kâtipliği

Yozgat
3.2.1934

Yozgat Valisi Bekir Sami Beyefendi'ye

Geçmişteki milli hizmetlerinizi bilirdim. Bugünkü faaliyetinizin verimli neticelerini yerinde gözümle gördüm, teşekkür ederim. Arzu ederim ki, Bekir Sami lakabınızı atasınız, onun yerine bütün bu havalinin öz Türklerince "şahika"[1] manasında olan "Baran" adını takınasınız. Size yakışan ad[2] budur. Bu hususta Dahiliye Vekili Beyefendi'nin de malumatı olmuştur. İcap eden kanuni formaliteyi de yaptırırsınız.

Türkiye Reisicumhuru
Gazi M. Kemal

* Aslı, AÜ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, K27/G157/B157001'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *Yozgat*, 7 Şubat 1934, Numara: 628, s.1; *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Şubat 1934, Numara: 4509, s.1; *Cumhuriyet*, 9 Şubat 1934, Numara: 3507, s.1, 3; *Akşam*, 9 Şubat 1934, Numara: 5509, s.2.
Belge, *Yozgat*'ta şu haberle birlikte yer almaktadır:

"Büyük Kurtarıcı'mız, kıymetli Vali'mizin yıllardan beri göstermekte oldukları yüksek dirayet ve gayreti takdir buyurarak 'Bekir Sami' lakabının yerine 'Baran' adını kullanmalarını emir buyurmuşlar, kendilerine aşağıda aynen yazdığımız takdirnameyi lütuf buyurmuşlardır.
Gazi Hazretleri'nin Vali'mizin adını değiştirmeleri üzerine kendilerine de Türkçe bir ad verilmesini istirham eden Mebus Erzurumluoğlu Ahmet Bey'e de Afet Hanımefendi'nin seçtikleri 'Sungur' adını kullanmalarını münasip görmüşlerdir. Büyük Şef'in yüksek teveccühlerine mazhar olan Vali'mizin yeni adlarını Acem'in yağmur manasına gelen 'Bârân' kelimesiyle karıştırmamak lazımdır.
Vali Baran ve Mebus Sungur Beyefendiler yeni adlarını resmen tescil ettirmek üzere mahkemeye müracaat etmişlerdir. Resmi tescil muamelesi bitmek üzeredir.
Valimiz Baran, mebusumuz Sungur Beyefendileri tebrik ederiz." Bkz. aynı yerde. (Y.N.)

1 Şahika: Doruk, zirve. (Y.N.)

2 *Hâkimiyeti Milliye*, *Cumhuriyet* ve *Akşam*'da yanlışlıkla "Size yakışan da" şeklinde. (Y.N.)

NAFIA VEKİLİ FUAT BEY'İN MALİYE VEKÂLETİ'NE TAYİNİ HAKKINDA BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YA*

(3 ŞUBAT 1934)[1]

Başvekil Paşa Hazretleri'ne

Mustafa Abdülhalik Beyefendi'nin malumunuz olan sıhhi mazereti dolayısıyla vekâletten istifasını büyük bir hüzünle kabul ediyorum. Yerine Nafıa Vekili Fuat Beyefendi'nin asaleten tayini ve Nafıa Vekâleti'ne seçip tayin buyuracağınız zatı tespit edinceye kadar adı geçenin vekâleten Nafıa Vekâleti'ni de idare etmesi münasiptir, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Şubat 1934, Numara: 4507, s.1; *Milliyet*, 7 Şubat 1934, Numara: 2872, s.2.

1 Telgraf, 6 Şubat 1934 tarihli *Resmi Gazete*'den aktarılmakta, tarihi yer almamaktadır. Ancak, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in aynı konuda TBMM Başkanlığı'na yazdığı 3 Şubat 1934 tarihli tezkerede "Başvekâlet'in 3.2.1934 tarihli teklifinin uygun görüldüğü" belirtilmektedir (bkz. bir sonraki belge). Buna göre bu telgraf da aynı gün yazılmış olmalıdır. (Y.N.)

NAFIA VEKİLİ FUAT BEY'İN MALİYE VEKÂLETİ'NE TAYİNİ HAKKINDA MECLİS'E TEZKERE*

(3 ŞUBAT 1934)

Türkiye
Riyaseticumhur
Umumi Kâtipliği
4/353 3 Şubat 1934

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliği'ne

Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik Beyefendi sıhhi mazereti dolayısıyla istifa etmiş olduğundan, yerine Nafıa Vekili Fuat Beyefendi'nin naklen tayininin ve Nafıa Vekâleti işlerinin vekâleten Fuat Beyefendi tarafından yapılmasının Başvekâlet'in 3.2.1934 tarihli teklifi üzere uygun görüldüğünü arz ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, TBMM Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, MF No: 10'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: IV, c.21, TBMM Matbaası, Ankara, 1934, s.10.

YOZGAT HALKINA SELAM*

(4 ŞUBAT 1934)

Reisicumhur Hazretleri'ni Yerköy istasyonundan uğurlayan ve selamlayan değerli valimiz Baran Beyefendi gazetemize şu mektubu göndermişlerdir:

"Büyük Kurtarıcı'sını kalplerinin sınırsız heyecanı içinde bağrına basan muhterem ve asil halkımızın Ulu Reis'e karşı göstermiş oldukları candan sevgi ve tezahürattan, Reisicumhur Hazretleri bilhassa mütehassis olduklarını Yerköy'de ifade buyurmuşlar, selam ve sevgilerinin halka tebliğini emir buyurmuşlardır. Büyük Öncü'nün yüksek [...][1] muhterem halka tebliğe gazetenizi aracı kılarım efendim.

Vali
Baran"

* *Yozgat*, 7 Şubat 1934, Numara: 628, s.1.
1 Burada yer alan birkaç sözcük silik olduğu için okunamamıştır. (Y.N.)

BALKAN ANLAŞMA PAKTI'NIN İMZALANMASI ÜZERİNE HARİCİYE NAZIRLARINI TEBRİK*

(9 ŞUBAT 1934)

Atina, 9 (AA) - Atina'dan bildiriliyor: Dört hariciye nazırının "Pakt Antant Balkanik"[1] *ismini verdikleri Balkan Anlaşma Paktı'nın imzası bugün Atina'da hakikaten çok büyük ve hatta muhteşem sıfatına layık merasimle icra edildi. [...]*

Balkan Anlaşma Paktı'nın imzası münasebetiyle Reisicumhur Gazi Hazretleri ile dört hariciye nazırı ve İsmet Paşa Hazretleri ile Yunan Başvekili M. Çaldaris arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur: [...]

Türkiye Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Beyefendi
Yunanistan Hariciye Nazırı M. Maksimos Hazretleri
Romanya Hariciye Nazırı M. Titülesko Hazretleri
Yugoslavya Hariciye Nazırı M. Yevtiç Hazretleri
Atina

Balkan Yarımadası'nda barış ve emniyeti takviyeye yönelik Balkan Anlaşma Paktı'nın imzası münasebetiyle göndermiş olduğunuz sevimli tel yazınıza kalpten teşekkür ederim.

Mevcut bütün dostluk ve taahhütlerin devamlı kılınması ve tarafların her türlü tecavüzden kaçınmaları kati kararı üzerine kurulmuş olan bu antlaşmanın Balkan Yarımadası'na medeni mesai ile dolu uzun bir emniyet devresi temin edeceğinden ve bu suretle zatıâlilerinin buyurduğunuz gibi Balkan tarihinde mesut ve kati bir dönüm noktası teşkil edeceğinden eminim.

Balkanlar'ın saadetinin temini hususunda geçen mesainizi samimi surette takdir eder ve tebriklerimin kabulünü rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Şubat 1934, Numara: 4510, s.2; *Cumhuriyet*, 10 Şubat 1934, Numara: 3508, s.6; *Akşam*, 10 Şubat 1934, Numara: 5510, s.2; *Ayın Tarihi*, Mart 1934, Numara: 3, s.94-95.

1 Pacte d'Entente Balkanique. (Y.N.)

BALKAN ANLAŞMA PAKTI'NIN İMZALANMASI ÜZERİNE YUNANİSTAN REİSİCUMHURU ALEKSANDR ZAİMİS'E*

(11 ŞUBAT 1934)

Ankara, 11 (AA) - Balkan Anlaşma Paktı'nın imzası münasebetiyle Yunan Reisicumhuru M. Aleksandr Zaimis Hazretleri tarafından Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne şu telgraf gönderilmiştir: [...]

Gazi Hazretleri cevaben şu telgrafı göndermişlerdir:

M. Aleksandr Zaimis Hazretleri
Yunan Reisicumhuru

Balkan Anlaşma Paktı'nın imzası münasebetiyle Zatı Devletlerinin tebriklerini büyük bir sevinçle aldım ve samimiyetle teşekkür ederim.

Antlaşmayı imza eden memleketlerin devlet adamlarının anlayış ve uzağı görüşleri mahsulü olan bu antlaşma ile Balkanlar'da bir sükûn ve saadet devresi açtıklarını görmekle bahtiyarım.

Asil Yunan milletiyle Türk milleti arasında mevcut olup bütün Balkan milletlerinin birbirleriyle kardeş olmaları yolunda gelişen dostluğun bu vesile ile bir kere daha güçlendiğini görmekten özel olarak zevk duymaktayım.

Gazi Mustafa Kemal
Türkiye Reisicumhuru

* *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Şubat 1934, Numara: 4512, s.1; *Cumhuriyet*, 12 Şubat 1934, Numara: 3510, s.6; *Milliyet*, 12 Şubat 1934, Numara: 2877, s.1; *Ayın Tarihi*, Mart 1934, Sayı: 3, s.104. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.564.

NAFIA VEKÂLETİNE AFYON MEBUSU ALİ BEY'İN TAYİNİ HAKKINDA MECLİS'E TEZKERE*

(16 ŞUBAT 1934)

Türkiye
Riyaseticumhur
Umumi Kâtipliği

16 Şubat 1934

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliği'ne

Açık bulunan Nafıa Vekâletine Afyon Mebusu Ali Beyefendi'nin tayininin, Başvekâlet'in 16.2.1934 tarihli teklifi üzere tasvip kılındığını arz ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, TBMM Kütüphanesi, Mikrofilm Arşivi, MF No: 10'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre IV, c.21, TBMM Matbaası, Ankara, 1934, s.11.

KRAL I. ALBERT'İN VEFATI DOLAYISIYLA BELÇİKA KRALI'NA TAZİYE*

(18 ŞUBAT 1934)

Tel. Ankara, 18.2.1934

Haşmetli Belçikalılar Kralı Hazretleri'ne
Brüksel

Haşmetli Birinci Albert Hazretleri'nin hayatına mal olan elim hadiseyi şimdi kederli bir heyecanla öğrendim. Zatı Haşmetanelerine çok samimi taziyetlerimi arz etmek ister ve Kral hanedanıyla Belçika milletinin matemine iştirak etmekte olduğumu temin ederim.

Türkiye Reisicumhuru
Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60-0'dan Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.441; *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Şubat 1934, Numara: 4527, s.1; *Cumhuriyet*, 27 Şubat 1934, Numara: 3524, s.3; *Milliyet*, 27 Şubat 1934, Numara: 2892, s.2; *Akşam*, 27 Şubat 1934, Numara: 5527, s.2; *Vakit*, 27 Şubat 1934, Numara: 5798, s.2.

GALATASARAY KULÜBÜ KONGRESİ'NE TEŞEKKÜR*

(23 ŞUBAT 1934)[1]

Geçen hafta toplanan Galatasaray Kulübü Kongresi'nde yüksek makamlara hitaben çekilen tazimat telgraflarına aşağıdaki cevaplar gelmiştir:

Kongre münasebetiyle hakkımda gösterilen temiz duygulara teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1934, Numara: 3521, s.6.

1 *Cumhuriyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 23 Şubat 1934, telgrafın *Cumhuriyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

TAHTA ÇIKIŞI DOLAYISIYLA BELÇİKA KRALI III. LEOPOLD'U TEBRİK*

(25 ŞUBAT 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 25.2.1934

Belçika Kralı III. Leopold Hazretleri'ne

Zatı Haşmetanelerinin tahta çıkışı münasebetiyle hararetli tebriklerimin, Zatı Haşmetanelerinin ve Kraliyet ailesinin saadetleri ve dost Belçika'nın refahı hakkındaki temennilerimin kabulünü rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60'tan Fransızca metnini aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.444. Fransızca metin Martı Şahin tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

LİTVANYA MİLLİ BAYRAMI DOLAYISIYLA CUMHURBAŞKANI ANTANAS SMETONA'YI TEBRİK*

(25 ŞUBAT 1934)

Ankara, 25 (AA) - Litvanya milli bayramı münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri ile Litvanya Reisicumhuru M. Antanas Smetona Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati edilmiştir:

M. Antanas Smetona Hazretleri
Litvanya Reisicumhuru - Kaunas

Litvanya milli bayramı münasebetiyle Zatı Devletlerinden en hararetli tebriklerimin ve şahsi saadetleriyle Litvanya'nın refahı hakkındaki temennilerimin kabulünü rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Şubat 1934, Numara: 4526, s.1; *Cumhuriyet*, 26 Şubat 1934, Numara: 3524, s.3; *Milliyet*, 26 Şubat 1934, Numara: 2891, s.2.

HALKEVLERİNİN AÇILIŞININ YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA HALKEVLERİNE*

(25 ŞUBAT 1934)

Ankara 25 (AA) - Halkevlerinin açılmasının yıldönümü münasebetiyle halkevlerinden gelen telgraflara Reisicumhur Hazretleri ayrı ayrı şu cevabı vermek suretiyle mukabelede bulunmuşlardır:

Halkevlerinin açılmasının yıldönümünden ötürü hakkımda bildirilen candan duygulara teşekkür eder, ülkümüze ulaşmak yolundaki çalışmalarınızda da muvaffakiyetler dilerim efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Şubat 1934, Numara: 4526, s.1; *Cumhuriyet*, 26 Şubat 1934, Numara: 3524, s.1; *Milliyet*, 26 Şubat 1934, Numara: 2891, s.1; *Akşam*, 26 Şubat 1934, Numara: 5526, s.2; *Vakit*, 26 Şubat 1934, Numara: 5797, s.2.

BÜYÜKADA'DA YAPTIRILACAK KÖŞK TAHSİSATININ ŞEHRİN İHTİYACINA SARFI HUSUSUNDA EMİR*

(14 MART 1934)[1]

Belediye, Reisicumhur Hazretleri'nin şehrimize teşriflerinde yaz mevsiminde ikamet buyurmaları için Büyükada'da Dil'de zarif bir köşk inşa ettirmek suretiyle şehir halkının Büyük Kurtarıcı'ya karşı duyduğu candan muhabbetin naçiz bir tezahürünü göstermek istemiş ve teklif ettiği 934 bütçesine bu inşaat için 75 bin lira tahsisat koymuştu.

Bütçe encümenince 100 bin liraya çıkarılan bu tahsisatın konulmasından haberdar olan Gazi Hazretleri çok mütehassis olmakla beraber, Belediye bütçesinin bu dar vaziyetinde buna tahsis edilen paranın ihtiyaçlara sarfının uygun olacağını emir buyurmuşlardır.

Umumi Meclis'in dünkü toplantısında Belediye Reisi Muhiddin Bey bu arzuyu tebliğ etmiştir. Meclis, Gazi Hazretleri'nin arzularını alkışlarla karşılamış ve Muhiddin Bey'in teklifi üzerine 100 bin lira muhtelif şehir işlerine tahsis edilmiştir.

* *Akşam*, 15 Mart 1934, Numara: 5543, s.1; *Cumhuriyet*, 15 Mart 1934, Numara: 3541, s.1.

1 Gazetelerde emrin tarihi yer almamaktadır. 14 Mart 1934, emrin Belediye Umumi Meclisi toplantısında tebliğ edildiği tarihtir. (Y.N.)

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜNÜ TEBRİK DOLAYISIYLA İRAN ŞEHİNŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE*

(14 MART 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 14.3.1934

İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi Hazretleri'ne
Tahran

Zatı Şehinşahilerini, doğumlarının yıldönümü münasebetiyle yürekten kutlulamaktan haz duymakta olduğumu ve şahsi saadetleriyle dost ve kardeş İran milletinin refah ve ikbali hakkındaki samimi dileklerimi arz ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan aktaran *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.484; *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Mart 1934, Numara: 4551, s.3; *Cumhuriyet*, 23 Mart 1934, Numara: 3549, s.3; *Milliyet*, 23 Mart 1934, Numara: 2916, s.2; *Vakit*, 23 Mart 1934, Numara: 5822, s.2.

İSTANBUL VEREM MÜCADELE CEMİYETİ KONGRESİ'NE TEŞEKKÜR*

(17 MART 1934)

İstanbul, 17 (AA) - İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti'nin senelik kongresi evvelki hafta Cuma günü Halkevi'nde toplanmıştı. [...]

Kongre'nin çektiği tazimat telgraflarına Reisicumhur Hazretleri ile Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başvekil Paşalardan ve Sıhhat Vekili'nden gelen cevaplar şunlardır:

Kongre münasebetiyle hakkımda bildirilen duygulara teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Mart 1934, Numara: 4546, s.3.

HİMAYEİ ETFAL KADIN YARDIM CEMİYETİ KONGRESİ'NE TEŞEKKÜR*

(25 MART 1934)[1]

Himayei Etfal Kadın Yardım Cemiyeti'nin kongresi dolayısıyla Reisicumhur Hazretleri'ne ve Büyük Erkânıharbiye Reisi Müşir Fevzi Paşa Hazretleri'ne takdim olunan tazimat mektuplarıyla gelen cevapları yayımlıyoruz: [...]

Naci Paşa Hazretleri
Himayei Etfal[2] Kadın Yardım Cemiyeti Kongre Reisi ve Cebelibereket[3] Mebusu

14 Mart 1934 tarihli mektubunuzu okudum. Cemiyet üyelerinin hakkımda gösterdikleri candan duygulardan pek mütehassis oldum. Muhterem üyelere memnuniyet ve teşekkürlerimin, muvaffakiyet dileklerimin iletilmesini rica ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Mart 1934, Numara: 4553, s.6.
1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. 25 Mart 1934, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)
2 Çocuk Esirgeme Kurumu. (Y.N.)
3 Osmaniye. (Y.N.)

TAHİR LÜTFİ BEY'İN TAYİNİ DOLAYISIYLA ARNAVUTLAR KRALI I. ZOGU'YA*

(2 NİSAN 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Arnavutlar Kralı Haşmetli Birinci Zogu Hazretleri'ne

Aziz ve büyük dost,

Haşmetaneleri nezdinde fevkalade delege ve ortaelçi sıfatıyla vazife yapmış olan Tahir Lütfü Bey'in başka bir vazifeye tayini münasip görülerek kendisinin işbu vazifesi bitmiş oluyor.

Tam memnuniyetime sebep olacak bir surette yüksek vazifesini iyi yapmış olan Tahir Lütfü Bey'in Zatı Haşmetanelerinin ve Arnavutluk hükümetinin teveccühlerine mazhar olmuş bulunduğunu tahmin ederim.

Bu fırsattan memnuniyetle istifade ederek Zatı Haşmetanelerine karşı beslediğim dostluk duygularıyla şahsi saadetleri ve Arnavutluk'un refah ve yükselmesi hakkındaki dileklerimi teyit ederim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz dört yılı Nisan ayının ikinci günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Arnavutluk. D.1. a.1.: K. 5/12'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.323-324.

RUŞEN EŞREF BEY'İN ORTAELÇİLİĞE TAYİNİ HAKKINDA ARNAVUTLAR KRALI I. ZOGU'YA*

(2 NİSAN 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Arnavutlar Kralı Haşmetli Birinci Zogu Hazretleri'ne

Aziz ve büyük dost,

Türkiye Cumhuriyeti ile Arnavutluk Krallığı arasında hayırlı olarak mevcut olan dostluk münasebetlerinin muhafaza ve takviye dileğinde bulunduğumdan, eski Afyonkarahisar Mebusu, Riyaseticumhur Umumi Kâtibi Ruşen Eşref Bey'i Haşmetaneleri nezdine fevkalade delege ve ortaelçi sıfatıyla tayine ve göndermeye karar verdim.

Adı geçenin vasıf ve hasletleri ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve fatanet, kendisine verilen bu yüksek vazifeyi Haşmetanelerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapacağını göstermektedir.

Bu kanaatledir ki, kendisini iyi kabul buyurmalarını, gerek namıma ve gerek Türkiye Cumhuriyeti namına tarafından yapılacak bütün tebliğlere ve bilhassa Zatı Haşmetaneleriyle Arnavutluk hakkında beslediğim dostça teminata inanılarak, yüksek vazifesinin iyi bir surette yerine getirilmesi için desteklerine nail olmasını Zatı Haşmetanelerinden dilerim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz iki[1] yılı Nisan ayının ikinci günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Arnavutluk D. I. a.1.: K. 5/12'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.324-326.

1 Fransızca metinde "bin dokuz yüz otuz dört". (Y.N.)

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA MISIR KRALI I. FUAD'I TEBRİK*

(2 NİSAN 1934)

Ankara, 2 (AA) - Mısır Kralı Fuad Hazretleri'nin doğumlarının yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'yle Kral Fuad Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati edilmiştir:

Mısır Kralı Haşmetli Fuad Hazretleri'ne

Zatı Haşmetanelerinin doğumlarının yıldönümü münasebetiyle en samimi tebriklerimi ve şahsi saadetleriyle Mısır'ın refahı hakkındaki temennilerimi arz ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Nisan 1934, Numara: 4558, s.1; *Cumhuriyet*, 3 Nisan 1934, Numara: 3557, s.3; *Milliyet*, 3 Nisan 1934, Numara: 2924, s.6; *Vakit*, 3 Nisan 1934, Numara: 5830, s.2. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.370.

YUNAN MİLLİ BAYRAMINI TEBRİK DOLAYISIYLA YUNANİSTAN REİSİCUMHURU ZAİMİS'E*

(3 NİSAN 1934)

Ankara, 3 (AA) - Yunan Cumhuriyeti'nin onuncu yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri ile Yunan Reisicumhuru M. Zaimis Hazretleri, Başvekil İsmet Paşa Hazretleri ile Yunan Başvekili M. Çaldaris ve Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey ile Yunan Hariciye Nazırı M. Maksimos arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur:

Yunanistan Reisicumhuru M. Zaimis Hazretleri'ne
Atina

Yunanistan'ın milli bayramı münasebetiyle Zatı Devletlerine en dostane ve hararetli tebriklerimi ve asil dost milletin sevinçlerinin Türk milletinin kalbinde en tevecc-cühkâr ve en dostane bir yankı uyandırmaktan geri kalmayacağı hususundaki teminatımı arz ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Nisan 1934, Numara: 4559, s.1-2; *Milliyet*, 4 Nisan 1934, Numara: 2925, s.2; *Vakit*, 4 Nisan 1934, Numara: 5831, s.2.

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA IRAK KRALI I. GAZİ'Yİ TEBRİK*

(6 NİSAN 1934)

Ankara, 6 (AA) - Irak Kralı Hazretleri'nin doğumlarının yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'yle Irak Kralı Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati edilmiştir:

Irak Kralı Haşmetli Birinci Gazi Hazretleri
Bağdat

Doğumlarının yıldönümü münasebetiyle Zatı Haşmetanelerini yürekten kutlular ve şahsi saadetleriyle dost Irak'ın ikbali için beslediğim samimi dileklerimi sunarım.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Nisan 1934, Numara: 4561, s.1; *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1934, Numara: 3561, s.1; *Milliyet*, 7 Nisan 1934, Numara: 2928, s.3; *Vakit*, 7 Nisan 1934, Numara: 5834, s.2.

TÜRKLERİN MİLLİ SIRRI*

(12 NİSAN 1934)[1]

Halk Fırkası Umumi Kâtibi, Kütahya Mebusu Recep Bey dün Üniversite İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde ikinci dersini verdi. [...] Recep Bey dünkü konferansında bağımsızlık kavramıyla, bağımsızlığın ruh ve manasını izah etti. Recep Bey dedi ki:

"[...] Bütün bu teorik tariflerimize göre Osmanlı İmparatorluğu'nun bağımsızlıktan nasibi ne idi? Kapitülasyon prangası, imparatorluğu bağımsızlık şartları noktasından en aşağılık vaziyete düşürmüştür. Osmanlı Devleti son asırda o hale gelmişti ki, bağımsız olduğuna yalnız iki alamet kalmıştı:

Padişah namına hutbe okunur, sikke basılırdı!

Memleket içinde tebaa sınıf sınıftı, imtiyazları vardı, hamileri vardı. Türk milleti imparatorluğun asli unsuru olduğu halde, bu koskoca, fakat kof gövdenin içinde sıfır olacak vaziyete gelmişti. Fakat bu asil millet, tarihin en büyük harikasını gösterdi."

Recep Bey, bütün bu yokluk âlemi içinde şevketle yükselen, modern ve şerefli bir devlet kurmanın, sermayesini nerede bulduğu hakkındaki soruya, Gazi Hazretleri'nin verdiği şu cevabı kaydetti. Gazi Hazretleri:

"Bu bir milli sırdır, ben bu sırrı, bir ferdi, bir evladı olduğum Türk milletinin kanında keşfettim!" *demişlerdir.*

[...] Recep Bey:

"Türkiye bugün parmakla gösterilecek kıymeti, kuvveti, teknik ve ilmi şartlarıyla, tam manasıyla bağımsızlığına sahip olan başlıca müstakil devletlerden birisidir" dedi ve bağımsızlık kavramının inkılap kavramına bağlanması lazım geldiğini, bilhassa Türkiye'de birinin ötekisiz olmayacağını, bağımsızlık davasının başına inkılap heyecanıyla geçenler, sadece düşmanı sınırlardan dışarı atmak gibi bir gaye takip etselerdi, zafere rağmen vaziyetin Osmanlı İmparatorluğu'nun aynı olacağını izah etti. İnkılabı da bağımsızlıksız addetmek mümkün olamayacağını söyleyen Recep Bey, bağımsızlık kazanılmasaydı sınırımız, sayımız ve servetimiz ne olursa olsun bugünkü kıymet, şeref, azamet ve ehemmiyeti bulamayacağımızı anlattı:

"Bunların ikisi de, inkılap ve bağımsızlık da karşılıklı olarak ele alınırsa, biri tehlikeye girince diğerinin tehlikeye düşeceği kolayca anlaşılır. Bunların muhafazası için bütün bir milletin daimi bir uyanıklık silahını kesintisiz olarak kullanması lazım-

* *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1934, Numara: 3567, s.1, 8.

1 12 Nisan 1934, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in sözlerinin Halk Fırkası Umumi Kâtibi, Kütahya Mebusu Recep (Peker) Bey tarafından aktarıldığı tarihtir. (Y.N.)

dır" dedi ve konferansının sonunda Gazi Hazretleri'nin Nutuk'unun son satırlarını hatırlattı ve gençliğin bu mukaddes emanete karşı damarlarındaki asil kandan kuvvet alarak vazifesini yapacağını söyledi.

ANKARA TÜTÜN KONGRESİ'NE TEŞEKKÜR*

(16 NİSAN 1934)[1]

Ankara Tütün Kongresi dün son, en sevinçli ve muvaffakiyetli gününü yaşadı. Dört günlük hararetli mesainin semereleri bütün alakadarları tatmin edecek olumlu kararlar halinde tespit edilmiş bulunuyordu. [...]

Kongre'nin dün öğleden sonraki genel kurul toplantısı bu genel memnuniyet havası içinde toplandı. Toplantıya Kavalalı Hüseyin Bey riyaset ediyordu. Celse açılır açılmaz evvelce Reisicumhur Hazretleri'yle Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım ve Başvekil İsmet Paşalar Hazretlerine çekilmiş olan tazim telgraflarına gelen aşağıdaki cevaplar okundu ve şiddetle alkışlandı:

Eskişehir

Tütün Kongresi Reisi İktisat Vekili Mahmut Celal Beyefendi'ye

Kongrenin belirtilen hissiyatına teşekkür eder, memleket için hayırlı mesaisinde muvaffakiyetler dilerim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye,* 19 Nisan 1934, Numara: 4574, s.1, 6.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. Ancak telgraftaki "Eskişehir" kaydından, 16 Nisan 1934 günü çekildiği anlaşılmaktadır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 16 Nisan 1934 günü Balıkesir'den Eskişehir'e gelmiş, bir süre halk içinde dolaştıktan sonra aynı gün Ankara'ya hareket etmiştir. Bkz. *Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938,* Toplayan: Özel Şahingiray, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1955, s.271. (Y.N.)

HİLALİ AHMER KONGRESİ'NE TEŞEKKÜR*

(18 NİSAN 1934)

Hilali Ahmer Cemiyeti[1] *1934 senesi genel kurulu namına Kongre Reisi Kâzım Paşa Hazretleri tarafından cemiyetin Ulu Hâmisi Mustafa Kemal Hazretleri'ne çekilen tazim telgrafıyla Reisicumhur Hazretleri tarafından verilen cevabi telgrafı yayımlıyoruz:*

[...]

Hilali Ahmer Kongresi ve BMM Reisi Kâzım Paşa Hazretleri'ne

C. Kongre'nin hakkımdaki asil duygularından pek mütehassis oldum. Teşekkür eder ve muvaffakiyetler dilerim, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 18 Nisan 1934, Numara: 4573, s.3.
1 Kızılay. (Y.N.)

KEMALETTİN SAMİ PAŞA'NIN VEFATI DOLAYISIYLA ALMANYA REİSİCUMHURU MAREŞAL VON HINDENBURG'A*

(19 NİSAN 1934)

Ankara, 19 (AA) - Berlin Sefiri Kemalettin Sami Paşa'nın vefatı üzerine Almanya Reisicumhuru von Hindenburg Hazretleri'yle Reisicumhur Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati edilmiştir: [...]

Almanya Reisicumhuru Mareşal Hindenburg Hazretleri'ne

Sefirimiz Kemalettin Sami Paşa'nın bizi fevkalade üzen vefatı dolayısıyla Zatı Devletinizin lütufkâr takdirleri beni fevkalade mütehassis etmiştir. Bundan dolayı Zatı Devletinize en hararetli teşekkürlerimi arz ederim.

Kemalettin Sami Paşa'nın vefatıyla kıymetli evlatlarından birini kaybeden Türkiye, Almanya'nın Devletlilerinin şahsında müteveffanın matemine samimiyetle vuku bulan iştirakine karşı daima mütehassis kalacaktır.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Nisan 1934, Numara: 4575, s.1; *Cumhuriyet*, 20 Nisan 1934, Numara: 3574, s.3; *Vakit*, 20 Nisan 1934, Numara: 5847, s.2. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.140.

BİR MELBOURNE GAZETESİNİN TALEBİ ÜZERİNE ÇANAKKALE MUHAREBESİ HAKKINDA MESAJ*

(22 NİSAN 1934)

Star Gazetesi
Melbourne

1. Acele cevap stop. 2. maddede Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal'in mesajı bulunmaktadır.

2. 25 Nisan 1915 Gelibolu çıkarma hareketi ve bu Yarımada'da cereyan eden bütün muharebeler, dünyaya orada kanlarını dökenlerin kahramanlığıyla beraber, bu mücadelenin sebep olduğu zayiatın milletleri için ne kadar elemli olduğunu göstermiştir.

Hasan Rıza
Riyaseticumhur Umumi Kâtibi

22.4.934

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Kutu No: 128-1, D: 95, F: 5-13 ve A: VIII-1, D: 95, F: 57'den Fransızca çevirisinin fotokopisiyle birlikte aktaran: Sermet Atacanlı, *Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları*, 2. Basım, MB Yayınevi, İstanbul, 2007, s.330, 492; *The Star*, 25 Nisan 1934, Numara: 151, s.1, 3; *Cumhuriyet*, 30 Nisan 1934, Numara: 3584, s.1; *Vakit*, 1 Mayıs 1934, Numara: 5858, s.7. Fransızca belge Kiraz Perinçek tarafından Türkçeye çevirilmiştir.
The Times'tan aktaran *Cumhuriyet* ve *Vakit* gazetelerinde haber şu şekildedir:

"*The Times* gazetesinin Avustralya'da Melbourne şehrindeki özel muhabiri 25 Nisan tarihinde gazetesine şu telgrafı çekmiştir:
Umumi Harp'te Gelibolu Yarımadası'nda Avustralya ve Yeni Zelanda kolordusunun karaya çıktığı günün yıldönümü bugün burada kutlandı. Her yer, hatta garajlar bile gece ve gündüz kapalı kaldı. Havanın çok soğuk olmasına rağmen harp abidesi önünde şafak vakti on bin kişi toplanmıştı. Bunların arasında kadınlar ve çocuklar dahi vardı. Merasim burada başladı.
Harbe iştirak edenlerden yirmi iki bin kişi de öğleden sonra kütle halinde şehri bir baştan öbür başına kadar kat ederek tezahürat yaptılar. Bu arada parlamento binası haricinde tesis olunan harp maktullerine mahsus geçici abideyi selamladılar.
Melbourne gazetelerinden birinin müracaatı üzerine Türkiye Reisicumhuru Gazi Mustafa Kemal Hazretleri hislerini telgrafla şu şekilde bildirmişlerdir:
Gelibolu Yarımadası'nda yapılan çıkarma hareketi ve muharebeler burada kanlarını dökenlerin kahramanlığını bütün dünyaya ispat etmiştir. Bu harbe iştirak eden milletler için bu savaşın sebep olduğu zayiat ne kadar yürekler acısıdır." Bkz. *agy.*

Dünya gazetesinin 10 Kasım 1953 tarihli sayısında dönemin Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın şu hatırasına yer verilmektedir:

"İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Çanakkale mıntıkasında teftişe gidecek.[1] Veda için ziyaret ettiği zaman Atatürk şöyle diyor:

-Çanakkale'yi ziyaret ettiğin zaman aziz şehitlerimizi de ziyaret edeceksin. Bu vazifeyi yapacağına şüphe yok! Yalnız nasıl bir nutuk söyleyeceksin! Ben söyleyeyim; burada yatan aziz şehitlerimiz, sizi hürmetle, saygı ile anıyoruz diyeceksin. Mehmetçik Abidesi'nin başında, dilinin bütün açıklığıyla konuşacaksın. Burada rahat ve huzur içinde yatınız diyeceksin. Siz olmasaydınız, siz göğüslerinizi çelik kalelere siper etmeseydiniz, bu boğaz aşılır, İstanbul işgal edilir, vatan toprakları istilaya uğrardı diyeceksin.

-Evet, böyle konuşacağım!

-Hayır, hayır!.. Sen böylenin üstünde çok daha başka konuşacaksın. Dünyaya hitap edercesine konuşacaksın. Orada, Çanakkale'de yalnız bizim şehitleri değil, bu toprak üstünde kanlarını döken insanları da, o kahraman savaşçıları da hürmetle, saygıyla anacaksın!

-Paşam, ben bunu yapamam. Çünkü bu sözler ancak sizin söyleyebileceğiniz yüksek sözlerdir.

-Söyleyeceksin! Çanakkale'den cihana karşı böyle konuşacaksın. Senin böyle konuşman lazım!

Şükrü Kaya, Atatürk'ün yanından ayrılıyor, ve gece tekrar buluşuyorlar. Atatürk, Şükrü Kaya'ya uzun bir kâğıt uzatıyor. Bu, Çanakkale'de söyleyeceği nutuktur. Atatürk bizzat hazırlamıştır. Ve Şükrü Kaya bu nutku alıp Çanakkale'ye gidiyor, orada Mehmetçiğin mezarı başında bu nutku söylüyor. Nutukta Şükrü Kaya'nın yabancı savaşçılara hitaben belirttiği cümleler şunlar:

'Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanı toprağındasınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen Analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlatlarınız, bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.'

Şükrü Kaya, Atatürk'ün toprağında yendiği milletlere karşı gösterdiği yüksek insanlık hislerinin ifadesini taşıyan cümleleri, Çanakkale'de söylüyor, Ankara'ya dönüyor.

Meğer, Mehmetçik Abidesi'nin başında söylenen bu sözleri zapt eden birkaç gazeteci varmış. Onlar bu sözleri gazetelerine bildiriyorlar, nutuk dünyaya yayılıyor. Ve aradan hafta geçmiyor, Şükrü Kaya'ya telgraflar yağıyor, ta Avustralya, Yeni Zelanda'dan günlerce sonra mektuplar geliyor. Gözleri yaşlı analardan, kardeşlerden, siyasi şahsiyetlerden, askerlerden... Şükrü Kaya, bu konuşmasından dolayı tebrik ediliyor, takdir ediliyor.

Oysa ki, söz, Büyük Asker'e aittir. Ve o Büyük Asker, dün yendiği milletlere karşı düşmanlık hissi beslememekte, en insani, en medeni hislerle dostluk elini uzatmaktadır. Ve bunu Türkiye Cumhuriyeti'nin İçişleri Bakanı'na söyletmektedir." Bkz. "Atatürk'ün Bütün Cihana Hitaben Söylenmesini İstediği Nutuk", Anlatan: Şükrü Kaya, Yazan: Yekta Raşip Önen, *Dünya* gazetesi "Atatürk" ilavesi, 10 Kasım 1953, Numara: 611, s.5. Ayrıca bkz. Uluğ İğdemir, *Atatürk ve Anzaklar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1978, s.5-7. (Y.N.)

1 Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, son günlerde Trakya'da Musevilere karşı yapıldığı söylenen hareketler hakkında incelemelerde bulunmak üzere 6 Temmuz 1934 günü Ankara'dan trenle Pendik'e, oradan motorla Yalova'ya geçerek Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından kabul edilmiştir. Aynı gün akşamüstü Trakya Umum Müfettişi İbrahim Tali Bey'le birlikte Yalova'dan gelerek Edirne'ye hareket etmiştir. 7 Temmuz'da Kırklareli, 8 Temmuz'da Edirne, 9 Temmuz'da Keşan, 10 Temmuz'da Gelibolu ve 11 Temmuz'da Çanakkale'de incelemelerde bulunduktan sonra aynı gün vapurla İstanbul'a ve oradan akşam treniyle Ankara'ya gitmiştir. Bkz. *Vakit*, 7 Temmuz 1934, Numara: 5925, s.1 ve 12 Temmuz 1934, Numara: 5930, s.1; *Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1934, Numara: 3656, s.6. (Y.N.)

23 NİSAN BAYRAMI TEBRİKLERİNE TEŞEKKÜR*

(25 NİSAN 1934)

Ankara, 25 (AA) - Riyaseticumhur Umumi Kâtipliği'nden: Reisicumhur Hazretleri, 23 Nisan Bayramı'nı kutlulamak vesilesiyle aldıkları tel yazılarından pek müteHassis olmuşlar ve teşekkürlerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Nisan 1934, Numara: 4581, s.1; *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1934, Numara: 3580, s.1; *Akşam*, 26 Nisan 1934, Numara: 5582, s.2.

EMEKLİLER CEMİYETİ'NE TEŞEKKÜR*

(26 NİSAN 1934)[1]

Umum Mütekaidini Askeriye Cemiyeti[2] *geçen hafta senelik kongresini yapmış, Reisicumhur Hazretleri'yle Meclis Reisi'mize ve Başvekil'imize birer tazim telgrafı çekmişti. Telgraflara cevap gelmiştir. Gazi Hazretleri'nin cevapları şudur:*

Ali Ferit Paşa Hazretleri
Umum Askeri Mütekaidin Cemiyeti Kongre Reisi

Kongre münasebetiyle hakkımda bildirdiğiniz asil duygularınızdan pek mütehassis oldum. Teşekkür eder, hepinize selam ve sevgi yollarım.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Vakit*, 26 Nisan 1934, Numara: 5853, s.5.
1 *Vakit*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 26 Nisan 1934, telgrafın *Vakit*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)
2 Tüm Asker Emeklileri Derneği. (Y.N.)

ANTAKYA, İSKENDERUN VE HAVALİSİ YARDIM BİRLİĞİ'NE*
(29 NİSAN 1934)[1]

Geçen cuma günü yıllık toplantısını yapmış olan "Antakya, İskenderun ve Havalisi Türkleri Yardım Birliği" Reisicumhur Hazretleri'yle Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne tazim telgrafları çekmişti. Gazi Hazretleri'ne çekilen telgrafla Büyük Reis'imizin cevabi telgrafını yayımlıyoruz: [...]

Dr. İbrahim Bey
MTTB binasında Antakya, İskenderun ve
Havalisi Türkleri Yardım Birliği Kongre Reisi

Yıllık toplantı münasebetiyle hakkımda gösterilen temiz duygulara teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Vakit*, 29 Nisan 1934, Numara: 5856, s.4.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Edirne Türk Kültür Birliği'nin açılma merasimi dolayısıyla çekilen tazimat telgrafına verdiği cevap hakkında da *Cumhuriyet*'te şu haber yer almaktadır:

"Edirne Türk Kültür Birliği'nin açılma merasimi münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'ne çekilen tazimat telgrafına, Gazi Hazretleri, Umumi Kâtip Vekili Hasan Rıza Bey vasıtasıyla cevap vererek iltifatta bulunmuşlardır." Bkz. *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1934, Numara: 3570, s.2. (Y.N.)

1 *Vakit*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 29 Nisan 1934, telgrafın *Vakit*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

ALMAN MİLLİ BAYRAMINI TEBRİK DOLAYISIYLA REICH REİSİ FELDMARSCHALL PAUL VON HINDENBURG'A*

(30 NİSAN 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 30.4.1934

Feldmarschall Paul von Beneckendorf und von Hindenburg Hazretleri
Alman Reich Reisi - Berlin

Alman milli bayramı münasebetiyle Zatı Devletlerine en hararetli ve samimi tebriklerimi takdim eder ve bu vesileden istifade ile Zatı Devletlerinin şahsi saadetleriyle asil Alman milletinin refah ve ikbali hakkında beslediğim dostça duyguları tekrar eylerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60-0'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.141; *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Mayıs 1934, Numara: 4593, s.1; *Cumhuriyet*, 8 Mayıs 1934, Numara: 3592, s.3; *Vakit*, 8 Mayıs 1934, Numara: 5865, s.1; *Milliyet*, 8 Mayıs 1934, Numara: 2959, s.2.

İŞ BANKASI UMUM MÜDÜR VEKİLİ MUAMMER BEY'E*

(3 MAYIS 1934)

İş Bankası Galata Şubesi'nin açılışı münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'yle Meclis Reisi Kâzım Paşa'ya çekilen tazim telgraflarına şu cevaplar gelmiştir:

Muammer Beyefendi
İş Bankası Umum Müdür Vekili

Hayırlı ve muvaffakiyetli mesaisini takdirle görmekte olduğum İş Bankası'nın Galata'da bir şube açtığını bildiren telgrafınızdan pek memnun oldum. Bu münasebetle hakkımda gösterilen samimi duygulara teşekkür ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 3 Mayıs 1934, Numara: 3587, s.3.

HAMDİ BEY'İN BÜYÜKELÇİLİĞE TAYİNİ HAKKINDA ALMAN REICH CUMHURİYETİ REİSİ VON HINDENBURG'A*

(5 MAYIS 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Alman Reich Cumhuriyeti Reisi
Feldmarschall Paul von Beneckendorf und von Hindenburg Hazretleri'ne

Aziz ve büyük dost,

Türkiye Cumhuriyeti ile Alman Reich Cumhuriyeti arasında hayırlı olarak mevcut olan dostluk bağlarının muhafazasını ve kuvvetlenmesini talep ettiğimden ve lüzumlu bulduğumdan, eski Viyana Elçimiz Hamdi Bey'i Devletlileri nezdine fevkalade delege ve büyükelçi sıfatıyla tayine ve göndermeye karar verdim.

Adı geçeni ayırt eden vasıflar ve hasletler ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve fatanet, kendisine verilen yüksek vazifeyi Devletlilerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapacağının teminatıdır.

Bu kanaatledir ki, kendisini iyi kabul buyurmalarını ve gerek kendi namıma gerek Türkiye Cumhuriyeti namına tarafından yapılacak bütün tebliğlere ve bilhassa Zatı Devletlerinin şahsi saadeti ve memleketinin refahı hakkında beslediğim dostane ve halisane hislere dair vereceği teminata tamamen emniyet ve itimat buyurularak yüksek vazifesinin iyi yerine getirilmesi hususunda desteğe nail olmasını Zatı Devletlerinden rica ederim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz dört senesi Mayıs ayının beşinci günü verilmiştir.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Almanya 2/45 - D1. a.1'den aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.141-142.

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜNÜ TEBRİK DOLAYISIYLA JAPON İMPARATORU HİROHİTO'YU TEBRİK*

(9 MAYIS 1934)

Ankara, 9 (AA) - Japon İmparatoru Hazretleri'nin doğumları yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri'yle İmparator Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur:

Japon İmparatoru Haşmetlu Hirohito Hazretleri'ne

Haşmetli zatınızın doğum yıldönümü münasebetiyle en hararetli tebriklerimi arz eder ve gerek haşmetli şahsınızın saadeti, gerek Japonya'nın refahı hususundaki samimi temennilerimin kabulünü rica eylerim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Mayıs 1934, Numara: 4595, s.1; *Cumhuriyet*, 10 Mayıs 1934, Numara: 3594, s.3; *Vakit*, 10 Mayıs 1934, Numara: 5867, s.2.

CUMHURİYET GAZETESİNİN 10. YILI DOLAYISIYLA YUNUS NADİ BEY'E*

(16 MAYIS 1934)

Yunus Nadi Beyefendi
Muğla Mebusu ve
Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı - İstanbul

Ankara, 16 - Gazetenizin onuncu yıldönümünü idrak etmesinden memnun oldum. Muvaffakiyet temenni ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1934, Numara: 3601, s.1. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.175.

BAĞIMSIZLIK BAYRAMI DOLAYISIYLA ARJANTİN REİSİCUMHURU GENERAL AGUSTİN'İ TEBRİK*

(24 MAYIS 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel

Ankara, 24.5.1934

Arjantin Reisicumhuru General P. Justo Agustin Hazretleri'ne

Arjantin'in bağımsızlık bayramı dolayısıyla Zatı Devletlerine samimi tebriklerimi takdim eder ve şahsi saadetleri ile Arjantin'in refah ve ikbali hakkındaki temennilerimi kabul buyurmanızı rica eylerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Arjantin'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c. I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.277; *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Mayıs 1934, Numara: 4614, s.1; *Vakit*, 29 Mayıs 1934, Numara: 5886, s.5.

SOVYET *STROİM* DERGİSİNE TÜRK-SOVYET DOSTLUĞU HAKKINDA BEYANAT*

(31 MAYIS 1934)

Moskova, 31 (AA) - Ağır sanayiin organı olan Zaindustralisation[1] *mecmuası, resimli özel bir sayı yayımlamıştır. Bu sayı, Türk-Sovyet dostluğuna ayrılmıştır. Bu sayıda Sovyet heyetinin Türkiye seyahatine, Türk hayatına, Türkiye'deki imar faaliyetlerine, Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yıldönümünün kutlanması merasimine ait fotoğraflarla, Türk devlet adamlarının resimleri, Türk tayyarecilerinin Rusya'daki uçuşlarına ait manzaralar vesaire vardır.*

Mecmua, aynı zamanda Türk ve Sovyet devlet adamlarının iki memleketin münasebetleri hakkındaki beyanatlarını yayımlamaktadır.

Bilhassa Gazi Hazretleri'yle İsmet ve Kâzım Paşa Hazretlerinin ve Tevfik Rüştü Bey, Hikmet Bey, Ragıp Bey, Mebus Falih Rıfkı Bey, M. Kalinin, M. Molotof, M. Voroşilof, M. Yenoukides, M. Boubnow, M. Sudriç, M. Krijanorski, M. Boudenny, M. Karahan, mecmuanın başyazarı M. Tal, Akademi üyelerinden M. Samoilovich ve M. Marr'ın beyanatlarıyla Profesör Youkovski'nin ve diğer birtakım zevatın makaleleri vardır.

Gazi Hazretleri diyorlar ki (Fransızca aslından tercüme edilmiştir):

Birçok tecrübe devirleri geçirmiş olan yeni Türkiye-Sovyet Rusya dostluğu, gitgide büyümekte olan bir dostluktur. Ve diğer hiçbir devlet aleyhine yönelik değildir. Bu dostluk her iki memlekete çok büyük bir emniyet temin eylemekte ve milletler arasındaki münasebetlerde sadakatin bir örneğini teşkil etmektedir.

* *Stroim*. Mayıs-Haziran 1934, Sayı: 9-10, s.4; *Za İndustrializatsiyu*, 1 Haziran 1934, No: 128. *Akşam*. 31 Mayıs 1934, Numara: 5617, s.2; *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1934, Numara: 3616, s.1, 4; *Milliyet*, 1 Haziran 1934, Numara: 2983, s.1, 7; *Vakit*, 1 Haziran 1934, Numara: 5889, s.2. *Stroim* ve *Za İndustrializatsiyu*'daki Rusça metinler Mehmet Perinçek tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

1 *Za İndustrializatsiyu*. (Y.N.)

GALATASARAYLILARA TEŞEKKÜR*

(5 HAZİRAN 1934)[1]

Galatasaraylılar gününde, birkaç saatlik mektep hayatını hep bir arada yaşayan Galatasaraylılar, bu güzel ve mesut toplantı vesilesiyle Reisicumhur Hazretleri'ne, Meclis Reisi ve Başvekil Paşalar Hazretlerine, Fırka Umumi Kâtibi Recep Bey'e ve diğer birçok zevata telgraflar çekerek, hürmet ve tazimlerini iletmişlerdi.

Bu telgraflara gelen şu cevaplar, eski Galatasaraylıların sevinç ve heyecanını bir kat daha artırmıştır:

Galatasaraylıların hakkımda gösterdikleri temiz duygulara teşekkür ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1934, Numara: 3620, s.2.

1 *Cumhuriyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 5 Haziran 1934, telgrafın *Cumhuriyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

FENERBAHÇELİLERE TEŞEKKÜR*

(5 HAZİRAN 1934)[1]

Fenerbahçe stadına dikilen Gazi heykelinin, Cuma günü on bin kişinin coşkun tezahüratı arasında açılma merasimi vesilesiyle Fenerbahçe Kulübü tarafından Reisicumhur Hazretleri'ne tazimat arz edilmişti.

Gazi Hazretleri şu telgrafla Fenerbahçelilere iltifatta bulunmuşlardır:

Hayri Celal Bey
Fenerbahçe Kulübü İkinci Reisi - Kadıköy

Fenerbahçelilerin gösterdikleri temiz duygulara teşekkür ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Milliyet*, 5 Haziran 1934, Numara: 2987, s.6; *Akşam*, 5 Haziran 1934, Numara: 5622, s.2.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 5 Haziran 1934, telgrafın gazetelerde yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

İRAN ŞEHİNŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE*
(11 HAZİRAN 1934)[1]

Ankara, 13 (AA) - Reisicumhur Hazretleri dün Erzurum'a ulaşan İran Şehinşahı Hazretleri'ne şu tel yazısını göndermişlerdir:

İran Şehinşahı Alâ Hazreti Hümayun Rıza Şah Pehlevi Hazretleri'ne
Kars

Zatı Şehinşahilerinin sıhhat ve afiyetle seyahat buyurmalarından doğan memnuniyetimi ve biraderanelerinin huzuru ile şereflenmek zamanını hasretle beklediğimi kalbi muhabbetlerimle arz ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 14 Haziran 1934, Numara: 4630, s.1; *Cumhuriyet*, 14 Haziran 1934, Numara: 3629, s.1; *Milliyet*, 14 Haziran 1934, Numara: 2996, s.1; *Vakit*, 14 Haziran 1934, Numara: 5902, s.1; *Akşam*, 14 Haziran 1934, Numara: 5631, s.2; *Zaman*, 14 Haziran 1934, Numara: 4, s.7; *Ayın Tarihi*, 1-30 Haziran 1934, Sayı: 7, s.12. Ayrıca bkz. *Türk-İran Dostluğu*, Türk-İran Dostluk Cemiyeti, İstanbul, 1956, s.17; *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.508.

1 İran Şahı Rıza Şah Pehlevi, 10 Haziran 1934 sabahı Gürbulak'tan Türkiye'ye girmiş, 11 Haziran'da Kars'a, 12 Haziran'da Erzurum'a gelmiştir. Buna göre telgraf, Şah'ın Kars'ta bulunduğu 11 Haziran 1934 günü çekilmiş olmalıdır. (Y.N.)

İRAN ŞEHİNŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'Yİ KARŞILAMA TÖRENİNDE*

(16 HAZİRAN 1934)

-Zatı Şahanelerini Türkiye'de görmekten çok memnunum efendim.

-Eski bir arzuyu nihayet yerine getirmekten ve ülkenizi ziyaret edebilmekten çok memnunum.[1]

-Çok teşekkür ederim. Çoktan beri teşrifi Şahanenizi rica ediyorduk efendim. [...][2]

-[...][3]

-Çok teşekkür ederim. Tabii arkadaşlığımız çok eski zamandan, çok eski senelerden beri başlamış bulunuyor. Bunu şahsen birbirimizi tanımak suretiyle şüphesiz çok kuvvetlendireceğiz efendim.

- [...][3]

-Hiç şüphe yok efendim. Biz de bütün memleketçe aynı fikir ve kanaatteyiz efendim. Arzu buyurursanız yukarıları bir görelim efendim.

* Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'yi karşılama töreninin görüntü kaydı Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Kayıt üzerinde spiker tarafından okunan Fransızca sözler Martı Şahin, Elif Ertan ve Kiraz Perinçek tarafından Türkçeye çevirilmiştir.

1 Rıza Şah'ın Türkçe olarak söylediği bu sözler anlaşılamamış, spikerin kaydın üzerine okuduğu Fransızca aktarımından Türkçeye çevirilmiştir. (Y.N.)

2 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in kaydın bu kısmındaki sözleri anlaşılamamakta, spikerin Fransızca olarak şu sözleri duyulmaktadır: "Rıza Şah'ın devam edegelen bu Ankara ziyareti, ses getiren bir icraat olarak kayda geçti." (Y.N.)

3 Rıza Şah'ın sözleri anlaşılamamıştır. (Y.N.)

RIZA ŞAH PEHLEVİ ŞEREFİNE VERİLEN ZİYAFETTE NUTUK*

(16 HAZİRAN 1934)

Ankara, 16 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bu akşam Çankaya'da İran Şehinşahı Hazretleri şerefine bir ziyafet çekmişlerdir. Ziyafette Şehinşah Hazretleri'nin maiyetleriyle Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım, Başvekil İsmet, Büyük Erkânıharbiye Reisi Müşir Fevzi Paşalar Hazretleriyle vekiller, Hariciye Vekâleti erkânı ve bazı askeri erkân hazır bulunmuşlardır.

Ziyafetin sonunda Reisicumhur Hazretleri aşağıdaki nutku irat eylemişlerdir:

Ankara, 16.6.1934

Büyük dostum ve aziz biraderim Şehinşah Hazretleri,

Kardeş İran milletinin ulu reisini Türkiye'de selamlamakla duyduğum sevinç çok büyüktür. Ziyareti Şahaneniz bütün Türk milletini bahtiyar etti.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Rıza Şah Pehlevi'nin Türkiye ziyareti (1934) K.27/3'ten Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.509-510; *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Haziran 1934, Numara: 4633, s.1, 4; *Cumhuriyet*, 17 Haziran 1934, Numara: 3632, s.1; *Milliyet*, 17 Haziran 1934, Numara: 2999, s.1; *Vakit*, 17 Haziran 1934, Numara: 5905, s.1, 9; *Akşam*, 17 Haziran 1934, Numara: 5634, s.2; *Zaman*, 17 Haziran 1934, Numara: 7, s.7; *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, Temmuz 1934, Sayı: 17, s.321-322.
İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'nin Türkiye'ye gelişi şerefine Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in emriyle "Özsoy" adlı opera bestelenmiş ve sahnelenmiştir. Sözleri Münir Hayri Egeli, bestesi Ahmet Adnan Saygun'a ait olan ve kısa zamanda hazırlanarak 19 Haziran 1934 günü oynanan eser hakkında gazetelerde çıkan haberler şunlardır:

"Ankara, 14 (Telefonla) - İran Şehinşahı Hazretleri Halkevi'nde ikamet edeceklerinden, burada alınan tertibat tamamlanmıştır. Bugün Gazi Hazretleri Halkevi'ne gelerek yapılan hazırlıkları ve Halkevi bahçesini tetkik buyurmuşlardır." Bkz. *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1934, Numara: 3630, s.5.

"Ankara, 18 (Hususi) - Yarın saat 16'da Ankara Halkevi'nde İran Şehinşahı Hazretleri'nin şereflerine Özsoy piyesi temsil edilecektir. Özsoy'u bugün için Münir Hayri Bey yazmış ve Ahmet Adnan Bey bestelemiştir. Nimet Vahit, Semiha Hanımlarla Nurullah Şevket Beyler başrolleri seslendireceklerdir. Kız lise ve orta mektepleriyle Terbiye Enstitüsü korolarının iştirak edecekleri bu eser milli operamızın ilk adımı sayılmaktadır. İstanbul Konservatuvarı ve Riyaseticumhur Bandosu Karma Orkestrası'nı eserin bestekârı idare edecek ve yazarı da sahneye koyacaktır. Koroyu Halil Bedî Bey hazırlamış, rejiyi de Fazlı Bey üzerine almıştır. Eserin ilk resmi temsili Salı günü saat 16'dan itibaren Ankara ve İstanbul radyoları tarafından yayınlanacaktır. Özsoy'un milli danslarını Selma ve Azade Selim Sırrı Hanımlar oynayacaklardır. Bu temsil Ankara'da milli tiyatro hayatımızda bir dönüm ve bir hamle sayılacaktır." Bkz. *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1934, Numara: 3634, s.5.

"Ankara, 19 (AA) - Bugün saat 16'da Halkevi'nde Alâ Hazreti Hümayun İran Şehinşahı Rıza Pehlevi Hazretleri'nin şereflerine sembolik 'Özsoy' piyesi temsil olunmuştur.
İran Şehinşahı Hazretleri'yle Gazi Hazretleri saat 16'da güzide bir halk ile tamamen dolu bir halde bulunan temsil salonunun hususi locasını teşrif buyurmuşlar ve İran milli marşı ve İstiklal Marşı ile karşılanmışlardır. [...]

Türkiye-İran münasebetlerinin tarihi gözden geçirilirse, bu iki memleketin dostluktan ayrıldıkları zamanlar en müşkül devreleri yaşamış oldukları görülür. Halbuki milletlerimizin tabii eğilimleri ve yüksek menfaatları icabı olan dostluk bağları kuvvetlendikçe her iki millet kuvvetli hale geldi ve refah buldu. Türkiye Cumhuriyeti bu hakikati tamamen idrak ederek İran dostluğunu siyasetinin en esaslı umdelerinden biri haline getirmiştir. Nasıl ki, Zatı Şahanelerinin kudretli idaresi altında komşu ve kardeş memlekette de aynı duygulara, aynı görüşlere kıymet ve ehemmiyet verilmiş ve böylece sarsılmaz ve silinmez bir Türkiye-İran dostluğu kurulmuştur.

Şehinşah Hazretleri, memleketinizin bütün ilerlemelerini alaka ve muhabbetle takip ediyoruz. Yüksek iradenizin yarattığı eserleri en derin hürmetle karşılıyoruz. Türkiye ve İran binlerce seneden beri üstlenmiş oldukları yükselme ve yükseltme rolünde bugün de kuvvetli ve kudretli adımlarla ilerliyorlar. Bu iki kardeş milletin, bu defa ziyareti Şahanenizle, bir kat daha yakınlaşan dostlukları, medeniyet için, insaniyet için, şüphesiz, en sevinilecek neticelerden biridir. Barış ve selamet içinde gelişmekten başka gayeleri olmayan milletlerimizin, aynı zamanda genel barışa hizmet etmeyi en şerefli vazife saydıklarına şüphe yoktur.

Türk milleti için unutulmaz bir hatıra bırakacak olan bugünü, tarih, yalnız Türkiye-İran münasebetlerinde değil, fakat dünya barışında sayılır günlerden olarak kaydedecektir.

Dost ve kardeş milletin büyük hükümdarı, Türkiye'nin ulu dostu olan Zatı Şahanelerinin daimi refah ve saadetini temenni ederek Şahanelerinin sıhhatine, kardeş milletin ikbaline ve Türkiye-İran dostluğunun feyizli gelişmesine içiyorum.

Konusunu Türk ve İran'ın müşterek mitolojisinden alan 'Özsoy' piyesi, Türklüğün ezeli hamaset şairini temsil eden Ozan'ın okumaya başladığı bir destanla seyircileri 40 bin sene evveline döndürerek insaniyetin etrafından kara bulutları yırtan Kâve-Bozkurt inkılabından sonraki büyük hükümdar Feridun'un nasıl bir batında iki erkek oğlu dünyaya geldiğini göstermekle başlamaktadır. Feridun'un Tur ve İraç adlarını koyduğu bu ikiz çocuk tarihin her safha ve devresine hâkim olmuş iki büyük neslin cedleridir ki, gökten inen melekler onlara ve nesillerine büyük gelecekler vaat etmiştir. Bu suretle hiç ölmeyecek olan Tur ve İraç, nesilleri her defa yeni bir ümitle kuvvetlendikçe gençleşecekler ve birbirine bağlı kaldıkça insanlık için bir nur kaynağı teşkil edeceklerdir.

Üç defa birlikleri, tarihten evvelki medeniyeti, ilkçağ medeniyetini ve nihayet İslam medeniyetini kurmuştur. Fakat bundan sonra fena günler başlamış ve iki kardeşin buluşmalarına mâni olmaya çalışan Ahriman galip vaziyete geçmiştir. Buna rağmen Ozan'ın içli ve ilhamlı sözleri ümitle doludur.

Aradan seneler, asırlar geçmiş ve Tur'un vatanında kara günlere nihayet vermek isteyen azimli bir kumandan vatan kurtarıcısı Mustafa Kemal Anadolu'ya ayak basmıştır. Bu isim, mucizesini yapmış ve ihtiyar Tur'u gençleştirmiştir. Bu mucize, bağımsızlık büyük mucizesinin başlangıcıdır.

Şimdi Tur, kendisi gibi ezeli olan kardeşi İraç'ı aramaktadır. O da yükselmiş, o da büyük kurtarıcısını Rıza Pehlevi'nin yüksek şahsiyetinde bulmuştur. Nihayet iki kardeşin dördüncü defa birleşmesinden ilahların vaadi üzerine insanlık için nur doğacaktır.

Alâ Hazreti Hümayun İran Şehinşahı Hazretleri'nin şerefine yazılıp bestelenen ve muvaffakiyetle sahneye konulup temsil olunan bu piyesle Türk milli operası da ilk nüvesini kurmuş bulunmaktadır. Milletlerarası musiki kaideleri altına ve ahengine sokulan tamamen milli ve orijinal besteleri musikide milli inkılabın muvaffak olmuş bir başlangıcıdır.

Alkışlar arasında biten piyesi müteakip Alâ Hazreti Hümayun ve Gazi Hazretleri İran ve Türk milli marşlarıyla selamlanarak salonu terk etmişlerdir.

Ankara, 19 (Telefonla) - Gazi Hazretleri, büyük misafiri ile birlikte Halkevi'nde Şehinşah Hazretleri şerefine verilen müsamereyi müteakip Hariciye Vekâleti'ni teşrif buyurmuşlar ve iki saatten fazla orada kaldıktan sonra Çankaya Köşkü'ne gitmişlerdir.

Gazi Hazretleri'yle muhterem misafir ve maiyeti erkânı yarın akşam hususi trenle İzmir'e hareket edeceklerdir. Başvekil İsmet Paşa'nın da bu seyahate iştirak etmesi ihtimali kuvvetlidir." Bkz. *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1934, Numara: 3635, s.1, 5; *Milliyet*, 20 Haziran 1934, Numara: 3002, s.1, 5. (Y.N.)

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜNÜ TEBRİK DOLAYISIYLA İSVEÇ KRALI GUSTAV'A*

(16 HAZİRAN 1934)

Haşmetli Gustav Hazretleri
İsveç, Gothlar ve Vendeler Kralı - Stockholm

Tel

Ankara, 16.6.1934

Zatı Haşmetanelerinin doğum gününün yıldönümü münasebetiyle hararetli tebriklerimi takdim eder ve Zatı Haşmetanelerinin şahsi saadetleri ile dost İsveç milletinin refahı hakkında samimi temenniler beslediğimi beyan ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.65; *Milliyet*, 21 Haziran 1934, Numara: 3003, s.2; *Zaman*, 21 Haziran 1934, Numara: 11, s.3.

UYUŞTURUCU MADDELERİ SINIRLAMA SÖZLEŞMESİ'NİN BİRİNCİ YILDÖNÜMÜNDE WORLD NARCOTIC DEFENSE CEMİYETİ REİSİ CAPTAIN RICHMOND P. HOBSON'A*

(20 HAZİRAN 1934)

1931 senesinde Cenevre'de imzalanmış olan uyuşturucu maddeler imalinin sınırlanması hakkındaki milletlerarası sözleşmenin yürürlüğe girmesinin birinci yıldönümünü kutlulamak münasebetiyle Amerika - Uyuşturucu Maddeler Umumi Müdafaa Cemiyeti (World Narcotic Defense Association) tarafından 9 Temmuz'da New York'ta "Waldorf Astoria" salonlarında yapılan toplantıda Gazi Hazretleri'nin Cemiyet'e hitaben göndermiş oldukları bir mektubun okunması, Türkiye lehine pek dostane tezahürata vesile olmuş ve Büyük Reis'in işaretiyle bu sahada meydana getirilen eserler, Amerika kamuoyu tarafından derin takdirlerle alkışlanmıştır.

Cemiyet'in 9 Temmuz'da böyle bir toplantıya hazırlandığı Cemiyet Reisi Amiral R.P. Hobson tarafından bildirilerek burada söylenecek nutukların ve yapılacak neşriyatın Büyük Gazi'nin beyanatıyla açılması iltimas ve rica edilmişti. Gazi Hazretleri bu ricaları kabul buyurmuşlar ve beyanatı içeren mektup toplantının başında Büyükelçimiz Münir Bey tarafından okunmuştur.[1]

Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti — Ankara, 20 Haziran 1934[2]

World Narcotic Defense Cemiyeti[3] Reisi Captain Richmond P. Hobson

Muhterem Efendim,

Uyuşturucu maddelerin imal ve dağıtımını sınırlayan 1931 Cenevre Sözleşmesi'nin ilk yıldönümü münasebetiyle yapılacak neşriyata iştirakim hususunda Washington Türk Sefarethanesi vasıtasıyla göndermiş olduğunuz davetnameyi memnuniyetle aldım. Bundan dolayı size samimi olarak teşekkür ederim.

Toplumsal bir afet olan bu uyuşturucu madde fenalığına karşı mücadele hususunda alınacak tedbirleri tetkik ettikten sonra, muhterem dostum General Charles H. Sherrill tarafından uyuşturucu maddeler haftası esnasında irat edilip 24 Şubat 1934

* *Ayın Tarihi*, 1-31 Ağustos 1934, Sayı: 9, s.239-241; *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1934, Numara: 3713, s.1, 4; *Vakit*, 6 Eylül 1934, Numara: 5986, s.1, 16; *Akşam*, 6 Eylül 1934, Numara: 5715, s.2. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.564-566.

1 Buraya kadarki kısım *Cumhuriyet*'te yer almaktadır. (Y.N.)

2 *Ayın Tarihi*'nde tarihin yılı "1933" olarak yer almaktadır. Ancak doğrusu "1934" olmalıdır. (Y.N.)

3 World Narcotic Defense Association: Dünya Uyuşturucuya Karşı Savunma Derneği. (Y.N.)

tarihinde radyo ile yayınlanmış bulunan nutukta beyan edildiği gibi hükümete, mevcut olan bütün milletlerarası sözleşmelere bağlı kalmasını tavsiye ettim. Bunun neticesi olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi 1912 La Haye Sözleşmesi'ni, aynı zamanda 1925 ve 1931 Cenevre Afyon Sözleşmelerini bir defada tasvip etti. Bugün bu sözleşmeler fevkalade dikkat ve itina ile tatbik edilmektedir.

Lakin bu antlaşmaların tatbik mevkiine konması o kadar kolay olmamıştır. Türkiye'de afyon kullanımı hiçbir zaman alışkanlık haline gelmemiş olmakla beraber, afyon ekimi asırlardan beri memleketin zirai hayatında büyük bir ehemmiyet kazanmıştı. Yüz binlerce Türk köylüsü geçimlerini afyon ziraatıyla temin ediyorlardı. Dünya iktisadi buhranının en müşkül anlarına tesadüf eden söz konusu tedbir, bu sınıf halkın vaziyeti üzerinde fena neticeler doğurmaktan geri kalmadı. Bununla beraber, Türk hükümeti afyon yetiştiren köylülerin ıstıraplarını sınırlamak için tedbir alınmasına teşebbüs etti ve aziz dostumuz General Sherrill tarafından beyan olunduğu üzere şeker sanayiinin bu müşkülü bertaraf etmek hususunda en iyi tedbir olduğu görüldü.

Ciddi ve müşkül ahval ve şartlara rağmen Türk milleti ve Türk Cumhuriyeti, eski zamanların afetlerine nispetle daha öldürücü olan uyuşturucu madde fenalığından insanlığı kurtarmakla büyük bir sevinç ve saadet hissetmiştir.

1928 senesinden beri uyuşturucu maddelere karşı mücadele hususunda ciddi teşebbüsler yapılmıştır. Büyük Millet Meclisi milletlerarası sözleşmelerden doğan yeni şartları karşılamak üzere yeni kanunlar hazırlamıştır. Ve bu kanunlar bugün yürürlükte bulunuyor. Uyuşturucu maddelerin tekele alınmasına dair olan kanun bunlardan biridir. Uyuşturucu madde ticaretinin özel ellere bırakıldığı takdirde gayrimeşru mecralara sapacağını tecrübeyle öğrenmiş olan Türk hükümeti herkesten evvel uyuşturucu maddelerin imal, ithal, ihraç ve satışını tekel altına koyan bir kanun yaparak Büyük Millet Meclisi'ne arz etti. Bu suretle ham afyon ekimi hükümet kontrolü altında sınırlı bir miktara indirilmiştir.

Afyondan çıkarılan bütün uyuşturucu maddelerin memleket dahilinde imali için bir devlet fabrikası tesisi de faydalı görülmüştür. En sonunda, tıbbi ve ilmi ihtiyaçları karşılamak üzere diğer nevi eczaların ithali, aynı zamanda memlekette üretilen ham afyon ve uyuşturucu maddelerin milletlerarası kaidelere göre ihracı İnhisar İdaresi'ne bırakılmıştır. Uyuşturucu maddelere karşı mücadele hususunda gayet tesirli olması dolayısıyla aynı usulün diğer memleketlerde tatbiki arzu edilir. Bundan başka, 12 Haziran 933 tarihinde kabul edilmiş bulunan bir kanun bütün uyuşturucu maddelerin ithal, ihraç ve satışını sıkı bir kontrole tabi tuttuğu gibi hintkeneviri ekimini ve haşiş[1] üretimini mutlak surette men etmiştir.[2] Gayri meşru ticaretle iştigal edenler için ceza

1 Haşiş: Esrar denilen hintkeneviri yaprağı. (Y.N.)

2 Vekiller Heyeti'nin Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal riyasetindeki 25 Aralık 1932 tarihli toplantısı hakkında *Akşam*'da şu haber yer almaktadır:

"Ankara, 26 - Evvelki günkü Vekiller Heyeti toplantısı gece geç vakte kadar sürmüştür. Vekiller Heyeti dün saat 14'te Gazi Hazretleri'nin riyasetinde toplanmıştır. Toplantı altı buçuk saat devam etmiştir. Toplantıda uyuşturucu maddelerin takibi, uyuşturucu maddelerle alakadar olan sıhhi, iktisadi, zirai meseleler incelenmiştir. Gerek bütün insanlık ve gerek milletin menfaatı için uyuşturucu maddeler ve diğer meseleler için bir program yapılmıştır. Bu program projesi bütün teferruatıyla Fırka'da konuşulduktan sonra Büyük Millet Meclisi'ne gönderilecektir. Program şudur:

kanununda tayin edilmiş bulunan cezalar şiddetlendirilmiştir. Bu suretle Türk Cumhuriyet hükümeti, kendi ülkesi dahilinde uyuşturucu maddeleri kontrol için daha çok zorlayıcı tedbirler aldığı gibi, Türkiye'nin dünyadaki gayri meşru uyuşturucu madde ticaretine merkez teşkil etmesi ihtimalini de kati olarak bertaraf etmiştir. Ve Türkiye bu payeye erişmek için samimi olarak çalışmaktan asla vazgeçmeyecektir.

Gayri meşru ecza ticaretini kaldırmak hususunda Türk Cumhuriyeti tarafından milletlerarası sözleşmelere göre yapılmış olan mesaiyi aracılığınızla Amerikan kamuoyuna arz ederken, bu faydalı ve insani teşebbüsün hedeflediği gayeye henüz erişilemediğini söylemekten kendimi alamayacağım. İnsanlığı uyuşturucu madde afetinden kurtarmak için yapılacak daha birçok şeyler vardır. Bu sözlerimle bütün milletlerin göstermiş olduğu dayanışma ve bilhassa Birleşik Amerika Hükümetleri tarafından yapılan kıymettar ve unutulmaz hizmetler sayesinde elde edilen muvaffakiyetin büyüklüğünü inkâr etmiyorum. Maksadım insanlığı bu beladan kurtarmak için daha fazla mücadele ve bilhassa bütün milletler arasında sıkı bir işbirliği lüzumuna işaret etmektir.

Bu vesile ile uzun müddet insanlığa yaptığı hizmetlerle bütün hayırseverlerin hakkıyla hürmet ve muhabbetini kazanmış olan cemiyetimize samimi tebriklerimle birlikte halisane muvaffakiyet temennilerimi takdim ederim.

Hürmetkârınız
Gazi M. Kemal
Türkiye Reisicumhuru

1. 1932 La Haye, 1925 Cenevre, 1931 Cenevre milletlerarası mukavelelerine iştirak meselesinin neticelendirilmesi.
2. İstanbul'da uyuşturucu maddeler yapan ve bugün kapatılmış bulunan üç hususi fabrikanın bir daha açılmaması ve her nevi hususi imalatın şiddetle meni. Dünyanın tıbbi ve fenni ihtiyacı için menfaat kastından uzak milletlerarası ve müşterek bir fabrika kurulması. Buna milletlerarası bir imkân bulununcaya kadar Türkiye'nin tıbbi ihtiyacı için Devlet İnhisar İdaresi[1] altında bir fabrika temini.
3. Ham afyonun harici ticaret işlerinin ticari bir birlik merkezine verilmesi.
4. Afyon üretiminin sınırlandırılması ve ekiminin denetim ve müsaadeye tabi tutulması.
5. Esrar çıkarılan hintkeneviri ekiminin katiyen meni.
6. Uyuşturucu maddeleri gizli yapan ve kaçıranların İhtisas Mahkemelerinde hususi cezalara çarpılması.

Afyonun üretiminin sınırlandırılması şu şekilde olacaktır: Devlet fabrikasının ihtiyacına ve harice meşru bir miktarda ihraç edilecek afyondan fazla üretim yapılmayacaktır." Bkz. *Akşam*, 26 Aralık 1932, Numara: 5106, s.1; *Milliyet*, 26 Aralık 1932, Numara: 2471, s.1, 4. (Y.N.)

1 Tekel. (Y.N.)

İZMİR BORNOVA ZİRAAT MEKTEBİ'NDE YÖRÜK KIZLARI*

(22 HAZİRAN 1934)

Vali Kâzım Paşa dün sabah saat sekiz buçukta otomobille Manisa'ya giderek Gazi Hazretleri ile Şehinşah Hazretleri'ni Manisa'dan karşılamışlardır. Manisa'dan Bornova'ya gelirken Beşyol mevkiindeki mektep önünde halk davullarla büyük misafirleri karşılamaya çıkmıştı.

Manisa ile İzmir vilayeti sınırında Türk-İran bayrakları ve halılarla süslenmiş büyük bir tak yapılmıştı. Bornova Fırka Reisi Cemal Bey bu tak önünde Gazi Hazretleri ile Şehinşah Hazretleri'ne buketler takdim ettiler.

Otomobiller Bornova'ya girerken coşkun tezahürat yapıldı. Fırka teşkilatı, muhtelif heyetler ve mektepler yollarda muntazam saflar teşkil etmişlerdi. Otomobiller Bornova Ziraat Mektebi önünde durdu. Halk ve talebe tarafından büyüklerimiz şiddetle alkışlandılar. Bahçe kapısından binaya kadar yerlere halılar döşenmişti. Otomobillerden inildi. Önde Gazi Hazretleri ile Şah Hazretleri ve İsmet Paşa ilerlediler.

Kapı önünde Yörük elbiseleriyle Türk'ün nefis güzelliğini gösteren mini mini kız çocukları yer almışlardı.

Gazi Hazretleri, Şehinşah Hazretleri'ne:

"-Bunlar Yörük kızlarıdır" *dediler. Sonra sevimli bir yavruya dönerek:*

"-Kızım senin adın ne?" *diye sordular. Yavrucuk gelerek isminin "Dudu" olduğunu söyledi. Tam mektebin iç kapısında iki talebe Gazi Hazretleri'ne ve Şah Hazretleri'ne iki buket verdiler.*

Misafirler mektepte hazırlanan meyve sofrasına oturdular. Misafirlere kayısı, şeftali, kiraz, armut ve Şaşal suyu ikram edildi. [...]

Burada on dakika istirahatten sonra mektebin dershane ve laboratuvarları gezildi. Çıkışta aynı tezahürat yapıldı. Reisicumhur Hazretleri halka hitaben:

"Nasılsınız?" *diye sorarak iltifatta bulundular.*

Halk bu candan alakalı sorguya "var ol" cevabıyla karşılık verdi.

Saat 12'yi yirmi geçe Bornova'dan hareket edildi. Gazi Hazretleri'nin otomobillerini elliden fazla otomobil takip etti.

* *Yeni Asır*, 22 Haziran 1934, Numara: 8676, s.1-2. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Eğitim Fotoğraflar-Hatıralar-Belgeler-Kronoloji*, Hazırlayan: Ahmet Bekir Palazoğlu, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1990, s.135; Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.802-803.

İRAN ŞAHI ŞEREFİNE İZMİR'DE VERİLEN SUAREDE ŞAH'IN ŞEREFİNE*

(23 HAZİRAN 1934)

İzmir, 24 - Dün gece burada bir suare verilmiştir. Suare geç vakte kadar büyük bir neşe içinde geçmiştir.

Şehinşah Hazretleri bir aralık:

-Türkiye sınırlarına girdiğim günden beri hakkımdaki tezahürattan çok mütehassisim. Bunun en coşkununu İzmir'de gördüm. Kendimi kendi familyam içerisinde sanıyorum ve onlardan sizi katiyen ayıramıyorum. Sıhhatlerine içiyorum" buyurdular.

Büyük misafirin bu cümleleri yaverleri tarafından halka Türkçe olarak tekrarlandı.

Bunun üzerine Gazi Hazretleri davetlilerin de iştiraklerini; "Kardeş İran milletinin büyük Şehinşahı şerefine elimizde bulunan kadehleri kaldırarak o muhterem aziz büyük şahsın şerefine içiyoruz" *buyurdular.*

* *Akşam*, 25 Haziran 1934, Numara: 5642, s.2.

Öğretmen Avni Altıner, Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal ve Şah Rıza Pehlevi'nin 24 Haziran 1934 günü Soma'yı ziyareti hakkındaki hatırasını şöyle aktarmaktadır:

"Ziraat Mektebi'nden sonra İzmir Öğretmen Okulu'ndan mezun olunca ve Soma'da öğretmen iken İran Şahı gelmişti (16 Haziran 1934). Atatürk, Şah'ı İzmir Harp Oyunları'na götürmüştü. İzmir'den sonra Bergama ve Kırkağaç'taki süvari ve topçu alaylarınca Soma istasyonu karşısındaki tepelerde dört saat süren bir manevra yapılmıştı. Yine bütün öğretmenler ve öğrenciler Soma istasyonuna indik, karşıladık, ellerini öptük. Manevraları Orgeneral Fahrettin Altay idare etmişti. Şah bilhassa Bergama Alay Kumandanı'nın atına sıçrayarak iniş binişlerini ve mavi-kırmızı kuvvetler için açıklamalarını çok beğendi.

Alay defterine, Gazi: 'Kumandan olarak doğmuş, kumandan olarak yetişmiş, tam bir kumandandır' diye yazmıştı. İlkokul öğrencilerinden sesi çok güzel olan Mahmure'yi takdim ettim. 'Marş' ve 'Sarı Kurdelem Sarı' şarkısını Safiye Ayla'ya benzeyen sesle söyledi. Atatürk, 'Bu öğrencinin ilkokul diplomasını bildirin' dedi. Telgrafla bildirdim. Hemen Ankara Musiki Öğretmen Okulu'na aldırdı. Mahmure de müzik bölümüne devam ederek müzik öğretmeni oldu ve hayatını kurtardı." Bkz. *Her Yönüyle Atatürk*, Hazırlayan: Avni Altıner, Genişletilmiş 2. Basım, İstanbul Bakış Kütüphanesi, İstanbul, 1981, s.760-761. Ayrıca bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.804.

Soma'da Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in huzurunda şarkı söyleyen öğrenci Mahmude (Pekmener)'in bugüne ilişkin hatırası şudur:

"Yıl 1934. Ben, henüz ilkokulu bitirmiş on bir yaşında bir kızdım. Büyük Atatürk'ün İran Şahı ile birlikte Soma'yı ziyaret edeceklerini duyar duymaz, bir coşkulu sel gibi istasyona akan halk arasında ben de annemle birlikte istasyona gittim. [...]

Tren geldi. [...] Öyle heyecanlıydım ki. Ata, trenden indikten kısa bir süre sonra 'Mahmude Şenses!' diye adımın çağrıldığını duydum. [...]

Öğretmenlerim Yaver Bey'e:

'Sesi çok güzel olan bir kızımız var. Acaba Atatürk dinlemek isterler mi?' diye sormuşlar. Olumlu yanıt alınca beni aramaya seferber etmişler. Sonunda buldular. Öğretmenim Bahri Oskay Bey, [...] be-

Gazi Hazretleri'nin bu cümleleri halk tarafından teker teker tekrarlandı ve içildi.

Şehinşah Hazretleri bir aralık Vali Kâzım Paşa'ya da iltifat buyurmuşlardır. Büyüklerimiz suareyi sabah ikide terk ettiler. Müteakiben özel trene bindiler ve Balıkesir'e hareket ettiler. Tren hareket ederken toplar atılmıştır.

ni apar topar istasyon binasına soktu. Biraz sonra Ata'nın huzurundaydım. Atatürk'le İran Şahı karşıda, sağda ve solda bakanlar ve diğer ileri gelenler oturuyorlardı. [...] Atatürk'e başımı öne eğerek selam verdim. O anda Yüce Atatürk, sımsıcak bir sesle 'Yavrum bize şarkı söyleyecekmişsin, söyle dinliyoruz' dediler. Çok heyecanlanmıştım. Yanaklarım al al olmuştu.

Öğretmenimin bana öğrettiği şarkılardan Bizet'nin 'İnci Avcıları' operasından bir arya okudum. [...] Şarkımı söylerken birkaç bakanın ağladığını, hele içlerinden birinin durmadan gözlüklerini sildiğini görünce çok duygulanmıştım.

Ata'm, beni yanına çağırttı. Kucağına oturttu. Sarı uzun örgülü saçlarımı okşayıp: 'Ne kadar güzel sesin var. Seni Ankara'da Musiki Muallim Mektebi'nde okutayım ister misin?' diye sordular. Öylesine sevindim ki, utanmasam boynuna sarılacaktım.

'Baban var mı?' diye sordular.

'Hayır yok' diye cevap verdim.

'Bir şarkı daha söyler misin?' diyerek örgülü saçlarımı ellerine dolayıp:

'Bunları sakın kesme, çok güzel' dediler.

İkinci kez, Offenbach'ın Barkarol'ünü söylemek istedim. Ama hemen vazgeçtim. Şarkımda Ata'mı öven sözler olmalıydı. Sonunda 'Milletlerin tarihinde görmedim ben/ Bir kahraman, bir en büyük senin kadar...' sözleriyle başlayan şarkımı söyledim. Şarkı bitince kalktılar, kimi öptü, kimi kucakladı ve hepsi 'Seni hiç unutmayacağız' dediler.

Gerçekten de unutmamışlardı. Çünkü ben şarkımı söylerken Atatürk, yaverine: 'Küçüğün adresini al' demiş. Fakat yaver bey unutmuş. Atatürk, bir yandan dışarıda askeri manevrayı izlerken, bir yandan da durmadan 'Adresi aldın değil mi?' diye soruyormuş. Yaver bey çok heyecanlanmış. Halk arasında ağabeyimi buldurup adresimi almış. Bir hafta sonra beni Ankara'dan telgrafla çağırdılar. Böylece Musiki Muallim Mektebi'ne girmiş oldum." Bkz. Sadık Karaöz, *Atatürk Manisa'da*, Manisa Turizm Derneği Yayınları, İzmir, Ekim 1983, s.109-111. Ayrıca bkz. *Başöğretmen Atatürk...*, c.2, s.804-805. (Y.N.)

BALIKESİR İSTASYONUNDA KÜÇÜK KIZ ÇOCUĞUNA*

(24 HAZİRAN 1934)

Balıkesir, 25 - [...] İran Şehinşahı Hazretleri ile Gazi Hazretleri'nin Balıkesir'e ulaşmaları bütün halkın candan ve çok heyecanlı tezahüratına meydan vermiştir. Saat 17'de tren durur durmaz Büyük Misafir, İran, Türk milli marşları arasında inerek kendilerini selamlayan sivil ve askeri erkâna iltifatta bulunmuşlar ve resmi ihtiramı yerine getiren piyade taburunu selamlamışlardır. İstasyonun dış kapısında Belediye Reisi Şehinşah Hazretleri'ne bu ziyaretlerinden dolayı bütün Balıkesir halkının duyduğu sevinci arz etmiş ve küçük bir mektepli kız duyduğu temiz hisleri ifade eylemiştir. Kız çocuğu iki büyük inkılapçı şefin huzurunda heyecana kapıldığı ve tasarladığı sözleri bildiremeyeceği anlaşılınca, Gazi Hazretleri:

"Heyecanlandım Şehinşah Hazretleri deyiniz çocuğum; bu kâfidir" *dediler. Hanım kız nutkunu bununla bitirdi. Şehinşah Hazretleri:*

"Çok memnun oldum küçük yavrum" diyerek ve saçlarını okşayarak iltifatta bulundular.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Haziran 1934, Numara: 4642, s.1; *Cumhuriyet*, 26 Haziran 1934, Numara: 3641, s.1.

MİLLİ HÂKİMİYET BAYRAMI DOLAYISIYLA GELEN TEBRİKLERE TEŞEKKÜR*

(27 HAZİRAN 1934)

İstanbul, 27 (AA) - Reisicumhur Hazretleri milli hâkimiyet bayramını kutlulayan zevata teşekkürlerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Cumhuriyet*, 28 Haziran 1934, Numara: 3643, s.3; *Zaman*, 28 Haziran 1934, Numara: 18, s.2.

İRAN ŞAHI'YLA BİRLİKTE TOPÇU ATIŞ MEKTEBİ'NDE*

(28 HAZİRAN 1934)

Şehinşah Hazretleri ile Gazi Hazretleri dün akşam üzeri saat 16'da Metres'teki Topçu Atış Mektebi'ni ziyaret buyurmuşlardır.

Şehinşah Hazretleri askeri üniforma giymişlerdi. Gazi Hazretleri'nin üzerlerinde açık renk golf elbisesi vardı. İki büyük reis subayları ve askerleri teftiş ettiler. Şehinşah Hazretleri: "Bu güçlü, kuvvetli gençlik, milletin milyon değer hakiki servetidir" buyurdular.

Gazi Hazretleri askere hitaben:

"-Şehinşah Hazretleri memnun oldular. Kendilerine teşekkür edin!" *buyurdular. Asker, hep bir ağızdan ve resmi selam vaziyetinde olarak: "Sağ olsunlar" cevabını verdi.*

Bu sırada manevra tatbikatı başlamış bulunuyordu. Büyük Reis'le aziz misafir, harekâtı dürbünlerle tetkik buyuruyorlardı. Bu arada tayyare taarruzlarına karşı atış manevraları yapıldı.

Şehinşah Hazretleri, aldıkları intibalardan çok memnun kaldıklarını beyan buyurdular.

* *Akşam*, 29 Haziran 1934, Numara: 5646, s.2.
E. Org. Ali Fuad Erden, hatıralarında, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından Başvekil İsmet Paşa'ya hitaben kendisine dikte ettirilen ve kendi imzasıyla çektirilen telgrafa şu şekilde yer vermektedir:

"[...] Atatürk beni Dolmabahçe Sarayı'na akşam yemeğine çağırdılar. Gece yarısından sonra şu telgrafı bana dikte ettirip Başyaver vasıtasıyla çektirdiler:

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne - Ankara

Millet, ordu ve arkadaş büyüklerinden size arz ediyorum: Dediğiniz olmuştur. Memnunuz. Kardeşçe ve bütün samimiyetle gözleriniz öpülür. Derin muhabbet.

Harp Akademisi Kumandanı
Ali Fuad

Ben, Başvekil İsmet Paşa'ya bu üslupta yazı yazamazdım. Erkânıharp Yüzbaşısı İsmet Bey'in 'enisi vicdanım'ı bile resmi bularak yalnız 'vicdanım' dediği eski çağda, ona hitap etmiş olduğum gibi hitap edemezdim. İsmet Paşa bu telgrafın manasını ve onu kimin yazdırdığını şüphesiz anlamıştır." Bkz. E. Org. Ali Fuad Erden, *İsmet İnönü*, Burhanettin Erenler Matbaası, İstanbul, 1952, s.230-232.

Kaynakta, Atatürk'ün Ali Fuad Erden'e dargınlığı olayı anlatıldıktan sonra "Atatürk'ün dargınlığı İran Şehinşahı ile birlikte Akademi'yi şereflendirdikleri zamana kadar devam etti" denilmektedir. 27 Haziran 1934'te İran Şehinşahı ile beraber Harp Akademisi'ne gidilmiştir (bkz. *Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938*, Toplayan: Özel Şahingiray, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1955, s.294). Buna göre telgraf 27/28 Haziran 1934 gecesi yazdırılmış olmalıdır. (Y.N.)

TBMM'NİN TATİLE GİRMESİ HAKKINDA TBMM REİSLİĞİ'NE*

(3 TEMMUZ 1934)

Türkiye Riyaseticumhur
Kalemi Mahsus Müdürlüğü

Yalova, 3.7.1934

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliği'ne
Ankara

C. 3.7.1934 tarihli tele:
Bildiriminiz uygundur, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-2, D: 90, F: 27'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in yukarıdaki telgrafı Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa'nın şu telgrafına cevaben yazılmıştır:

"Ankara, 3.7.1934

Reisicumhur Hazretleri'nin Yüksek Huzuruna

Temmuz birinci perşembe günü Büyük Millet Meclisi'nin İkinci Teşrin'e [Kasım'a] kadar tatil kararı vermesi tasavvur olunduğunu arz eyler ve yüksek emirlerinizin bildirilmesini rica ile hürmetlerimi teyit eylerim.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Kâzım"

Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-2, D: 90, F: 27-1'de bulunan telgrafın fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. (Y.N.)

MEDİHA HANIM'LA İSMAİL EFENDİ'NİN EVLENMELERİ HAKKINDA PROFESÖR NEŞET ÖMER BEY'E*

(4 TEMMUZ 1934)

4.7.1934

Profesör Neşet Ömer Beyefendi'ye

Mediha Hanım'la İsmail Efendi'nin evlenmelerinin uygun olacağını görüşmüştük. Bu hayırlı izdivacın bir an evvel yapılmasını teminen Mediha Hanım'ı yarın İstanbul'a gönderiyorum. Artık bundan sonra velisi ve hamisi Zatıâlinizsiniz. Mediha'nın evlenme başlangıcında bütün serveti beş yüz lira olacaktır. Bu parayı Zatıâlinize göndereceğim. Halin icabına göre kullanırsınız. Lüzumsuz masraflardan artakalacak olanı Mediha'nın kendisine verirsiniz. Hemen ardından nişan ve kanuni zaman sonunda nikâh ve düğün kısa bir merasimle bitmelidir. İki tarafa saadet temennisiyle bu mektubumu size yazıyorum. Beş yüz lira İstanbul İş Bankası'nda emrinizdedir. Mediha'ya ayrıca yol masrafı olmak üzere elli lira verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: Mehmet Aldan (ADD Kurucu Üyesi), "Atatürk'ün Bir Mektubu", *Atatürkçü Düşünce*, Temmuz 1999, Sayı: 15, s.8.
Mektupta adı geçen "İsmail", Atatürk'ün doğumunun 100. yılı (1981) çalışmaları sırasında mektubu Mehmet Aldan'a vermiş ve bu konuda şunları anlatmıştır:

"Sakarya İlinin İlimbey Köyü'ndenim.
1934 yılında İstanbul Cerrahpaşa Hastanesi Tıp Fakültesi Dahiliye Servisi Laboratuvarı'nda çalışıyordum. Başımızda ünlü hekim Neşet Ömer (İrdelp) vardı. Atatürk'ün İstanbul'a geldiği zamanlarda sık sık Dolmabahçe Sarayı'na gider, çok zaman beni de yanında götürerek hizmetinde bulundururdu. Bu gidiş gelişlerimden birinde, Saray'da çalışan Mediha adında bir kızla tanıştım. Biz kısa zamanda samimiyeti ilerlettik. Ata'nın bundan haberi olmuş. Kızı çağırtıp durumu kendisinden sorduğu zaman saklamayarak 'Neşet Ömer Bey'in manevi evladını seviyorum' demiş. Bunun üzerine Atatürk, 'Ya! O da seni seviyor mu bari?' diye sorunca, 'Sanıyorum' cevabını vermiş.
Atatürk, akşam yemeğine Neşet Ömer Bey'in de çağırılmasını istemiş. Yemekten sonra Mediha'yı huzuruna aldırtmış:
'Beyler' demiş, 'Ben bir sevap iş yapacağım; bu kızı Neşet Ömer Bey'in manevi evladı İsmail adındaki gençle evlendireceğim'.
Bunun üzerine Neşet Ömer Bey 'Bu şerefi bana bahşedin, bu işe beni memur edin' diyerek izin istemiş. Annesinin yalnız olduğundan söz ederek yanlarında kalabileceğimizi söylemiş.
Ertesi günü Neşet Ömer Bey, beni Üniversite'ye çağırtarak durumdan haberdar etti. Daha askerliğimi yapmadığımı söyledim. Bunun kolay çözümlenebileceğini, gerekirse hizmetimi Köşk'te yapabi-

leceğimi belirtti. Bunun üzerine mavi bir kat elbise yaptırdım. Cerrahpaşa Hastanesi'nde sade bir nişan yapıldı.

Birkaç gün sonra Yalova'ya giden Atatürk, Neşet Ömer Bey'e, şimdi size sunduğum mektubu göndererek düğün işini kendisine havale etmiş. Bundan sonra hazırlıklar hızla tamamlandı ve Fatih Evlendirme Dairesi'nde nikâhımız kıyıldı. Bazı tanıdıklarla Bomonti'de bira ve meşrubat içildi. Neşet Ömer Bey'in Kadıköy'deki köşkünde de düğün yapıldı.

O gece Neşet Ömer Bey'in 80 yaşındaki annesi de piyano çalarak neşemize katıldı. Artık karıkoca, Neşet Ömer Bey'in evinde kalıyorduk. Ben, hastaneye ve üniversiteye oradan gidip geliyordum. Bir ara Mediha ile Adapazarı'na geldik, bazı ziyaretlerde bulunduktan sonra İlimbey Köyü'ne geçtik. Köyümüzde eş dost arasında birkaç gün geçirdik.

Sonraki yıllarda tayinimi Adapazarı Sıtma Savaş Teşkilatı'na yaptırdım ve 1978 yılında oradan emekli oldum.

Atatürk'e karşı, her Türk evladının beslediği sevgi ve saygı dışında, büyük bir anlayışla bir yuva kurmamızı sağladıkları için de ayrıca derin şükran duygularıyla bağlı bulunuyorum. Mektubunu bugüne kadar hayatımın en kıymetli armağanı olarak sakladım."

Bkz. *age*, s.7-8. (Y.N.)

İRAN ŞEHİNŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE*

(6 TEMMUZ 1934)

Tel. İstanbul, 6.7.1934

Büyük İran Devletinin Muhterem ve Büyük Şehinşahı
Alâ Hazreti Hümayun Rıza Şah Pehlevi Hazretleri'ne

Türkiye'den kardeş memleket toprağına dönerken göndermek lütfunda bulunduğunuz yürekten gelme hislerle dolu telgrafnamenizi sevinçle aldım.

Zatı Şehinşahileriyle birlikte geçirdiğim günler ve kudret ve faziletinize bir kere daha şahit olduğum konuşmalar hatırımda silinmez surette nakşedilmiş kalacaktır. Milletlerimizin birbirine karşı pek tabii olan kuvvetli bağları Şehinşahilerinin ziyaretiyle belirginleşmiş ve büsbütün kökleşmiştir. Bu kardeşlik hissiyatını Türk milleti namına ve kendi namıma arz ederken kardeş milletin büyük hükümdarı büyük dostum ve kardeşime selametler, uzun ve mesut ömürler ve İran milletine devamlı refah ve saadetler dilerim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Rıza Şah Pehlevi'nin Türkiye ziyareti (1934). K.27/3'ten aktaran *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.524; *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Temmuz 1934, Numara: 4656, s.1; *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1934, Numara: 3655, s.5; *Vakit*, 10 Temmuz 1934, Numara: 5928, s.1; *Akşam*, 10 Temmuz 1934, Numara: 5657, s.2; *Milliyet*, 10 Temmuz 1934, Numara: 3022, s.6; *Zaman*, 10 Temmuz 1934, Numara: 30, s.1, 7.

ABİDİN BEY'İN MAARİF VEKÂLETİ'NE TAYİNİ HAKKINDA MECLİS'E TEZKERE*

(9 TEMMUZ 1934)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Yüksek Makamına

Maarif Vekili Hikmet Bey'in tarihi araştırmalarla iştigal etmek üzere Maarif Vekâleti'nden istifa ettiği Başvekâlet'ten bildirilmesi üzerine vaki istifanın kabul edildiğini ve bu suretle boş kalan Maarif Vekâleti'ne Başvekâlet'in yazısıyla Aydın Mebusu Abidin Bey'in tayin olunduğunu arz ederim, efendim.

9.7.1934

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 4, c.24, TBMM Matbaası, Ankara, s.6.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in bu tezkeresi, Büyük Millet Meclisi'nin 25 Ekim 1934 günü öğleden önce saat 10.20'de açılan ve riyasetini Kâzım Paşa'nın yaptığı 80. toplantı 1. celsesinde okunmuştur. (Y.N.)

HÜSREV BEY'İN VAZİFESİNİN SON BULDUĞU HAKKINDA İRAN ŞEHİNŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE*

(10 TEMMUZ 1934)

Aziz ve büyük dost,

Şehinşahileri nezdinde fevkalade delege ve büyükelçi sıfatıyla vazife yapmış olan Rıdvanbeyoğlu Hüsrev Bey'in memuriyeti nihayet bulmuştur.

Rıdvanbeyoğlu Hüsrev Bey'in bu yüksek memuriyeti esnasında Zatı Şehinşahilerinin ve hükümetinin teveccühüne mazhar olduğunu ümit eder ve hakkında gösterilen lütufkârlıklardan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Bu fırsattan memnuniyetle istifade ederek Zatı Haşmetanelerine karşı beslediğim dostane duyguları ve gerek şahsi saadetleri gerekse İran'ın ikbali hakkındaki dileklerimi teyit ederim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz dört yılı Temmuz ayının onuncu günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İran. 2/25'ten Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.525-526.

MEHMET ENİS BEY'İN BÜYÜKELÇİLİĞE TAYİNİ HAKKINDA İRAN ŞEHİNŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE*

(10 TEMMUZ 1934)

Aziz ve büyük dost,

Türkiye Cumhuriyeti ile İran Devleti arasında hayırlı olarak mevcut olan dostluk bağlarının muhafazasını ve kuvvetlenmesini talep ettiğimden ve lüzumlu bulduğumdan halen Atina'da Türkiye fevkalade delegesi ve ortaelçisi olarak bulunan Hariciye Vekâleti eski Müsteşarı ve beyaz kurdeleli İstiklal Madalyası sahibi Mehmet Enis Bey'i Şehinşahileri nezdine fevkalade delege ve büyükelçi sıfatıyla tayine ve göndermeye karar verdim. Adı geçeni ayırt eden vasıflar ve hasletler ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve fatanet, kendisine verilen yüksek vazifeyi Haşmetanelerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapacağının teminatıdır.

Bu kanaatledir ki, kendisini iyi kabul buyurmalarını ve gerek kendi namıma ve gerek Türkiye Cumhuriyeti hükümeti namına tarafından vuku bulacak bütün tebliğlere ve bilhassa Zatı Haşmetaneleri'ne şahsi saadeti ve İran'ın refahı hakkında beslediğim dostane ve halisane hislere dair vereceği teminata tamamıyla emniyet ve itimat buyurularak yüksek vazifesinin iyi yerine getirilmesi hususunda desteğe nail olmasını Zatı Şahaneleri'nden rica ederim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz dört yılı Temmuz ayının onuncu günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İran. 2/25'ten Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.526-527.
26 Haziran 1934 günü İran Şahı'yla birlikte İstanbul Saraybumu'na çıkan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, karşılamacılar arasında bulunan Mehmet Enis Bey'i "Müsaade buyurursanız, Atina elçimizi takdim edeyim" diyerek Şah'a takdim etmiştir. Bkz. *Cumhuriyet*, 27 Haziran 1934, Numara: 3642, s.5. (Y.N.)

FRANSIZ MİLLİ BAYRAMI DOLAYISIYLA FRANSA REİSİCUMHURU ALBERT LEBRUN'A*

(14 TEMMUZ 1934)

Ankara, 18 (AA) - Fransızların milli bayramı olan 14 Temmuz münasebetiyle Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'yle Fransa Reisicumhuru M. Albert Lebrun Hazretleri arasında aşağıdaki telgraflar teati edilmiştir:

Tel. Ankara, 14.7.1934

Fransa Reisicumhuru M. Albert Lebrun Hazretleri'ne

Fransa'nın milli bayramı, bana, Zatı Devletlerine dostluğumun teminatını tekrar etmek ve şahsi saadetinizle büyük dost milletin saadet ve refahı hakkındaki temennilerimle birlikte samimi ve hararetli tebriklerimi arz eylemek için yeni bir fırsat vermiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.109-110; *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Temmuz 1934, Numara: 4665, s.1; *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1934, Numara: 3664, s.3; *Milliyet*, 19 Temmuz 1934, Numara: 3031, s.2; *Vakit*, 19 Temmuz 1934, Numara: 5937, s.2; *Zaman*, 19 Temmuz 1934, Numara: 39, s.3; *Anadolu*, 20 Temmuz 1934, Numara: 5968, s.6. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.176.

BOLU HALKEVİ HATIRA DEFTERİNE YAZI*

(18 TEMMUZ 1934)

18.7.1934

Bolu Halkevi'nde bir gece kaldım. Bolu'nun güzelliğinden, halkın coşkun sevinçlerinden çok mütehassis oldum.

Gazi M. Kemal

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk Türkiyesi*, Kasım 1977, Sayı: 42, İstanbul, s.1 l; Bkz. Prof. Dr. Enver Konukçu, "Atatürk ve Bolu", *Bolu 1998 İl Yıllığı*, Bolu Valiliği, Plaka Matbaacılık Tic. Ve San. A.Ş., Ankara, s.21.
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Bolu'yu ziyaretine ilişkin *Bolu 1998 İl Yıllığı*'nda şunlar aktarılmaktadır:

"Reisicumhur şimdi Anıtkabir Müzesi'nde bulunan otomobilden inmiş ve Bolu toprağına Hisar altında ilk adımını atmıştır. Spor kıyafetli idi. Gömlek yakası açıktı. Ön cebinde beyaz mendil vardı. Siyah kuşaklı fötrü ile halkı selamladı. Öğrencileri fark edince Gazi:
'İşte Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği bunlardır. Bu gençlere değer vermeli ve en iyi biçimde yetişmeleri sağlanmalıdır. Çünkü Cumhuriyet bunların omuzlarından yükselecektir' diyerek yanındakilerin dikkatini çekti.
[...] Reisicumhur hiç usanmadan fötrü ile halkı selamladı. Sonra, Fırka'ya çıkıldı. Kendisine tahsis edilen odaya doğru ilerlerken merdivende bir an durakladı. Ilıca, Karacasu taraflarına baktı. Recep Peker'e 'Bolu'yu Ankara'dan önce görmeliydim...' dedi. [...]
Fırka'da üst düzeyde ve halkın temsilcileri ile fikir alışverişinde bulunuldu. Gazi, Bolu'ya ve inkılaplara dair bazı sorular yöneltti.
Akşam Bolulların tertiplediği gece öncekilerden farklı idi. Geleneksel Paşa pilavı, bazılarını hayrete düşürmüştü. Çankaya'daki sofra, burada, daha farklı ve insanı imrendirecek sıcak havadaydı. Behire (Bahire) Hanım ile Gazi arasında kısa sohbette verilen cevaplar son derece ilgi çekiciydi. Gazi, sonunda Bahire'ye 'Senin adın bundan sonra Bediz olsun. Seninle Türk kadınının temsilcisi olarak BMM'de çalışmak isterim' dedi. Bediz Hanım önerildiği gibi kadın mebus olarak BMM'ye girdi. Soyadı olarak da Morova'yı aldı. (1935)
18 Temmuz 1934 günü Ankara'dan Hariciye'nin ulaştırdığı Kuşadası hadisesi, bir önceki günün neşesini kaçırmışa benziyordu. Zira, iki İngiliz subayının yaralanması, Türkiye ile siyasi gerginliğe sebep olabilirdi. Gazi, çevresinin üzüntüsünü hissedince, Cevat Abbas'ı yanına davetle 'Türk askeri kendisine düşen vazifeyi yapmıştır' cevabi telgrafının Ankara'ya gönderilmesi talimatını verdi.
Reisicumhur'a Halkevi'nin hatıra defteri arz edildi.
[...] cümlelerini mürekkep kalemi ile yazdı.
Bolu kültür hayatının mühim siması M. Karamanoğlu 1934 yılı ile ilgili olarak 'Gazi dolması' hikâyesinden bahsetmektedir:
'[...] Bolu-Adapazarı yolu berbat bir durumda; Vali ve Nafıa Müdürü çukurları kum ve çakıllarla doldurtmakta. Yol çavuşları nezaretinde ekipler hummalı bir faaliyette. Bolu'muzdan ani olarak yola çıkan Ata'mız, kendisi ile beraber hareket eden maiyetini ve göndermeye gidenleri bir hayli geride bırakmıştı. Yolun sonlarına doğru bir çavuşun nezaretinde amelelerin acele acele bir çukur doldurmaya çalıştıklarını görünce dururlar. Yol çavuşuna ne yaptığını sorarlar. Ata'sının daha birkaç gün Bolu'da kalacağını bilen yol çavuşu Mehmet Çavuş, yolcunun yüzüne bakmadan 'Gazi dolması efen-

dim' der ve işine devam eder. Atatürk 'O da ne demek' diye sorunca, yolcunun yüzüne bakan ve Ata'sını karşısında gören Mehmet Çavuş safiyetle 'Paşam, sizin çukurlarda sarsılmamanız için çukurları dolduruyoruz' der. Ata, o zamana kadar yetişen Vali'ye (Ali Rıza Üner) döner. Yol Çavuşu'nun taltifini, Nafıa Müdürü'nün de iyi çalışmasını emreder." Bkz. Prof. Dr. Enver Konukçu, "Atatürk ve Bolu", *Bolu 1998 İl Yıllığı*, Bolu Valiliği, Plaka Matbaacılık Tic. ve San. A.Ş., Ankara, s.20-21.

Bolu'dan sonra aynı gün Düzce ve Adapazarı üzerinden İzmit'e gelen Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, istasyonda toplanan halkın tezahüratından pek mütehassis olmuş ve "İlk fırsatta İzmit'e geleceğim, birkaç gün kalacağım" demiştir. Bkz. *Akşam*, 19 Temmuz 1934, Numara: 5666, s.2. (Y.N.)

İNEBOLU HALKEVİ'NE TEŞEKKÜR*

(21 TEMMUZ 1934)

İnebolu, 21 (AA) - Halkevi mensupları tarafından şehitlikleri ziyaret maksadıyla Çanakkale'ye yapılan seyahatten sonra Reisicumhur Gazi Hazretleri'ne kafile reisi tarafından gönderilen tazimat arzını ihtiva eden tel yazısına Gazi Hazretleri "Asil ruhunuzun yüksek heyecanını gösteren telgrafınıza memnun oldum. Hepinize teşekkür ederim" *cevabı ile iltifatta bulunmuşlardır.*

Reisicumhur Hazretleri'nin bu iltifatı Halkevi salonunda merasimle okundu ve sürekli alkışlarla karşılandı. İnebolu'da çok iyi tesirler bırakan bu seyahatin münasip fırsatlarda İnönü, Sakarya ve Dumlupınar kadar uzatılmasına karar verildi.

* *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1934, Numara: 3667, s.3; *Milliyet*, 22 Temmuz 1934, Numara: 3034, s.5; *Vakit*, 22 Temmuz 1934, Numara: 5940, s.6.

LOZAN GÜNÜNÜN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA GELEN TELGRAFLARA TEŞEKKÜR*

(24 TEMMUZ 1934)

İstanbul, 24 (AA) - Riyaseticumhur Umumi Kâtipliği'nden:

Reisicumhur Hazretleri 23 Temmuz bayramı ve Lozan gününün yıldönümü münasebetiyle birçok zevattan aldıkları telyazısından dolayı teşekkürlerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Temmuz 1934, Numara: 4671, s.1; *Vakit*, 25 Temmuz 1934, Numara: 5943, s.2; *Akşam*, 25 Temmuz 1934, Numara: 5672, s.2; *Anadolu*, 26 Temmuz 1934, Numara: 5972, s.2.

GENÇLER BİRLİĞİ KONGRESİ REİSİ KÂZIM BEY'E*

(25 TEMMUZ 1934)[1]

Burnava[2] *Gençler Birliği'nin kongresi münasebetiyle çekilen tazimat telgraflarına aşağıdaki cevaplar gelmiştir:*

Gençler Birliği Kongresi Reisi Kâzım Bey'e

Hakkımdaki duygularınıza teşekkür eder ve muvaffakiyetler dilerim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Anadolu*, 25 Temmuz 1934, Numara: 5971, s.3.

1 *Anadolu*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 25 Temmuz 1934, telgrafın *Anadolu*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

2 Bornova. (Y.N.)

HÜSEYİN RAGIP BEY'İN VAZİFESİNİN SONA ERDİĞİ HAKKINDA SOVYETİK SOSYALİST CUMHURİYETLERİ İTTİHADI MERKEZ İCRA KOMİTESİ REİSİ KALİNİN'E*

(26 TEMMUZ 1934)

Aziz ve büyük dost,

Devletlileri nezdinde fevkalade delege ve büyükelçi sıfatıyla vazife yapmış olan Hüseyin Ragıp Bey'in başka bir vazifeye tayini münasip görülerek işbu vazifesine nihayet verdim.

Tam memnuniyetime sebep olacak tarzda yüksek vazifesini iyi yapmış olan Hüseyin Ragıp Bey'in Zatı Devletlerinin ve Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı Hükümeti'nin teveccühlerine mazhar olmuş bulunduğunu tahmin ederim.

Bu fırsattan memnuniyetle istifade ederek Zatı Devletlerine karşı beslediğim dostluk duygularıyla şahsi saadetleri ve Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri'nin refah ve yükselmesi hakkındaki dileklerimi teyit ederim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz dört senesi Temmuz ayının yirmi altıncı günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Hüseyin Ragıp (Baydur) Bey'in Moskova Büyükelçiliği'nden aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.168-169.

VÂSIF BEY'İN BÜYÜKELÇİLİĞE TAYİNİ HAKKINDA SOVYETİK SOSYALİST CUMHURİYETLERİ İTTİHADI MERKEZ İCRA KOMİTESİ REİSİ KALİNİN'E*

(26 TEMMUZ 1934)

Aziz ve büyük dost,

Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı arasında hayırlı olarak mevcut olan dostluk münasebetlerini muhafaza ve takviye dileğinde bulunduğumdan, eski Maarif Vekili ve halen Roma Büyükelçisi bulunan Vâsıf Bey'i Devletlileri nezdine fevkalade delege ve büyükelçi sıfatıyla tayine ve göndermeye karar verdim.

Adı geçenin vasıf ve hasletleri ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve kavrayış kendisine verilen bu yüksek vazifeyi Devletlilerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapacağını göstermektedir.

Bu kanaatledir ki, kendisini iyi kabul buyurmalarını gerek namıma ve gerek Türkiye hükümeti namına tarafından yapılacak bütün tebliğlere ve bilhassa Zatı Devletleri ile Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri hakkında beslediğim dostça temennilere tamamen inanılarak yüksek vazifesinin iyi bir surette yerine getirilmesi için desteklerine nail olmasını Zatı Devletlerinden dilerim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz dört senesi Temmuz ayının yirmi altıncı günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Vasıf Çınar'ın Moskova Büyükelçiliği'nden aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.169.

ALMANYA DEVLET REİSİ MAREŞAL VON HINDENBURG'UN VEFATI DOLAYISIYLA ADOLF HITLER'E TAZİYE*

(2 AĞUSTOS 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Alman Devleti Reisi Adolf Hitler'e

Tel. Ankara, 2.8.1934

Büyük Devlet Reisinin vefatıyla pek elemlenmiş olarak en samimi taziyetlerimle, Türk milletiyle beraber Alman milletinin bu matemine azami iştirak ettiğim teminatını Zatı Devletlerine ifade ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.146-147; *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Ağustos 1934, Numara: 4685, s.1; *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1934, Numara: 3685, s.1, 3; *Vakit*, 9 Ağustos 1934, Numara: 5958, s.2; *Anadolu*, 10 Ağustos 1934, Numara: 5985, s.1. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.177.

ALMANYA DEVLET REİSİ MAREŞAL VON HINDENBURG'UN VEFATI DOLAYISIYLA OĞLU MİRALAY VON HINDENBURG'A TAZİYE*

(2 AĞUSTOS 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 2.8.1934

Miralay Von Hindenburg

Büyük Devlet Reisi namlı pederinizin vefatını acı bir üzüntüyle haber aldım. Mateminize candan iştirak eder ve size en samimi taziyetlerimle beraber derin sempatimin ifadesini takdim ederim, miralayım efendim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c. I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.147; *Hâkmiyeti Milliye*, 10 Ağustos 1934, Numara: 4686, s.1; *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1934, Numara: 3686, s.3; *Vakit*, 10 Ağustos 1934, Numara: 5959, s.2. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.176-177.

FRANSIZ DEMOKRASİSİ HAKKINDA ESKİ FRANSIZ MALİYE NAZIRI GEORGES BONNET'YE*

(9 AĞUSTOS 1934)

Eski Fransız Maliye Nazırı M. G. Bonnet Paris gazetelerinden birinde Sovyet Rusya'ya yaptığı seyahatin intibalarını anlatmaktadır.

M. Bonnet'nin bundan evvelki yazıları gibi, dünkü posta ile gelen gazetede yer alan makalesini de naklediyoruz:

"[...] Bundan on beş gün evvel, Yalova'da, Türkiye Reisicumhuru Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin sofralarında bulunuyordum. Orada benimle beraber Başvekil İsmet Paşa, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü ve Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Beyler de vardı.

Bana kısa gelen saatlerce, sevimli ve samimi bir hava içerisinde, tarihin en büyük adamlarına hakkıyla kıyas edilen, büyük bir siyasi olmuş o büyük kumandanın muhakemesi kuvvetli, şekli parlak sohbetini dinledim.

Harici politika meselelerine temas eden ve bazı kısımları heyecan veren bu sohbetten, bugün yalnız, Gazi'nin bir tek cümlesini naklediyorum:

"Barışı sağlam temeller üzerinde kurmaya çalışan Fransız demokrasisini anlıyor ve takdir ediyorum"[1] *buyurdular.*

* *Cumhuriyet*, 9 Eylül 1934, Numara: 3716, s.1, 6; *Vakit*, 13 Eylül 1934, Numara: 5993, s.1.
Eski Fransız Maliye Nazırı Georges Bonnet Rusya'da bir inceleme gezisi yaptıktan sonra İstanbul'a gelmiş ve 9 Ağustos 1934 günü Yalova'da Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'le görüşmüştür. Aynı gün Pire'ye hareket etmeden evvel kendisiyle konuşan *Cumhuriyet* muhabirinin "Yalova'ya gittiniz mi?" sorusuna şu cevabı vermiştir:

> "Evet, hükümet erkânının, İsmet Paşa Hazretleri'yle Tevfik Rüştü ve Şükrü Kaya Beyefendilerin hakkında gösterdikleri teveccühten dolayı son derece mütehassisim. Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin beni huzurlarına kabul etmelerinden dolayı ne kadar minnettar olduğumu bilemezsiniz. Bu görüşmenin hatırasını asla unutmayacağım." Bkz. *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1934, Numara: 3053, s.1, 6. (Y.N.)

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in sözleri *Vakit*'te şu şekildedir: "Ben, barışı kuvvetli bir surette organize etmek isteyen Fransız demokrasisini anlıyor ve seviyorum." (Y.N.)

AFGANİSTAN BAĞIMSIZLIK BAYRAMININ YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA KRAL MUHAMMED ZAHİR HAN'A*

(18 AĞUSTOS 1934)

Ankara, 2 (AA) - 20 Ağustos'ta Afganistan'ın bağımsızlık bayramının yıldönümü münasebetiyle Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'yle Afganistan Kralı Haşmetli Muhammed Zahir Han Hazretleri arasında aşağıdaki tebrik telgrafları teati olunmuştur:

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Afganistan Kralı Haşmetli Muhammed Zahir Han Hazretleri
Kâbil

Tel. Ankara, 18.8.1934

Dost Afganistan'ın bağımsızlık bayramının yıldönümü münasebetiyle en samimi tebriklerimi, şahsi saadetleri ve kardeş Afgan milletinin refah ve ikbali hakkındaki temennilerimle birlikte tekrar eylerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60-0'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.79; *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Eylül 1934, Numara: 4711, s.1; *Cumhuriyet*, 3 Eylül 1934, Numara: 3710, s.3; *Anadolu*, 3 Eylül 1934, Numara: 6005, s.2. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.177-178.

MACAR MİLLİ BAYRAMI DOLAYISIYLA MACAR KRALI NAİBİ AMİRAL HORTHY'YE*

(20 AĞUSTOS 1934)

Macar milli bayramı dolayısıyla Reisicumhur Hazretleri ile Macar Hükümet Naibi Amiral Horthy Cenapları arasında aşağıdaki telgraflar teati edilmiştir:

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 20 Ağustos 1934

Macar Hükümet Naibi Fahametli Amiral Horthy de Nagybanya Hazretleri'ne
Peşte

Sentetiyen[1] bayramının yıldönümü münasebetiyle en hararetli tebriklerimi ve şahsi saadetleriyle dost ve asil Macar milletinin refah ve ikbali hakkındaki samimi dileklerimi beyan ederim.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Ağustos 1934, Numara: 4703, s.3. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.177; *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.297.

1 (Fr) Saint Étienne. (Y.N.)

ALMAN DEVLET REİSİ ADOLF HITLER'İ TEBRİK*

(23 AĞUSTOS 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 23.8.1934

Devlet Reisi Adolf Hitler Hazretleri
Berlin

Alman devletinin en yüksek makamına seçilmeniz dolayısıyla en samimi tebriklerimi arz eylemekle bahtiyarım. Çok yüksek ihtiramlarımın kabul buyurulmasını rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.150; *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Eylül 1934, Numara: 4713, s.1; *Cumhuriyet*, 5 Eylül 1934, Numara: 3712, s.5; *Anadolu*, 5 Eylül 1934, Numara: 6007, s.1; *Vakit*, 5 Eylül 1934, Numara: 5985, s.1. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.178.

İZMİR PANAYIRI'NIN AÇILIŞI DOLAYISIYLA İSMET PAŞA'YA*

(29 AĞUSTOS 1934)

İstanbul, 29 (AA) - 9 Eylül panayırının açılışı münasebetiyle Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'yle Başvekil İsmet Paşa arasında aşağıdaki telgraflar teati olunmuştur: [...]

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne
İzmir

İzmir'de açılan budunlararası[1] panayırın açılışı ve bunu açanın yüksek duygularını kavrayan telyazınız[2] seninle beraber üzerinde bulunduğum Kocatepe hatırasını anan yüzlerce Türk gençliği içinde okudum.[3] 26 Ağustos Türk budunu için her yıl yepyeni kazançlar verimi[4] olacaktır. Bu kısa sözün kendisi sen olacaksın. Bu inançla bu yazılar yazıldı. Namo[5] İsmet.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Ağustos 1934, Numara: 4706, s.1, 3; *Cumhuriyet*, 30 Ağustos 1934, Numara: 3706, s.1, 3; *Milliyet*, 30 Ağustos 1934, Numara: 3073, s.1-2; *Vakit*, 30 Ağustos 1934, Numara: 5979, s.2; *Anadolu*, 31 Ağustos 1934, Numara: 6002, s.1; *Ayın Tarihi*, Eylül 1934, Numara: 9, s.56. Ayrıca bkz. Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat, "Gazi Mustafa Kemal'den Başvekil İsmet Paşa'ya", *Türk Kültürü*, Kasım 1963, Sayı: 13, s.75-81; *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.567.

1 Budun: Halk. Bu sözcük Orhun Yazıtları'nda kağana bağlı boylar toplulukları için kullanılıyordu ("Dokuz Oğuz bodunu", "Üç Ok bodunu" gibi). Köken anlamı: Boylar (Bod: boy, un: çoğul eki). Sözcük, burada "ulus, millet" karşılığı kullanılmıştır. Budunlararası: Milletlerarası anlamında. (Y.N.)

2 Gazetelerde bu şekilde. Doğrusu "telyazını" ya da "telyazınızı" olmalı. (Y.N.)

3 *Cumhuriyet*, *Milliyet* ve *Vakit*'te "okuduk" şeklinde. (Y.N.)

4 *Ayın Tarihi*'ndeki "verimi" sözcüğü, gazetelerde "terimi" şeklinde. (Y.N.)

5 Namo: Eski Türk dilinde "hürmet" anlamında. Bilgi için bkz. Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat, *agy*. (Y.N.)

İZMİR PANAYIRI'NIN AÇILIŞI DOLAYISIYLA KÂZIM PAŞA'YA*

(29 AĞUSTOS 1934)

Tel 29.8.1934
9/888

Kâzım Paşa Hazretleri
İzmir Valisi - İzmir

C. Milletlerarası İzmir Panayırı'nın açılışını iktisadi yükseliş yolunda mühim bir adım sayıyorum. Bu vesileyle hakkımda gösterilen candan duygulara teşekkür eder, muvaffakiyetler dilerim.

Reisicumhur
Gazi

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A· IV-8, D: 56, F: 11-2'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *Cumhuriyet*, 30 Ağustos 1934, Numara: 3706, s. 1, 3; *Milliyet*, 30 Ağustos 1934, Numara: 3073, s.1-2; *Anadolu*, 30 Ağustos 1934, Numara: 6001, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 31 Ağustos 1934, Numara: 4707, s.3.

30 AĞUSTOS ZAFER BAYRAMI'NI TEBRİK EDEN ZEVATA TEŞEKKÜR*

(30 AĞUSTOS 1934)

İstanbul, 30 (AA) - Riyaseticumhur Umumi Kâtipliği'nden:

Reisicumhur Hazretleri 30 Ağustos Zafer Bayramı münasebetiyle tebrikte bulunan zevata memnuniyetle teşekkürlerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Hâkimiyeti Milliye,* 31 Ağustos 1934, Numara: 4707, s.1; *Akşam,* 31 Ağustos 1934, Numara: 5709, s.2; *Cumhuriyet,* 31 Ağustos 1934, Numara: 3707, s.3 ve 1 Eylül 1934, Numara: 3708, s.1; *Anadolu,* 1 Eylül 1934, Numara: 6003, s.1.

FERİK ALİ SAİT, BİRİNCİ FERİK İZZETTİN VE FERİK MUSTAFA PAŞALARA*

(31 AĞUSTOS 1934)

Türkiye
Riyaseticumhur
Kalemi Mahsus Müdürlüğü

Ferik[1] Ali Sait Paşa Hazretleri, 3. Ordu Müfettişi - Diyarbekir
Birinci Ferik İzzettin Paşa Hazretleri, Ordu Müfettişi - Ilıca
Ferik Mustafa Paşa Hazretleri, 1. Kolordu Kumandanı - Dumlupınar

C. Türk ordusunun büyük zaferinin yıldönümünde hakkımda gösterilen asilane duygulardan pek mütehassis oldum, teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

31.8.934

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: VII-2-b, D: 91, F: 1-252'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

1 Birinci ferik: korgeneral; ikinci ferik: tümgeneral. (Y.N.)

VÂSIF BEY'İN TAYİNİ DOLAYISIYLA İTALYA KRALI III. VICTOR EMANUEL'E*

(2 EYLÜL 1934)

Aziz ve büyük dost,

Haşmetaneleri nezdinde fevkalade delege ve büyükelçi sıfatıyla vazife yapmış olan Vâsıf Bey'in başka bir vazifeye tayini münasip görülerek işbu vazifesine nihayet verdim.

Tam memnuniyetime sebep olacak bir tarzda yüksek vazifesini iyi yapmış olan Vâsıf Bey'in Zatı Haşmetanelerinin ve İtalya hükümetinin teveccühlerine mazhar olmuş bulunduğunu tahmin ederim.

Bu fırsattan memnuniyetle istifade ederek Zatı Haşmetaneleri'ne karşı beslediğim dostluk duygularıyla şahsi saadetleri ve İtalya'nın refah ve yükselmesi hakkındaki dileklerimi teyit ederim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz dört senesi Eylül ayının ikinci günü verilmiştir.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İtalya. D.1.-a.1. K.2/48'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.166-167.

HÜSEYİN RAGIP BEY'İN BÜYÜKELÇİLİĞE TAYİNİ HAKKINDA İTALYA KRALI III. VICTOR EMANUEL'E*

(2 EYLÜL 1934)

Aziz ve büyük dost,

Türkiye ile İtalya arasında hayırlı olarak mevcut olan dostluk münasebetlerinin muhafaza ve takviyesini talep ettiğimden ve lüzumlu bulduğumdan eski Moskova Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Bey'i Haşmetancleri nezdine fevkalade delege ve büyükelçi sıfatıyla memur etmeye karar verdim.

Kendisini ayırt eden vasıflar ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve kavrayış eserleri, verilen yüksek vazifeyi Haşmetanelerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapacağının teminatıdır.

Bu kanaatledir ki, Zatı Haşmetanelerinden kendisini iyi kabul buyurmalarını, gerek namıma gerek Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti namına yapmaya memur edileceği tebligata itimat ve emniyet buyurmalarını rica ederim.

Bu münasebetle şahsi hislerimi ve Türk milletinin İtalyan milletine karşı olan samimi muhabbet hislerini teyit ederim, aziz ve büyük dost.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz dört senesi Eylül ayının ikinci günü yazılmıştır.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İtalya. D. l. a. l. - K.3/48'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.167-168.

ARMUTLU KAYNAK SULARI HAKKINDA DAHİLİYE VEKÂLETİ'NE*

(4 EYLÜL 1934)

Türkiye
Riyaseticumhur
Umumi Kâtipliği

Tel 4.9.934

Dahiliye Vekâleti'ne
Ankara

Armutlu kuzeyinde çok hayati kaynak sularının mevcudiyetini öğrenmiş bulunuyorum. Bu kaynakların ve kaynakların bulunduğu arazinin kimlere ait olduğu hakkında yüksek Vekâlet'in malumatı nedir? Bunun burada bulunduğum esnada lütfen bildirilmesini rica ederim.

Gazi M. Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-10, D: 58, F: 29-19'dan fotokopisiyle birlikte aktaran: Prof. Dr. Süha Göney, *Atatürk ve Armutlu Kaplıcaları*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 2009, s.11-12.
İcra Vekilleri Heyeti'nin bu konuda Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in imzasını taşıyan 31 Aralık 1930 ve 27 Nisan 1935 tarihli kararnameleri şunlardır:

"TC Başvekâlet
Muamelat Müdürlüğü

Sayı: 10414

Kararname

Bursa vilayet dahilinde Gemlik kazasının Armutlu nahiyesindeki kaplıcanın Şûrayı Devlet Reisliği'nden gönderilen ekli mukavele ve şartname icabınca Ahmet Hilmi Bey üzerine ihalesi, İktisat Vekâleti'nin 21.12.930 tarih ve 91/367 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nin 31.12.930 tarihli toplantısında tasvip ve kabul olunmuştur. 31.12.930"

"TC Başvekâlet
Muamelat Müdürlüğü

Sayı: 2/2426

Kararname

31.12.930 tarih ve 10414 sayılı kararnameye ektir.
İktisat Vekilliği'nden yazılan 24.4.935 tarih ve 929/1786 sayılı tezkerede, Bursa vilayetinin Gemlik kazasına bağlı Armutlu nahiyesinde bulunan kaplıcanın imtiyaz sahibi Ahmet tarafından 'Armutlu Kaplıcaları Türk Limited Şirketi'ne devredileceği ve şirket tarafından da devralınacağı bildirilmiş ve yapılan incelemelerde bu kaplıcanın devrine mâni bir hal olmadığı anlaşılmış olduğundan işin bir karara bağlanması istenmiştir.
Bu iş İcra Vekilleri Heyeti'nin 27.4.935 toplantısında görüşülerek teklif üzere devir muamelesinin yapılması onanmıştır. 27.4.935"

Bkz. TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden fotokopileriyle birlikte aktaran: *age*, s.6, 26. (Y.N.)

ARMUTLU KAYNAK SULARI HAKKINDA BAŞVEKÂLET'E VE SIHHİYE VEKÂLETİ'NE*

(4 EYLÜL 1934)

Türkiye
Riyaseticumhur
Umumi Kâtipliği

4.9.934

Başvekâlet'e
Sıhhiye Vekâleti'ne
Ankara

Armutlu kaplıcalarındayım. Bir günlük görüşümün ifadesi şudur:

1. Burada bir kaplıca söz konusu değildir. Bin bir kaynaklardan çıkan kaplıcalar nehri söz konusudur. Buna dair şimdiye kadar makamı devletiniz mütehassıslarının alaka ve malumatı nedir? Bunu bilmek isterim.

2. Bu gibi ekstra suların muhtelif bakımlardan ve bilhassa radyoaktivite yönünden tahlili için mütehassıs zatlardan ve o zatlar için lüzumlu olan vasıta ve aletlerden meydana gelen donanımlı bir heyeti buraya göndermenizi ve bu heyetin ben burada iken ne vakit buraya varacaklarının bana bildirilmesini rica ederim.

3. Bu telgraf işin çabuk yapılması için doğrudan doğruya Sıhhiye Vekâleti'ne ve işin lütfen temini için Başvekâlet'e yazılmıştır.

Gazi M. Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-10, D: 58, F: 29-24 ve 29-25'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: Prof. Dr. Süha Göney, *Atatürk ve Armutlu Kaplıcaları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 2009, s.13-14.

ARMUTLU KAYNAK SULARI HAKKINDA BAŞVEKÂLET'E VE MALİYE VEKÂLETİ'NE*

(4 EYLÜL 1934)

Türkiye
Riyaseticumhur
Umumi Kâtipliği

4.9.934

Başvekâlet'e
Maliye Vekâleti'ne
Ankara

1. Gemlik Körfezi girişinin batısında Armutlu nahiyesinin 5-6 km. kuzeybatısında başlayan derenin nahiye merkezine kadar olan iki taraf arazisi ile Maliye hazinesinin alaka derecesi, bu nahiyenin tabi olduğu özel idarenin alaka derecesi ve nihayet bu devlet alakaları içinde vatandaş alakaları dereceleri hakkındaki resmi ve mazbut malumatınız nedir?

2. Bu muhtelif alakalı sahanın bugünkü tasarruf mahiyeti hakkında,

3. Bu son tasarruf şekilleri hakkındaki kanuni vesikalar nedir?

4. Bunları bildireceksiniz. Bunlarla yüksek Vekâlet'inizin alakası ne olmuştur? Onu da lütfen izah edeceksiniz.

5. Çabuk malumat almak için Maliye Vekâleti'ne yazıldı. Yüksek Başvekâlet'e de bildirildi.

Gazi M. Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-10, D: 58, F: 29-31 ve 29-32'den fotokopisiyle birlikte aktaran: Prof. Dr. Süha Göney, *Atatürk ve Armutlu Kaplıcaları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 2009, s.16-17.

ARMUTLU KAPLICALARI HAKKINDA İSMET PAŞA'YA*

(4 EYLÜL 1934)

Türkiye
Riyaseticumhur
Umumi Kâtipliği

4.9.934

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri
İstanbul

1. Dün size söylediğim gibi Armutlu kaplıcalarına geldim. Burada beni enteresc eder gibi görünen noktalar hakkında doğrudan doğruya alakalı vekil arkadaşlardan bazı şeyler istedim. Onların birer suretlerini de size yazdırdım. Tahminim isabete temas ederse devlet için mühim bir keşif olabilir.

2. Her halde seyahatinizi bırakınız. İstersen sen de buraya gel. Gözlerinden öperim.

Gazi M. Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-10, D: 58, F: 29-17'den fotokopisiyle birlikte aktaran: Prof. Dr. Süha Göney, *Atatürk ve Armutlu Kaplıcaları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 2009, s.18-20. Aynı telgrafın Dolmabahçe'de alınan ve TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 5.9.1934, Dosya No: 030.10, Yer No: 2.11.18'de bulunan metninin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

BAĞIMSIZLIK BAYRAMINI TEBRİK DOLAYISIYLA BREZİLYA REİSİCUMHURU GETULIO VARGAS'A*

(5 EYLÜL 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel.

Ankara, 5.9.1934

M. Getulio Vargas Hazretleri
Brezilya Reisicumhuru

Brezilya Bağımsızlık Bayramı münasebetiyle Zatı Devletlerinden en hararetli tebriklerimle birlikte şahsi saadetleriyle Brezilya'nın refahı hakkındaki temennilerimin kabulünü rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60-0'dan Fransızcasıyla birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.484-485; *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Eylül 1934, Numara: 4727, s.3; *Vakit*, 19 Eylül 1934, Numara: 5999, s.2; *Anadolu*, 20 Eylül 1934, Numara: 6019, s.2.

İZMİR'İN KURTULUŞU DOLAYISIYLA VALİ KÂZIM PAŞA'YA*

(11 EYLÜL 1934)

9 Eylül Kurtuluş Bayramı münasebetiyle, Vali Kâzım Paşa tarafından Reisicumhur Hazretleri'yle Başvekil İsmet, Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşalar Hazretlerine çekilen tebrik ve tazim telgraflarına aşağıdaki cevaplar lütuf buyurulmuştur: [...]

Vali Kâzım Paşa Hazretleri'ne

C. İzmir'in kurtuluşunun yıldönümünü kutlularken hakkımda gösterilen asil duygulardan pek mütehassis oldum. Hepinize teşekkürler ve sevgiler.

11.9.934
Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Anadolu*, 12 Eylül 1934, Numara: 6011, s.1.

İZMİR'İN KURTULUŞU DOLAYISIYLA CHF VİLAYET İDARE HEYETİ REİSİ AVNİ BEY'E*

(11 EYLÜL 1934)

İzmir'in 9 Eylül Kurtuluş Bayramı münasebetiyle Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti Reisi Yozgat Mebusu Avni Doğan Bey tarafından İzmirliler namına İzmir'i kurtaran Büyük Gazi Hazretleri'ne çekilen tazim ve tebrik telgrafına Gazi Hazretleri aşağıdaki cevabı lütfetmişlerdir:

CHF Reisi Avni Bey
İzmir

C. Kurtuluş gününün yıldönümünü kutlularken hakkımda gösterilen asil duygulardan dolayı hepinize teşekkür eder, iyilikler dilerim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Anadolu*, 11 Eylül 1934, Numara: 6010, s.1; *Ayın Tarihi*, 1-30 Eylül 1934, Sayı: 10, s.22. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.178.

DİVANI MUHASEBAT REİSİ SEYFİ BEY'E*

(11 EYLÜL 1934)[1]

Belediyeler Bankası Genel Kurul toplantısı münasebetiyle çekilen telgraflara büyüklerimizin cevapları: [...]

Divanı Muhasebat[2] Reisi Seyfi Beyefendi'ye
Ankara

Hakkımda gösterilen temiz duygulara teşekkür eder, muvaffakiyetler dilerim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 11 Eylül 1934, Numara: 4719, s.3.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. 11 Eylül 1934, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

2 Sayıştay. (Y.N.)

İZMİR'İN KURTULUŞU DOLAYISIYLA BELEDİYE REİSİ DOKTOR BEHÇET SALİH BEY'E*

(12 EYLÜL 1934)[1]

9 Eylül Kurtuluş Bayramı münasebetiyle Belediye Reisi Doktor Behçet Salih Bey tarafından Reisicumhur Gazi Hazretleri'ne çekilen tebrik telgrafına Gazi Hazretleri aşağıdaki cevabı lütfetmişlerdir:

İzmir Belediye Reisi Doktor Behçet Salih Bey'e

İzmir'in kurtuluşunun yıldönümünü kutlularken hakkımda gösterilen asil duygulardan pek mütehassis oldum. Hepinize teşekkürler ve sevgiler.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Anadolu*, 12 Eylül 1934, Numara: 6011, s.3.

1 *Anadolu*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 12 Eylül 1934, telgrafın *Anadolu*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

İZMİR'İN KURTULUŞU DOLAYISIYLA BORNOVA BELEDİYE REİSİ FEHMİ BEY'E*

(12 EYLÜL 1934)[1]

9 Eylül kurtuluşunun yıldönümü münasebetiyle Bornova Belediye Reisi Fehmi Bey tarafından Reisicumhur Gazi Hazretleri'ne tebrik ve tazimat telgrafı çekilmişti. Bu telgrafa Gazi Hazretleri'nden aşağıdaki cevap gelmiştir:

Bornova Belediye Reisi Fehmi Bey'e

Kurtuluş gününün yıldönümünü kutlularken hakkımda gösterilen candan duygulara teşekkür eder, iyilikler dilerim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Anadolu,* 12 Eylül 1934, Numara: 6011, s.3.

1 *Anadolu*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 12 Eylül 1934, telgrafın *Anadolu*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

İZMİR'İN KURTULUŞU DOLAYISIYLA İZMİR HALKEVİ'NE*

(12 EYLÜL 1934)[1]

İzmir Halkevi tarafından Reisicumhur Gazi Hezretleri'ne çekilen tebrik telgrafına da Büyük Kurtarıcı aşağıdaki cevabı lütuf buyurmuşlardır:

İzmir Halkevi'ne

İzmir'in kurtuluşunun yıldönümünü kutlularken hakkımda gösterilen asil duygulardan pek mütehassis oldum. Hepinize teşekkür ve sevgiler.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Anadolu*, 12 Eylül 1934, Numara: 6011, s.3.

1 *Anadolu*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 12 Eylül 1934, telgrafın *Anadolu*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

İZMİR'İN KURTULUŞU DOLAYISIYLA İZMİR ESNAF VE İŞÇİ TEŞEKKÜLLERİ'NE*

(13 EYLÜL 1934)[1]

9 Eylül kurtuluş Bayramı münasebetiyle Cumhuriyet Halk Fırkası himayesinde bulunan İzmir Esnaf ve İşçi Teşekkülleri tarafından Reisicumhur Gazi M. Kemal Hazretleri'yle Başvekil İsmet Paşa ve Nafıa Vekili Ali Beylere çekilen tebrik telgraflarına aşağıdaki cevaplar gelmiştir:

İzmir Esnaf ve İşçi Teşekkülleri'ne

C. Kurtuluş gününün yıldönümünü kutlularken hakkımda gösterdiğiniz duygulara teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Anadolu.* 13 Eylül 1934, Numara: 6012, s.3.

1 *Anadolu*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 13 Eylül 1934, telgrafın *Anadolu*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

İNGİLİZ GAZETECİ EDWIN KELIHER'A TÜRKİYE'NİN İLERLEMESİ VE BÜTÜN MİLLETLERLE DOSTLUK ARZUSU ÜZERİNE MESAJLAR*

(18 EYLÜL 1934)[1]

Deyli Telgraf[2] *gazetesi, son posta ile gelen nüshasında Edwin Keliher imzasıyla şu makaleyi yayımlıyor:*

Yakınlarda Akdeniz'de yaptığım bir gezintide Türkiye Reisicumhuru Mustafa Kemal Paşa ile bir buçuk saat görüşmek gibi ender tesadüf olunur bir fırsata nail oldum.

Eşim ve ben İstanbul'un tanınmış otellerinden birinin geniş taraçasında hemşerim olan seyyahlara bir ziyafet veriyordum. Bir saat kadar dans edilmişti. Otel müstahdemleri heyecanla yirmi kişilik uzun bir sofra hazırlamaya başladılar. Sofranın hazırlanmasını müteakip orkestra Türk milli marşını çaldı. Herkes ayağa kalktı. Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa maiyeti ile salona girdi.

Bir müddet sonra orkestra dans havasını çaldı. Kemal Paşa manevi kızıyla dans etti. Arkasından herkes dansa kalktı.

Bu sırada bizim grup Gazi'nin nazarı dikkatini çekti. Bizim İngiliz olduğumuzu öğrenince takdim edilmekliğimizi emretti. Sofralarına davet edildik. Bir tercüman vasıtasıyla görüştük. Gazi iki nokta üzerinde bize intiba vermek istiyor gibi görünüyordu.

1. Türkiye diğer bütün milletlerle dostluk arzusundadır.

2. Hükümetin siyaseti halkın ilerlemesi ve tahsili gayesini gütmektedir.

Gazi Hazretleri İstiklal Harbi'nden bahisle diyor ki:

"Şimdi gayet dostane münasebetlerde bulunduğumuz Yunanlılar bir zaman Cumhuriyet merkezi Ankara'ya top menzili bir mesafeye kadar gelmişlerdi. Milletin mevcudiyetini muhafaza için Yunanlıları geri sürmek vazifesi bana verilmişti. Vazifemi muvaffakiyetle yaptım. Lakin sonradan tekrar Yunanlılar ile dost olduk.

Bunu size söylemekten maksadım, Türklerin muharebe ettikleri herhangi milletle ebedi düşman kalmak istemediklerini göstermektir. Ben askeri hayatımda asla

* *The Daily Telegraph*, 1 Ekim 1934, s.13'ten aktaran: *Akşam*, 5 Ekim 1934, Numara: 5744, s.1-2.

1 *Atatürk'ün Nöbet Defteri*'nde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 18 Eylül 1934 günü saat 16.00'da refakatinde İsmet Paşa olduğu halde Tarabya Tokatlıyan Oteli'ni teşrif ettiği ve saat 22.10'da Saray'a döndüğü belirtilmekte, 19 Eylül günü Saray'da meşgul olduğu ve 20 Eylül günü yine Saray'daki dairesinde meşgul olduktan sonra saat 18.30'da Haydarpaşa'dan Ankara'ya hareket ettiği kaydedilmektedir. Gazi, bu tarihten 21 Ocak 1935 gününe kadar Ankara'da bulunmuş, 22 Ocak 1935'te İstanbul'a gelmiştir. Buna göre görüşme 18 Eylül 1934 günü Tarabya Tokatlıyan Oteli'nde yapılmış olmalıdır. Bkz. *Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938*, Toplayan: Özel Şahingiray, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1955, s.308-309, 348-349. (Y.N.)

2 *The Daily Telegraph*. (Y.N.)

mağlubiyet görmedim. Bunun sebebi yalnız milli bütünlüğümüzün müdafaası için harp etmiş olmaklığımdır."

Gazi Hazretleri Büyük Britanya'ya karşı büyük sempatisi ve iyi duyguları olduğunu söyledi ve dedi ki:

"Sizin milletin canlılığının ve doğruluğunun hayranıyım. Kral Beşinci Corc'a[1] büyük muhabbetim ve hürmetim vardır. İngilizler Gelibolu'da bizimle harp ederken daima kendilerinin takdirkârı olmuştum ve daha mesut ahval ve şartlar içinde kendilerine tekrar tesadüf etmek ümidinde bulunmuştum.

Zannedersem İngilizlerin de Türkiye'ye ve liderlerine karşı iyi hisleri vardır."

Gazi memleketinin gösterdiği ilerleme ile iftihar ediyordu. Dedi ki:

"Ben ve vekiller milletin en kısa ve seri yoldan saadet ve refaha kavuşmasına çalışıyoruz. Memleketimizde büyük değişiklik yaptık. Yakında Türkiye'de minare kadar çok mektep olacağını göreceksiniz."

Bu sözlerden sonra veda ederek kendi soframıza döndük.

1 Kral V. George. (Y.N.)

KARABURUN'UN KURTULUŞU DOLAYISIYLA KAYMAKAM BESİM BEY'E*

(23 EYLÜL 1934)[1]

Karaburun (Hususi) - Karaburun'un Kurtuluş Bayramı münasebetiyle Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'yle Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Kâtibi Kütahya Mebusu Recep Beyefendi'ye çekilen tebrik ve saygı telgraflarına aşağıdaki cevaplar gelmiştir:

Karaburun Kaymakamı Besim Bey'e

C. Kurtuluş gününün yıldönümünü kutlularken hakkımda gösterilen duygulara teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Anadolu*, 23 Eylül 1934, Numara: 6020, s.3.

1 *Anadolu*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 23 Eylül 1934, telgrafın *Anadolu*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

OĞLUNUN DOĞUMU ÜZERİNE BELÇİKA KRALI III. LEOPOLD'U TEBRİK*

(23 EYLÜL 1934)

Çok aziz ve büyük dost,

Muhterem zevceleri Haşmetli Kraliçe Hazretleri'nin, Albert-Félix-Humbert-Théodore-Christian-Eugène-Marie isimlerini ve Liège Prensi unvanını alan bir prens dünyaya getirdiklerini bildiren mektubu büyük bir sevinçle aldım.

Bu mesut vakanın Zatı Haşmetaneleriyle Kraliçe Hazretleri'nde ve Belçika milletinde meydana getirdiği saadete iştirak ettiğimden emin olmanızı rica eder ve bu vesileyle Zatı Haşmetanelerine karşı beslediğim samimi muhabbet ve sarsılmaz dostluk hislerimi teyit ederim, aziz ve büyük dost.

Samimi Dostunuz
Gazi M. Kemal

Ankara, 23 Eylül 1934

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.450-451.

MINTIKA SPOR KONGRESİ REİSİ KÂZIM PAŞA'YA*

(25 EYLÜL 1934)[1]

Senelik Mıntıka Spor Kongresi münasebetiyle Reisicumhur Gazi Hazretleri'yle İsmet Paşa Hazretleri'ne çekilen tazimat telgraflarına aşağıdaki cevaplar gelmiştir:

Kâzım Paşa Hazretleri
Spor Mıntıkası Kongre Reisi

C. Kongre münasebetiyle hakkımda gösterilen duygulara teşekkür ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Anadolu*, 25 Eylül 1934, Numara: 6022, s.3.

1 *Anadolu*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 25 Eylül 1934, telgrafın *Anadolu*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

DOĞUMUNUN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA DANİMARKA VE İZLANDA KRALI X. CHRISTIAN'A*

(25 EYLÜL 1934)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 25.9.1934

Haşmetli Danimarka ve İzlanda Kralı X. Christian Hazretleri'ne
Kopenhag

Doğumlarının yıldönümü münasebetiyle Zatı Haşmetanelerine en samimi tebriklerimi ve şahsi saadetleriyle Danimarka'nın refah ve ikbali hakkındaki temennilerimi sunarım.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.18-19; *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Ekim 1934, Numara: 4738, s.3; *Cumhuriyet*, 1 Ekim 1934, Numara: 3738, s.3; *Zaman*, 1 Ekim 1934, Numara: 113, s.1; *Anadolu*, 2 Ekim 1934, Numara: 6028, s.2.

ALTAYLI GENÇLERE TEŞEKKÜR*

(26 EYLÜL 1934)[1]

Altay İdman Yurdu'nun yıllık kongresi münasebetiyle Reisicumhur Gazi Hazretleri'ne çekilen saygı telgrafına Büyük Şef aşağıdaki cevabı lütuf buyurmuşlardır:

Hakkımdaki duygularınıza teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* *Anadolu*. 26 Eylül 1934, Numara: 6023, s.3.

1 *Anadolu*'da telgrafın tarihi yer almamaktadır. 26 Eylül 1934, telgrafın *Anadolu*'da yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

PARLAMENTOLAR BİRLİĞİ KONFERANSI'NA TEŞEKKÜR*

(26 EYLÜL 1934)

İstanbul, 26 (AA) - Parlamentolar Birliği Konseyi Reisi, Parlamentolar Konferansı'nın bu sabahki celsesinde, bütün delegelerin sürekli ve hararetli alkışları arasında Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri tarafından gönderilen aşağıdaki cevabi telgrafı okumuştur:

Parlamentolar Birliği Konferansı'nın İstanbul'da toplanması münasebetiyle gönderdiğiniz cemilekâr telgrafınızdan ziyadesiyle mütehassis olarak teşekkürlerimi ve mesainizde tam bir muvaffakiyet ile Türkiye'deki ikametinizin zevkli olması hakkındaki samimi temennilerimi iletirim.

Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Eylül 1934, Numara: 4735, s.3; *Cumhuriyet*, 27 Eylül 1934, Numara: 3734, s.1; *Vakit*, 27 Eylül 1934, Numara: 6007, s.4. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim. Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.568.

DİL BAYRAMI DOLAYISIYLA GELEN TEBRİKLERE TEŞEKKÜR*

(27 EYLÜL 1934)

Ankara, 27 (AA) - Riyaseticumhur Umumi Kâtipliği'nden gönderilmiştir:

Dil bayramımızdan ötürü Türk Dili Araştırma Kurumu Genel Özeği'nden,[1] ulusal kurumlardan, türlü orunlardan[2] birçok kutunbitikler[3] aldım. Gösterilen güzel[4] duygulardan çok[5] kıvanç duydum. Ben de kamuyu kutlularını.

Gazi M. Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 28 Eylül 1934, Numara: 4736, s.1; *Cumhuriyet*, 28 Eylül 1934, Numara: 3735, s.3; *Milliyet*, 28 Eylül 1934, Numara: 3102, s.1; *Vakit*, 28 Eylül 1934, Numara: 6008, s.2; *Akşam*, 28 Eylül 1934, Numara: 5737, s.2; *Türk Dili*, Ekim 1934, Sayı: 10, s.1. Ayrıca bkz. *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*, Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Ankara, 1992, s.406.

1 Özek: Merkez. (Y.N.)

2 Orun: Özel yer; makam, mevki. (Y.N.)

3 Kutunbitik: Tebrikname. (Y.N.)

4 *Hâkimiyeti Milliye*'de "özel". (Y.N.)

5 *Milliyet*, *Vakit* ve *Türk Dili*'nde "çok" sözcüğü yoktur. (Y.N.)

DİZİN

Abbasiler, 200.
Abdullah-ı Sagir, 200.
Abdülaziz Ali Suud (Suudi Arabistan Kralı, Hicaz ve Necid Meliki), 288, 332.
Abdülhalik (Mustafa, Renda) Bey (Maliye Vekili), 226, 338, 339.
Abdülhamit, 220, 223.
Abdülmecit, 219.
Abeba, 133.
Abide, 62, 68, 192, 278, 363, 364.
Abidin (Özmen) Bey (Aydın Mebusu, Maarif Vekili), 395.
Abrevaya (Doktor), 202.
Abruzzes, Altes Dük des (İtalyan Dükü), 146.
Acem, 337.
Adalet, 172.
Adana, 173, - Halkevi, 111, 112, 272, -lı, 71.
Adapazarı, 393, 399, 400.
Adapazarı Sıtma Savaş Teşkilatı, 393.
Adatepe Muhribi, 214-216.
Addis, 133.
Adliye, 118, 120
Adnan (Adıvar) Bey, 73.
Adnan (Ahmet, Saygun) Bey, 379.
Afet (İnan) Hanım, 83, 181, 193, 199, 204, 337.
Afgan, 183, - Kralı, 214, - Kraliçesi, 214, - milleti, 218, 312, 409.
Afganistan, 136, 183, 218, 302, 312, - bağımsızlık bayramı, 409, - Krallığı, 329.
Afrika, 199.
Afyon, - ekimi, 383, 384, - kullanımı, 383, - üretimi, 384, - ziraatı, 383.
Afyonkarahisar, 118, 135, 175, 343, 354, - istasyonu, 108.
Agustin, Justo P. (Arjantin Reisicumhuru), 373.
Ahali, 191, 243.
Ahlak, 62, 121, 138, 208, 224, -lı, 62, -sızlık, 81.
Ahlaki kıymet, 61.
Ahlakiyat, 66.
Ahlatbel kazısı, 156
Ahmet Bey (Erzurumluoğlu) (Mebus), 337.
Ahmet Efendi, 200.
Ahmet Hilmi Bey (Armutlu Kaplıcası İmtiyaz Sahibi), 418.
Ahmet İhsan (Tokgöz) Bey (Crdu Mebusu), 59.
Ahmet İhsan (Aksoy) Bey, 323.
Ahmet İzzet Paşa, 70.
Ahmet Muhtar Bey (Türkiye'nin Amerika Büyükelçisi), 274.
Ahmet Reşit Bey (Müderris), 204, 205.
Ahmet Rıza Bey (Harbiye Nazırı), 174.
Ahmet Subaşı Mahallesi, 65.
Ahriman, 380.

Ajans, 85, 89, 91, 94, 118, 120, 154, 209, 213, 277, 326, 331, 365, 389, 402, 414.
Akademi, 67, 147, 374, 390.
Akademisyen, 147.
Akat, 200.
Akdeniz, 31, 75, 91, 200, 430.
Akhisar'ın kurtuluş günü, 231.
Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyeti (Akıl Sağlığını Koruma Cemiyeti), 95.
Akif Bey (Gaziantep Valisi), 116.
Akif Efendi (Ankara Hukuk Fakültesi talebesinden), 197.
Akron Balonu, 149.
Alâettin Efendi, 204.
Alaşehir, 75.
Albert, I. (Belçika Kralı), 344.
Albert-Félix-Humbert-Théodore-Christian-Eugène-Marie (Liège Prensi), 433.
Aleko Efendi, 200.
Alexandre, I. (Yugoslavya Kralı), 251, 252, 301, 319, 328.
Alfabe, 147, 222.
Ali Bey, 181.
Ali (Çetinkaya) Bey (Afyon Mebusu, Nafıa Vekili), 77, 343, 429.
Ali (Tanrıyar) Efendi, 202.
Ali Ferit Paşa (Umum Askeri Mütekaidin Cemiyeti Kongre Reisi), 366.
Ali Fethi Okyar bkz. Fethi (Okyar) Bey.
Ali Fuat (Erden) Paşa (Emekli Orgeneral, Harp Akademisi Kumandanı), 390.
Ali Fuat Cebesoy bkz. Fuat (Ali, Cebesoy) Paşa.
Ali Rıza (Üner) Bey (Bolu Valisi), 399, 400.
Ali Rıza Bey, 64, 65, 68.
Ali Sait Paşa (3. Ordu Müfettişi, Diyarbekir), 415.
Alman, 306, 411, - devleti, 370, 411, - milleti, 316, 368, 406, - milli bayramı, 368, - yayıncı, 220.
Almanya, 200, 230, 306, 316, 362, 406, 407.
Altay İdman Yurdu, 436.
Altaylar, 93.
Altaylı, 143.
Amasya, 72, 178, 179, - toplantısı, 176.
Amasya Tamimi (Genelgesi), 213.
Amerika, 43, 48, 134, 134, 194, 205, 256, 308, 382, - bağımsızlığı, 210, - kamuoyu, 382, 384, -lı, 37, 48, 174, - mandası, 176, - milleti, 125, 131, 256, 273, 274, 282, 308.
Amerika Birleşik Devletleri (Birleşik Amerika Hükümeti, Amerika Cemahiri Müttehidesi), 125, 128, 137, 149, 164, 166, 210, 273, 274, 282, 384, - arşivleri, 37, - Büyükelçiliği, 136, - Dışişleri Bakanlığı, 120, - Hariciye Nazırı, 149.
Amerikalı Türk Dostları Cemiyeti, 273, 274, 308.
Amerika Uyuşturucu Maddeler Umumi Müdafaa Cemiyeti, 382.
Anadolu, 61, 64, 72, 73, 93, 174-178, 191, 195, 200, 336, 380, - İnkılabı, 71, - istilası, 174, - sınırları, 173.
Anadolu Ajansı, 85, 89, 94, 118, 120, 154, 209, 213, 277, 326, 331, 365, 389, 402, 414.
Anadolu Kulübü, 40, 41.
Anafartalar, 69, 70, 134.
Anane, 161, 178, -vi dostluk, 188, 257.
Anavatan, 174.
Anayasa, 56, 221.

Angell, James R. (Yale Üniversitesi Rektörü, Doktor), 274.
Anıtkabir Müzesi, 399.
Ankara, 25, 27-29, 32-35, 40, 42, 53, 54, 56, 57, 59, 63, 71, 72, 74, 82, 83, 85, 89-92, 94, 96, 97, 99, 101, 106, 107, 109, 110, 112, 115, 118, 123, 125, 126, 128, 130, 131, 133-136, 139, 143, 145-151, 154, 156-158, 160-162, 164, 168, 169, 171, 174, 183, 184, 186, 188, 190, 195, 199, 203, 206, 208, 210, 212, 214, 218, 219, 235, 236, 238, 239-241, 244, 245, 250, 254-257, 260, 262, 264, 273, 275, 277, 281-288, 291-295, 297, 298, 302, 305-313, 315, 316, 318, 321, 322, 326, 328-333, 335, 342, 344, 346-348, 350, 353-357, 360, 362, 364, 365, 368, 370-373, 377-379, 381, 382, 387, 390, 391, 396-399, 404-407, 409-411, 416-420, 422, 425, 430, 430, 433, 435, 438, -lı 87, 88.
Ankara Anlaşması, 221.
Ankara Erkek Lisesi, 193, 194.
Ankara Halkevi, 105, 127, 167, 271.
Ankara Hukuk Fakültesi, 197.
Ankara Kız Lisesi, 191, 192.
Ankara Musiki Öğretmen Okulu, 386.
Ankara Palas, 92, 194, 236, 270, 271, 322.
Ankara Ticaret Lisesi, 299.
Ankara Tütün Kongresi, 360.
Ankaralının Defteri, 157, 172.
Anlaşma, 221, 247, 248, 262, 341, 342.
Antakya, 376.
Antakya, İskenderun ve Havalisi Türkleri Yardım Birliği, 367.
Antalya, 111, 112, 193, - Belediye Reisi, 112,- Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi, 112, - Valisi, 112.
Antant Kordial Antlaşması bkz. Pacte d'entente Cordiale.
Antep bkz. Gaziantep.
Antlaşma, 166, 199, 204, 205, 212, 221, 229, 236, 238-243, 279, 280, 283, 383.
Antonov (Bulgaristan Ortaelçisi), 151.
Antropoloji, 156.
Arabistan, 332.
Arap, - hâkimiyeti, 200, - mahfilleri, 222, - ordusu, 199.
Arapça, 118, 136, 137, 201.
Ardahan, 157.
Arıburnu, 69, 140.
Ari ırk, 92.
Arif Ağa, 105.
Arif Bey, 70-72, 179.
Aristejui, Juan Manuel de (İspanya Elçisi), 29, 31.
Aritmetik, 136.
Arjantin bağımsızlık bayramı, 373.
Armstrong, Harold (Yüzbaşı), 60-68, 70, 72-75, 77-80.
Armutlu, - kaplıcaları, 421, - kaynak suları, 418-420.
Armutlu Kaplıcaları Türk Limited Şirketi, 418.
Arnavut, 66, 137, - dağları, 65, - Kralı, 161, -lar, 353, - milleti, 161.
Arnavutluk, 64-66, 161, 296, - hükümeti, 353, - Krallığı, 354, - milli bayramı, 318, - sınırları, 247.
Arsen Lüpen, 62.
Arya, 387.
Asker, 65, 73, 75, 79, 143, 221, 275, 364, 390, 399, - emeklileri, 366, -

şapkaları, 124, -lik, 66, 71, 135, 179, 180, 191, 197, 392, -lik hatıraları, 80.
Askeri, 105, 180, - deha, 73, 78, 79, - erkân, 379, 388, - harekât, 159, - Hastane, 103, - hüküm, 205, - idadi, 71, - kabine, 71, - kumandan, 65, - kuvvet, 180, - manevra, 387, - mektep, 67, - müdafaa, 201, - rüştiye, 66, - tahsil, 69, - vazife, 179, - zafer, 62.
Astahov (Sovyet Büyükelçi Geçici Vekili), 147.
Asur, 200, - medeniyeti, 202.
Asya, 63, 78, 79, 192, 194, 200, 219, 275, - toprakları, 192.
Aşiret, 62-64, 92, - reisi, 79.
Ateş-Güneş Spor Kulübü Kongresi, 259.
Atina, 185, 219, 229, 235, 341, 356, 397.
Atina Ajansı, 91.
Atom modeli, 103.
Attilâ, 195, 199, 276.
Avni Doğan Bey (Yozgat Mebusu, İzmir Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti Reisi), 424.
Avrupa, 33, 74, 79, 134, 147, 219, 222, 255, 280, - gazeteleri, 175, - lisanı, 76, - sarayları, 80.
Avustralya, 363, 364.
Avusturya, 69, 96, 262, - Cumhuriyeti, 310, - milleti, 96, 262, 310, - Reisicumhuru, 262.
Ayaklanma, 179.
Âyan Meclisi, 56.
Ayasofya, 138.
Aydın Efendi (Ankaralı), 193-195.
Aydın, 160, 296.
Aydın, 54, 65, 395.
Ayin, 99.
Azade Selim Sırrı Hanım, 379.
Bağdat, 234, 289, 357.
Bağımsız, 64, - devlet, 220, -lık, 28, 87, 144, 158, 173-175, 178, 188, 204, 210, 218, 220, 221, 358, 380, -lık bayramı, 373, 409, 422, -lık günü, 210, -lık mücadelesi, 160.
Bahri (Oskay) Bey (Öğretmen), 386.
Bakü, 173.
Balıkesir, 105, 106, 174, 360, 387, 388, - Belediye Reisi, 388, -'in kurtuluşu, 232.
Balkan, - devleti, 247, - Harbi, 67, 69, 192, -lar, 70, 91, 240, 279, 280, - milletleri, 240, 342, - Muharebesi, 204, - sınırları, 247, - tarihi, 341, - Yarımadası, 341.
Balkan Konferansı, 32, 248, - Yunan (Elen) Milli Grubu, 240, 309.
Balkan Anlaşma Paktı (Anlaşması), 247, 248, 341, 342.
Balo, 194, 236, 270, 271.
Banka, 224, 369, 392, 425.
Bankalar Caddesi, 124.
Baran Bey (Bekir Sami Bey, Yozgat Valisi), 335, 337, 340.
Barış, 36, 98, 161, 165, 188, 221, 222, 240, 241, 247, 248, 257, 260, 265, 273, 274, 280, 319, 341, 380, 408, - davası, 166, 229, 239, - mücadelesi, 282, - şartları, 174, - ülküsü, 279.
Barkarol, 387.
Başkumandanlık Meydan Muharebesi, 75.
Batı, 64, 158, 175, 178, 275, - dilleri, 182, - müesseseleri, 220, - tehlikesi, 174, - yazarları, 63.
Batıl inançlar, 75.
Batum, 70, 178.
Bayrak, 63, 204, 385.

Bayram, 34, 35, 39, 42-51, 58, 59, 111, 112, 115, 127, 132, 148, 154, 209, 213, 253, 254, 267, 268, 270, 275, 277, 279, 281-299, 301-304, 306-309, 316, 318, 323, 347, 356, 365, 368, 373, 389, 398, 402, 409, 410, 414, 422, 438.
Bediz (Bahire, Behire, Morova) Hanım (Mebus), 399.
Behçet Kemal (Çağlar) Bey, 87.
Behçet Salih Bey (İzmir Belediye Reisi, Doktor), 76, 113, 426.
Behiç Bey (Budapeşte Türkiye Ortaelçisi), 227.
Bekir Sami Bey (Fırka Kumandanı), 72, 73.
Bekir Sami Bey bkz. Baran Bey.
Belçika, 346, - Kraliçesi, 433, - milleti, 344, 433.
Belediye, 49, 76, 87, 102, 104, 105, 112, 113, 117, 154, 171, 228, 231, 237, 253, 324, 331, 334, 349, 426.
Belediyeler Bankası, 425.
Belgrad, 301.
Bennett, 61.
Bergama, 386, - Alay Kumandanı, 386.
Berlin, 68, 183, 362, 368, 411, - Kongresi, 64.
Besim Bey (Karaburun Kaymakamı), 432.
Bestekâr, 379.
Beşyol, 385.
Bey, 64.
Beyazıt, 193, 204.
Beyoğlu, 61, 124, 223.
Bilecik, 77.
Bilgi, - âlemi, 208, - ordusu, 208.
Bilim, 147, - komisyonu, 147.
Bilimsel işbirliği, 147.
Birinci Doğu zaferi, 174.
Birinci Dünya Savaşı bkz. Harbi Umumi.
Birleşik Amerika bkz. Amerika Birleşik Devletleri.
Birleşik Meksika Hükümeti, 109.
Bitlis, 70.
Bizans, 219, -lılar, 202,
Bizet, 387.
Boğaz, 134, 223, -lar meselesi, 165.
Boğaziçi, 177, 219.
Bolşevik, 176, 178, -lik, 177, -liğin İlanı, 176, - meselesi, 177.
Bolşevizm, 178.
Bolu, 267, 268, -Adapazarı yolu, 399, - Halkevi, 399, - Nafıa Müdürü, 399, 400.
Bomba, 77, 173.
Bomonti, 393.
Bonnet, Georges (Fransa Maliye Nazırı), 408.
Borak, Sadi, 60.
Boris, III. (Bulgaristan Kralı), 25, 42, 99, 250, 251, 286.
Bornova, 76, 113, 403, 427.
Bornova Ziraat Mektebi, 113, 385, - Müdürü, 113.
Bosna, 219.
Boubnow, 374.
Boudenny, 374.
Boy, 143.
Boz Kurt, Mustafa Kemal: Bir Diktatörün Hususi Hayatının Tetkiki, 60, 63, 64.
Bozkurt, 63, 78, 380, - Tatarı, 78, - sancağı, 78.
Bozöyük, 193.
Brezilya Birleşik Devletleri, 285.
Briand, 260.
Bristol (Amerikalı Türk Dostları Cemiyeti Reisi, Amerika Türkiye Büyükelçisi, Amiral), 48, 274, 308.

Britanya, 431.
Brüksel, 344.
Buchberger, Charles (Avusturya Ortaelçisi), 262.
Budapeşte, 227.
Budist dini, 137.
Budun, 143, 208, 412.
Bulaşıcı hastalık, 111.
Bulgar, 25, 137, - bağımsızlığı, 204, - gençleri, 242, -lar, 69, - Kralı, 151, - mezarlığı, 155, - milleti, 42, 99, 286, - öğrenciler, 242.
Bulgaristan, 25, 99, 136, 151, 155, 242, 247, 250, 251, 279, 286.
Burdur, 112.
Bursa, 103, 104, 118, 120, 237, 418, - - gençliği, 118, - hadisesi, 137, - mebusları, 102, -'nın kurtuluş günü, 237, - Valisi, 102.
Bursa Cumhuriyet Halk Fırkası, 102, 237, - Reisi, 102.
Bütçe, 37, 279, 349.
Büyük Britanya, 431.
Büyük Cadde, 124.
Büyük Harp bkz. Harbi Umumi.
Büyük İskender (İskenderi Kebir), 276.
Büyük Otel, 224.
Büyük Taarruz, 74, 75.
Büyükada, 349.

Cahil, 67, 77, 120.
Cambon, Paul, 223.
Cami, 137, 138, 173.
Cavit (Baysun) Bey, 200.
Cebelibereket (Osmaniye), 352.
Cehalet, 64.
Cehennem, 63, 137.
Celal (Bayar) Bey (Tütün Kongresi Reisi, İktisat Vekili), 117, 124, 224, 360.
Celâl Bey (Başyaver), 199, 214.
Celâl Nuri (İleri) Bey (*İleri* Gazetesi Sahibi), 175, 178.
Celalettin Arif Bey (Milli Meclis İkinci Reisi, Adliye Vekili), 157, 158.
Cemal Bey (Bornova Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi), 385.
Cemal Paşa, 173.
Cemil Bey (Ankara Hukuk Fakültesi Dekanı, Profesör), 198.
Cemil Bey (Tarih Muallimi), 199.
Cemiyet, 28, 40, 52, 61, 67, 80, 82, 83, 86, 95, 129, 147, 152-154, 160, 170, 225, 273, 274, 277, 304, 308, 320, 351, 352, 361, 366, 382, 384.
Cemiyeti Tedrisiye (Darüşşafakalılar Cemiyeti), 152.
Cenevre, 382, 383, - Konferansı, 165.
Cenevre Afyon Sözleşmesi (1925, 1931), 382, 383.
Cengiz Han, 78, 191.
Cercle d'Orient, 61.
Cerrahpaşa Hastanesi Tıp Fakültesi, 392, 393.
Cevat (Abbas, Gürer) Paşa (8. Ordu Kumandanı, Bolu Mebusu), 173, 174, 267, 268, 399.
Cevdet Bey (Yaver), 199.
Cevdet Kerim Bey (İstanbul Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti Reisi), 39, 253.
Chambrun, Charles (Fransa Büyükelçisi), 33, 260.
Christian, X. (Danimarka ve İzlanda Kralı), 287, 435.
Cihan, 63, 79, 80, 179, 249, 257, 279, 364, - tarihi, 61.
Cinayet, 223, - romanı, 62.
Cinsellik, 222.
Cobourg, 90.

Coğrafi, - bağlar, 279, - mevki, 191, - şartlar, 202, - vaziyet, 179, 192, 247, - yüzölçüm, 276.
Coğrafya, 192-195, 199, 200.
Cumhuriyet, 27, 31, 33, 34, 37, 43, 44, 53, 54, 93, 102, 118, 120, 121, 123, 136, 137, 143, 160, 166, 168, 190, 194, 205, 206, 210, 214, 220-222, 238, 241, 244, 245, 255, 256, 260, 267, 275, 276, 279-281, 299, 305, 307, 310, 313, 316, 321, 329, 354, 364, 370, 374, 380, 382-384, 397, 399, 405, 418, 430, - donanması, 215, - fikirleri, 303, - hükümeti, 29-31, 96, 97, 151, 155, 161, 164, 165, 171, 189, 208, 250, 256-258, 260-263, 280, 303, 383, 417, - idaresi, 223, - kanunları, 155, - rejimi, 181, - tarihi, 201, - ülküsü, 325.
Cumhuriyet, 363, 372, 408.
Cumhuriyet Bayramı, 34, 35, 39, 42-51, 277, 281-298, 301-304, 306-309, 316.
Cumhuriyet Halk Fırkası, 39, 58, 100, 102, 105, 107, 111-113, 117, 171, 187, 198, 222, 235, 237, 259, 270, 277, 331, 334, 358, 383, 385, 399, 424, 429, 432.
Cumhuriyetçi, 220, 223, 303, - halk, 222.
Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü, 249, 265, 268, 270, 272-274, 278, 282, 286.

Çaldaris (Yunanistan Başvekili), 235, 241, 341, 356, - hükümeti, 248.
Çamlık, 336.
Çanakkale, 69, 70, 174, 363, 364, 401.
Çanakkale Muharebesi, 363.
Çankaya, 40, 71, 77, 78, 96, 161, 221, 256, 262, 379, 399.
Çankaya Köşkü, 135, 147, 151, 263, 335, 380.
Çarşaf, 76.
Çekirge, 103.
Çete, 72.
Çiftçi memleketi, 78.
Çiftlik, 65, 83, - hayatı, 66.
Çin, 63, - Cumhuriyeti, 254, - milleti, 254, - milli bayramı, 254.
Çocuk, 62, 64-66, 92, 93, 147, 172, 176, 193, 194, 208, 220, 260, 265, 299, 317, 363, 380, 385, 388, - bakımı, 83, -luk, 33.
Çocuk Esirgeme Kurumu bkz. Himayei Etfal Cemiyeti.
Çok kadınlı evlenme, 197.
Çorum, 67.
Çubuk Barajı, 230.

Dahili politika, 63.
Damar (Zamir) Arıkoğlu Bey (Adana Mebusu), 112.
Danimarka, 287, 435.
Darülfünun (ayrıca bkz. Üniversite), 115, 137, 138, 155, 156, 194, 202-206.
Darüşşafaka, 152.
Darüşşafaka Mezunları Cemiyeti, 129.
Darüşşafakalılar Cemiyeti bkz. Cemiyeti Tedrisiye.
Dedikodu, 118.
Delege, 155, 165, 179, 180, 281, 437.
Demiryolu, 134, 135, 171, 191, 195, 200, - programı, 37.
Demokrasi, 181, 182, 202, 408, - sistemi, 181.
Demokrat, 63, 220.
Demokratik, - idare sistemi, 182, - memleket, 182, - rejim, 222.
Deniz subayı, 215.

Deprem, 131.
Der Kaukasus (Kafkasya), 37.
Derince, 100.
Derne cephesi, 68.
Derviş, 137.
Despotik rejim, 220.
Destan, 380.
Devlet, 28, 60, 63, 80, 134, 151, 174, 175, 191, 192, 200-202, 205, 220, 222, 247, 250, 273, 275, 279, 280, 282, 285, 306, 342, 358, 397, 406, 407, 411, - adamı, 33, 181, 223, 229, - demiryolları, 195, - fabrikası, 383, 384, - hayatı, 181, 182, -ler hukuku, 204, - reisleri, 164 , - sosyalizmi, 194, 195, - şekli, 202, - teşkilatı, 37
Devlet İnhisar İdaresi, 384.
Devletçilik, 191, 195, 197, 199.
Devrim, 182, 220.
Dış siyaset ilkeleri, 37.
Dicle, 175.
Diktatör, 63, 78, 79, 220.
Dil, 26, 37, 40, 41, 52, 82, 105, 112, 120, 143, 147, 182, 222, - Bayramı, 438, - derleme, 112, - işleri, 92, - kitapları, 92, - Komisyonu, 147, - Kurultayı, 92, - meselesi, 106, 118, 137.
Dilburnu (Büyükada'da), 349.
Din, 120, 136-138, 144, 202, - eğitimi, 137, - hocası, 136, - işleri, 182, - meselesi, 118.
Dindar, 138.
Dini, - ayin, 99, - hisler, 182, - inanç, 138.
Diş, - sağlığını koruma filmi, 52, - tabipliği, 52.
Diş Tabipleri Kurultayı, 52.
Divanı Harp, 174.
Diyarbekir, 72, 76, 415.
Doğu, 69, 70, 72, 157, 174, 176, 275, - Akdeniz, 91, - halkı, 158, - hareketi, 174, - milletleri, 144, - ordusu, 160, - vilayetleri, 175, - zaferi, 174.
Doğu İktisat Konferansı, 164.
Doktor, 29, 30, 54, 67, 92, 110, 149, 153, 156, 157, 173, 195, 202, 206-208, 246, 270, 274, 317, 367, 426.
Doktora, 52.
Dokuz Oğuz budunu, 143, 412.
Dolmabahçe, 127, 208, 231, 232, 238.
Dolmabahçe Sarayı, 37, 203, 205, 215, 216, 219, 221, 247, 390, 392, 430.
Dudu, 385.
Dumlupınar, 134, 194, 401, 415.
Dumlupınar Muharebesi (Savaşı), 142, 200.
Dursunbey, 105.
Dünya, 63-65, 73, 79, 80, 103, 164, 177, 192, 194, 206, 208, 249, 256, 265-267, 273, 274, 276, 282, 316, 363, 364, 384, 433, - barışı, 257, 380, - buhranı, 96, 257, - iktisadi buhranı, 383, - iktisadiyatı, 165, - orduları, 143, - ticareti, 165.
Dünya Uyuşturucuya Karşı Savunma Derneği, 382.
Dünya Savaşı bkz. Harbi Umumi.
Düşman, 60, 61, 63, 142, 143, 158, 173, 175, 178, 358, 430, - işgali, 228, -lık, 364.
Düyunu Umumiye, 64.
Düzce, 400.

Ecza, 383, - ticareti, 384.
Edirne, 364, - Türk Kültür Birliği, 367.
Efsane, 62, 63.
Ege, 200, - medeniyeti, 191.
Ege Denizi, 64.
Eğitici, 84.
Eğitim, 52, 136-138, 222, 279, 299.
Ekim İhtilali, 305.

Ekonomik prensip, 249.
Elam, 200.
Elaziz (Elazığ), 255.
Elen bkz. Helen.
Eleştiri, 62.
Elkus, Abram I. (Amerika Türkiye Büyükelçisi), 274.
Elysee Sarayı, 219.
Emanuel, Victor III. (İtalya Kralı), 45, 57, 146, 292, 311, 416, 417.
Emek, 165.
Emekli, 103, 366.
Emekliler Cemiyeti, 366.
Emel (Zorlu) Hanım, 270.
Emeviler, 200.
Eminönü, 124.
Emperyalizm, 144.
Endülüs, 200.
Enis Naci Bey (Akhisar Belediye Reisi), 231.
Enise Hanım, 197.
Enternasyonal, 137.
Entrika, 74, 223, -cı, 61.
Enver Paşa, 68, 69.
Ereğli, 171.
Erenköy, 157.
Ergenekon, 87.
Erkânıharbiye Mektebi, 67, 71.
Erkek, 66, 105, 137, 197, 200, 205, - Lisesi, 193, 194.
Ermeni, 177, 178, - katliamı, 157, -ler, 174, 176, - ordusu, 158, 159, 175.
Ermenistan, 174, - dağları, 175.
Erzurum, 69, 71, 72, 157, 158, 167, 175, 177, 377, - gençleri, 132, - halkı, 158, -Sivas demiryolu, 171, -'un kurtuluş bayramı, 132.
Erzurum Hapishanesi, 221.
Erzurum Kongresi, 158, 176, 178-180, 213.
Esaret, 87.
Esat (Mehmet, Sagay) Bey (Maarif Vekili, TBMM Reis Vekili), 54, 168, 278.
Eser, 61, 62, 64, 73, 74, 78, 79, 84, 102, 103, 124, 156, 172, 191, 194, 220-222, 249, 260, 274, 278, 300, 321, 379.
Eski Ahit, 137.
Eskişehir, 72, 100, 101, 106, 134, 135, 360, -'in kurtuluş günü, 228, - Şeker Fabrikası'nın açılışı, 321.
Eskişehir Cumhuriyet Halk Fırkası, 100.
Eskişehir Halkevi, 228,
Eskişehir Lisesi, 100.
Esnaf ve İşçileri Teşekkülleri, 429.
Esrar, 383, 384.
Estrado, Genaro (Meksika Ortaelçisi), 263.
Eşkıya, 65.
Eşraf, 65.
Eti, 200, -ler, 92, 192, - medeniyeti, 191, 199.
Ev idaresi tekniği, 83.
Evkaf Müdürü, 118.
Evlilik, 65, 75.
Évolution, 182.
Evranoszadeler, 65.
Evrim, 182.
Ezanın Türkçe okunması, 120.

Fabrika, 101, 103, 112, 321, 384.
Fahrettin (Altay) Bey (Orgeneral), 143, 386.
Fakülte, 76, 156, 197, 198, 204, 278, 320, 392.
Falih Rıfkı (Atay) Bey (*Hâkimiyeti Milliye* Başyazarı, Mebus), 157, 181, 374.

Farmason, 68.
Faşist, 33.
Fatih Evlendirme Dairesi, 393.
Fatih Sultan Mehmet, 219.
Fatin Rüştü (Zorlu) Bey, 270.
Faysal, I. (Irak Kralı), 28, 50, 51, 169, 233, 234.
Fazlı Bey, 379.
Fazlı Efendi (Darülfünun talebesinden), 204.
Federasyon, 205.
Fehmi Bey (Bornova Belediye Reisi), 427.
Fen sahası, 103.
Fenerbahçe, - Kulübü, 376, - stadı, 376, -liler, 376.
Fenni ihtiyaç, 384.
Ferdiyetçilik, 191, 199.
Feridun, 380.
Fes, 124, 222.
Fethi (Okyar) Bey, 67, 68, 181, 221.
Fetih, 219.
Fevzi (Çakmak) Paşa (2. Ordu Kumandanı, Erkânıharbiyei Umumiye Reisi), 70, 174, 214, 216, 352, 379.
Fırat, 175.
Fırka, 38, 39, 68, 97, 100, 102, 105, 107, 111, 112, 117, 171, 187, 198, 222, 235, 237, 243, 247, 253, 259, 270, 277, 303, 331, 358, 375, 383, 385, 399, 424, 429, 432.
Fikir adamları, 181.
Fikret Efendi, 200.
Fikri, - prensipler, 249, - saha, 261.
Fikriye Hanım, 73, 74.
Filistin, 68, 173.
Film, 52, 62.
Filyos-Ereğli demiryolu, 171.
Finlandiya, - Cumhuriyeti, 245, - hükümeti, 245, - milleti, 307.
Finley, John H. (*The New York Times* Yayın Yönetmen Yardımcısı), 274.
Fizik âlemi, 103.
Fotoğraf, 62, 272, 277, - cihazı, 61.
Frak, 335.
Fransa, 56, 68, 69, 221, 222, 261, 303.
Fransız, 33, 260, - Başvekili, 219, - demokrasisi, 408, - dostluğu, 193, - fen âlemi, 103, - hikâyesi, 176, - İhtilali, 260, -lar, 201, 202, - milleti, 260, - milli bayramı, 398.
Fransız Radikal Fırkası, 303.
Fransızca, 220, 275, 276, 374, 378.
Fuad, I. (Mısır Kralı), 50, 122, 123, 145, 150, 297, 355.
Fuat (Ali, Cebesoy) Paşa, 72.
Fuat (Köprülü) Bey (Darülfünun Profesörü), 115.
Fuat (Ağralı) Bey (Nafıa Vekili, Maliye Vekili, Elaziz Mebusu), 255, 324, 338, 339.
Fuat Bey, 181.

Galata, 369.
Galatasaray, 124.
Galatasaray, - Kulübü Kongresi, 345, -lılar günü, 375.
Galatasaray Lisesi, 199, 202, 206.
Galatasaraylılar Cemiyeti, 86.
Galip Bahtiyar Bey (İstanbul Şehir Meclisi Üyesi), 253.
Galip Bey (Afyon Halkevi Reisi), 108.
Gayri kanuni, 197.
Gazete, 41, 60, 62, 68, 157, 172, 175, 178, 191, 195, 219, 222, 272, 275, 340, 363, 364, 372, 374, 408.
Gazeteci, 235, 364, 430.
Gaziantep, 111, 112, 116, 193, - Ortaokulu, 111.

Gaziyülevvel (Gazi, I.) (Irak Kralı), 289, 333, 357.
Gelibolu, 60, 70, 364, 431, - çıkarma hareketi, 363, - Yarımadası, 220, 363.
Gemi, 215.
Gemlik, 418, - Körfezi, 420.
Genç, 31, 60, 61, 65, 93, 118, 119, 174, 175, 219, 270, 274, 275, 380, -ler, 116, 132, 204, 205, 208, 224, 242, 271, 336, 399, 436, -lik, 33, 102, 118, 119, 137, 138, 155, 220, 359, 390, 412, -lik hayatı, 65, - subaylar, 215.
Gençler Birliği Kongresi, 403.
Genelge, 213.
George, V. (İngiltere Kralı), 431.
Giovanezza, 33.
Giray, 192.
Giyim, 83.
Gobi Çölü, 64.
Gotha Prensesi, 90.
Gothlar, 381.
Goths, 90.
Göç, 66.
Gök Türk, 208.
Göztepe, 76.
Gramofon, 61.
Gustav Adolf Oscar Frederik Arthur Edmond (İsveç Prensi), 90.
Gustav, V. (İsveç Kralı), 90, 291, 381.
Guyula, Pehar (Macar Mebus), 275.
Gülcemal Vapuru, 112.
Gülhane Parkı, 124.
Gümüş para, 211.
Gümüşhane, 180.
Güney Arnavutluk, 64, 65.
Güney İtalya, 219.
Gürbulak, 377.
Gürcü, 178.
Güzel sanatlar, 268.
Haakon, VII. (Norveç Kralı), 244, 298.
Haberleşme, 158.
Habeşistan, 133, 186.
Hâdi Efendi, 195.
Hafriyat, 156.
Hâkim, 120.
Hâkimiyet, 200, 209, 220, 221, 389.
Hâkimiyeti Milliye, 41, 157, 272.
Halide Edip (Adıvar) Hanım, 72, 73, 75.
Halife, 200.
Halil Bedî Bey, 379.
Halil Ethem (Eldem) Bey (Cemiyeti Tedrisiye Reisi, İstanbul Mebusu), 152.
Halk, 38, 39, 64, 73, 78, 80, 85, 87, 88, 89, 102, 104, 105, 107, 108, 111-113, 117, 124, 125, 131, 132, 137, 143, 147, 158, 167, 171, 176, 180, 187, 198, 204, 205, 220, 222, 232, 235, 237, 243, 253, 259, 260, 270, 281, 313, 326, 331, 335, 336, 340, 358, 360, 379, 383, 385-388, 399, 400, 424, 429, 430, 432, - kütüphanesi, 83, - oylaması, 202.
Halkevi, 58, 83, 102, 105, 108, 111, 127, 137, 155, 167, 228, 271, 272, 277, 300, 336, 348, 351, 379, 380, 399, 401, 428.
Ham afyon, 384.
Hamdi Bey (Viyana Elçisi, Almanya Elçisi), 370.
Hamdullah Suphi Bey, 160.
Hâmit Bey (İstanbul Belediye Muavini), 253.
Hamit Zübeyir Bey (Müzeler Müdürü), 156.
Hapis, 119.
Hapishane, 221.
Harbi Umumi, 69, 158, 201, 205, 274, 363.

Harbiye Mektebi, 71.
Harbiye Nezareti Müsteşarı, 173.
Harekât, 140, 158, 159, 174, 176, 178-180, 390.
Hareket Ordusu, 68.
Harici, - siyaset, 265, - ticaret, 384.
Harita, 191, 193, 200.
Harp (Savaş), 64, 67-69, 78, 139, 141-143, 157, 160, 167, 172, 174, 176, 192, 193, 195, 199, 201, 202, 205, 216, 219, 267, 306, 363, 364, 386, 430, 431, - abidesi, 363, - maktulleri, 363, - meydanları, 79, - sahası, 136, - stratejisi, 135, - tarihi, 70.
Harp Akademisi, 67, 390.
Hasan Âli Yücel (Milli Eğitim Bakanı), 172.
Hasan Bey (Meclis İkinci Reisi), 275.
Hasan Cavit Bey, 181.
Hasan Rıza (Soyak) Bey (Umumi Kâtip), 267, 268, 363, 367.
Hasan Vâsıf Bey (Ateş-Güneş Spor Kulübü Kongre Reisi), 259.
Hastabakıcı, 74.
Hastalık, 111.
Hastane, 103, 392, 393.
Haşiş, 383.
Hatice Hanım, 191.
Havza, 176, - Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi, 187.
Haydarpaşa, 430.
Haymana, 156.
Hayri Celal Bey (Fenerbahçe Kulübü İkinci Reisi), 376.
Hayrullah Efendi, 199.
Hayvan, 63, 64.
Hazine, 124, 201.
Hekim, 103.
Helen (Elen), 65, 135, 243, 309, - Cumhuriyeti, 238, - devlet ricali, 235, - milleti, 239, - Vekiller Meclisi, 229.
Helsinki, 307.
Herriot, Édouard (Fransız Radikal Fırkası Reisi, Başvekil), 219, 303.
Heykel, 102, 376.
Heykeltıraş, 102.
Hıristiyan, 137.
Hırsızlık, 158.
Hicaz, 288.
Hidayet Efendi, 197.
Hikâye, 160.
Hikmet (Bayur) Bey (Manisa Mebusu, Maarif Vekili, Riyaseti Cumhur Umumi Kâtibi), 156, 199, 264, 268, 269, 276, 327, 314, 374, 395.
Hilafet, 194, 220, 221, -in kaldırılması, 77, - kudreti, 60.
Hilali Ahmer Cemiyeti (Kızılay), 92, - Kongresi, 361.
Hilmi (Uran) Bey (Nafıa Vekili), 255.
Himayei Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu), 153, 352.
Himayei Etfal Kadın Yardım Cemiyeti Kongresi, 352.
Hindenburg (Miralay), 407.
Hindenburg, und von Beneckendorf, Paul von (Almanya Reisicumhuru, Feldmareşal), 316, 362, 368, 370, 406, 407.
Hindistan, 192, - medeniyeti, 202.
Hintkeneviri, 383, 384.
Hirohito (Japonya İmparatoru), 257, 258, 294, 330, 371.
Hisar, 399.
Hitler, Adolf (Almanya Reisicumhuru), 147, 406, 411.
Hobson, Richmond P. (Dünya Uyuşturucuya Karşı Savunma Derneği Reisi, Amiral), 382.
Hoca, 65, 75, 137, 168, 193, 194, 202, 221.

Hoca Efendi, 75.
Hoover, Herbert (Müttehit Amerika Hükümetleri Reisi), 43, 125.
Horthy, Nagybanya de (Macar Kral Naibi, Amiral), 35, 284, 410.
Höyük, 156.
Hukuk, 204, - tarihi, 197.
Hukukçu, 182.
Hukuk Fakültesi, 197, 204, 205, 76.
Hulusi Bey (Bursa Vilayet Heyeti Reisi), 102.
Hutbe, 358.
Hükümdar, 161, 200, 220, 280, 380, 394.
Hükümet, 29-31, 36, 60, 68, 95-97, 100, 109, 120, 122, 138, 151, 155, 158, 161, 164, 165, 166, 171, 174-176, 179, 188, 189, 191, 208, 221, 229, 238, 244, 245, 247, 248, 250, 256-258, 260-263, 268, 276, 279, 280, 285, 303, 329, 353, 383, 384, 396, 397, 404, 405, 416, 417, 430, - baskını, 63, - erkânı, 408, - konağı, 118.
Hürriyet, 87, 144.
Hürriyeti Ebediye Tepesi, 68, 124.
Hüseyin (Kavalalı) Bey, 360.
Hüseyin Avni (Ulaş) Bey (Erzurum Mebusu), 158.
Hüseyin Ragıp (Baydur) Bey (Moskova Büyükelçisi, İtalya Büyükelçisi), 404, 417.
Hüsnü Paşa (Redif Fırkası Kumandanı), 68.
Hüsrev (Gerede) Bey (Tahran Büyükelçisi), 72, 178, 396.

Ilıca, 399, 415.
Irak, 28, 50, 51, 136, 169, 233, 333, - Kralı, 357, - Krallığı, 234, - milleti, 234, 289.
Irk, 33, 64, 92, 144, 197, - birliği, 276, -lar, 192.
Islah, 37
Islahat, 78.
Islahhane Caddesi, 65.
Isparta, - Belediye Reisi, 117, - mebusları, 117.
Isparta Cumhuriyet Halk Fırkası, 117, - Reisi, 117.

İbadet, 137.
İbrahim Bey (Doktor, Antakya, İskenderun ve Havalisi Türkleri Yardım Birliği Kongre Reisi), 367.
İbrahim Tali (Öngören) Bey (Trakya Umum Müfettişi), 364.
İdam, 70, - hükümleri, 71.
İdman yurdu, 436.
İhracat, 383, - malları, 37.
İhsan (Eryavuz) Bey (Bahriye Vekili), 201.
İhsan Bey (Talim ve Terbiye Reisi), 299.
İhtilal, 53, 63, 70, 144, 260, 265, 305, - hatıraları, 80.
İhtisas mahkemeleri, 384.
İki Mustafa Kemal, 160.
İktidar, - makamı, 63, - mevkii, 61.
İktisadi, 383, - anlaşma, 262, - buhran, 36, 164, 383, - cihaz, 278, - çöküş, 165, - esaslarımız, 172, - hüküm, 204, - kalkınma, 256, - menfaat, 257, - münasebet, 262, 280, - sistem, 194, - vaziyet, 279, 336, - yükseliş, 413.
İktisat, 37, 165, 176, 188, - hayatı, 299, - konferansı, 164, - sahası, 166, 281, - Sergisi, 83, 299.
İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, 83.
İleri, 175, 178.
İlhan (Postacıoğlu) Efendi, 200.

İlhan Şevket Bey (Yurt Bilgisi Öğretmeni), 199, 202.
İlim, 102, 267, 268, - ocağı, 317.
İlimbey köyü, 392, 393.
İlkçağ medeniyeti, 380.
İlkel, 64, - aşiret, 62, - kabile, 78, - kuvvet, 78, - millet, 78.
İlkokul (İlköğretim), 137, 386.
İlmi, - ihtiyaç, 383, - kıymet, 61, - mesai, 52, - şartlar, 358, - terim, 52.
İltica, 75.
İmalat, 384.
İmam, 137.
İmparator, 78, 186, 220, 257, 258, 294, 330, 371, -luk, 60, 78, 79, 133, 137, 358.
İmparatoriçe, 219.
İnanç, 138.
İnci Avcıları Operası, 387.
İnebolu Halkevi, 401.
İngiliz, 173, 178, 430, 431, - entelijans servisi, 60, - gazetesi, 62, - İmparatorluğu, 60, -ler, 73, 173, 175, 201, 202, - matbuatı, 61, - milleti, 63, - müellifleri, 61, - neferi, 180, - ordusu, 61, - subay, 61, 62, 399, - süvarisi, 173, - yazar, 62, 63, 65, 81, - yüzbaşı, 77, 80.
İngiliz Muhipler Cemiyeti, 61.
İngilizce, 273.
İngiltere, 62, 175.
İnhisar İdaresi, 383, 384.
İnkılap, 59, 62, 71, 73, 79, 102, 103, 118, 136, 160, 172, 181, 182, 197, 265, 266, 270-272, 274, 299, 300, 322, 323, 325, 380, 399, - eserleri, 194, -lar, 182.
İnkılapçı, 67, 89, 191, 388.
İnkılap Müzesi, 195, 196, 271.
İnkılap Tarihi Enstitüsü, 358.
İnönü, 401.
İntihar, 74.
İpekiş Dokuma Fabrikası, 83, 103.
İraç, 380.
İran, 46, 136, 290, 377-380, 385, 387, 390, 396, - bayrağı, 385, - devleti, 397, - milleti, 130, 350, 379, 386, 394, - milli marşı, 379, 380, 388.
İrtica, 68, 118.
İsa, Hz., 63.
İskenderun, 367.
İslam, 178, - çarşafı, 76, - dini, 136, 137, - medeniyeti, 380.
İsmail Efendi, 392.
İsmail Hakkı Paşa (Topal), 69.
İsmet (İnönü) Paşa (Başvekil), 26, 27, 32, 40, 41, 58, 71, 75, 77, 91, 95, 101, 112, 119, 127, 129, 135, 158, 163, 172-174, 176, 177, 201, 212, 214, 216, 217, 221, 222, 225, 235, 236, 238, 240, 242, 248, 250, 271, 275, 313, 324, 327, 338, 341, 351, 356, 360, 366, 367, 374, 375, 379, 380, 385, 390, 408, 412, 421, 423, 429, 430, 434.
İsmet Paşa Kız Enstitüsü, 83, 191, 299.
İspanya, 29, 31, 199, - Cumhuriyeti Reisi, 31, - Yarımadası, 200.
İspanyol, 31.
İstanbul, 27, 41, 49, 60, 61, 67-69, 71, 72, 75, 92, 115, 124, 132, 152, 155, 158, 170, 173-179, 206, 209, 215, 222-224, 233, 236, 247, 251, 252, 314, 315, 317, 321, 325, 364, 389, 392, 394, 397, 402, 408, 412, 414, 421, 430, 437, - halkı, 253, - hükümeti, 179, 221, -'un kurtuluş bayramı, 253.
İstanbul Cerrahpaşa Hastanesi Tıp Fakültesi, 392.

İstanbul Cumhuriyet Halk Fırkası, 39, 253.
İstanbul Halkevi, 127.
İstanbul Milli Türk Talebe Birliği, 147.
İstanbul Muallimler Birliği Kongresi, 163, 327.
İstanbul Üniversitesi, 204, 314, 315, -'nin açılışı, 317.
İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti Kongresi, 351
İstanbul Konservatuvarı, 379.
İstasyon, 105, 108, 111, 112, 242, 335, 340, 386, 387, 388, 400.
İstibdat, 66.
İstifa, 168, 179, 180, 246, 255, 338, 339, 395.
İstihbarat şubesi, 61.
İstiklal Harbi, 157, 172, 175, 192, 201, 430.
İstiklâl Harbimizin Esasları, 172, 173.
İstiklal Madalyası, 397.
İstiklal Mahkemesi, 70, 71, 77.
İstiklal Marşı, 379.
İstila, 60, 174, 364.
İsveç, 90, 291, 381, - milleti, 381, - Prensi, 90.
İsviçre, 202.
İsyan, 63, 77, 157.
İsyankâr, 158.
İş Bankası, 224, 392, - Galata Şubesi, 369.
İşçi, 272, 429.
İşgal, 61, 175, 178, 201, 204, 228.
İşkence, 61.
İtalya, 29, 45, 57, 136, 193, 219, 247, 292, 293, 311, 417, - hükümeti, 416, - Sosyal Cumhuriyeti, 33.
İtalyan, 146, - ırkı, 33, -lar, 201, 202, - milleti, 293, 311, 417.
İtalyanca, 33.
İthalat, 383.
İtilaf, - devletleri, 174, 175, 201, - kuvvetleri, 175, 177, - propagandası, 177.
İttihat ve Terakki Cemiyeti, 67, 68.
İzak Efendi, 200.
İzdivaç, 75.
İzlanda, 435.
İzmir, 60, 65, 71, 72, 75-77, 111, 112, 118, 134, 142, 168, 172, 175, 178, 201, 380, 386, - halkı, 113, - kalesi, 204, - Harp Oyunları, 386, - Panayırı, 412, 413, - yangını, 76, -'in işgali, 176, -'in kurtuluşu, 423, 424, 426-429.
İzmir Bornova Ziraat Mektebi, 385.
İzmir Cumhuriyet Halk Fırkası, 424, 429.
İzmir Esnaf ve İşçileri Teşekkülleri, 429.
İzmir Halkevi, 428.
İzmir Öğretmen Okulu, 386.
İzmit, 72, 400.
İznik seramikleri, 219.
İzzet (Furgaç) Paşa, 174.
İzzettin Paşa (Ordu Müfettişi), 415.

Jandarma, 65, 118, 335.
Japon, 257, 294, 371, - İmparatorluğu, 257, -lar, 147, - milleti, 330, - tahtı, 330.
Japonya, 258, 294, 330, 371.

Kabataş çeşmesi, 223.
Kâbil, 183, 329, 409.
Kabile, 78.
Kabine, 71, - üyesi, 74.
Kadı, 137.
Kadıköy, 376, 393.

Kadın, 64, 66, 75, 72, 73, 80, 105, 197, 200, 222, 363, - eşitliği, 182, - hakları, 181, 182, - İktisat Sergisi, 83, -lara seçilme hakkı, 182, -lara seçim hakkı, 181, 182, - mebus, 399, - vatandaşlar, 182.
Kadın Yardım Cemiyeti, 352.
Kadir Gecesi, 138.
Kadro, 249.
Kafkas cephesi, 69, 70.
Kafkasya, 178.
Kafkasya bkz. *Der Kaukasus.*
Kağan, 412.
Kağızman, 178.
Kahire, 123, 297.
Kahreman Bey, 336.
Kaliforniya depremi, 131.
Kalinin (Sovyet Sosyalist Şûralar Birliği İcra Komitesi Reisi), 34, 53, 281, 305, 313, 374, 404, 405.
Kâmil Bey (Eskişehir Belediye Reis Vekili), 228.
Kammerer (Fransız Büyükelçi), 260, 261.
Kamuoyu, 73, 136, 172, 177, 382, 384.
Kanaryer, 112
Kanun, 119, 158, 181, 199, 211, 335, 383, 384, -lar, 155, - tasarısı, 222.
Kanuni, - formalite, 337, - vesika, 420.
Kapitülasyon, 191, 220, 358.
Kaplıca, 103, 104, 214, 216, 226, 227, 418, 419, 421.
Kara Mustafa Kaplıcası, 104.
Karaburun'un kurtuluşu, 432.
Karacasu, 399.
Karadeniz, 69, 177.
Karahan, 374.
Karamanoğlu, M., 399.
Karayolu, 68.
Karikatür, 62.
Karma Fırka bkz. Muhtelit Fırka.
Kars, 157, 178, 377.
Karşıyaka, 113.
Kasket, 124.
Katliam, 157, 158.
Kaunas, 295, 347.
Kavak, 71.
Kâve-Bozkurt inkılabı, 380.
Kavim, 93, 200.
Kavuk, 124.
Kâzım (Karabekir) Paşa (15. Kolordu Kumandanı, Doğu Ordusu Kumandanı), 70, 72, 73, 77, 157, 159, 160, 172-174, 177, 178.
Kâzım (Mehmet, Sevüktekin) Paşa (Diyarbekir Mebusu), 76.
Kâzım (Özalp) Paşa (Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Hilali Ahmer Cemiyeti Kongre Reisi), 33, 49, 199, 204, 221, 225, 232, 275, 313, 322, 324, 327, 351, 360, 361, 366, 369, 374, 375, 379, 391, 395, 423.
Kâzım Bey (Gençler Birliği Kongresi Reisi), 403.
Kâzım Bey, 336.
Kâzım Efendi (Ankara Hukuk Fakültesi talebesinden), 197.
Kâzım Esat Bey (Milli Diş Tabipleri Kurultayı Reisi, Profesör), 52.
Kâzım (Dirik) Paşa (İzmir Valisi, Manastırlı), 71, 72, 112, 113, 158, 385, 387, 413, 423, 434.
Keliher, Edwin (İngiliz Gazeteci), 430.
Kemalettin Sami Paşa (Berlin Sefiri), 362.
Keman, 73.
Kereste ticareti, 65.
Kerim Efendi, 197.
Keşan, 364.
Kılıç, 79.

Kılıç Ali Bey, 60, 193, 335.
Kırım, - hanları, 192, - Kirayı, 192, - Savaşı, 219.
Kırkağaç, 386.
Kırklareli, 364.
Kırşehir, 67, 335, - Özel İdaresi, 335.
Kız, 64-66, 74, 205, 270, 385, 386, 388, 392, 430, - çocuk, 385, - Enstitüsü, 83, 191, 299, - Lisesi, 83, 191, 192, 379, - Ortamektebi, 379.
Kızılay bkz. Hilali Ahmer Cemiyeti.
Kızılırmak, 157.
Kilise, 99.
Kilise Camii, 173.
Kimya âlemi, 103.
Kimyager, 170.
Kitabe, 191.
Kitabı Mukaddes, 64.
Kitap, 40, 60-67, 70, 72-75, 77-79, 92, 134, 137, 172, 173, 195, 222.
Kocatepe, 192, 412.
Komplo, 68.
Kondilis (Yunanistan Başvekâlet Vekili), 229.
Konfederasyon, 205.
Kongre, 52, 64, 102, 106, 152, 153, 155, 158, 160, 163, 170, 176-180, 213, 225, 259, 276, 324, 327, 345, 351, 352, 360, 361, 366, 403, 434, 436.
Konservatuvar, 379.
Konya, 335.
Kopenhag, 287, 435.
Kordon, 76.
Koro, 379.
Kosova, 194.
Kömür, 58.
Köşk, 40, 77, 96, 102, 104, 118, 124, 134, 135, 147, 151, 194, 198, 219, 223, 263, 335, 349, 380, 392, 393.
Köy, 71, 78, 105, 156, 197, 202, 335, 392, 393, - hayatı, 64, - muallimi, 206.
Köylü, 64, 65, 105, 160, 271, 335, 383.
Kral, 25, 28, 30, 35, 42, 45, 50, 57, 80, 90, 99, 122, 123, 133, 145, 146, 150, 151, 161, 169, 183, 214, 218, 234, 244, 250-252, 284, 286, 287, 289, 291, 292, 296, 297, 298, 301, 302, 311, 312, 318, 319, 328, 329, 332, 333, 344, 346, 353-355, 357, 381, 409, 416, 431, 433.
Kraliçe, 99, 214, 251, 252, 319, 433.
Krallık, 78, 123, 234, 250, 329.
Krijanorski, 374.
Kroki, 134, 135, 139, 141, 142.
Kubilay, 89.
Kumaş, 83.
Kur'an'ı Kerim, 136, 137, 222.
Kur'an'ın Türkçe okunması, 138.
Kurtuluş, 220, 228, 231, 232, 253, 256, 272, 423, 424, 426, 427-429, 432, - bayramı, 132, - savaşı, 267, - zaferi, 206.
Kuşadası, 399.
Kültür, 37, 105, 194, 206, 267, - hayatı, 399, - kongresi, 276, - sahası, 188, 281.
Kültür, 105.
Kütahya, 105, 107, 358, 432.
Kütüphane, 83, 135, 202.

La Haye Sözleşmesi (1912), 383.
Laik, 136, 220.
Laiklik, 181, 202, 221.
Langaza, 64.
Lâtife Hanım, 75-77.
Lebrun, Albert (Fransa Reisicumhuru), 56, 260, 398.
Leh milleti, 188.

Leheb, Ebu, 137.
Lehistan, 162, 188.
Leopold, III. (Belçika Kralı), 344, 346, 433.
Leskoviku, Cavit (Arnavutluk Ortaelçisi), 161.
Levanten, 61.
Liberal, 219, 220.
Liberalizm, 222.
Liberya Cumhuriyeti, 205.
Liège Prensi, 433.
Liman, 224.
Lin Sen (Çin Cumhuriyeti Milli Hükümeti Reisi), 254.
Lisan, 76, 112.
Lise, 83, 100, 105, 106, 111, 116, 129, 191-195, 199, 202, 206, 299, 379.
Litvanya, 295, - milli bayramı, 347.
Lojacono (İtalya Büyükelçisi), 29, 33.
Londra, 76, 279.
Lozan Antlaşması, 199, 212, 221.
Lozan, - Bayramı, 213, 402, - günü, 212, 402.

Maaş, 64, 335.
Mac Arthur (General), 37.
Macar, 275, 276, - milleti, 410, - milli bayramı, 410.
Macaristan, 35, 69, 276, 284, - Hariciye Başvekili, 280, - Hariciye Nazırı, 280.
MacDonald projesi, 165.
Macera romanı, 62.
Madalya, 397.
Madeni Ufaklık Para Kanunu, 211.
Madenler, 191.
Mahir Bey (İstanbul Muallimler Birliği Kongresi Reisi), 327.
Mahkeme, 70, 71, 77, 100, 118, 137, 337, 384.
Mahkûm, 70, 71, 118.
Mahmure (Pekmener, Şenses), 386.
Mahmut (Soydan) Bey (Siirt Mebusu), 160.
Mahmut Şevket Paşa, 68.
Mahmut, II., 33.
Makedonya, 68, 220, -lı, 66.
Maksimos (Yunanistan Hariciye Nazırı), 235, 241, 247, 248, 341, 356.
Malazgirt, 194, - Meydan Muharebesi, 200.
Malche, Albert (Darülfünun Islahat Müşaviri, Profesör), 205.
Mali vaziyet, 279.
Maliye, 77.
Malta Köşkü, 223.
Malul Gaziler Cemiyeti Kongresi, 225.
Manastır, 70, 71, -lı, 158.
Manastır İdadisi, 67.
Manda, 176, 202.
Manisa, 264, 385.
Marcia Reale, 33.
Marianne, 219.
Marmara Köşkü, 198.
Marr (Sovyet Akademisyen), 147, 374.
Mason, 68.
Matbaa, 172, 173.
Maydos, 69.
Mazhar Müfit (Kansu) Bey (Erzurum Valisi), 180.
Mebus (Milletvekili), 36, 54, 58, 59, 65, 67, 71, 72, 76, 77, 102, 112, 117, 152, 156, 158, 160, 167, 168, 193, 197, 255, 267, 268, 275, 278, 331, 337, 343, 352, 354, 358, 372, 395, 399, 424, 432.
Mebusan Meclisi, 56.
Mecidiye Köşkü, 124.
Meclis, 33, 36, 39, 49, 54, 56, 63, 65, 71, 74, 114, 119, 121, 158, 168, 174,

191, 192, 199, 204, 221, 222, 229, 232, 246, 255, 264, 265, 275, 278, 279, 313, 322, 327, 339, 343, 360, 379, 383, 391, 395, 399, 423.
Medeni, 220, - âlem, 175, 268, - devlet, 202, - hisler, 364, - ırk, 92, - icaplar, 181, 182, - insanlık, 208, - kanun, 181, - kasket, 124, - memleket, 267, - mesai, 341, - millet, 79, 179, - vazife, 268.
Medeni bilgiler, 193-195.
Medeniyet, 55, 64, 157, 172, 191, 192, 194, 197, 199, 200, 202, 267, 268, 274, 380, - cihanı, 179, - çağı, 173, - seviyesi, 202.
Mediha Hanım, 392, 393.
Medrese, 137.
Mehmet Ali Bey (Kimyagerler Kongre Reisi, Mühendis), 170.
Mehmet Ali Şevki Bey (Mısır Ortaelçisi, Büyükelçilik Müsteşarı), 123.
Mehmet Çavuş, 399, 400.
Mehmetçik Abidesi, 364.
Mehmet Enis Bey (Hariciye Vekâleti Müsteşarı, İran Büyükelçisi), 397.
Mehmet Kâmil Bey (Mucur Belediye Reisi), 334.
Mehmet Paşa (Evranoszade), 65.
Meksika, 109, - Cumhuriyeti, 263, 47, - milleti, 47.
Mektep, 52, 59, 64-67, 71, 76, 78, 83, 100, 101, 105, 110, 111, 113, 136, 168, 191-195, 199, 202, 203, 206, 222, 299, 322, 325, 375, 385-388, 390, 431.
Mektup, 29-31, 40, 56, 82, 96, 97, 109, 150, 157, 161, 172, 177, 178, 208, 256, 260, 262, 263, 277, 316, 319, 329, 352, 364, 382, 393, 433.
Melâhat Hanım, 192.
Melbourne, 363.
Memduh Şevket (Esendal) Bey (Afganistan, Kâbil Büyükelçisi), 329.
Memleket, 29-31, 33-35, 50, 60, 68-70, 72, 74, 76, 78, 79, 96-98, 100, 102, 106, 109, 116, 118, 123, 136, 150, 151, 160, 161, 165, 166, 174, 177, 178, 182, 186, 188, 189, 193, 195, 200, 202, 203, 219-222, 224, 229, 230, 235, 239, 244, 245, 249, 256, 257, 260, 262, 263, 265-267, 273, 275, 278-282, 284, 305, 313, 316, 321, 322, 329, 336, 342, 360, 364, 374, 378, 380, 383, 394, 431.
Memur, 219, 224.
Memuriyet, 65, 80, 256.
Menemen, 89.
Merd-Azmetch Asfa Wessen (Habeşistan Prensi), 133.
Merinos koyunu, 83.
Mersin, 111, 112, - Belediye Reisi, 112, - Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi, 112, - Valisi, 112.
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, 192.
Meşru müdafaa, 166.
Meşrutiyet, 67, 223, - tarihi, 68, -'in ilanı, 68, 180.
Metris, 390.
Mıntıka Spor Kongresi, 434.
Mısır, 50, 68, 123, 145, 150, 200, 297, 355, - hükümeti, 122, - Sefarethanesi, 144.
Miklas, Wilhelm (Avusturya Reisicumhuru), 310.
Mikrofon, 62.
Mikrofon Sunar programı, 273.
Millet, 26, 28, 29, 31, 33, 35, 36, 38, 39, 42, 44-47, 49, 51, 54, 60-63, 65, 73, 74, 77-80, 82, 91, 92, 94, 96-99, 106, 116, 120, 121, 125, 128, 130,

131, 143, 144, 148, 149, 151, 160, 161, 164, 168, 173-175, 179-182, 184, 188, 191-194, 197, 199, 201, 206, 212, 218, 221-223, 229, 232, 234, 235, 238-241, 246, 249, 254-257, 260-262, 264, 265, 267, 268, 270, 273-280, 282-284, 286, 288, 289, 293, 296, 302, 305, 307, 310-313, 316, 322, 327, 330-332, 336, 339, 342-344, 350, 356, 360, 363, 364, 368, 374, 379-381, 383, 384, 386, 387, 390, 391, 394, 395, 398, 399, 406, 409, 410, 412, 417, 423, 430, 431, 433, - bağımsızlığı, 178, - hâkimiyeti, 220, - kütlesi, 121.
Milletler Cemiyeti, 28.
Milletlerarası (Budunlararası), 36, 37, 412, - barış, 280, - dostluk, 280, - emek, 165, - iktisat konferansı, 279, - İzmir Payanırı, 413, - musiki kaideleri, 380, - politika, 222, - sözleşme, 383, 384, - vaziyet, 280.
Milletvekili bkz. Mebus.
Milli, 174, - bağımsızlık, 158, 174, - banka, 224, - bayram, 35, 42, 45, 46, 50, 148, 254, 282, 318, 347, 356, 368, 398, 410, - benlik, 120, - beraberlik, 267, - besteler, 380, - birlik, 158, 267, 268, - blok, 175, - bütünlük, 431, - dans, 87, 379, - dava, 159, 173, 174, 177, - deha, 102, - devlet, 175, - dil, 120, - emek, 165, - eser, 276, 321, - felaket, 157, 174, - grup, 240, - günah, 172, - hâkimiyet bayramı, 209, 389, - harekât, 73, 158, 178-180, - hareket, 179, - hayat, 188, 273, - hedef, 121, - heyet, 56, - hizmet, 337, - hükümet, 158, 174-176, - ihtiyaç, 37, - iktisat, 37, 176, - inkılap, 380, - irade, 63, - kahraman, 63, - kongre, 178, - kuvvet, 180, - kültür, 37, 267, - marş, 33, 379, 380, 388, 430, - meclis, 221, - menfaat, 37, - mesele, 155, - mevcudiyet, 180, - mücadele, 61, 72-74, 111, 160, 172, 180, 268, - müessese, 321, - namus, 175, - nüve, 176, - opera, 379, 380, - para, 37, - plan, 158, - savaş, 160, 167, - sır, 358, - şûra, 178, - taarruz, 175, - teşekkül, 158, - teşkilat, 178, - tezler, 202, - tiyatro, 379, - ülkü, 147, 268, 321, - üretimi koruma, 85, 326, - varlık, 177, - vazife, 159, - vaziyet, 280.
Milli Diş Tabipleri Kurultayı, 52.
Milli Türk Talebe Birliği, 147, 315, 367, - Kongresi, 155.
Millici, 157, 172.
Milliyet, 157, 172.
Milliyetçi, 155.
Milliyetperver, 61, 160.
Minare, 431.
Miras hukuku, 197.
Mithat Akif Bey (Zonguldak Cumhuriyet Halk Fırkası ve Halkevi Reisi), 58.
Mithat Paşa, 223.
Mitingler, 176.
Mitoloji, 380.
Moğol, 63.
Molotof (Sovyet Halk Komiserleri Meclisi Reisi), 313, 374.
Mondros Mütarekesi, 201, 204, 220.
Mora, 66.
Moralı Lort Abbas, 66.
Moralı Ragıp Bey, 66.
Morova, 399.
Moscicki (Lehistan Reisicumhuru), 162, 190.
Moskova, 281, 313, 374, 417.

Mualla Hanım, 191.
Muallim (Öğretmen), 66, 83, 106, 110, 113, 137, 191, 193-196, 199, 206, 335, 386, 387.
Muallim Mektebi, 105.
Muallimler Birliği, 163, 327.
Muallimler Cemiyeti Kongresi, 160.
Muammer Bey (İş Bankası Umum Müdür Vekili), 369.
Mucur Cumhuriyet Halk Fırkası, 334.
Mudanya Mütarekesi, 201.
Muğla, 372.
Muhabir, 408.
Muhalefet, 60, 160, 247.
Muhalif, 62.
Muhammed Nadir Şah Gazi (Afganistan Kralı), 183, 218, 302, 329.
Muhammed Zahir Han (Afganistan Kralı), 312, 329, 409.
Muhammed, Hz., 137.
Muharebe, 70, 71, 75, 134, 135, 173, 175, 195, 200, 204, 205, 221, 363, - meydanları, 78.
Muhipler Cemiyeti, 61.
Muhittin (Üstündağ) Bey (İstanbul Valisi, Belediye Reisi), 49, 253.
Muhittin Bey (Bursa Belediye Reisi), 104, 236, 349.
Muhittin Paşa (Mısır Ortaelçisi), 122.
Muhtar Bey (Erkânıharp Binbaşısı), 68.
Muhtelit Fırka, 68.
Musa, 195.
Musevi, 202, 364.
Mushakoji, Vikont Kintomo (Japon Büyükelçi), 257.
Musiki Muallim Mektebi (Öğretmen Okulu), 386, 387.
Mussolini (İtalya Başbakanı), 293.
Mustafa (Elvan, Cantekin) Bey (Çorum Mebusu, Doktor), 67.
Mustafa Paşa (1. Kolordu Kumandanı), 415.
Musul, 178.
Muş, 70.
Mu'tasım (Halife), 200.
Müdafaai Hukuk Cemiyeti, 179.
Müfit (Lütfi, Özdeş) Bey (Kırşehir Mebusu), 67.
Mühendis, 170, 193, 27.
Mühendisler Birliği, 324.
Mülkiye Mektebi, 59, 322, 325.
Mülkiyeliler, 59, 322, 325, - bayramı, 323.
Mülkiyet hakkının, - kökeni, 197, - tarihçesi, 197.
Münir (Ertegün) Bey (Washington Büyükelçisi), 382.
Münir Hayri (Egeli) Bey, 379.
Mürteci, 120.
Müslüman dünyası, 222.
Mütareke, 61, 70, 71, 158, 173, 201, 202, 204, 220, - sınırı, 174.
Müttefik, - devletler, 60, 134, -ler, 220.
Müzakere, 27, 120, 178, 229, 248.
Müze, 124, 156, 195, 271, 399.
Müzeyyen Hanım, 192.

Naci Bey (Balıkesir Belediye Reisi), 105.
Naci (Eldeniz) Paşa (Cebelibereket Mebusu, Himayei Etfal Kadın Yardım Cemiyeti Kongre Reisi), 352.
Naciye Hanım, 65.
Nafi Atuf (Mehmet, Kansu) Bey (Erzurum Mebusu, Ankara Halkevi Reisi), 167.
Naime Hanım, 191.
Namaz, 120.
Namus, 175, -kâr, 121.
Nanking, 254.

Napolyon Bonaparte, 220, 276.
Narlı, 111.
Nasıra, 173.
Nasyonal Faşist Parti, 33.
Ne mutlu Türküm diyene, 268.
Necati Bey, 176, 179.
Necid, 288.
Necip Ali (Küçüka) Bey, 83, 127, 181, 182.
Necmeddin Sadık (Sadak) Bey, 60, 81.
Necmettin Bey (Coğrafya Muallimi), 199.
Nehir havzaları, 191.
Nejat Bey (Heykeltıraş), 102.
Nejat Efendi, 199, 200.
Neşet Ömer (İrdelp) Bey (İstanbul Üniversitesi Rektörü, Prof. Dr.), 317, 392, 393.
Nevzat (Tandoğan) Bey (Ankara Valisi, Belediye Reisi), 87, 156.
New York, 273, 274, 382.
New York Times, 273.
Nikâh, 393.
Nilüfer vapuru, 224.
Nimet Vahit Hanım (Soprano), 379.
Nişan töreni, 270.
Niyazi Bey, 68.
Nizami Bey (Şair), 336.
Nobel fen mükâfatı, 103.
Norveç, 298, - hükümeti, 244, - Krallığı, 244.
Numan Rifat Bey (Hariciye Müsteşarı), 96.
Nuri (Mehmet, Conker) Bey (Gaziantep Mebusu), 193.
Nurullah Şevket Bey, 379.

Offenbach, Jacques, 387.
Oğuz budunu, 143.
Okul bkz. Mektep.
Olszowski (Lehistan Büyükelçisi), 162.
Onuncu Yıl Nutku, 267.
Opera, 379, 380, 387.
Ordu, 52, 61, 63, 68, 70, 71, 75, 78, 79, 118, 135, 139, 142, 143, 158-160, 173-177, 199, 206, 221, 227, 267, 390, 415, - ambarları, 158.
Ordu, 59.
Orhun Yazıtları, 143, 412.
Orkestra, 379, 430.
Orta Anadolu, 195, 336.
Orta Asya, 63, 78, 192, - medeniyeti, 194.
Orta Avrupa, 280.
Ortamektep, 194, 199, 379.
Ortaöğretim, 137, 138.
Ortaşark, 304.
Osman Bey (Eskişehir Halkevi Reisi), 228.
Osman Efendi, 76.
Osman Efendi (Galatasaray Lisesi talebesinden), 200.
Osman Paşa, 176.
Osman Turgut (Kelbekir) Bey (İlk Tedrisat Müfettişi), 336.
Osmaniye bkz. Cebelibereket.
Osmanlı, - Devleti, 192, 202, 358, - İmparatorluğu, 137, 358, - meşrutiyeti, 223, - padişahları, 64, - tarihi, 64, - Türkleri, 63, 64.
Otel, 62, 224, 242, 248, 274, 430.
Otomobil, 103, 104, 111-113, 118, 124, 156, 199, 271, 335, 385, 399.
Otorite, 66.
30 Ağustos Zafer Bayramı, 225-227, 414.
31 Mart Vakası, 68.
Oy, 179, 180, 202.
Ozan, 380.

Öğrenci bkz. Talebe.
Öğretmen bkz. Muallim.
Öğretmen Okulu, 386.
Ömer Asım Bey (Gaziantep Fırka Vilayet Reisi), 112.
Özsoy Operası, 379, 380.

Pacte d'entente Balkanique, 341.
Pacte d'entente cordiale (Antant kordial antlaşması, samimi uzlaşma antlaşması), 229, 238, 239, 241, 283.
Padişah, 60, 64, 134, 140, 174, 179, 223, 358.
Panayır, 412, 413.
Pangaltı, 178.
Papadopulos, 309.
Papanagos (Selanik Halk Fırkası Kulübü Reisi), 243.
Papanastasyu (Balkan Konferansı Yunan Milli Grubu Reisi), 240, 309.
Papen, von (Almanya Başvekil Muavini), 306.
Para, 37, 40, 74, 159, 173, 191, 211, 349, 392, - kanunu, 211, - meselesi, 165, - oyunu, 73, -sızlık, 65.
Paris, 408, - gazeteleri, 175, - Hukuk Fakültesi, 76.
Parlamento binası, 363.
Parlamentolar Birliği Konferansı, 437.
Pavlof (Bulgaristan Ortaelçisi), 151.
Pazar okulu, 137.
Peçe, 222.
Pendik, 364.
Pera Palas Oteli, 248.
Pesmezoğlu (Yunanistan İktisat Nazırı), 235.
Peşte, 40, 410.
Peşti Hirlap, 275.
Pire, 408.
Piyade, 135, - taburu, 388.
Piyano, 393.
Piyes, 379.
Placidie (Bizans İmparatoriçesi), 219.
Plak, 143.
Plebisit, 204.
Polis, 118, - romanları, 223.
Politika, 160, 222, 280, 408, -cı, 63, 68, 74, - oyunu, 63.
Polonya Cumhuriyeti, 190.
Pop, Cocio Stephan (Balkan Konferansı Reisi), 32.
Porselen, 219.
Posta, 430.
Postahane, 199.
Potocki (Lehistan Büyükelçisi, Kont), 188.
Prens, 90, 133, 192, 330, 433.
Prenses, 90, 133, 186.
Prensip, 144, 160, 165, 166, 178, 182, 208, 249, -ler, 164, 188.
Program, 37, 102, 220, 276.
Proje, 165, 172.
Propaganda, 52, 177, 178.
Protestan Hıristiyan, 137.
Puatiye, 194.
Puvatya, 195.

Radikal Fırka, 303.
Radyo, 127, 273, 274, 383.
Ragıp Bey, 374.
Ragıp Raif Bey (Norveç ve Finlandiya Türkiye Ortaelçisi), 244, 245.
Rahmi Bey (Ankara Maarif Müdürü), 156.
Raif (Dinç) Efendi (Hoca), 176, 179.
Rakı, 80.
Ras Syoum (Tigre Prensi), 133.
Raşit Bey, 199.
Rauf (Orbay) Bey (Bahriye Nazırı), 72, 77, 177, 179, 180, 201.

Ravlenson, 180.
Razgrat, 155.
Recep (Peker) Bey (Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Kâtibi, Kütahya Mebusu), 181, 198, 242, 375, 358, 399, 432.
Referandum, 202, 204.
Refet (Canıtez) Bey (Türkiye Büyük Millet Meclisi Reis Vekili), 36, 54, 264.
Refet (Bele) Paşa (3. Kolordu Kumandanı), 71-73, 179.
Refik (Saydam) Bey (Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili, Maarif Geçici Vekili, Doktor), 198, 246, 351.
Reform, 273.
Rejim, 118, 147, 181, 202, 220, 222, 265.
Resim, 62, 63, 83, 124, 205, - sergisi, 299, 300.
Ressam, 62, 271, 300.
Reşit Bey, 202.
Reşit Galip Bey (Maarif Vekili, Aydın Mebusu, Doktor), 26, 27, 40, 41, 54, 83, 84, 92, 110, 156, 163, 193-196, 206-208, 246.
Reşit Saffet Bey (Mebus), 275, 276.
Révolution, 182.
Rıza Efendi, 204.
Rıza Nuri Bey (Himayei Etfal Cemiyeti Kongre Reisi, Doktor), 153.
Rıza Şah Pehlevi (İran Şehinşahı), 46, 130, 290, 350, 377, 378-380, 385-388, 390, 394, 396, 397.
Riyaseticumhur Bandosu, 379.
Road, Albert (Yakın ve Ortaşark Cemiyeti Reisi, Sir), 304.
Rodoslu, 66.
Rodriguez, Abelardo L. (Birleşik Meksika Hükümetleri Reisi), 47, 109.
Roma, 33, 219, 292, 293, -lılar, 199.
Roman, 62, 63, 70, 223.
Romancı, 77.
Romanya, 69, 280, - Hariciye Nazırı, 280, - hükümeti, 248.
Roosevelt, Franklin (Birleşik Amerika Hükümetleri Reisi), 125, 126, 128, 131, 149, 164, 210, 256, 273, 274, 282.
Ruhban sınıfı, 137.
Rum, 177, 202, -lar, 175.
Rus, 137, - âlimi, 147, - İhtilali, 53, 70, -lar, 70, - misafirler, 271, - orduları, 70, - profesör, 147, - Sefiri, 147, - vapuru, 68.
Rusya, 136, 247, 281, 313, 374, 408, - Harbi, 64.
Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey (Riyaseticumhur Umumi Kâtibi, Afyonkarahisar Mebusu, Arnavutluk Ortaelçisi), 40, 181, 354.
Rüsumat Müdürü, 65.
Rüştiye, 66, 67.

Saadettin Ferit Bey (İstanbul Şehir Meclisi Birinci Reis Vekili), 253.
Sacit Hamdi Efendi, 195.
Sadri Maksudi (Arsal) Bey (Profesör), 197.
Saffet (Arıkan) Bey, 181.
Safiye Ayla, 386.
Saint Étienne (Sentetiyen) bayramı, 410.
Sait Molla, 61.
Sakarya, 71, 134, 135, 139, 221, 392, 401.
Sakarya Meydan Muharebesi (Savaşı), 71, 139, 141, 221.
Sakelloropulos (Yunan Ortaelçisi), 97.
Saldırmazlık Antlaşması, 166, 280.

Saldırmazlık ve hakemlik antlaşması, 280.
Salih (Bozok) Bey (Bozöyük, Bilecik Mebusu), 77, 193.
Saltanat, 194, 200, 219-221.
Samarra, 200.
Samih Nafiz Bey (Tarih Öğretmeni), 193, 194.
Samih Rifat Bey, 41, 82.
Samimi uzlaşma antlaşması bkz. Pacte d'entente cordiale.
Samoyloviç (Sovyet Akademisyen), 147, 374.
Samsun, 71, 134, 140, 167, 176, 187.
Sanat, 268.
Sanayi, 278, 374, 383, - mektebi, 65, - ocağı, 321, - projeleri, 172, - sahası, 281, - şubeleri, 37.
Sanders, Liman von, 69, 71, 173.
Saray, 37, 80, 124, 203, 205, 215, 219, 221, 223, 247, 390, 392, 430.
Sarayburnu, 397.
Sarıkamış, 178.
Savaş bkz. Harp.
Saxe, 90.
Sayıştay, 425.
Scinner, Robert Peet (Amerikan Büyükelçisi), 256.
Seçim, 182, 191, 200, - hakkı, 181.
Selanik, 64-68, 70, 136.
Selanik Askeri Rüştiyesi, 66, 67.
Selanik Halk Fırkası Kulübü, 243.
Selçuklular, 192.
Sellassie, Haile I. (Habeşistan İmparatoru), 133, 186.
Selma Hanım, 379.
Semiha (Berksoy) Hanım, 379.
Senaryo, 62.
Seramik, 219.
Serdar Muhammed Aziz Han (Afganistan Berlin Büyükelçisi), 183.
Sergi, 83, 84, 111, 191, 299, 300.
Servet, 392.
Sevr Antlaşması, 199, 204.
Sevr porselenleri, 219.
Seyahat, 100, 104, 111, 112, 214t, 221, 242, 280, 335, 374, 377, 380, 401, 408, 421.
Seyfi Bey (Divanı Muhasebat Reisi), 425.
Sezar, 276.
Sherrill, Charles H. (ABD Ankara Büyükelçisi, Tuğgeneral), 120, 134, 138-141, 274, 382, 383.
Sıhhi, 383.
Sınai teçhizat, 278.
Sınıf, 63, 358, 383.
Sınır, 64, 65, 70, 158, 173, 178, 247, 335, 358, 386, -lar, 279.
Sırbistan, 219.
Sırp sınırı, 64, 65.
Sıtkı Bey, 103.
Sıtkı Efendi, 195.
Sıtma Savaş Teşkilatı, 393.
Sibylla Calma Marie Alice Bathilds Feodora (Saxe-Cobourg ve Gotha Prensesi), 90.
Sifacas (General), 243.
Siirt, 160.
Sikke, 358.
Silah, 78, 118, 124, 143, 158, 159, 164, 175, 180, 279, 358, - alıkonması, 176, - arkadaşlığı, 306, -lanma, 166, -ları sınırlama, 166, -ların bırakılması, 165.
Silahları Bırakma Konferansı, 164, 165, 279.
Simopulos, Haralambos (Yunanistan Ortaelçisi), 274.

Sinan (Omur) Bey (Sinan Matbaası Sahibi), 173.
Sinan Matbaası, 172.
Sinema filmi, 62.
Sirkeci, 124.
Sivas Kongresi, 177.
Sivas, 71, 157, 171, 178, - delegeleri, 179.
Sivil rüştiye, 66.
Siyaset, 91, 97, 98, 120, 158, 164, 192, 193, 260, 265, 430, - adamı, 63, - ilkeleri, 37.
Siyasi, 135, 201, 261, 408, - bağımsızlık, 220, - buhran, 36, 164, - cereyan, 176, - dersler, 137, - emniyet, 36, - gerginlik, 399, - hareket, 137, - hayat, 260, - hırs, 200, - inkılap, 62, 160, - maharet, 137, - makine, 135, - maksatlar, 182, - münasebet, 280, - rical, 222, - saha, 166, - şahsiyetler, 364, - tarih, 135, - vaziyet, 204, - yakınlaşma, 147.
Smetona, Antanas (Litvanya Reisicumhuru), 295, 347.
Sofya, 69, 99, 242.
Soma, 386.
Sosyalizm, 194, 195, 197.
Sosyal prensip, 249.
Sovyet, 374, - akademisyenler, 147, - bilimleri, 147, - heyeti, 279, - İhtilali, 53, 305, - milleti, 313, - Sefiri, 33.
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı (Sovyet Şûralar İttihadı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği), 34, 37, 53, 138, 247, 281, 305, 313, 404, 405, 408, - Dışişleri Halk Komiserliği, 147, - Halk Komiserleri Meclisi, 313.
Sömürge, 144, - siyaseti, 192, -siz dünya, 249.
Spor, 399, - kulübü, 259.
Stockholm, 381.
Stroim, 374.
Subay, 60-62, 68, 69, 175, 178, 215, 216, 220, 390, 399.
Sudriç, 374.
Suiistimal, 201.
Suikast, 71, 77, 126, 184, 185.
Sulh, 78.
Sultan, 134.
Sunday Referee, 62.
Sunday Times, 62.
Sungarya ovaları, 64.
Sungur (Erzurumluoğlu Ahmet) Bey, 337.
Sure, 137.
Suriç (Sovyet Büyükelçisi), 265.
Suriye, 70.
Suudi Arabistan, 332.
Suvla Koyu (Körfezi), 134, 140.
Süleyman Şah, 63, 64, 78.
Sümer medeniyeti, 192, 200.
Süreyya (İbrahim, Yiğit) Bey (Kocaeli Mebusu), 72.
Süvari, 68, 78, 135, 173, 386.
Svinhufvud, Evind (Finlandiya Reisicumhuru), 245, 307.

Şahende Hanım, 191.
Şahitlik, 197.
Şahtahtı, 178.
Şair, 87, 336, 380.
Şakir Paşa (Harbiye Nazırı), 174.
Şalon, 194, 195.
Şam, 67, 173.
Şampanya, 80.
Şantaj, 180.
Şapka, 124, 191.
Şarap, 80.
Şark İstiklal Mahkemesi Reisi, 77.

Şarkılı İbret, 172.
Şaşal suyu, 385.
Şecaattin Salih Efendi, 204.
Şehir, 64, 67, 78, 79, 87, 105, 111, 112, 195, 197, 199, 200, 219, 224, 242, 243, 253, 271, 275, 335, 336, 349.
Şehit, 89, -ler, 364.
Şeker, - fabrikası, 321, - ihtiyacı, 321, - sanayi, 383.
Şeker Bayramı, 111.
Şemsi Efendi Mektebi, 66.
Şeref Kâmil Efendi, 195.
Şeriat mahkemeleri, 137.
Şerif Bey (*Tanin* Gazetesi Yazarı), 68.
Şevket Aziz Bey (Darülfünun Tıp Fakültesi Antropoloji Mütehassısı, Doktor), 156.
Şevket Süreyya Bey (Ankara Ticaret Lisesi Müdürü), 299.
Şevket Turgut Paşa (Harbiye Nazırı), 174, 175, 178.
Şevki Bey (Galatasaraylılar Cemiyeti Reisi), 86.
Şevki Paşa (Ordu Kumandanı), 175.
Şeyh Sait İsyanı, 77.
Şeyhülislam, 137.
Şiir, 87, 336.
Şimendifer, 200.
Şirket, 418.
Şişli, 158, 174.
Şûra, 178.
Şükrü Bey (Harp Filosu Kumandanı), 216.
Şükrü Bey (Mülkiye Mektebi Müdürü), 325.
Şükrü Bey (Yaver), 199.
Şükrü (Kaya) Bey (Dahiliye Vekili), 120, 181, 210, 226, 337, 364, 408.
Şükrü (Saraçoğlu) Bey (Adliye Vekili, İzmir Mebusu), 168, 198.
Taarruz, 70, 74, 75, 157, 158, 165, 173, 175, 180, 390.
Tablo, 271.
Tahir Bey (Hukuk Fakültesi Reisi), 204.
Tahir Lütfi Bey (Arnavutluk Ortaelçisi), 353.
Tahran, 72, 130, 290, 350.
Tahsin Bey, 181.
Tahsin Bey (Mebus), 156.
Tahsin Bey (Müze Müdürü), 124.
Tahsin (Hasan, San) Bey (Aydın Mebusu), 65.
Taksim, 124.
Tal (*Za İndustrializatsiyu* Başyazarı), 374.
Talebe, 67, 83, 110, 111, 113, 147, 155, 191, 193-200, 202-205, 242, 299, 314, 315, 385, 386, 399, - cemiyeti, 320, - pansiyonu, 105, - Yurdu, 205.
Talim ve Terbiye, 299.
Tanin, 68.
Tanrı, 137, 138.
Tarabya, 430.
Tarafsızlık antlaşması, 242.
Tarafsızlık ve hakem antlaşması, 279, 280.
Tarık Bin Zeyyat, 195, 200.
Tarih, 29, 33, 61, 63, 64, 68, 70, 75, 79, 80, 83, 93, 105, 106, 135, 172, 191-194, 197, 199, 201, 204, 219, 220, 222, 249, 273, 341, 358, 380, 387, 408, - abidesi, 62, -çi, 193, -çiler, 62, 135, - kitapları, 92, - Komisyonu, 147, - kütüphanesi, 83.
Tarih II, 200.
Tarihi, 67, 124, 195, - araştırmalar, 395, - eğitim, 138, - eser, 156, - hadise, 239, 243, - hakikatler, 63, - haklar, 173, - malumat, 221, - mesu-

liyet, 201, - misaller, 62, - muharebe, 134, - prensipler, 249, - vasıf, 268.
Tarihi Vesikalar Mecmuası, 40.
Tarih Kurultayı, 92.
Tarla, 66, 335.
Tarsus, 112, - Belediye Reisi, 112, - Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi, 112.
Tasarruf Haftası, 85, 326.
Tatar, 78.
Tayyare, 135, 173, 177, -ciler, 374, - Karargâhı, 101, - taarruzları, 390.
Tebbet Suresi, 137.
Tebriz, 178.
Tecavüz, 136.
Tekel, 383, 384.
Tekirdağ, 174.
Teknik şartlar, 358.
Telefon, 59, 83, 102, 104, 157, 160, 197, 211, 214, 216, 236, 271, 275.
Telgraf (Telyazı), 32, 39, 42, 49-53, 57, 59, 69, 89, 94, 95, 104, 106, 110, 112, 117-119, 125, 127, 129, 132, 145-148, 153, 155, 158, 162, 163, 169, 170, 173, 184, 187, 210, 212, 225, 228, 229, 236, 239-241, 243, 259, 273, 274, 277, 281, 285, 287, 291, 295-298, 304-309, 313, 314, 317, 320, 322, 324, 325, 327, 332, 333, 341, 342, 345, 347, 348, 351, 355-357, 361-364, 366, 367, 369, 371, 375-377, 386, 387, 390, 391, 398, 403, 409, 410, 412, 419, 423-429, 432, 434, 436, 437, -name, 152, 283, 284, 288-290, 292, 293, 302, 306, 309.
Telgrafhane, 179.
Telif hakkı, 197.
Terakki ve İttihat Cemiyeti, 68.
Terbiye Enstitüsü, 379.
Teşkilat, 71, 72, 178, 393.
Tevetoğlu, Fethi, 228.
Tevfik Âmir Bey (İstanbul Şehir Meclisi Üyesi), 253.
Tevfik Bey (Mucur Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi), 334.
Tevfik Fikret Bey (Galatasaray Lisesi Müdürü), 199.
Tevfik Kâmil Bey (Bulgaristan Elçisi), 99.
Tevfik Recep Bey (İstanbul Darülfünunu Emin Vekili), 204.
Tevfik Rüştü (Aras) Bey (Hariciye Vekili, Doktor), 91, 149, 157, 181, 221, 235, 240, 242, 247, 250, 270, 273, 319, 341, 356, 374, 408.
Tezkere, 168.
The Daily Telegraph, 430.
The New York Times, 274.
The Observer, 62.
The Times, 363.
Tıbbi ihtiyaç, 383, 384.
Tıp Fakültesi, 156, 205.
Ticaret, 63-65, 165, 383, 384, - Lisesi, 299, - Mektebi, 299.
Ticari, 261, - münasebet, 136, 257, 262.
Tiflis, 178.
Tigre, 133.
Timur (Timurlenk), 78, 193.
Tiran, 296.
Tiryeste, 69.
Titülesko (Romanya Hariciye Nazırı), 341.
Tiyatro, 174, 379.
Tokatlıyan Oteli, 242, 430.
Top, 135, - menzili, 430.
Topal Osman, 77.
Topçu, 386, - ateşi, 173.
Topçu Atış Mektebi, 390.
Topkapı Sarayı, 124, 219, 223.

Toplumsal, - hastalık, 37, - inkılap, 62, 160, - vaziyet, 181, 336.
Toprak, 63, 192, 223, 275, 364, 394, 399.
Trablus, 69, 220.
Trablusgarp, - Harbi, 68, - işgali, 204.
Trabzon, 174, 175, 180, - Heyeti, 176.
Trafik, 195.
Trakya, 93, 364.
Tren, 77, 100, 108, 111, 112, 242, 321, 364, 386, 387.
Tur, 380.
Tüccar, 66.
Türk, 55, 66, 76, 124, 135, 177, 178, 199, 208, 226, 271, 336, 367, 374, - alfabesi, 147, - askeri, 143, 399, - bayrağı, 204, 385, - budunu, 208, 412, -Bulgar dostluğu, 151, 242, - Cumhuriyet hükümeti, 383, 384, - Cumhuriyeti, 37, 93, 136, 161, 238, 274, - çocuğu, 92, 208, 299, 317, - devlet adamları, 182, 374, - devleti, 182, 222, - dili, 37, 82, - dini, 137, - dostu, 274, - düşmanı, 60, - evladı, 393, - fikir adamları, 182, -Fransız dostluğu, 260, - gazeteciler, 235, - genci, 118, 119, 208, 270, - gençliği, 118, 119, 137, 412, - halkı, 105, 125, 131, 137, 138, 260, - hayatı, 77, - heyeti, 242, - hükümeti, 138, 166, 174, 175, 383, - ırkı, 33, 64, - İhtilali, 144, 265, - inkılabı, 197, 265, - inkılapları, 182, - kadını, 197, 399, - kahramanı, 143, - kahvesi, 135, - katliamları, 158, - kavimleri, 200, - kavmi, 93, - kitabeleri, 191, - köylüsü, 383, - kültürü, 267, -ler, 31, 33, 61, 62, 64, 135, 137-139, 141, 147, 157, 188, 191, 192, 194, 202, 305, 337, 358, 430, -lük, 87, 93, 175, 268, -Macar kardeşliği, 275, - medeniyeti, 191, 200, - mezarlığı, 155, - Mısır dostluğu, 50, - milleti, 28, 31, 35, 38, 42, 44, 45, 51, 61, 77-79, 82, 94, 96, 97, 120, 144, 149, 151, 160, 181, 184, 188, 194, 201, 206, 221, 249, 260, 262, 265, 267, 268, 270, 273, 274, 276, 277i, 316, 342, 356, 358, 379, 380, 383, 394, 417, - milletinin kökeni, 222, - milli bayramı, 35, - milli devleti, 175, - milli marşı, 380, 388, 430, - milli operası, 380, - ordusu, 135, 142, 143, 415, - reformları, 273, - tarihi, 64, 105, 197, 222, - tayyareciler, 374, - ulusu, 143, - unsuru, 200, - yavruları, 208, - yenilikçileri, 197, -Yugoslav dostluğu, 319, -Yunan dostluğu, 91, 97, 235, 247, 283, 309.
Türk Bilimler Akademisi, 147.
Türk-Bulgar Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması, 242.
Türkçe, 52, 55, 99, 105, 107, 118, 120, 135, 137, 138, 191, 222, 242, 273, 276, 337, 378, 386.
Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dili Araştırma Kurumu), 40, 52, 82, 147, 438.
Türk Dil Kurultayı, 26, 37.
Türk Dostları Cemiyeti, 273, 274, 308.
Türk-Elen Samimi Uzlaşma Antlaşması, 243.
Türkiye, 25, 29, 30, 35, 50, 56, 61, 63, 71, 72, 78-80, 87, 90, 91, 96, 99, 109, 121, 122, 125-128, 130, 131, 133, 134, 136, 138, 144, 146, 149, 151, 162, 164, 183, 186, 189-191, 195, 200, 201, 210, 211, 218, 223, 226, 227, 235, 239, 242, 247, 248,

250-252, 254, 256, 257, 260, 261, 276, 278, 281, 283-288, 291-295, 297, 298, 302, 310, 312-314, 318, 319, 328, 330, 337, 339, 342-344, 346, 350, 353, 362, 368, 373, 377-379, 382-384, 391, 394, 406-411, 415, 419-422, 430, 431, 435, 437, - Cumhuriyeti, 27, 34, 43, 44, 47, 48, 54, 93, 114, 123, 136, 168, 188, 194, 206, 214, 220, 241, 244, 245, 255, 263, 267, 273, 274, 279, 280, 282, 299, 307, 316, 321, 354, 364, 370, 374, 380, 382, 399, 405, 418, - Cumhuriyeti Hükümeti, 164, 165, 329, 397, 417, - devlet arşivleri, 37, - devleti, 182, - hükümeti, 405, -İran dostluğu, 380, -İran münasebetleri, 380, - milleti, 313, - seyahati, 374, - sınırları, 386, -Sovyet Rusya dostluğu, 281, 374, - yarımadası, 200.
Türkiye Büyük Millet Meclisi, 33, 36, 39, 49, 54, 63, 65, 71, 74, 114, 119, 121, 158, 168, 174, 192, 199, 204, 222, 232, 246, 255, 264, 265, 275, 278, 279, 313, 322, 327, 339, 343, 351, 360, 379, 383, 391, 399, 423.
Türk Kimyager Cemiyeti, 170.
Türk Mühendisler Birliği Kongresi, 324.
Türk Talebe Birliği, 147, 155.
Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, 106.
Türk-Yunan Dostluk Antlaşması, 229, 236, 238-241, 243.
Tütün Kongresi, 360.
Tüzel kişilik, 197.

Ulucami, 118.
Ulus, 143, 204, 412.
Uluslararası ilişkiler, 274.
Umumi Harp, 174.
Umum Mütekaidini Askeriye Cemiyeti (Tüm Asker Emeklileri Derneği), 366.
Uşak, 228, - Belediye Başkanı, 228.
Uyuşturucu madde, 95, 384, - ticareti, 383.
Uyuşturucu Maddeleri Sınırlama Sözleşmesi, 382.
Uyuşturucu Maddeler Umumi Müdafaa Cemiyeti, 382.
Uzun Mehmet Kömür Bayramı, 58.

Üç Ok budunu, 143, 412.
Üçüncü Enternasyonal, 137.
Ülke, 78, 143, 147, 208, 278, 384.
Ülkü, 107.
Ülkü, 143, 147, 160, 188, 195, 206, 208, 220, 265, 268, 270, 279, 280, 321, 322, 325, 348.
Ümit Hanım, 197.
Üniforma, 138, 390.
Üniversite (ayrıca bkz. Darülfünun), 279, 314, 315, 317, 358, 392.
Üretim, 384.
Üye, 36, 65, 74, 105, 106, 111, 112, 147, 229, 235, 253, 259, 265, 278, 319, 324, 352, 374.

Vahdettin, 70.
Vakit, 363.
Van, 70, 202.
Vapur, 176, 224, 364.
Vargas, Getulio (Brezilya Reisicumhuru), 285, 422.
Varna, 242.
Varşova, 162.
Vâsıf (Çınar) Bey (Maarif Vekili, Roma Büyükelçisi, Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı Büyükelçisi), 405, 416.

Vasterbotten, 90.
Vatan, 61, 63, 172, 173, 175, 200, 380, - haini, 175, - sınırları, 178, - toprağı, 364.
Vatan Cemiyeti, 67.
Vatandaş, 160, 173, 180, 182, 192, 256, 306, 420.
Vatanperver, 111, 160, 220, 223, 256, 265, - galeyan, 176.
Vedata locası, 68.
Vedat Efendi, 200.
Vendeler, 381.
Vendes, 90.
Venizelos, Eleftherios, 184, 185, 247, 248.
Venizelos (Madam), 184, 185.
Verem Mücadele Cemiyeti, 351.
Vergi, 191.
Versbach, Edwin (Avusturya Ortaelçisi), 96.
Viyana, 184, 226, 370, - kuşatması, 192.
Voroşilov (General), 271, 281, 313, 374.

Waldorf-Astoria Oteli, 274, 382.
Washington, 33, 125, 126, 128, 136, 165, 210, 273, 282, 382.
Washington Türk Sefarethanesi, 210, 273, 382.
Welete Esrael (Tigre Prensesi), 133.
World Narcotic Defense Association (Dünya Uyuşturucuya Karşı Savunma Derneği), 382.

Ya istiklal ya ölüm, 175.
Yabancı, 62, 136-138, - mahfiller, 61, - memleketler, 178, - paşa, 175, 178, - savaşçılar, 364.
Yahudi, 72.
Yakındoğu, 229, 239.
Yakın ve Ortaşark Cemiyeti, 304.
Yale Üniversitesi, 274.
Yalıncak, 156.
Yalova, 213, 215, 216, 224, 226-228, 364, 391, 393, 408.
Yangın, 76.
Yankoviç (Yugoslavya Elçisi, Doktor), 29, 30.
Yatılı askeri mektep, 67.
Yavuz-Havuz meselesi, 201.
Yazar, 61-63, 65-68, 73, 75, 80, 379.
Yeni Ahit, 137.
Yeni Zelanda, 363, 364.
Yenice, 112.
Yeniköy istasyonu, 105.
Yenoukides, 374.
Yerköy, 334-336, - istasyonu, 340.
Yevtiç (Yugoslavya Hariciye Nazırı), 341.
Yılbaşı şenliği, 92.
Yıldız Köşkü, 134.
Yıldız Sarayı, 223.
23 Nisan Bayramı, 154, 365.
Yoldaş, 271.
Yoshida (Japon Büyükelçi), 257.
Youkovski (Profesör), 374.
Yozgat, 336, 337, 424, - halkı, 335, 340.
Yörük, - elbisesi, 385, - kızları, 385.
Yugoslavya, 29, 30, 252, 301, 319, 328, - hükümeti, 248, - Kralı, 30, 280, - Kraliçesi, 251, 252, 319.
Yunan, 91, 96, 97, 135, 229, 235, 236, 238-241, 283, 341, - anlaşması, 91, - eşkıyası, 65, - gazeteciler, 235, - harpleri, 195, - işgali, 204, -lılar, 60, 71, 134, 136, 139, 142, 176, 178, 201, 202, 430, - milleti, 44, 91, 97, 98, 148, 184, 235, 342, - milli bayramı, 148, 356, - ordusu, 139, 175, - sınırı, 65.

Yunanistan, 184, 239, 241, 247, 279, 283, 342, 356, 96, 136, 176.
Yunus Nadi Bey (Muğla Mebusu, *Cumhuriyet* Gazetesi Başyazarı), 372.
Yurt Bilgisi, 182, 192, 200-202.
Yurtta barış dünyada barış, 274.
Yurttaş, 208, 267.
Yusuf Akçura Bey (Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Reisi), 106, 138.
Yusuf Cemil Efendi, 204.
Yusuf İzzettin Bey (Bursa Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi), 237.
Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey (Adliye Vekili), 120, 168.
Yusuf Ziya Bey (İş Bankası İstanbul Şube Müdürü), 224.
Yüksekokul, 155.
Yüksek Ziraat Enstitüsü, 278, 320.
Yün kumaş, 83.
Zafer, 62, 75, 79, 80, 136, 174, 206, 218, 225-227, 358, 415.
Zafer Bayramı, 414.
Zaimis, Aleksandr (Yunanistan Reisicumhuru), 44, 148, 184, 239, 283, 342, 356.

Za İndustrializatsiyu, 374.
Zamir Bey bkz. Damar (Arıkoğlu) Bey.
Zehir, 77.
Zekâi (Apaydın) Bey (Milli Müdafaa Vekili), 198, 214, 216, 225.
Zeki Bey (Erzurum Kongresi Gümüşhane Delegesi), 180.
Zeki Bey (Milli Türk Talebe Birliği Reisi), 315.
Zenebe Work (Habeşistan Prensesi), 186.
Zeyd (Irak Elçisi), 233.
Zeyrek, 173, 178.
Ziraat, 105, 278, - memleketi, 195, - sahası, 37, 281.
Ziraat Fakültesi, 320.
Ziraat Fakültesi Talebe Cemiyeti, 320.
Ziraat Mektebi, 385, 386.
Zirai, 383, - hayat, 383, - mahsuller, 278.
Zogu, I. (Arnavutluk Kralı), 296, 318, 353, 354.
Zonguldak, 74.
Zonguldak Cumhuriyet Halk Fırkası, 58.
Zonguldak Halkevi, 58.
Zübeyde Hanım, 60, 64-67, 74, 77.
Zümre, 63.

KİTAP